

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПОНОМАРЕНКО ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 811.111'42'22

ДИСЕРТАЦІЯ

**МОВЛЕННЄВІ АКТИ ПОГРОЗИ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ
ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ: КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ
АСПЕКТ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О.О. Пономаренко

Науковий керівник: Безугла Лілія Ростиславівна, доктор філологічних наук,
професор

Харків 2019

АНОТАЦІЯ

Пономаренко О. О. Мовленнєві акти погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект.
– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 «Германські мови». – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертацію присвячено дослідженню мовленнєвих актів погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі, представлених у масиві даних із 625 дискурсивних фрагментів зі сценаріїв сучасних англомовних художніх фільмів і серіалів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше у вітчизняній лінгвістиці на ґрунті розробленої методики дослідження мовленнєвого акту погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі встановлено його когнітивні, лінгвопрагматичні та прагмадискурсивні властивості, зокрема вперше: обґрунтовано його гібридний іллокутивний статус мовленнєвого акту погрози; виокремлено його типи за критерієм способів і засобів вираження в сучасному англомовному діалогічному дискурсі; встановлено його перлокутивні та стратегічні особливості, типи реакцій на цей мовленнєвий акт та роль соціального статусу мовця в його реалізації.

Погроза розглядається як подієвий концепт комунікативної поведінки, представлений у вигляді акціонального фрейму, що реалізується у дискурсі за сценарієм, результатом якого є реалізація мовленнєвого акту погрози з двома рівноправними іллокутивними силами (комісивною і директивною).

Акціональний фрейм подієвого концепту погроза включає такі складові: Комунікант 1 (Адресант) погрожує Комуніканту 2 (Адресату) щиро/нещиро, емоційно/спокійно, вербально/невербально, усно/письмово,

експліцитно/імпліцитно, що він завдасть Адресату певної фізичної, матеріальної, моральної чи іншої шкоди за умови невиконання Адресатом певних поставлених Адресантом вимог із метою залякати Адресата, спонукати того до певної дії/діяльності та отримати для себе певну вигоду за його рахунок.

Когнітивний сценарій реалізації мовленнєвого акту погрози включає п'ять етапів: 1) необхідність для мовця виконання певної дії адресатом, 2) формування у мовця потреби прояву погрози, 3) пошук мовцем засобів впливу на адресата, 4) власне погроза, 5) реакція на погрозу з боку адресата.

МА погрози має специфічні умови успішної реалізації, які суміщають в собі умови директивного і комісивного типів:

- підготовчі умови – а) директивного типу: 1) мовець вважає, що адресат спроможний виконати дію-1, 2) для обох не є очевидним, що адресат виконає дію-1 за іншого перебігу подій; б) комісивного типу: 3) мовець спроможний виконати майбутню дію-2, 4) для обох не є очевидним, що мовець виконає дію-2 за іншого перебігу подій; в) погрози взагалі: 5) мовець знаходиться в обставинах, які зумовлюють дію-1 адресата і дію-2 мовця; 6) дія-1 стосується інтересів мовця; 7) адресат з певних причин не бажає виконати дію-1; 8) для мовця існує можливість змусити адресата виконати дію-1 шляхом погрози; 9) майбутня дія-2 мовця суперечить інтересам адресата.

- пропозиційна умова – мовець виражає пропозиційний зміст, для якого є характерними дві предикації – майбутня дія-1 адресата (директив) і майбутня дія-2 мовця (комісив), що підтверджує гібридність погрози.

- умова щирості – відповідність дійсності бажання мовця, щоб адресат виконав дію-1, що пов'язує погрозу з директивним типом, та бажання мовця самому виконати дію-2 в майбутньому, що пов'язано з комісивним типом, однак воно є факультативним, оскільки існує ймовірність

неширокого бажання мовця виконувати обіцянку нашкодити адресату у разі непокори.

- суттєва умова мовленнєвого акту погрози полягає у каузальному зв'язку між двома предикованими діями: мовець виконає дію-2 лише за умови, якщо адресат не виконає дію-1, і навпаки: якщо адресат виконає дію-1, мовець не виконає дію-2.

- перлокутивна умова – мовець має намір: 1) змусити адресата виконати небажану для адресата дію-1 (директив); 2) змусити адресата повірити, що він дійсно виконає майбутню дію-2, яка може призвести до несприятливих для адресата наслідків, якщо той не виконає дію-1 (комісив); 3) залякати адресата (експресив); між двома діями існує відношення умови – мовець виконає дію-2 лише за умови, якщо адресат не виконає дію-1, і навпаки: якщо адресат виконає дію-1, мовець не виконає дію-2.

Специфіка умов успішності мовленнєвого акту погрози уможливорює віднесення його до гібридного іллокутивного типу. Погроза суміщає у собі дві рівноправні іллокуції: директивну (вимога здійснити певну дію всупереч інтересам адресата) та комісивну (зобов'язання мовця виконати певну небажану для адресата дію у майбутньому в разі невиконання адресатом вимоги). Факультативною є експресивна іллокуція.

Підтипом мовленнєвого акту погрози є мовленнєвий акт шантажу, що зумовлюється модифікацією підготовчої і пропозиційної умов успішності – шантаж стосується розголошення певних істинних або хибних відомостей про адресата, які можуть нанести йому шкоди.

За критерієм вираження у англомовному діалогічному дискурсі мовленнєвий акт погрози демонструє три типи – експліцитний, імплікативний, та комбінований. Останній є найчастотнішим.

Експліцитний мовленнєвий акт погрози має вираження у формі структурно-семантичної моделі *If you do/don't do p, I will do/ will not do q*, де

перша частина – вимога адресата здійснити певну дію (директивна складова), а друга – зобов'язання мовця виконати певну дію у майбутньому в разі невиконання вимоги (комісивна складова). Вона охоплює два різновиди: *(If you) Do p (or, and) I will do q* та *(If you) Do p (or, and) I am going to do q*.

Імплікативні мовленнєві акти погрози реалізуються в разі вираження директивної та комісивної складових в імплікатурі.

Комбінованим мовленнєвий акт погрози є тоді, коли він реалізується висловленням, у якому директивну і комісивну складові погрози виражено експліцитно, імплікативно або невербально в різних комбінаціях. Моделі комбінованих мовленнєвих актів погрози демонструють чотири групи з відповідними різновидами: 1) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – імплікативно: *(If) Ag (don't) do p; Ag is going to do p; Let's do p*; 2) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – експліцитно: *Ag'm (not) doing p; Ag do p; Somebody is going to do p; I'll do p*; 3) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – невербально: *(Don't) do p ma Let's do p*; 4) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – невербально.

МА погрози із супутньою експресивною іллокуцією демонструють більшу наповненість невербальними компонентами.

Невербальне вираження погрози (кінесичне (відповідні жести та міміка), проксемічне (наближення мовця до адресата), просодичне (підвищення або пониження тону, специфічні інтонація та ритм)), при якому директивну та комісивну складові виражено невербально, не є частотним. Такі погрози кваліфікуються як не мовленнєві, а невербальні акти.

Більшість усіх перлокутивних актів погрози є вдалими. Причинами невдалого перлокутивного акту можуть бути: 1) фізична чи психологічна нездатність мовця виконати погрозу; 2) несуттєвість погрози для адресата; 3) наявність в адресата інформації, що мовець блефує; 4) нездатність мовця виконати погрозу через зовнішні фактори.

Реалізація мовленнєвого акту погрози не є зумовленою соціальними відносинами комунікантів. Якщо адресант знаходиться на достатньо високому щаблі соціального статусу, на думку адресата, то ймовірність успішності та вдалості мовленнєвого акту збільшується. У половині мовленнєвих актів погрози соціальний статус мовця є вищим за соціальний статус адресата, причому більшість таких мовленнєвих актів погрози є вдалими.

Реакції на мовленнєвий акт погрози за критерієм засобу вираження поділяються на вербальні й невербальні, за критерієм складової погрози – на реакції на комісивну та реакції на директивну складові. Питома вага вербальних і невербальних реакцій перебуває у відносній рівновазі, проте переважають реакції на директивну складову.

Вербальні реакції на мовленнєвий акт погрози за критерієм відображення умов успішності мовленнєвого акту демонструють такі типи: 1) реакції на підготовчу умову; 2) реакції на пропозицію (експліцитну або імпліцитну); 3) реакції на умову щирості; 4) реакції на перлокуцію; 5) реакції на іллокуцію. Найчастотнішими є реакції на підготовчу умову.

В англomовному діалогічному дискурсі встановлено 4 стратегії та 9 тактик, які використовуються при реалізації мовленнєвого акту погрози: 1) стратегія переконування (тактики наполягання та аргументації); 2) стратегія дискредитації (тактика образи та інвективна тактика); 3) стратегія маніпуляції (тактики роз'яснення, встановлення довіри, експлуатації моральних цінностей адресата); 4) стратегія вербального насилля (тактики наказу та заборони). Кількісно переважає використання стратегії вербального насилля як спроби мовленнєвого впливу на свідомість адресата, яка виражається здебільшого експліцитним директивом.

Ключові слова: гібридний мовленнєвий акт, директив, когнітивний сценарій, комісив, погроза, подієвий концепт, соціальний статус, стратегія, структурно-семантична модель.

ABSTRACT

Ponomarenko O. O. Speech act of threatening in modern English dialogic discourse. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate Degree in Philology (PhD): Speciality 10.02.04 “Germanic Languages”. V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Kharkiv, 2019.

This thesis is a study of the speech act of threatening in modern English dialogical discourse, which is presented in 625 discourse fragments selected from the scenarios of the modern English feature films and TV series. Underpinned by the principles of cognitive-pragmatic analysis, the research reveals the nature of threatening as a concept and as a speech act.

The novelty of the research is in a complex approach to the study of the speech act of threatening in modern English dialogic discourse, i.e. in revealing its cognitive, linguopragmatic and pragmadiscursive properties; the types of the speech act of threatening are distinguished according to the criteria of linguistic means of expression in modern English dialogic discourse, its perlocutionary and strategic features, types of reactions to it, and the role of the speaker’s social status in its implementation.

THREAT is a concept-event of communicative behavior, its structure being presented by an actional frame. When realized in discourse, THREAT bases on the cognitive scenario, which results in the speech act of threatening that comprises two illocutionary forces (commissive and directive).

The actional frame of concept-event of THREAT includes the following elements: Communicator-1 (Speaker) threatens Communicator-2 (Addressee) sincerely/non-sincerely, emotionally/non-emotionally, verbally/non-verbally, orally/in written form, explicitly/implicitly that he would do physical, financial, emotional or other kind of harm unless the Addressee follows the requirements, set

by the Speaker in order to threaten the Addressee, to make him do some act/activity beneficial for the Speaker.

The cognitive scenario, underlying the speech act of threatening, is a sequence of five steps: 1) the speaker makes the addressee perform a certain act, 2) the speaker manifests a threat, 3) a search for the means of influence on the addressee, 4) the threatening act proper, 5) the addressee's reaction to the threatening act.

The speech act of threatening is determined by a number of condition which relate both to commissive and directive speech types and which affect its positive realization.

- preparatory condition – 1) the speaker believes that the addressee is able to perform action-1, 2) it is not obvious whether the addressee will perform action-1 in any other circumstances (the directive type); b): 3) the speaker is able to perform a future action-2, 4) it's not obvious that the speaker will perform action-2 in any other circumstances (commissive type); 5) the speaker is under the circumstances which predetermine the addressee's action-1 and the speaker's action-2; 6) the action concerns the speaker's interests; 7) the addressee doesn't want to perform action-1 for some reasons; 8) there is an opportunity for the speaker to force the addressee to perform action-1 by threatening; 9) the speaker's future action-2 conflicts with the addressee's interests (the threat proper).

- propositional condition – the speaker expresses the propositional content which is characterized by two predicated actions – the addressee's future action-1 (directive) and the speaker's future action-2 (commissive). That confirms the hybrid nature of the act of threatening.

- sincerity condition – a true speaker's desire to make the addressee perform action-1, which belongs to the act of threatening of the directive type, and the desire of the speaker to perform action-2 in the future, which is related to the commissive type and which is optional, since there is a probability of insincere

desire of the speaker's promise to do harm to the addressee in case of his refusal to perform the action.

- essential condition is in the causal link between the two predicated actions: the speaker will perform action-2 only if the addressee does not perform action-1, and vice versa: if the addressee performs action-1, the speaker does not perform action-2.

- perlocutionary condition – the speaker intends to: 1) to force the addressee to perform action-1 (the directive type); 2) to make the addressee believe that s/he will indeed perform the future action-2, which may lead to adverse consequences for the addressee if s/he does not perform action-1 (the commissive type); 3) to threaten the addressee (the expressive type); two actions are conditionbound– the speaker will perform action-2 only if the addressee does not perform action-1, and vice versa: if the addressee performs action-1, the speaker does not perform action-2.

The specificity of the felicity rules of the speech act of threatening makes it possible to describe it as a hybrid illocutionary type. Threatening combines two illocutions: directive (the requirement to carry out a certain action expressed by the speaker) and commissive (the speaker's obligation to perform a certain action in the future in case of non-fulfillment of the requirement). Expressional illocution is optional.

Blackmail is a subtype of the speech act of threatening, due to the modification of the preparatory and propositional felicity rules. Blackmail involves the disclosure of true or false information about the addressee that can cause damage to him.

Based on the criterion of the form of expression in the English dialogic discourse, the speech act of threatening comes forth in three types – explicit, implicative, and combined, the last one being the most productive. The speech act of threatening with optional expressive illocution involves a greater number of non-verbal components.

The explicit speech act of threatening is expressed in the form of a structural-semantic model *If you do / don't do p, I will do / will not do q*, where the first part is the addressee's requirement to carry out a certain action (directive component), and the second one is the speaker's obligation to perform a certain action in the future in case of non-fulfillment of the requirement (commissive component). It covers two varieties: *(If you) Do p (or, and) I will do q* and *(If you) Do p (or, and) I am going to do q*.

The implicative speech act of threatening is realized in the case of implicative expression of directive and commissive components.

The combined speech act of threatening is realized by an utterance in which the directive and commissive components of threat are expressed explicitly, implicatively or non-verbally in different combinations. Models of combined speech acts of threatening have four groups with corresponding variants: 1) the directive component is expressed explicitly, and the commissive component is expressed implicatively: *(If) Ag (don't) do p; Ag is going to do p; Let's do p*; 2) the directive component is expressed implicatively, and the commissive component is expressed explicitly: *Ag'm (not) doing p; Ag do p; Somebody is going to do p; I'll do p*; 3) the directive component is expressed explicitly, and the commissive component is expressed non-verbally: *(Don't) do p* and *Let's do p*; 4) the directive component is expressed implicatively and the commissive component is expressed non-verbally.

Non-verbal expressions of threatening (kinetic (gestures and facial expressions), proxemic (shortening of the distance between the speaker and the addressee), prosodic (raising or lowering the tone, specific intonation and rhythm)), in which both the directive and commissive components are expressed non-verbally, are not frequent. Such threats are not speech acts, they are non-verbal acts.

A perlocutionary effect of the speech act of threatening is for the most part successful. The cases of its failure are caused by: 1) the addressee's physical or

psychological inability to perform the required action; 2) the threat being not essential for the addressee; 3) the addressee's awareness that the speaker is bluffing; 4) the speaker's inability to implement the threat due to external factors.

The commitment of the speech act of threatening does not depend upon the social relations of the communicators. The speaker's higher social status, as viewed by the addressee, increases the chance of successfulness and felicity of this speech act. The social status of the speaker is higher than that of the addressee in half of speech acts of threatening discourse realizations.

As for the means of expression, reactions to the speech act of threatening fall into verbal and non-verbal. With regard to the components of threatening, reactions to it include those of the commissive and directive type. Though a number of verbal and non-verbal reactions are almost the same, reactions to the directive component prevail. Verbal reactions to the speech act of threatening in displaying the felicity rules comprise the following types: 1) reactions to the preparatory rule; 2) reactions to the proposition (explicit or implicit); 3) reactions to the sincerity rule; 4) reactions to the perlocution; 5) reactions to the illocution. Reactions to the preparatory rule prevail.

In English dialogical discourse the speaker realizes the speech act of threatening by employing 4 strategies and 9 tactics, namely: 1) persuasion strategy (tactics of persistence and argumentation); 2) discredit strategy (tactics of abuse and disgrace); 3) manipulation strategy (tactics of explanation, establishing trust and exploiting the addressee's moral values); 4) verbal violence strategy (order and ban tactics). The verbal violence strategy, aimed at influencing the addressee's mental activity, prevails. It is in most cases expressed by explicit directive.

Key words: cognitive scenario, commissive, concept-event, directive, hybrid speech act, social status, strategy, structural-semantic model, threatening.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Можейко (Пономаренко) О. О. Засоби вираження мовленнєвого акту погрози в англomовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2011. № 972. С. 69–73.
2. Mozheiko (Пономаренко) О. О. Illocutionary characteristics of threatening speech acts in English dialogical discourse. *Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2012. № 1022. С. 86–89.
3. Можейко (Пономаренко) О. О. Роль соціального статусу мовця в реалізації мовленнєвих актів погрози в сучасному англomовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2015. № 81. С. 114–118.
4. Пономаренко О. О. Структурно-семантичні моделі висловлень погрози в сучасному англomовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2018. № 88. С. 59–66.
5. Пономаренко О. О. Реакції на мовленнєвий акт погрози в англomовному діалогічному дискурсі. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія: «Германістика та міжкультурна комунікація»*. 2019. № 1. С. 64–71.

6. Пономаренко О. О. Розмежування шантажу і погрози з позиції теорії мовленнєвих актів. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. Vol. IV (26), Issue 106. P. 68–73.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Можейко (Пономаренко) О. О. Погроза як гібридний мовленнєвий акт. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доповідей X наук. конф. з міжнар. участю*. (Харків, 4 лютого 2011 р.). Харків, 2011. С. 196–198.
8. Можейко (Пономаренко) О. О. Іллокутивні характеристики англomовних висловлень погрози. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доповідей XI Міжнар. наук. конф.* (Харків, 3 лютого 2012 р.). Харків, 2012. С. 182–184.
9. Можейко (Пономаренко) О. О. Значення інтонації при реалізації мовленнєвого акту погрози. *Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства: матеріали XIX міжнар. науково-технічної конф. студентів, аспірантів та молодих учених* (Кременчук, 26–27 квітня 2012 р.). Кременчук, 2012. С. 528–529.
10. Можейко (Пономаренко) О. О. Роль невербальних компонентів у реалізації мовленнєвих актів погрози. *Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика: тези доповідей II всеукр. наук. конф. германістів з міжнар. участю*. (Харків, 21 квітня 2012 р.). Харків, 2012. С. 136–137.
11. Mozheiko (Ponomarenko) O. O. Illocutionary Characteristics of English Threatening Utterances. *Semantik und Pragmatik im Spannungsfeld der germanistischen und kontrastiven Linguistik: матеріали Українсько-Німецької наук. конф.* (Донецьк, 17–19 вересня 2012 р.). Донецьк, 2012. С. 238.
12. Можейко (Пономаренко) О. О. Роль соціального статусу людини в реалізації мовленнєвого акту погрози. *Сучасна германістика: теорія і практика: матеріали II всеукр. науково-практичної конф.* (Дніпропетровськ, 10–11 листопада 2015 р.). Дніпропетровськ, 2015. С. 32–33.

13. Можейко (Пономаренко) О. О. Прототиповий сценарій мовленнєвого акту погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XV наук. конф. з міжнар. участю. (Харків, 5 лютого 2016 р.). Харків, 2016. С. 123–124.
14. Пономаренко О. О. Структурні моделі висловлень погрози в сучасному англомовному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVII наук. конф. з міжнар. участю. (Харків, 2 лютого 2018 р.). Харків, 2018. С. 139–140.
15. Пономаренко О. О. Методика дослідження гібридного мовленнєвого акту погрози. *Сучасна германістика: наукові дискусії*: тези доповідей восьмого міжнар. наук. форуму. (Харків, 23 жовтня 2018 р.). Харків, 2018. С. 124–126.
16. Пономаренко О. О. Види реакцій на складові мовленнєвого акту погрози. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVIII наук. конф. з міжнар. участю. (Харків, 1 лютого 2019). Харків, 2019. С. 133–135.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ПОГРОЗИ В РОЗМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ	28
1.1. Погроза в контексті гуманітарного знання.....	28
1.2. Розмовний діалогічний дискурс як когнітивно-комунікативне середовище реалізації мовленнєвого акту погрози.....	36
1.3. Когнітивний аспект мовленнєвого акту погрози.....	47
1.3.1. Погроза як подієвий концепт.....	48
1.3.2. Когнітивний сценарій реалізації мовленнєвого акту погрози.....	55
1.4. Комунікативний аспект мовленнєвого акту погрози.....	61
1.4.1. Таксономічний статус мовленнєвого акту погрози.....	62
1.4.2. Гібридна природа іллокутивного типу погрози.....	69
1.4.3. Умови успішності мовленнєвого акту погрози	76
1.4.4. Розмежування погрози й шантажу.....	83
1.5. Методика дослідження мовленнєвого акту погрози в сучасному англомовному розмовному діалогічному дискурсі.....	87
Висновки до розділу 1	93
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ПОГРОЗИ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ РОЗМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	96
2.1. Типи мовленнєвого акту погрози за критерієм способу вираження в сучасному англомовному розмовному діалогічному дискурсі	96
2.2. Експліцитні мовленнєві акти погрози.....	103
2.3. Імплікативні мовленнєві акти погрози	106
2.4. Комбіновані мовленнєві акти погрози.....	108

2.4.1. Експліцитний директив і імплікативний комісив.....	109
2.4.2. Імплікативний директив і експліцитний комісив.....	113
2.4.3. Експліцитний директив і невербальний комісив	118
2.4.4. Імплікативний директив і невербальний комісив	120
2.5. Невербальні акти погрози в сучасному англомовному розмовному діалогічному дискурсі	122
Висновки до розділу 2.....	131

РАЗДІЛ 3. ІНТЕРАКЦІЙНІ ВЛАСТИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ПОГРОЗИ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ РОЗМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....134

3.1. Перлокутивні особливості мовленнєвого акту погрози	134
3.2. Роль соціального статусу мовця в реалізації мовленнєвих актів погрози.....	142
3.3. Вербальні реакції на мовленнєвий акт погрози.....	157
3.3.1. Реакції на підготовчу умову.....	158
3.3.2. Реакції на пропозиційну умову.....	159
3.3.3. Реакції на умову щирості.....	160
3.3.4. Реакції на суттєву умову.....	162
3.3.5. Реакції на перлокутивну умову.....	164
3.4. Невербальні реакції на мовленнєвий акт погрози.....	165
3.5. Стратегічні особливості мовленнєвого акту погрози.....	167
3.5.1. Стратегія переконування.....	169
3.5.1.1. Тактика наполягання.....	171
3.5.1.2. Тактика аргументації.....	173
3.5.2. Стратегія дискредитації.....	176
3.5.2.1. Тактика образи	178
3.5.2.2. Інвективна тактика.....	180

3.5.3. Стратегія маніпуляції.....	183
3.5.3.1. Тактика роз'яснення.....	184
3.5.3.2. Тактика встановлення довіри.....	185
3.5.3.3. Тактика експлуатації моральних цінностей адресата....	187
3.5.4. Стратегія вербального насилля.....	188
Висновки до розділу 3.....	192
 ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	 194
СПИСОК НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ.....	200
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	235
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	236
ДОДАТКИ.....	238

СПИСОК СИМВОЛІВ, УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І ПОЗНАЧЕНЬ

$+>$	інтендовано впливає, імплікує
\sim	заперечення
$\&$	кон'юнкція
\vee	диз'юнкція
\emptyset	невербальне вираження МА
p, q, r, s, t	пропозиції
$A(p)$	асертив із пропозицією p
$D(p)$	директив із пропозицією p
$E(p)$	експресив із пропозицією p
$K(p)$	комісив із пропозицією p
$Q(p)$	квеситив із пропозицією p
МА	мовленнєвий акт
x	мовець
y	адресат
R	приналежність комунікантів до певного соціально-рольового статусу

ВСТУП

У цій дисертації викладено результати дослідження лінгвопрагматичної специфіки реалізації мовленнєвих актів погрози в сучасному англомовному розмовному діалогічному дискурсі.

У сучасному світі спостерігається посилення проявів конфронтаційної комунікації як на суспільному, так і на міжособистісному рівні. У цьому зв'язку когнітивно-дискурсивна парадигма лінгвістики приділяє велику увагу вивченню мовних особливостей конфліктного спілкування [11; 34; 163; 303]. Викремлюється конфліктний дискурс [60; 246; 249], вивчаються особливості вербальної агресії [14; 39; 51; 103; 212; 250], характеристики інвективної лексики [55; 230; 239], особливості мови конфліктної мовної особистості [31; 169], конфронтаційні стратегії [138; 159; 205; 243; 245; 248], зокрема стратегії маніпуляції [3; 74; 75; 108; 180; 206], а також конфліктно релевантні мовленнєві дії [48; 79; 112; 313]. Серед останніх особливе місце посідає мовленнєвий акт погрози, який був виокремлений як особливий іллокутивний тип – менасив [194].

Мовленнєвий акт погрози вивчається у фонетичному [41], семантичному [42; 270], іллокутивному [99; 332], перлокутивному [174], контрастивному [296], жанровому [9], когнітивному [346], дискурсивному [141] аспектах. Проте ще багато питань очікують на своє розв'язання, до них, зокрема, належать іллокутивний статус погрози, способи і засоби її вираження в англомовному дискурсі, перлокутивні властивості, співвідношення мовленнєвих актів погрози й шантажу. Тож назріла потреба розгляду погрози в розмовному діалогічному дискурсі під кутом зору дискурсивної прагмалінгвістики [21, с. 22], яка інтегрує когнітивні, комунікативні, соціолінгвістичні, етнокультурні й інтеракційні особливості мовленнєвої діяльності суб'єктів комунікації. Такий підхід уможливорює

вивчення мовленнєвого акту погрози з урахуванням усіх аспектів дискурсивної взаємодії комунікантів.

Актуальність дослідження визначається його відповідністю загальній спрямованості сучасної лінгвістики на вивчення антропоцентричних аспектів мови й мовлення, що відбивається у панівній когнітивно-дискурсивній парадигмі, зокрема в одній із її провідних ланок – дискурсивній прагмалінгвістиці, яка застосовує в аналізі різноманітних типів мовленнєвих дій комплексний – когнітивно-комунікативний – підхід в аналізі різноманітних типів мовленнєвих дій. Дискурсивно-прагмалінгвістичний ракурс аналізу дозволяє розглядати мовленнєвий акт погрози, по-перше, як гібридний іллокутивний тип, по-друге, як розумово-мовленнєву дію, залучену в дискурсивну взаємодію комунікантів. Робота сприяє вирішенню одного з найважливіших **наукових завдань** германістики – встановленню мовних проявів реалізації гібридних мовленнєвих актів у англomовному розмовному діалогічному дискурсі.

Зв'язок роботи з науковими планами. Проблематика дисертації відповідає профілю досліджень, що проводяться на факультеті іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна у межах наукових тем «Проблеми іноземної мови, перекладознавства та методики когнітивно-дискурсивної парадигми» (номер державної реєстрації 0109U007962) та «Когнітивно-дискурсивні дослідження мови та перекладу» (0114U004320).

Об'єктом дослідження є мовленнєві акти погрози, які реалізуються в сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Предмет дослідження становлять когнітивні, лінгвопрагматичні та прагматодискурсивні характеристики реалізації мовленнєвих актів погрози в сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі.

Відповідно, **мета** дослідження полягає у встановленні когнітивних, лінгвопрагматичних та прагмадискурсивних особливостей реалізації мовленнєвих актів погрози в сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі.

Меті дослідження підпорядковується вирішення таких **завдань**:

- систематизувати теоретичні засади вивчення погрози в когнітивному і комунікативному аспектах;
- обґрунтувати гібридний іллокутивний статус погрози;
- розробити методику дослідження мовленнєвого акту погрози як гібридного іллокутивного типу;
- виокремити типи мовленнєвих актів погрози за критерієм способів і засобів вираження в сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі;
- встановити перлокутивні особливості мовленнєвого акту погрози;
- розглянути роль соціального статусу мовців у реалізації цього мовленнєвого акту;
- вивчити вербальні та невербальні реакції на мовленнєві акти погрози та з'ясувати їхні стратегічні особливості в досліджуваному дискурсі.

Для досягнення мети і вирішення завдань дослідження використовуються такі **методи**: загальнонаукові (*спостереження, опису, індукції, дедукції*); *суцільної вибірки*; логіко-семантичні (*імплікації, інференції, формалізації*) – для аналізу імплікатур мовленнєвого акту погрози; структурно-семантичні (*структурно-семантичний аналіз, синтаксичне моделювання*) – для встановлення структурно-семантичних моделей висловлень погрози; когнітивно-семантичні (*пропозиційний, фреймовий аналіз*) – для побудови акціонального фрейму та когнітивного

сценарію погрози; лінгвопрагматичні (*мовленнєвоактовий, інтенційний, експлікації імплікатур, контекстуальний*) – для з'ясування іллокутивних і перлокутивних властивостей мовленнєвих актів погрози; *дискурсивно-стратегічний* – для інвентаризації стратегій і тактик реалізації мовленнєвого акту погрози; елементи кількісної обробки даних – для виявлення частотності релевантних явищ.

Методологічну базу дослідження становлять принципи дискурсивної прагмалінгвістики, яка на сучасному етапі розвитку є залученою в когнітивно-дискурсивну мовознавчу парадигму і характеризується зосередженням уваги на комунікативних [17; 21; 48; 110; 197; 209; 253; 257], лінгвокогнітивних [28; 33; 82; 141; 142; 157; 185; 196; 262], стратегічних [27; 242; 244; 245], соціолінгвістичних [97; 288], етнокультурних [77] та невербальних [220] аспектах мовленнєвої взаємодії у їхньому взаємозв'язку.

Матеріалом слугували сценарії сучасних американських серіалів і художніх фільмів («Prison Break» 4-х сезонів (2005–2017), «Desperate Housewives» 1-го сезону (2004–2005), «Den of Thieves» (2018), «Snitch» (2013) та «The Lincoln Lawyer» (2011), що містять: 1) висловлення персонажів, за допомогою яких реалізуються мовленнєві акти погрози, 2) опис невербальних актів погрози, реалізованих персонажами. Суцільна вибірка становить 625 дискурсивних фрагментів реалізації мовленнєвих і невербальних актів погрози.

Гіпотеза дослідження полягає у встановленні приналежності МА погрози до гібридного іллокутивного типу, що зумовлено умовами його успішності, акціональним фреймом і когнітивним сценарієм реалізації та знаходить прояв у сучасному англomовному діалогічному дискурсі: 1) у способах і засобах вираження, у тому числі в імплікатурі, 2) в перлокутивних властивостях, 3) у реакціях адресата, 4) у стратегічних характеристиках реалізації.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше у вітчизняній лінгвістиці на ґрунті вперше розробленої методики дослідження мовленнєвого акту погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі встановлено його когнітивні, лінгвопрагматичні та прагмадискурсивні властивості в сучасному англомовному діалогічному дискурсі, зокрема вперше: обґрунтовано гібридний іллокутивний статус мовленнєвого акту погрози; виокремлено його типи за критерієм способів і засобів вираження в сучасному англомовному діалогічному дискурсі; встановлено його перлокутивні та стратегічні особливості, типи реакцій на нього та роль соціального статусу мовця в його реалізації.

Наукову новизну результатів дослідження узагальнено у таких **положеннях**, винесених на захист:

1. ПОГРОЗА як подієвий концепт комунікативної поведінки, представлений у вигляді акціонального фрейму, що реалізується у дискурсі за сценарієм. Мовленнєвий акт погрози належить до гібридного іллокутивного типу, оскільки суміщає у собі дві рівноправні іллокуції: директивну (вимога адресата здійснити певну дію всупереч інтересам адресата) та комісивну (зобов'язання виконати певну небажану для адресата дію у майбутньому в разі невиконання адресатом вимоги). Експресивна іллокуція є факультативною. Перлокутивною ціллю мовця є змусити адресата виконати певну небажану дію шляхом залякування.

2. За критерієм вираження у англомовному розмовному діалогічному дискурсі мовленнєвий акт погрози демонструє три типи – експліцитний, імплікативний та комбінований. Останній є найчастотнішим.

2.1. В експліцитних мовленнєвих актах погрози і директивну, і комісивну складові виражено експліцитно, що відбивається у двох структурно-семантичних моделях: *(If you) Do p (or, and) I will do q* та *(If you) Do p (or, and) I am going to do q*.

2.2. Імплікативні мовленнєві акти погрози реалізуються в разі вираження обох складових в імплікатурі.

2.3. Комбіновані мовленнєві акти погрози реалізуються висловленнями, в яких директивна й комісивна складові виражені експліцитно, імплікативно або невербально в різних комбінаціях. Їхні структурно-семантичні моделі демонструють чотири групи з відповідними різновидами: 1) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – імплікативно: *(If) Ag (don't) do p; Ag is going to do p; Let's do p*; 2) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – експліцитно: *Ag'm (not) doing p; Ag do p; Somebody is going to do p; I'll do p*; 3) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – невербально: *(Don't) do p* та *Let's do p*; 4) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – невербально (виділення моделей неможливе).

3. Переважна більшість перлокутивних актів погрози є вдалими. Причинами невдалої реалізації погрози можуть бути: 1) фізична чи психологічна нездатність адресата виконати вимогу; 2) несуттєвість погрози для адресата; 3) наявність у адресата інформації, що мовець блефує; 4) нездатність мовця виконати погрозу через зовнішні фактори (хтось або щось завадило погрозі).

4. Реалізація мовленнєвого акту погрози не є зумовленою соціальними відносинами комунікантів. У половині випадків соціальний статус мовця є вищим за соціальний статус адресата, причому більшість таких мовленнєвих актів погрози є вдалими.

5. Реакції на мовленнєвий акт погрози за критерієм засобу вираження поділяються на невербальні й вербальні, за критерієм складових погрози – на реакції на комісивну та реакції на директивну складову. Питома вага вербальних і невербальних реакцій перебуває у відносній рівновазі, тоді як реакції на директивну складову переважають. Вербальні реакції за критерієм відображення умов успішності мовленнєвого акту демонструють такі типи:

1) реакції на підготовчу умову; 2) реакції на пропозицію (експліцитну або імпліцитну); 3) реакції на умову щирості; 4) реакції на перлокуцію; 5) реакції на іллокуцію. Найчастотнішими є реакції на підготовчу умову.

6. В англomовному розмовному діалогічному дискурсі мовець використовує мовленнєвий акт погрози, реалізуючи 4 стратегії та 9 тактик: стратегію переконування (тактика наполягання, тактика аргументації); стратегію дискредитації (тактика образи, інвективна тактика); стратегію маніпуляції (тактика роз'яснення, тактика встановлення довіри, тактика експлуатації моральних цінностей адресата); стратегію вербального насилля (тактика наказу та заборони). Кількісно переважає стратегія вербального насилля як спроби мовленнєвого впливу на свідомість адресата, яка виражається здебільшого експліцитним директивом.

Теоретична значущість дисертаційного дослідження визначається внеском, який воно робить у розвиток когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики, зокрема у прагмалінгвістику, дискурсологію, соціолінгвістику та лінгвоконфліктологію. Отримані результати сприяють поглибленню теорії мовленнєвих актів (обґрунтування гібридного іллокутивного статусу мовленнєвого акту погрози; виявлення типів його вираження та перлокутивних характеристик у сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі), теорії імплікатур (вивчення особливостей реалізації імплікативного мовленнєвого акту погрози), теорії дискурсивних стратегій (виявлення стратегічних особливостей мовленнєвого акту погрози) та теорії невербальної комунікації (з'ясування ролі невербальних засобів у реалізації погрози в сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі)

Практичну цінність отриманих результатів та висновків зумовлено можливістю їхнього застосування у викладанні курсів теоретичної граматики англійської мови (розділ «Прагматика речення»); спецкурсів із прагмалінгвістики, прагматичного синтаксису, соціолінгвістики,

дискурсології та лінгвоконфліктології, а також у наукових розвідках студентів і аспірантів.

Основні положення і результати дослідження викладено у 16-ти одноосібних публікаціях, серед яких 5 статей у фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному виданні (Будапешт) та тези 10-ти доповідей на конференціях.

Дисертація пройшла **апробацію** на засіданнях кафедри німецької філології та перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2012–2019 рр.) та на 11-ти наукових конференціях, зокрема **5-ти** міжнародних: Українсько-німецькій науковій конференції «Semantik und Pragmatik im Spannungsumfeld der germanistischen und kontrastiven Linguistik» (Донецьк, 17–19 вересня 2012 р.); Міжнародній науковій конференції «Актуальные проблемы филологии и лингвистики» (Будапешт, 20 листопада 2016 р.); XI Міжнародній науковій конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 3 лютого 2012 р.); XIX Міжнародній науково-технічній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства». (Кременчук, 26-27 квітня 2012 р.); VIII Міжнародному науковому форумі «Сучасна германістика: наукові дискусії» (Харків, 23 жовтня 2018 р.); **4-х** республіканських з міжнародною участю: X, XV, XVII і XVIII Наукових конференціях з міжнародною участю «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 4 лютого 2011 р., 5 лютого 2016 р., 2 лютого 2018 р., 1 лютого 2019); **2-х** Всеукраїнських: II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна германістика: теорія і практика» (Дніпропетровськ, 10-11 листопада 2015 р.); II Всеукраїнській науковій конференції германістів з міжнародною участю «Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика». (Харків, 21 квітня 2012 р.).

Структуру роботи складають вступ, три розділи з висновками до них, загальні висновки, бібліографія (350 наукових і 18 лексикографічних

джерел), список джерел ілюстративного матеріалу (8 позицій) і додатки (8 рисунків і 2 таблиці). Загальний обсяг роботи – 246 сторінок (10 авторських аркушів), обсяг основного тексту – 182 сторінки (7,7 авторських аркушів).

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади дослідження погрози в англomовному розмовному діалогічному дискурсі» надано аналітичні огляди релевантних теоретичних проблем, схарактеризовано об'єкт дослідження, уточнено інструментарій і термінологічний апарат. Зокрема, розглянуто когнітивні та комунікативні аспекти мовленнєвого акту погрози, обґрунтовано його гібридну іллокутивну природу, висвітлено гіпо-гіперонімічне відношення погрози й шантажу, описано методику дослідження мовленнєвого акту погрози в сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі.

Другий розділ «Засоби вираження мовленнєвого акту погрози в сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі» присвячено опису встановлених типів мовленнєвого акту погрози за критерієм способу вираження в сучасному англomовному діалогічному дискурсі: експліцитних, імплікативних і комбінованих, їхньому структурно-семантичному моделюванню та окресленню особливостей реалізації невербальних актів погрози в сучасному англomовному діалогічному дискурсі.

У **третьому розділі** «Інтеракційні властивості мовленнєвого акту погрози у сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі» висвітлено перлокутивні та стратегічні особливості мовленнєвого акту погрози, роль соціального статусу мовця в його реалізації, виокремлено вербальні та невербальні реакції на мовленнєвий акт погрози в сучасному англomовному діалогічному дискурсі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ПОГРОЗИ В РОЗМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Погроза в контексті гуманітарного знання

Погроза досліджується нами в діалогічному дискурсі з погляду когнітивно-дискурсивної парадигми (термін Кубрякової [126]), яка інтегрує когнітивні, комунікативні, соціолінгвістичні, етнокультурні й дискурсивні особливості мовленнєвої діяльності суб'єктів комунікації.

Різноманітність сучасних лінгвокогнітивних і комунікативних теорій, які розвиваються в рамках когнітивно-дискурсивної парадигми, зумовлює залучення до розгляду лінгвістичних проблем суміжні з нею науки. Тому вважаємо за доцільне звернутися до питання визначення поняття погрози в психологічній і юридичній літературі, а також у тлумачних бібліографічних джерелах різної спеціалізації.

Тлумачні словники української мови подають значення слів «погроза, погрожувати» у такому узагальненому вигляді [355, с. 486–487; 356, с. 562; 364, с. 724; 365, с. 243]:

- Погроза:
 - 1) обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; залякування;
 - 2) можливість або неминучість виникнення, настання чогось небезпечного, прикрого для кого-небудь.
- Погрожувати:
 - 1) попереджати з погрозою про покарання; грозити покаранням; робити загрозливий жест;
 - 2) містити, таїти в собі якусь небезпеку, загрозу;

3) лякати своєю близькістю, можливістю здійснення; залякування чим-небудь.

У словниках психологічної тематики погроза постає як явище тактичного впливу на опонента, що має вираження у висловленні чи в поведінці мовця, який має намір вчинити певну загрозливу дію стосовно адресата чи його інтересів. Більш суттєвий вплив на адресата мають ті погрози, вірогідність можливої реалізації яких він оцінює найвище [353]. Найбільш узагальнене поняття погрози – це будь-яка дія, жест чи реакція, які відображають намір нападу, причинення шкоди або залякування іншого. Погроза має складні вербальні та символічні форми [362].

Для тлумачних словників юридичного спрямування характерні більш розлогі та конкретизовані пояснення поняття погрози. Великий енциклопедичний юридичний словник визначає погрозу як «виражений словами, письмово, певними діями або іншим чином намір завдати фізичної, матеріальної чи іншої шкоди окремій особі або суспільним інтересам. Один із видів психологічного насильства над особою. Виконує переважно функцію примушування» [354, с. 641]. Спосіб, яким погроза доводиться до потерпілого, а також зовнішня форма її вираження, як правило, не мають значення для кваліфікації. Щоб виконати свою функцію (наприклад, примушування), погроза обов'язково повинна бути доведена до відома потерпілого. В окремих випадках погроза може і не висловлюватись у звичайному розумінні цього слова (зокрема, це буває при вимаганні). Винний може обмежитися пред'явленням певної вимоги, розраховуючи, що потерпілому і без погрози зрозуміло про можливе заподіяння йому або його близьким певної шкоди, якщо він не виконає цієї вимоги. Розуміння об'єктивно існуючої погрози може впливати з відносин між потерпілим і винним, які передували вчиненню злочину, інших обставин, які дають підстави для висновку про можливе заподіяння шкоди [366, с. 594–595].

Погроза може бути словесною, письмовою, у формі конклюдентних дій (жестів, демонстрації зброї), спрямованих на примушування об'єкту до виконання поставлених вимог. Наприклад, у дискурсивному фрагменті (1) головному герою Майклу погрожує розправою один з утриманців тюрми Ті-Бег. Спосіб нанесення шкоди не вказано, але чітко виражений словами намір здійснення фізичного насильства, який підсилюється психологічним тиском на особу:

(1) *T-Bag: You in there pretty*

(T-Bag hangs of the bars of his cell, grinning maniacally).

(Michael stops, listening, then continues).

I know you're there.

(Michael stops again and looks toward his cell door.)

Just want you to know that I'm comin' for you. You've got nowhere to run. You're trapped in that little hole of yours. (A soon to be ironic statement) Trapped like the pig (In a menacing whisper) that I'm gonna slaughte. (PB, s. 1, ep. 02).

Психологи визначають психологічний механізм погрози, її співвідношення з небезпекою, з виникненням страху [122, с. 22–24; 131]. Дійсно, стан страху і погроза взаємозалежні. Страх – емоція, яка виникає в ситуаціях погрози біологічному або соціальному існуванню індивіда та спрямована на джерело дійсної чи уявної небезпеки. Залежно від характеру погрози інтенсивність та специфіка переживання страху варіює в досить широкому діапазоні відтінків (побоювання, страх, переляк, жах) [358, с. 386].

Саме фізичне і психічне здоров'я є одним з найважливіших людських благ. Саме нормальне здоров'я забезпечує особі високий рівень соціальної активності, сприяє розвитку її талантів і здібностей. Завдання шкоди здоров'ю заподіює особі в багатьох випадках велику фізичну, моральну й матеріальну шкоду (останнє пов'язане з витратами на відновлення здоров'я, лікування й реабілітацію).

Суспільно-небезпечне діяння (дія або бездіяльність) при погрозі характеризуються досить значним різномаяттям його вчинення, тобто вираженому зовні намірі нашкодити адресату погрози [210, с. 31]. Погроза може бути звернена у майбутнє, а може стосуватися моменту вираження. Вона може бути адресована одній особі або кільком, бути одноразовою чи багаторазовою, що може перерости у систематичне залякування.

Погроза як дія має володіти такими ознаками:

1. Перлокутивний ефект погрози. Погроза має володіти ознакою «реальності». Погроза реальна, якщо адресат сприймає погрозу, є підстави побоюватися її здійснення, при цьому неважливо, чи мав намір адресант виконати її чи ні.

2. Наявність пропозиціонального змісту висловлень, що реалізують погрозу, як констатації намірів адресанта за умов невиконання необхідної дії адресата.

Слідом за І. В. Самощенко виділяємо типи пропозицій, які виражаються мовцем, що погрожує [210, с. 31]:

А) пропозиції, що містять інформацію про життя і здоров'я Х;

Б) пропозиції, що містять інформацію про поширення негативної інформації про особу, незалежно від істинності й хибності такої інформації;

В) пропозиції, що містять інформацію про застосування насильства по відношенню до об'єкта погрози;

Г) погроза знищенням, пошкодженням або вилученням майна (ст. 195).
Примушування до дій сексуального характеру;

Д) пропозиції, що містять інформацію про вчинення вибухів, підпалів або інших дій, що створюють небезпеку загибелі людей, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших суспільно небезпечних наслідків (ст. 258);

Е) якщо одним зі складових мовленнєвого акту погрози є висловлювання про вимогу передачі майна.

У **правознавстві** розуміння погрози співпадає з її тлумаченням у загальномовному вжитку. Погроза – це «обіцянка заподіяти певне зло, неприємність; залякування» [356, с. 819].

У кримінальному праві погроза становить виражений словами, письмово, певними діями або іншим чином намір завдати фізичної, матеріальної чи іншої шкоди окремій особі або особам, зумовлений небажанням цієї особи / цих осіб виконати певну дію в інтересах того, хто погрожує [118; 119]. Особу, яка погрожує, у системі права називають винним, а особу, якій погрожують, – потерпілим. Ми ж назовемо їх, відповідно, суб'єктом та об'єктом погрози.

Явище погрози розглядається в кримінальному кодексі будь-якої держави як протиправне порушення та злочинне діяння [120]. В кримінальному кодексі України, погрозу зустрічаємо в багатьох статтях: ст. 126, ст.129, ст. 195, ст. 258, ст. 266, ст. 345, ст. 346, ст. 377, ст. 398, ст. 405 [120]. Найчастотнішими предметами погрози в цих статтях ККУ є такі: «Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна» щодо певної особи, групи людей тощо (ст. 126 «Побої і мордування», ст. 129 «Погроза вбивством», ст. 195 «Погроза знищення майна»).

В. К. Гришук [62, с. 304] визначає погрозу як встановлення реального наміру заподіяти особі або її близьким фізичну, майнову або моральну шкоду.

В. С. Батиргарєєва, характеризуючи психічне насильство при розбої, розуміє погрозу як психічний вплив злочинця на волю і свідомість потерпілого без фактичного застосування фізичного насильства [15 с. 123]. Фізичне насильство – це таке насильство, яке пов'язане з безпосереднім впливом на організм людини. За ступенем впливу на організм людини виділяють два види фізичного насильства [354]:

- а) не небезпечне для життя чи здоров'я особи;
- б) небезпечне для життя чи здоров'я особи.

Психічне насильство пов'язане з впливом на свідомість людини. Воно виражається в різних погрозах, тобто «обіцянках заподіяти яке-небудь зло, неприємність». За своїм змістом погрози поділяються на такі види [354]:

- а) погроза вбивством (ст. 129);
- б) погроза застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я (ст. 126, 129, 258).
- в) погроза застосування насильства, не небезпечного для життя чи здоров'я (ст. 195).

Як бачимо, для кожного злочину, об'єктивною ознакою якого є погроза, характерні певні особливості. Тим не менше, це поняття містить такі ознаки, які було б не просто заперечувати. Вони наявні в переважній більшості наукових визначень та майже завжди виникають у свідомості особи при спробі ідентифікації певних дій як погрози.

Погроза майже завжди супроводжується демонстрацією або частковим застосуванням будь-яких знарядь та засобів (зброї у вигляді сокири, молотка, ручної гранати, мисливської рушниці, газового пістолета, кухонного ножа або ж іншого предмета чи речі навколишнього світу, якими можна завдати тілесні ушкодження) і практично у всіх випадках, погрозою затосувати фізичне насильство.

Погроза має бути реальною, тобто сприйматися потерпілим як така, що може здійснюватися. При визначенні реальності погрози значення має з'ясування форми, характеру, місця, часу, обстановки її встановлення, характеру попередніх відносин між винним і потерпілим. Особливе місце при цьому має сприйняття погрози самим потерпілим, а також присутніми при цьому іншими особами. Реальність погрози визначається достатністю побоювання її виконання, яка у кожному випадку є різною. Для визначення погрози реальною, слід встановити наявність таких дій винного, які об'єктивно свідчать про підстави побоюватися її здійснення.

Погроза вважається реальною якщо:

а) винний вчинив такі дії, які давали підстави вважати, що погроза буде здійснена;

б) своєю поведінкою, взаємовідносинами з потерпілим переконував – погроза не марна, вона буде здійснена [210, с. 43].

При вирішенні реальності погрози вбивством слід враховувати як суб'єктивний критерій (сприйняття погрози її адресатом), так і об'єктивний (спосіб та інтенсивність її вираження, особу винного, характер стосунків між винним та потерпілим), оскільки більшість злочинів проти життя і здоров'я особи вчиняються за попередніх зв'язків між винним і потерпілим [210, с. 46].

Конкретність визначається у адресації погрози до конкретної особи. Погроза, як зовнішній фактор небезпеки впливає на конкретного суб'єкта процесу і тим самим визначає його особливий психологічний стан. Останній виступає як психофізіологічна ознака небезпеки [83, с. 23]. З погрозою пов'язане побоювання – почуття тривоги, хвилювання, викликане чеканням чого-небудь неприємного, небажаного [355, с. 804].

Обов'язковою умовою визнання погрози ознакою того чи іншого злочину є її дійсність і реальність. Реальність погрози – це здатність створити переконання у можливості її здійснення. При визначенні реальності погрози необхідно виходити з об'єктивного ставлення до неї суб'єкта і суб'єктивного сприйняття її об'єктом. Реальність погрози для суб'єкта не означає, що він насправді має намір обов'язково її виконувати. Достатньо, аби суб'єкт вважав, що залякування, яке він застосовує, сприймається об'єктом як таке, що цілком може бути реалізованим, і спроможне примусити діяти його певним чином. Реальність погрози для об'єкта означає усвідомлення ним того, що небезпека заподіяння шкоди, якою погрожує суб'єкт, за певних обставин може стати дійсністю.

Розуміння об'єктивно існуючої погрози, може впливати з відносин між суб'єктом і об'єктом, які передували вчиненню злочину, інші обставин,

які дають підстави для висновку про можливе заподіяння шкоди. У Кримінальному кодексі України в одних випадках погроза утворює самостійний склад злочину, в інших – виступає елементом способу його вчинення. Самостійний склад злочину утворюють: погроза вбивством, погроза знищенням майна, погроза вчинити викрадання або використати радіоактивні матеріали, погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів [120].

Суб'єктивно, цей злочин передбачає прямий умисел. Винний усвідомлює, що висловлює погрозу, і бажає, щоб ця погроза була сприйнята потерпілим як реальна. При цьому не має значення, чи насправді мав намір винний здійснити свою загрозу, і чи була загроза пов'язана з якою-небудь вимогою до потерпілого [37, с. 46].

Суспільно-небезпечні наслідки злочину проявляються у вигляді шкоди на рівні порушень нормального протікання психологічних і психічних процесів адресата погрози (відчуття неспокою, страх, тривога, стрес, депресія і т. д.) Наявність вказаних вище станів є підтвердженням того, що погроза сприйнята такою, яка могла бути приведена в дію.

На нашу думку, погроза завжди пов'язана з настанням певних наслідків для її адресата або з можливістю їх настання, оскільки в деяких випадках законодавець встановлює кримінальну відповідальність за дії, які не викликають настання наслідків, але створюють загрозу їх настання. Дійсно, в результаті будь-якого злочинного діяння заподіюється шкода певному об'єкту кримінально-правової системи або створюється загроза її заподіяння.

З приводу способу, місця й часу вчинення погрози можна зазначити, що будь-яка системність при її вчиненні відсутня – місце і час залежить лише від випадкового вибору їх винним, а спосіб – від попередніх зв'язків винного й потерпілого за наявності знарядь та засобів, часткове застосування яких і свідчить про певний спосіб вчинення погрози.

З вищесказаного можна вивести найголовніші та найпроблемніші аспекти об'єктивної сторони злочину у формі погрози, якими виступають:

1) супроводження погрози нанесенням побоїв або тілесних ушкоджень різного ступеня з метою залякати особу, що є чи не єдиним приводом до притягнення винного до кримінальної відповідальності у випадку його виправдання у вчиненні погрози.

2) спричинення адресату страху, боязні за своє життя і здоров'я за своїх близьких, внаслідок чого порушується особиста безпека особи, оскільки порушується її нормальна життєдіяльність та нормальне протікання психологічних і психічних процесів адресата погрози (відчуття неспокою, страх, тривога, стрес, депресія і т.д.);

3) наявність попередньої протиправної поведінки (злочинної в тому числі), яка доводиться до відома потерпілого самим винним або такі факти відомі потерпілому наперед, які виступають обставинами, що сприяють створенню обстановки страху за своє життя та здоров'я близьких та свідчать про її реальність.

Розглянувши тлумачення погрози у лексикографічних джерелах та у психологічній та юридичній літературі, визначаємо **погрозу** як виражений словами, письмово, певними діями намір завдати фізичної, матеріальної, моральної чи іншої шкоди адресату у разі невиконання поставлених мовцем вимог.

1.2. Розмовний діалогічний дискурс як комунікативне середовище реалізації мовленнєвого акту погрози

У нашому дослідженні розглядаємо погрозу як мовленнєвий акт (далі – МА), реалізація якого відбувається у розмовному діалогічному дискурсі. Діалогічний дискурс останнім часом інтенсивно вивчається у вітчизняній лінгвістиці (див., наприклад: [10; 23; 54; 80; 86; 92; 93; 104; 105; 133; 136; 168;

236; 254 та ін.]). Тому доцільно визначити поняття дискурсу взагалі та діалогічного дискурсу зокрема.

Поняття дискурсу вважається одним із найнеоднозначніших у сучасній лінгвістиці (див. огляд трактувань дискурсу в: [95; 114; 157; 258; 259; 264; 304]). Як зазначає В. Б. Кашкін, «широта охопту терміну дискурс і мультидисциплінарний характер дискурсивних досліджень призводять до видимого еклектизму в концепціях, та все ж в більшості випадків автори трактувань орієнтуються на певний загальний знаменник, який визначається самим характером явища, що досліджується» [101, с. 103].

Існує щонайменше три основних підходи до розуміння цього поняття: дискурс розуміється 1) як результат мовленнєвої діяльності, 2) як сам процес мовленнєвої діяльності та 3) комплексно.

1) Підходи до дискурсу як результату мовленнєвої діяльності передбачають його ототожнення з текстом із залученням умов його продукування й сприйняття [2, с. 298; 127, с. 454]. Дискурс, як і текст, визнається продуктом, результатом діяльності комунікантів. Визначальним поняттям у таких дефініціях дискурсу незмінно є поняття «текст». Дискурс постає як заключна ланка у послідовності «звук – слово – речення – текст – дискурс», де кожне явище складається із сукупності одиниць найближчого попереднього явища, тобто дискурсом вважають корпус текстів певної тематики (економічний, публіцистичний, юридичний, рекламний та ін.) [315].

2) Друге трактування передбачає розгляд дискурсу як динамічного процесу, що виливається в знаковий продукт – текст, це «практика мовленнєвого виробництва» [146] (також: [17, с. 138; 69, с. 121; 179, с. 130; 251, с. 7]). Приміром, у визначенні О. С. Кубрякової підкреслюється єдність когнітивного, комунікативного та соціального аспектів цього процесу: «Дискурс може бути визначений як форма використання мови в реальному (поточному) часі (*on-line*), яка відображає певний тип соціальної активності

людини, створюється з метою конструювання особого світу (або його образу) за допомогою його детального мовного опису та є загалом частиною процесу комунікації між людьми, який характеризується, як і кожний акт комунікації, учасниками комунікації, умовами її здійснення і, звичайно, її цілями» [126, с. 525].

3) Наше дослідження базується на теоретичній базі третьої групи підходів, котра розглядає дискурс і текст у комплексі: «дискурс – це не тільки сам твір, а й діяльність, в процесі якої і породжується мовленнєво-мисленнєвий продукт» [258, с. 108] (також: [19, с. 71; 101; 114, с. 113; 125, с. 525]). Отже, ми розуміємо дискурс як «мисленнєво-комунікативну діяльність, яка є сукупністю процесу й результату і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспект» [257, с. 17]. Іншими словами, дискурс – це мисленнєво-комунікативна мовленнєва діяльність комунікантів, зафіксована текстом [19, с. 72].

За І. Є. Фроловою, поняття дискурсу в східноєвропейських версіях, які ґрунтуються на концепціях Д. Шиффрін [338] та Т. А. ван Дейка [69], має такі характеристики: 1) нерозривний зв'язок когнітивних і комунікативних чинників, 2) наявність ментальних структур – фіксованих форм ментального досвіду; 3) наявність у дискурсивному контексті вербальних і невербальних елементів, які мають властивість впливу на зміст висловлення [245, с. 149].

Лінгвальний аспект дискурсу враховує мовленнєву діяльність комунікантів (процес) і текст (продукт). Позалінгвальний аспект включає когнітивну та комунікативну діяльність і дискурсивний контекст [19, с. 72].

Текст у нашому дослідженні розуміємо як результативну частину дискурсу, вербалізований продукт мисленнєво-комунікативної діяльності адресанта і адресата, це «мовний матеріал, фіксований на тому чи іншому матеріальному носії за допомогою нарисного письма (фонографічного або ідеографічного) [30, с. 5] (також [125, с. 516; 215, с. 182; 226, с. 108]).

Мовленнєва діяльність здійснюється за допомогою мови, це обмін мовленнєвими актами (пор. визначення О. С. Кубрякової: мовленнєва діяльність – це «сукупність мовленнєвих дій і мовленнєвих операцій з боку мовця, який створює мовлення (мовленнєвий акт), і слухача, який його сприймає, яка викликається певними потребами, ставить перед собою певну мету й відбувається в конкретних умовах» [124, с. 10]).

Термін «комунікативна діяльність» є синонімом терміна «комунікація» [19, с. 74]. Її основною властивістю є те, що вона включена в соціальні стосунки індивідів, що спілкуються (пор.: «Людина, вступаючи в контакт з іншою людиною, опиняється включеною в систему соціальних відносин і має оформляти свою діяльність за правилами, які реалізують ці соціальні відносини» [227, с. 54]). За словами В. Б. Кашкіна, «фундаментальний діяльнісний характер дискурсу дозволяє говорити про такі його властивості, як інтеракційність, діалогічність, залученість до соціальної гри, на основі чого можливо виділити різноманітні сфери дискурсивних практик та жанри» [101, с. 107].

Вивчення **когнітивної діяльності** стосується розгляду внутрішніх ментальних процесів, що беруть свій початок від запропонованого в теорії релевантності об'єднання досліджень прагматики та когніції в ході пошуку принципів та механізмів декодування значень мовця як виводу його інтенцій [348].

Дискурсивний контекст визначається як «єдність соціальних, психологічних, прагматичних характеристик» дискурсу [258, с. 26], тобто компоненти дискурсивного контексту є екстралінгвальним середовищем функціонування дискурсу.

Дискурсивний контекст розуміють, з одного боку, як низку чинників, які роблять внесок у реконструкцію смислу, інтендованого мовцем у комунікативній взаємодії, з іншого боку, як ментальну модель, що репрезентує знання про можливу або актуальну ситуацію. А оскільки знання

комунікантів постійно змінюються, змінюється і модель дискурсивного контексту [257, с. 107].

Структура дискурсу являє собою ієрархію одиниць, що перераховуються за ступенем зменшування: мовленнєва подія, трансакція, крок, хід, мовленнєвий акт [257, с. 114].

Мінімальною одиницею дискурсу вважається мовленнєвий акт, оскільки він є «мовленнєвою взаємодією мовця й слухача для досягнення певних перлокутивних цілей мовця шляхом конструювання ними дискурсивного значення в ході спілкування» [255, с. 115]. Поєднані в послідовність МА створюють мовленнєвий хід, хоча він може складатися і з одного МА. Мовленнєвий хід відповідає поняттю репліки і в діалозі визначається межами мовлення одного мовця. Послідовність пов'язаних мовленнєвих ходів створює мовленнєвий крок, чи обмін, який трактується як суміжна пара реплік, інтерактивний блок [224, с. 7] або діалогічна єдність.

У свою чергу, послідовність кількох мовленнєвих кроків, тематично поєднаних та спрямованих на досягнення перлокутивної мети, позначається як трансакція (відповідає поняттю (мікро)діалогу в мовленні). Найбільшим елементом у структурі дискурсу вважається мовленнєва подія, яка визначається як завершене мовленнєве спілкування, розмова, інтеракція, що відповідає в мовленні макродіалогові або (макро)текстові. Прикладами мовленнєвої події слугують усні та письмові дискурси: перемови, телефонні розмови, бесіди з лікарем, тексти листів, газетні статті та ін. [257, с. 114].

Дискурс має комплексний багатоаспектний характер, що пояснює **типологізацію дискурсу** на різних підставах. За сферою функціонування та соціолінгвістичним основам виділяють неінституційний та інституційний дискурс з його різновидами: релігійний, науковий, педагогічний, політичний, театральний, медичний, юридичний, воєнний тощо [12; 98; 268], за адресним спрямуванням – особистісно- та статусно- орієнтовані типи дискурсу [96, с. 277].

Іншими релевантними видовими розмежуваннями дискурсу на рівні тексту є жанрово-стильове (розмовний, публіцистичний, науковий, художній, діловий) [17; 263; 283] і кодове (німецько-, англійсько-, україномовний дискурс і ін.). На рівні мовленнєвої діяльності виділяються мовленнєві (прагматичні, стратегічні) різновиди дискурсу (аргументативний [27; 182; 183], конфліктний [60; 245; 249], гумористичний [198; 208], дискурс ввічливості/неввічливості [138; 178; 277; 286; 286; 302; 316]); на рівні комунікативної діяльності – соціо-комунікативні різновиди (педагогічний [128; 161], юридичний [107; 207], політичний [247; 264], медичний [203; 254], масмедійний [67; 135], маркетинговий [156], рекламний [24] тощо).

У різноманітності типів дискурсу, про що свідчать різні підходи до феномену дискурсу та багатосторонність дослідницьких цілей, немає протиріч: всі вони притаманні людській комунікації, бо мовленнєва особистість єдина [97, с. 6]. Як зазначає І. Є. Фролова, «розробка якоїсь єдиної класифікації дискурсів виглядає на сьогодні примарним завданням, як через неможливість, так і через недоцільність його вирішення» [246, с. 167].

Ми спираємося на систему критеріїв типологізації дискурсу А. М. Приходька «стиль – модус – середовище» [196, с. 196-198]. За середовищем спілкування дискурс характеризується хроносом (часом) і топосом (місце). Отже, досліджуваний нами дискурс за цим критерієм кваліфікуємо як сучасний англomовний дискурс.

За модусом спілкування дискурси типологізуються залежно від ступеню ввічливості, офіційності, емоційності, фактичності, категоричності тощо. Відповідно, дискурс може бути ввічливим, невічливим, оцінним, нещирим, іронічним, гумористичним, спонукальним, експресивним, кооперативним, конфліктним, тоталітарним, офіційним, карнавальним тощо. Досліджуваний дискурс за цим критерієм кваліфікуємо як невічливий.

Стиль є системоутворюючим чинником дискурсу. А. М. Приходько підтримує тезу Т. А. ван Дейка про несводимість дискурсу до стилю [69,

с. 38], але зазначає, що протиріччя у збіганні термінів немає, оскільки «дискурс визначає стиль, а не стиль дискурс» [197, с. 199]. Отже, за критерієм стилю виокремлюються розмовний, офіційно-діловий, науковий, мас-медійний і художній дискурси. Ми досліджуємо розмовний дискурс, тобто такий, що ґрунтується на розмовному функціональному стилі мови.

Розмовний дискурс можна поділити критерієм форми, слідом за І. Є. Фроловою – на монологічний і діалогічний [246, с. 167]. Цей критерій застосовується до всіх інших типів дискурсу. Зокрема, вона пише: «Цілком очевидно, що дискурси обох форм наявні в межах як інституційних, так і не інституційних, а отже можна вести мову про те, що певний інституційний/неінституційний дискурс вміщує різні діалогічні та/або монологічні жанри» [там само]. Це дає підстави говорити про розмовний діалогічний тип дискурсу.

Розмежування діалогічного і монологічного дискурсу проводиться залежно від форми організації тексту – діалогічної чи монологічної. Ми поділяємо думку науковців про те, що за своєю природою дискурс є функціонально діалогічним [20, с. 4; 95, с. 228; 166; 258, с. 28; 267; 269], оскільки застосування мови завжди спрямовано на партнера по комунікації, реально присутнього, такого, що мається на увазі, або такого, що ототожнюється з мовцем. Крім того, у діалозі повністю втілюється основна функція мови – комунікативна, адже, як зазначав Л. В. Щерба, «справжнє своє буття мова виявляє лише в діалозі» [267, с. 4].

Л. П. Якубинський поділяв тезу Л. В. Щерби щодо природності діалогу та штучності монологу. Він зазначав: «по суті, будь-яка взаємодія людей полягає саме в взаємодії; вона за своєю суттю прагне уникнути «однобічності», хоче бути двобічною, «діалогічною» та відійти від «монологу» [269, с. 133].

Діалогічний дискурс розуміємо як мисленнєво-комунікативну мовленнєву діяльність комунікантів у широкому (ситуативно-

комунікативному, соціо-культурному, когнітивно-психологічному) контексті, зафіксовану діалогічним текстом [18, с. 4].

Теоретики лінгвістики тексту від самого початку звертали увагу на особливий статус діалогу як одного з видів (типів) тексту [238, с. 219]. В. Дресслер вважає, що особливість діалогу зумовлена можливістю поділу на висловлення його учасників. Ці висловлення (репліки) взаємозалежні, вони є частиною крупнішого об'єднання, а саме діалогічного тексту. Хоча висловлення кожного учаснику діалогу становлять відносно завершені частини тексту з кінцевою паузою та зміною мовця, їх не можна назвати розірваними текстовими уривками [78, с. 130].

Мінімальною одиницею діалогічного дискурсу є *дискурсивний хід* (*move*), який становить послідовність МА, що відповідає поняттю репліки діалогу та визначається межами мовленнєвого внеску одного комуніканта [257, с. 113]. Дискурсивні ходи і МА, що ним належать, залежно від ролі в інтеракції поділяються на ініціальні, реактивні та ре-ініціальні [335, с. 211]. МА погрози є зазвичай ініціальними або ре-ініціальними.

Як зазначає К. А. Філіпов, «особливість діалогу як одного із типів (видів) тексту полягає, звичайно, не в тому, що в ньому химерним чином переплітаються різноманітні властивості (фактори, параметри, умови) тексту, а в тому, що стратегію розгортання визначає не одна людина, а дві і більше. Спільна мета об'єднує зусилля партнерів по комунікації. Їм доводиться кооперувати свої зусилля задля досягнення єдиної мети» [238, с. 223].

Слід підкреслити співвідношення термінів «діалог» і «полілог». За словами К. А. Філіпова, діалог є значно ширшим поняттям за полілог, оскільки його внутрішня форма не обмежується лише двома можливими учасниками акту комунікації. Хибною є думка про те, що словотвірний елемент грецького походження, *dia-*, означає «два» (за відповідною схожістю з латинським *di-*). На справді, *dia-* означає «через» і відповідно термін «діалог» буквально тлумачиться як почергове володіння словом.

Отже, при співвідношенні термінів «монолог» – «діалог» ключовою є опозиція «відсутність/ наявність міни мовця», то поняття «діалог» та «полілог» різняться лише кількістю учасників по комунікації [238, с. 224].

Для нашого дослідження важливим є також розмежування розмовного і літературного (художнього) діалогічного дискурсу. Л. Р. Безугла зазначає, що розмовний дискурс є здебільшого діалогічним, тобто характеризується зміною комунікативних ролей у рамках дискурсивного ходу. Оскільки поняття «розмовне мовлення» та «діалогічне мовлення» дослідники [66, с. 9; 129, с. 8] вживають як синоніми, ми надалі будемо говорити про діалогічний дискурс, маючи на увазі саме розмовний діалогічний дискурс.

Поняття дискурсу незмінно орієнтує дослідників на вирішення проблеми типології стратегій і тактик, які мовці застосовують у дискурсі задля досягнення власних комунікативних цілей. Необхідність слідувати стратегічній меті змушує мовця не лише «відбирати певні факти, але й подавати їх під певним кутом зору, тобто змушує відповідно організовувати мовлення, зумовлює композицію та характер мовних засобів» [165, с. 160].

У лінгвістиці стратегію розуміють як «творчу реалізацію комунікативного плану побудови своєї мовленнєвої поведінки з метою досягнення «глобального» мовленнєвого (немовленнєвого) завдання спілкування» [84, с. 40], «комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети» [90, с. 54]. Комунікативна стратегія «зумовлює певну послідовність дій адресанта» [225, с. 22] та задає кут зору на предмет мовлення, обмежуючи при цьому можливий обсяг інформації та відбір мовних засобів.

Сутністю стратегій, які застосовує мовець, є організація своїх звернень до адресата, тобто впливу на нього у спілкуванні таким чином, щоб результатом була зміна когнітивно-психологічних ресурсів адресата в необхідному для мовця напрямі: зміна його позитивних / негативних оцінок

стосовно чого-небудь, збільшення / зменшення його бажання чого-небудь, і т.д. [7, с. 22].

У ході дослідження стратегій, що комуніканти розробляють для досягнення кінцевої мети спілкування, мовознавці описують їх як «мовленнєві» [226, с. 45; 91, с. 59; 123, с. 50], «комунікативні» [59, с. 86; 98, с. 257; 103, с. 18; 134, с. 193; 339, с. 109], «дискурсивні» [19, с. 84; 89, с. 80; 244, с. 207; 260, с. 9; 349, с. 733]. У нашому дослідженні ми приймаємо точку зору вчених, які використовують останній термін як такий, що конкретизує сферу, яку стратегії регулюють разом із тактиками [17, с. 138].

І. Є. Фролова вважає, що «мовленнєва стратегія – це поняття більш вузьке порівняно з дискурсивною стратегією, оскільки співвідноситься з орієнтацією на досягнення мовленнєвих цілей. З іншого боку, поняття комунікативної стратегії є більш широким відносно дискурсивної стратегії, оскільки остання передбачає обов'язкову вербальну реалізацію» [245, с. 155]. Оскільки стратегії реалізації невербальних актів погрози залишаються поза зоною нашої уваги, то вважаємо релевантним для нашого дослідження термін «дискурсивна стратегія».

Л. Р. Безугла розмежовує дві групи трактування стратегії – як «перед-інтенціонального» і як «пост-інтенціонального» когнітивного процесу [19, с. 84]. У «перед-інтенціональному» трактуванні стратегія займає ієрархічно вищий щабель за інтенцію [69, с. 267; 90; 226, с. 17; 278, с. 173]. У «пост-інтенціональних» визначеннях стратегія підпорядковується інтенції [17, с. 118; 103, с. 20; 320, с. 29].

У нашому дослідженні дискурсивну стратегію розглядаємо як «перед-інтенціональний» когнітивний процес, тому що інтенція для нас виступає сукупністю пропозиціональної установки, іллокутивної і перлокутивної цілей мовленнєвого акту, а стратегія у процесі породження висловлення визначає і його мовне оформлення, і іллокутивні характеристики реалізованих МА.

Стратегія, яка передуює інтенції, володіє певними ознаками: планування дій, розподіл мовних засобів, вибір інтенцій, перетворення мотиву на мету, визначення напрямку розвитку діалогу, організація впливу [19, с. 84], вона спрямовується як внутрішнім станом особи, так і уявленнями та припущеннями про внутрішній стан партнера по комунікації [90, с. 100; 134, с. 62]. За І. Є. Фроловою, стратегія має такі властивості, як: 1) соціально-інтеракційна природа; 2) мовленнєвомисленнєва сутність, яка зумовлює наявність ментального і вербального корелятивів; 3) поєднання процесуального і результативного аспектів, статичного й динамічного вимірів; 4) складно організована структура, яка передбачає виокремлення глобальних, локальних і мовленнєвих стратегій) [245, с. 157].

Когнітивні підґрунтя стратегії розуміються у двох площинах: 1) як когнітивно-прагматична програма спілкування, яка визначає вибір мовних засобів; 2) як складна когнітивна модель-гештальт, яка охоплює цілі взаємодії та засоби їх досягнення засобами реалізації комунікативних актів у дискурсі [245, с. 152]. Друге розуміння є ширшим і включає перше, тому ми приєднуємося до нього і визначаємо дискурсивну *стратегію* слідом за І. Є. Фроловою як «комунікативний намір мовця, сформований на ґрунті використання колективного досвіду для власних індивідуальних потреб і бажань, і мовну об'єктивацію цього наміру, яка надає йому інтерактивний статус з урахуванням осмислення вербалізованого наміру усіма суб'єктами взаємодії» [245, с. 157].

Глобальною стратегією досліджуваного дискурсу є стратегія *неввічливості*. Неввічливою, відповідно до теорії нормативної соціальної поведінки Н. Римала та К. Реала, вважають таку комунікативну поведінку, яка суперечить очікуваному дотриманню таких норм, що як правило, спричиняють образу з боку слухача [334].

Дискурсивну *тактику* комуніканта визначаємо як спосіб реалізації стратегії, її складову, що впливає на вибір ним засобів здійснення

комунікативних дій [19, с. 83-85]. З практичної точки зору дискурсивна тактика підпорядкована дискурсивній стратегії на рівні дискурсивного ходу. Її інструментами є **прийоми**, під якими розуміємо різноманітні способи її реалізації [6, с. 54; 245, с. 156].

У дискурсивному просторі стратегії здатні комбінуватися, а одне й те саме явище можна можна віднести і до стратегії, і до тактики у межах іншої стратегії [27, с. 14]. У реальному дискурсі зазвичай можуть бути наявні та одночасно виконуватись декілька стратегічних завдань, які можуть бути впорядковані ієрархічно [90, с. 73], або навіть протиставлятися одне одному. Це пояснюється тим, що мовець може переслідувати одразу декілька цілей, а його поведінка може зумовлюватися кількома мотивами одночасно [158, с. 225].

Отже, дискурс ми розглядаємо як мисленнєво-комунікативну мовленнєву діяльність комунікантів із її результатом у вигляді тексту, зафіксованому різним чином.

1.3. Когнітивний аспект мовленнєвого акту погрози

Когнітивно-дискурсивна парадигма лінгвістики поєднує два аспекти вивчення мовних і мовленнєвих одиниць – когнітивний і комунікативний.

У комунікативному аспекті мова досліджується у зв'язку з її роллю в реальному мовленні, де на перше місце виходить мовленнєва особистість (*homo loquens*) та її соціо- і психодискурсивна діяльність [340, с. 36]. У когнітивному аспекті увага переноситься на людський інтелект, а мова визнається головною ментальною складовою всієї інфраструктури мозку, інструментом мисленнєво-мовленнєвої діяльності, засобом передачі людського досвіду [там само]. Тобто когнітивний компонент показує, як фрагмент дійсності відображається у свідомості комунікантів, які залучені в ситуацію погрози.

З огляду на це вважаємо за доцільне розглянути специфіку погрози в когнітивному аспекті. Вважаємо, що ПОГРОЗА становить подієвий концепт комунікативної поведінки.

1.3.1. Погроза як подієвий концепт. Центральним поняттям у когнітивній лінгвістиці, дослідження якого займається чимало лінгвістів (наприклад: [35; 50; 70; 71; 72; 76; 100; 106; 132; 139; 167; 211; 214; 219; 235; 275; 282]), є концепт. Його визначення має велику низку різночитань. Концепт є ідеальним ментальним утворенням, що має ім'я та відображає уявлення про навколишній світ [115, с. 230].

У нашому дослідженні ім'ям релевантного концепту виступає лексема «погроза», тобто у якості ментального підґрунтя МА погрози виступає концепт ПОГРОЗА.

Термін «концепт» у сучасній лінгвістиці тлумачиться неоднозначно. Підходи до вивчення концептів можна поділити на логіко-поняттєвий, лінгвокультурний і лінгвокогнітивний.

Логіко-поняттєвий підхід передбачає розгляд концептів як інструментів пізнання світу, які можна описати засобами мови у вигляді певних пояснювальних конструкцій [45; 46; 199]. А. Вежбицька розглядає концепт як певний об'єкт зі світу «Ідеальне», який має ім'я та відображає культурно зумовлене уявлення людини про «Дійсність» [45, с. 18]. За Ю. Є. Прохоровим, концепт є так званим симулякром – це не реальність, а її відображення, уявлення про певний елемент картини світу, яке зумовлює сукупність ставлень мовців до цих елементів, яка закріплена у національній картині світу і транслюється засобами мови у дискурсі [199, с. 158-159]. Відтак, представники цього підходу ототожнюють концепт і поняття.

Представники **лінгво-культурного підходу** [143; 181; 185; 222; 231], навпаки, розводять ці терміни: поняття є сукупністю пізнаних суттєвих ознак концепту, натомість концепт становить ментальне національно-специфічне

утворення. До концептів належать не будь-які поняття, а лише найскладніші та найвагоміші з них, без яких важко уявити собі певну культуру (наприклад, ORDNUNG у німців, GENTLEMAN і LADY у англійців). Крім того, поняття включає суттєві та необхідні ознаки, а концепт – і несуттєві ознаки [143, с. 56–57].

За Ю. С. Степановим, концепт і поняття є термінами різних наук: поняттями оперують логіка та філософія, а концептами – лінгвістика і культурологія. Концепт – це «згусток культури у свідомості людини і те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, а, з іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого пересічна людина сама входить у культуру, а інколи навіть і впливає на неї» [223, с. 42–43].

Концепт розглядається як базова одиниця культури, яка безпосередньо стосується цінностей, ідеалів і установок етносів і в якій найповніше відбиваються особливості національного характеру і світосприйняття [57, с. 401]. Отже, концепт відіграє роль посередника між культурою і мовою. Культурна інформація фільтрується, переробляється, систематизується та формується у свідомості людини у вигляді концепту, а потім передається в конкретній комунікативній ситуації для реалізації певної комунікативної мети за допомогою мовних засобів [185, с. 215].

Стаючи на позицію представників лінгвокультурного підходу щодо того, що поняття не можна ототожнювати з концептом, тобто воно є лише складовою частиною останнього, ми акцентуємо не лінгвокультурну, а когнітивну сутність концепту, тому приєднуємося до позицій третього підходу – лінгвокогнітивного.

Лінгвокогнітивний підхід передбачає розгляд концептів як одиниць ментальної інформації, ідеальних, абстрактних одиниць, якими людина оперує в процесі мислення [192, с. 13–14]. Це «кванти» знання, які відображають зміст отриманого досвіду, результатів усієї діяльності людини

[32, с. 23-24], «елементарні ментально організовані одиниці, які виконують функцію збереження знань про світ в абстрактному форматі» [341, с. 55].

У цьому ключі розуміють концепт сучасні українські лінгвісти. В їхніх дослідженнях концепт постає як результат гносеологічних операцій, цілісна структура, що віддзеркалює патерни людського мислення, сукупне, категоризуюче знання людини про дійсність. Концепт є основною одиницею свідомості, оперативною змістовою одиницею пам'яті, ментальних, психічних ресурсів «квант знання», за допомогою якого комунікативна особистість конструює смисли в певних дискурсивних контекстах [360, с. 90; 142, с. 38; 175, с. 123; 261].

Класифікація концептів значною мірою залежить від підходів до визначення концепту та може здійснюватися за такими критеріями: 1) за сферою функціонування; 2) за лінією предметної галузі; 3) за ступенем абстрактності змісту; 4) за ступенем значущості; 5) за асоціативністю. Класифікація концептів щодо інформації, яка в них закладена, є найпопулярнішою [25, с. 146–147].

Новітнім підходом до типології концептів є виокремлення предметних, подієвих та ознакових концептів (див. рис.1.1):

- ментальні уявлення про предмет/сутність є концептами-предметами або предметними концептами,
- ментальні уявлення про характеристику предметів та дій – концептами-ознаками, реляційними або ознаковими концептами,
- ментальні уявлення про вербальні та/або невербальні процеси – концептами-подіями або подієвими/процесуальними концептами ([126, с. 259; 261; 262; 263, с. 125; 317].

Подієві та ознакові концепти називаються концептами комунікативної поведінки [263, с. 125–126]. Комунікативна поведінка, за Й. А. Стерніним, визначається як «сукупність норм та традицій спілкування певних груп

людей», а «національна комунікативна поведінка» поширюється на певну лінгвокультурну спільноту [192, с. 8].

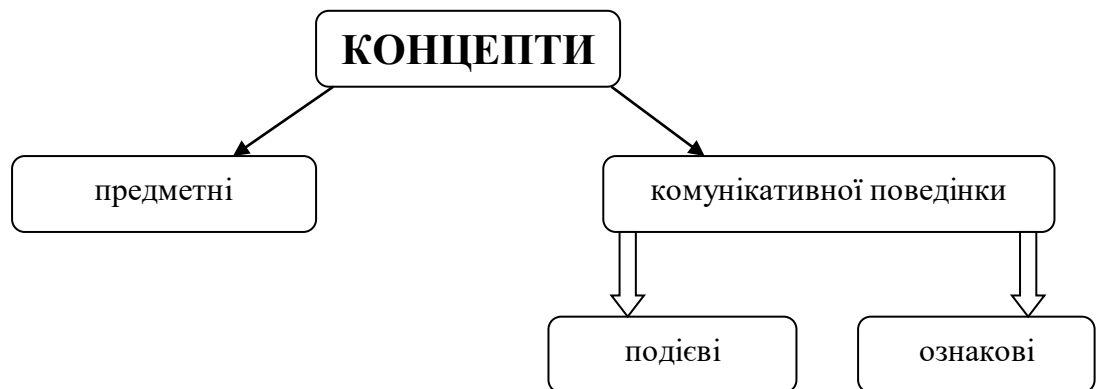

Рис. 1.1. Класифікація концептів за І. С. Шевченко

Для розрізнення подієвих і ознакових концептів І. С. Шевченко [261; 263, с. 126] використовує такі критерії:

- природа концепту: якщо ознаковий концепт характеризує певну ситуацію, дію або стан, то подієвий концепт є формою репрезентації свідомості людини в комунікативній поведінці чи дискурсі, в якому робиться наголос на свідомій цілеспрямованій знаковій діяльності, яка пов'язана з проявом даного концепту на практиці соціальної взаємодії;
- онтологічні властивості: ознаковий концепт є пантемпоральними, натомість понятійні концепти розгортаються в часі;
- спосіб моделювання: якщо ознакові концепти моделюються у вигляді статичного фрейму, то подієві – у вигляді динамічного фрейму-сценарію;
- спосіб актуалізації: якщо ознакові концепти номінуються словом, реченням або паремією, то подієві – мають дискурсивний спосіб актуалізації – у вигляді МА, стратегії, тактики, міни ролей;

- тип іллокуції, яку задає концепт: якщо ознаковий концепт задає супутню іллокуцію мовленнєвого акту, то подієвий концепт визначає основну іллокуцію МА.

За цими критеріями концепт ПОГРОЗА належить до подієвих концептів комунікативної поведінки. Інші приклади подієвих концептів – ВИБАЧЕННЯ, ПОДЯКА, ПОМСТА, ОСУД, ПРОХАННЯ тощо, прикладами ознакових концептів є ДОБРО, ЗЛО, ВВІЧЛИВІСТЬ, СКРОМНІСТЬ, СТРИМАНІСТЬ тощо [263, с. 126].

Поняття подієвого концепту увів у науковий вжиток І. І. Чесноков. За його визначенням, це «відображена в свідомості індивіду модель поведінки (діяльності)», яку можна описати «в термінах соціальної взаємодії – з точки зору мотиву, мети, а також стратегій і тактик її досягнення» [252, с. 6].

Оскільки можна вважати, що подієві концепти комунікативної поведінки знаходяться в основі певного жанру мови, то вони ритуалізовані та мають виражені варіативні властивості, які можуть змінюватися від культури до культури. Хоча розуміння концепту ПОГРОЗА дуже схоже серед тлумачень різних культур, деякі невербальні прояви погрози інших культур значно відрізняються від, наприклад, християнських, що Г. Г. Слишкін називає концептуальним дисонансом [218, с. 37]. Приміром, для племені Маорі, корінного народу Нової Зеландії, демонстрація власного язика з широко розтуленого рота є проявом агресії, погрози для ворога чи супротивника.

Засобом актуалізації подієвого концепту погрози є МА – дія, яка базується на намірі мовця заподіяти адресату або його близьким фізичну, майнову або моральну шкоду. МА у когнітивно-прагматичному аналізі моделюється за допомогою акціонального фрейму або ментальної схеми дії [19, с. 106; 28; 307; 308; 310, с. 231; 318; 340; с. 91].

У сучасній лінгвістиці фрейм розуміється не тільки як модель концепту, але і як узагальнена структура даних про уявлення стереотипних ситуацій [69; 81; 82; 147, с. 7; 329; 361, с. 187].

Фрейми – це пресупозиційні моделі для вимірювання та опису ментальних репрезентацій, які зберігаються у пам'яті людей, у тому числі концептів [98, с. 127], «голографічна» картинка у колективній свідомості мовців» [8, с. 55]. За Т. А. ван Дейком, фрейми містять головну, типову та потенційно можливу інформацію, яка асоціюється з певним концептом, що забезпечує організацію поведінки людини і правильну інтерпретацію поведінки інших людей [69, с. 16–17].

Щодо будови фрейму, то він складається з інваріантної частини, яка являє собою термінальні вузли (*terms*), і варіативної частини – слотового наповнення (*slots*), що визначає дві фундаментальні характеристики фрейма – повторюваність і варіативність [266, с. 201]. Це своєрідний «пучок» прогнозованих валентних зв'язків – слотів, або «векторів направлених асоціацій» [115, с. 119] «множина питань, які слід поставити в гіпотетичній ситуації; він визначає теми, які слід розглядати, і методи, за якими треба працювати» [147; с. 295]. Фрейм порівнюють із бланком з пустими клітинками, які необхідно заповнити [82].

Ми вважаємо, що подієвий концепт, у тому числі ПОГРОЗА, може бути представлений не тільки фреймом сценарного типу, але й статичним фреймом акціонального типу, за С. А. Жаботинською, яка виокремлює п'ять типів фреймів: предметний, акціональний, партонімічний, гіпонімічний та асоціативний [81, с. 16-23; 82, с. 178–192].

Подієвий концепт ПОГРОЗА відповідає акціональному фрейму, в якому кілька предметів, які є учасниками події, наділяються аргументними ролями: «агенс – каузатор», «пацієнс/об'єкт», «афектив (результат як предмет із каузованою ознакою) – фактитив (результат як каузований предмет)», «інструмент – помічник – супроводжувач», «реципієнт – бенефактив», «причина – умова – ціль». Відношення між предметами, наділеними аргументними ролями, визначаються дією агенса/каузатора і експлікуються дієсловами *діє* або *робить*, які супроводжуються відповідними

прийменниками: *діє на* (пацієнс/об'єкт), *діє/робить із* (інструментом, помічником або супроводжувачем), *діє з-за* (причини, умови або цілі) [там само].

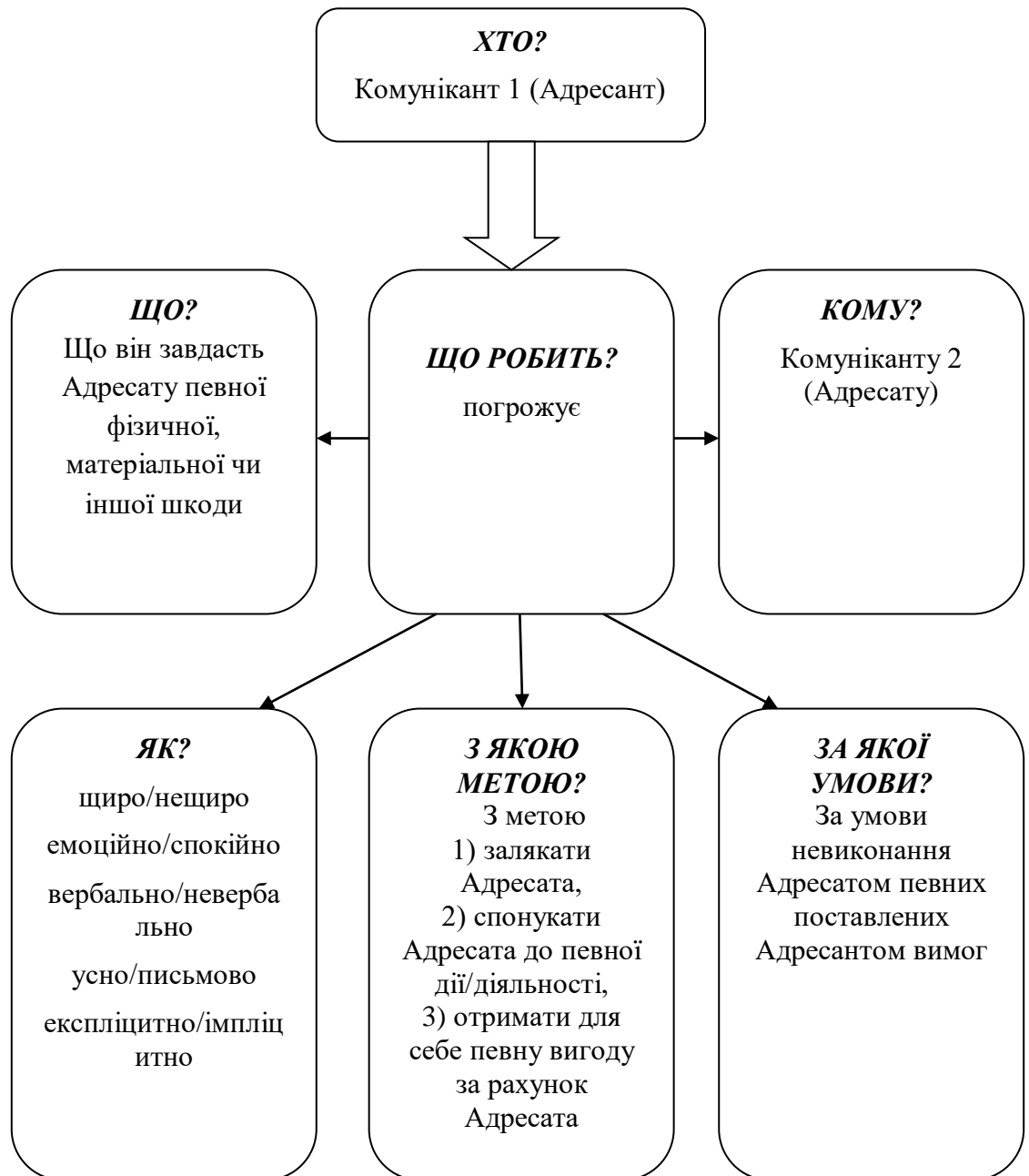

Рис. 1.2. Акціональний фрейм подієвого концепту ПОГРОЗА

Отже, на основі аналізу словникових дефініцій погрози, наданих у підрозділі 1.1, ми моделюємо акціональний фрейм подієвого концепту ПОГРОЗА у такий спосіб: Комуникант 1 (Адресант) погрожує Комуниканту 2 (Адресату) щиро/нещиро, емоційно/спокійно, вербально/невербально, усно/письмово, експліцитно/імпліцитно, що він завдасть Адресату певної фізичної, матеріальної, моральної чи іншої шкоди за умови невиконання Адресатом певних поставлених Адресантом вимог із метою залякати Адресата, спонукати того до певної дії/діяльності та отримати для себе певну вигоду за його рахунок (див. рис. 1.2).

Побудований фрейм свідчить, що в нашому дослідженні доцільно розглядати погрозу як гібридний МА, що зумовлено наявністю у фреймі показників як директивної (спонукання адресата до певної дії/діяльності), так і комісивної іллокуції (намагання завдати адресату шкоди).

Таким чином, погрозу в нашому дослідженні розглядаємо як подієвий концепт комунікативної поведінки, представлений у вигляді фрейму, що реалізується у мовленні за сценарієм, результатом якого є висловлення гібридного МА погрози з двома іллокутивними силами – комісивною і директивною.

1.3.2. Когнітивний сценарій реалізації мовленнєвого акту погрози. Інваріант МА погрози являє собою узагальнену модель концепту ПОГРОЗА, котра формується та розгортається у часі в сучасному англомовному діалогічному дискурсі за прототиповим сценарієм. Визначення погрози пов'язане із встановленням прототипової ситуації її реалізації та прототипової реакції на неї.

Ідея представлення значення слова як репрезентанта сценарної структури організації знань реалізована в роботах Дж. Лакоффа. В дослідженні емоції гніву, він пише: «висловлення, що означає гнів в англійській мові, не є випадковим набором, але являють собою область,

структуровану в термінах досить розробленої когнітивної моделі, яка імпліцитно представлена в семантиці мови» [130, с. 527]. Цю когнітивну модель Дж. Лакофф називає прототиповим сценарієм гніву, яка складається з послідовних етапів, які змінюють один одного: подія, що наносить шкоду; гнів, спроба утримання гніву під контролем; втрата контролю.

Під *когнітивним сценарієм* розуміють абстрактну ментальну структуру, за основу якої покладено інтерпретацію мовцем ситуації позамовної дійсності як повторюваного динамічного процесу, який складається з епізодів та містить набір учасників із закріпленими соціальними ролями [140, с. 58]. Сценарій – це різновид структури свідомості, фрейм, пов'язаний із топіком, діяльністю, контекстом і ситуацією, а також з учасниками спілкування, його цілями і стратегіями через значення слів на позначення дії [40, с. 87].

В основі побудови когнітивного сценарію певного МА лежить послідовність декількох фаз, яка складається з причин дії, власне дії та її наслідків [44, с. 60]. У цьому зв'язку категорію погрози доцільно розглядати як організовану навколо прототипу, який можна описати послідовністю певних станів. За А. Вежбицькою, сценарій здійснення МА розгортається за схемою: мотив – інтенція – оцінка параметрів ситуації – вибір мовних/немовних засобів – здійснення відповідного мовленнєвого акту [45].

Вербальна реалізація емоціонально-подієвих сценаріїв, за спостереженням В. З. Дем'янова та ін. [73], має два різновиди:

а) повний сценарій, який являє собою причинно-наслідковий ланцюжок із трьох подій: подія, яка викликає дію – власне дія – реакція;

б) скорочений сценарій, де присутня лише дія.

Беручи за основу вищезазначене, будуюмо повний прототиповий сценарій МА погрози, який має такий вигляд:

1) Ситуація, що зумовлює необхідність для мовця певної дії з боку адресата, яку той з певних причин не бажає виконати.

2) Формування у мовця потреби прояву погрози, зумовленої усвідомленням ним того факту, що адресат добровільно не виконає дію. Ця потреба може супроводжуватися певними негативними емоціями мовця з приводу:

- а) небажання адресата виконати дію,
- б) необхідності вживати для цього заходів у вигляді погрози.

3) Пошук засобів впливу на адресата (фізична, психологічна шкода особі чи майну в разі невиконання дії).

4) Власне погроза (вербальна, невербальна або комплексна).

5) Реакція співрозмовника на погрозу (вербальна – згода виконати дію, відмова, умовляння, погроза у відповідь, експресив, або невербальна – власне дія).

У цьому сценарії відображено гібридний характер МА погрози: директивна складова знаходить прояв у фазі 1, комісивна – у фазах 2 і 3, експресивна складова (яка є факультативною) – у фазі 2. Крім того, ми враховуємо і можливість невербального вираження погрози, оскільки подієвим концептам може бути притаманним і невербальний спосіб вираження [261, с. 94].

Когнітивний сценарій погрози ми подаємо у вигляді схеми, представленої на рис. 1.3. Як видно з рис. 1.3, хронотоп втілення погрози має етапи і розгортається, починаючи з того, що в адресанта виникає ситуація, за якої йому необхідно виконання певної дії від адресата, який натомість не має бажання її виконувати. Розглянемо особливості цього сценарію у разі вербальної, невербальної та комплексної погрози.

1) Вербальна погроза:

(2) *Kellerman: June, it's me. I need to speak with Caroline now. June, if you don't put me through I'll make certain the president knows that you were the one that did not allow me to provide her with some very important information. Now (PB, s. 2, ep. 12).*

Агент спецслужб Келлерман намагається поговорити з віце-прем'єр-міністром Керолін, але охоронець Джун не дозволяє це зробити. Келлерман намагається вплинути на охоронця погрозою, заявляючи, якщо розмова не відбудеться *if you don't put me through*, то Президент дізнається, що саме вона завадила йому передати якусь дуже важливу інформацію Керолін *I'll make certain the president knows that you were the one that did not allow me to provide her with some very important information*.

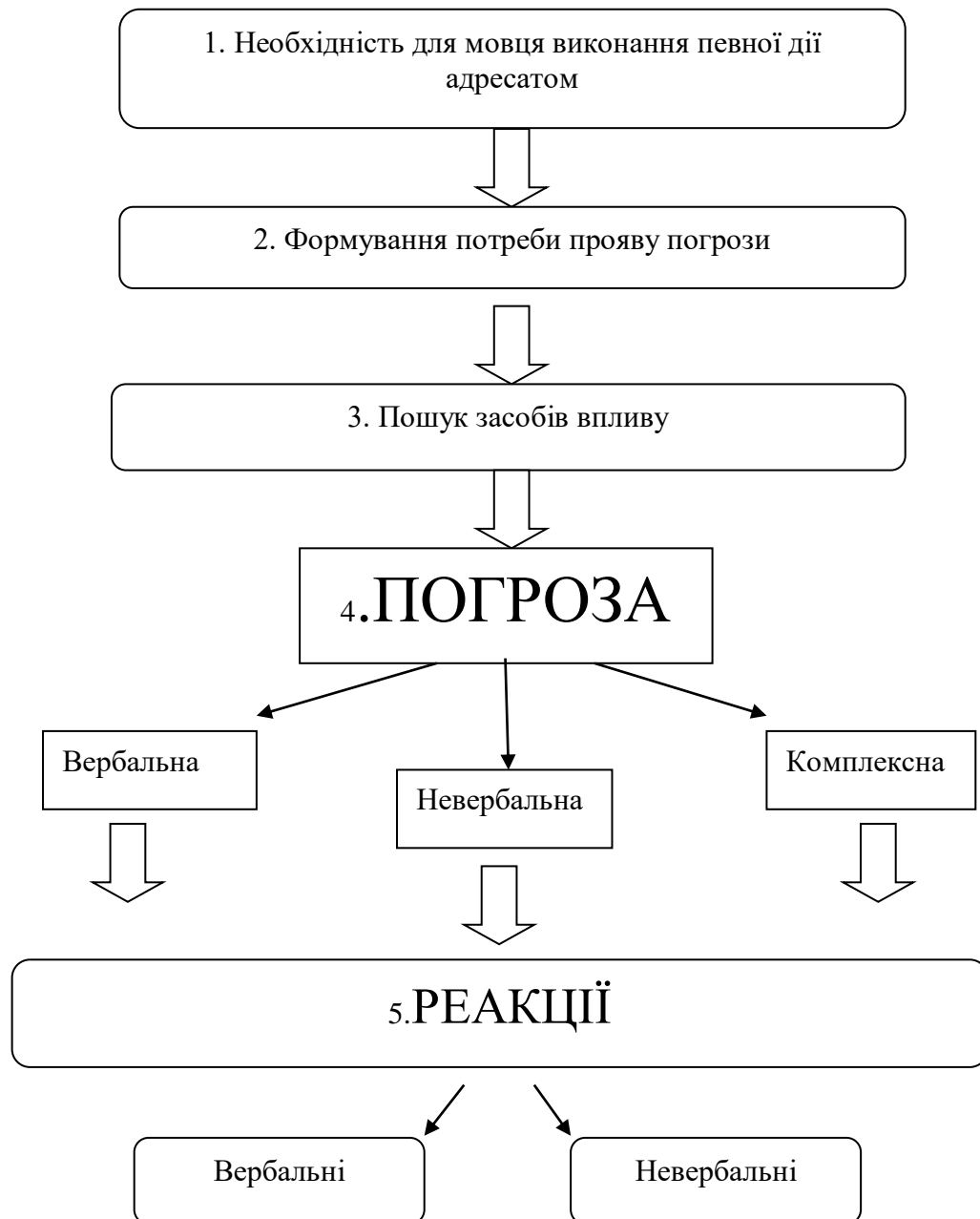

Рис. 1.3. Когнітивний сценарій реалізації погрози

Розглянемо поетапно втілення вербальної погрози:

1. Необхідність для мовця виконання певної дії адресатом. Келлерману необхідно поговорити з Керолін.

2. Формування потреби прояву погрози. Охоронець Джун відмовляється пропустити Келлермана до Керолін.

3. Пошук засобів впливу. Келлерман вважає небажаним для охоронця Джун можливе покарання за несвоєчасне повідомлення про важливу інформацію від Келлермана.

4. Власне погроза. Вербальне висловлення директивного *June, if you don't put me through* і комісивного *I'll make certain the president knows that you were the one that did not allow me to provide her with some very important information.*

5. Реакція. Висловлення погрози вдале та успішне. Реакція невербальна, Джун пропускає Келлермана до Керолін.

2) Невербальна погроза:

(3) *Mack (o/s): Is he all right?*

(Pope hesitates. Michael grips the shank.)

Pope: He's fine (PB, s. 1, ep. 21).

Ув'язнений Майкл захопив у заручники начальника тюрми Поупа, якому зателефонував охоронець Мак щодо певної інформації, достовірність якої повинен підтвердити Поуп. Під натиском Майкла, який тримає ніж, Поуп хоч і вагається, та зрештою не повідомляє про своє захоплення та дає відповідь Маку.

Розглянемо поетапно втілення невербальної погрози:

1. Необхідність для мовця виконання певної дії адресатом. Майклу необхідно, щоб Поуп допоміг йому з утечею та не виказав його охоронцю Маку.

2. Формування потреби прояву погрози. Поуп вагається при наданні інформації охоронцю.

3. Пошук засобів впливу. Майкл використовує ніж, демонстрація якого діє як залякування для Поупа задля уникнення можливих несприятливих наслідків для нього.

4. Погроза. У цьому випадку ми спостерігаємо невербальне вираження погрози *Michael grips the shank* з імплікатурою +>*Tell the information or I'll kill you with the shank.*

5. Реакція. Погроза вдала та успішна. Реакція вербальна, Поуп відповідає на запитання охоронця Мака та не видає Майкла: *He's fine.*

3) Комплексна погроза:

(4) *Gracie's Father: Gracie! [He notices C-Note and brandishes his shotgun.] Get away! Gracie, get away! Get back!*

C-Note: [Hands raised.] Whoa, whoa.

Gracie's Father: You're those guys from Fox River! Don't any of you move a freaking muscle. Get away from her. GET AWAY FROM HER!

C-Note: [Standing.] Okay, okay. Just, relax. Relax (PB, s. 2, ep. 01).

Група втікачів з в'язниці зустріла в лісі чоловіка з донькою, який одразу зрозумів, хто вони. Захищаючи свою доньку на ім'я Грейсі, чоловік демонстративно вимахує рушницею, що є невербальним проявом погрози: *brandishes his shotgun*, та вигукує вимогу не рухатись та відійти від Грейсі: *Don't any of you move a freaking muscle. Get away from her. GET AWAY FROM HER!*

Розглянемо поетапно втілення комплексної погрози:

1. Необхідність для мовця виконання певної дії адресатом. Чоловіку необхідно змусити втікачів відступити від доньки Грейс на безпечну відстань.

2. Формування потреби прояву погрози. Втікачі не змінюють свого положення відносно Грейс .

3. Пошук засобів впливу. Чоловік вважає несприятливим для втікачів використання ним зброї, тому активно демонструє її для залякування та запевненості у реальній можливості вистрелити.

4. Погроза. Власне вербальне висловлення директивної складової погрози *Don't any of you move a freaking muscle. Get away from her. GET AWAY FROM HER!*.

5. Реакція. Погроза вдала та успішна. Реакція вербальна, один з втікачів погоджується: *Okay, okay. Just, relax. Relax.* Втікачі з піднятими руками відступають у гущавину лісу.

Таким чином, на основі проведених досліджень, нами було побудовано когнітивний прототиповий сценарій погрози, який включає в себе п'ять етапів: необхідність для мовця виконання певної дії адресатом, формування потреби прояву погрози у мовця, пошук засобів впливу на адресата, власне погроза, реакція на погрозу.

1.4. Комунікативний аспект мовленнєвого акту погрози

Для визначення іллокутивної сутності МА погрози необхідно розрізняти МА-події (*tokens*) і МА-типи (*type*), за І. П. Сусовим [224, с. 67]. МА-подія – конкретна реалізація мовленнєвої дії у дискурсі, яка може бути віднесена до певного іллокутивного типу.

Як зазначає І. П. Сусов, набір МА-типів утворюють закриті підсистеми, зміст кожної з яких актуалізуються за переліку різноманітних ознак. Прагматика, перш за все, стосується індивідуальних дій (МА-події). Для неї є важливим певний індивідуальний МА зі своїм контекстом та учасниками [224, с. 67]. Проте, задля віднесення конкретного МА-події до певного іллокутивного типу має бути визнана класифікація МА за іллокутивним типом, тобто визначені МА-типи.

МА погрози вивчаються і як конкретні МА-події у діалогічному дискурсі [41; 42; 174], і як МА – іллокутивний тип з обґрунтуванням його

когнітивних засад [194, с. 439; 296; 332, с. 264; 346]. Розглянемо, яке місце погроза займає у існуючих класифікаціях МА і до яких іллокутивних типів її відносять вчені.

1.4.1. Таксономічний статус мовленнєвого акту погрози. МА традиційно вважається мінімальною одиницею мовленнєвої діяльності [274, с. 43] і характеризується в параметрах інтенційності, конвенційності, адресат/н/ості, пропозиційності [197, с. 87]. У нашому дослідженні ми дотримуємося традиційної точки зору щодо тлумачення МА, згідно з якою його центральними компонентами, ядром його прагматичної структури визнаються локутивний, іллокутивний та перлокутивний чинники.

За Дж. Л. Остіном, МА є трирівневим утворенням, де локутивний акт (локуція, від англ. *locution* «мовний зворот, вимова») – акт говоріння, вимовляння висловлення, який характеризується фонетичними, лексико-граматичними та семантичними структурами; іллокутивний акт (іллокуція, лат. *il-* < *in* «в, всередині»), який має певну силу, забезпечує вказівку не лише на значення відповідної пропозиції, але й на комунікативний намір адресанта висловлювання; перлокутивний акт (перлокуція, лат. *per-* «за допомогою») націлений на вплив на адресата, досягнення якогось результату [171, с. 44].

В основі МА лежить інтенція мовця, тобто ставлення до пропозиції, для реалізації якого будуть виконуватись певні кроки. Лінгвісти розрізняють два типи інтенцій: репрезентаційна є направленістю свідомості на об'єкт – концепт або пропозицію; комунікативна являє собою намір мовця донести до адресата свою репрезентаційну інтенцію і тим самим вплинути на нього [19, с. 101]. Друга реалізується на рівні висловлення й, іншими словами, є наміром «здійснити певну дію за допомогою такого інструменту, як мова – мовлення, тобто здійснити мовленнєву дію в комунікативній діяльності, взаємодії з партнером [241, с. 29]. При цьому репрезентаційна інтенція як пропозиційна установка є ієрархічно вищим самодостатнім поняттям,

оскільки не інтенційність залежить від мови, а навпаки [216, с. 101]. Мова й мовлення, у свою чергу, накопичили безліч варіантів вираження одного й того інтенційного смислу [240, с. 30].

Саме інтенція визначає іллокутивний тип МА. На перший погляд, МА погрози можна віднести до будь-якого іллокутивного типу, порівняймо такі приклади:

- погрози-обіцянки:

(5) *Talk! Or I swear to God I'll snap your neck right here* (PB, s. 3, ep. 5)!

- погрози-попередження:

(6) *Bow out, cowboy. I'm not gonna warn you no more* (PB, s. 1, ep. 12).

- погрози-спонукання:

(7) *They grab Michael and hold him down. He struggles but they manage to get his left shoe and sock off. They put gardening shears to his smallest toe.)*

Abruzzi: I'm going to count to three. One.

Michael: (Breathing heavily) I give you that information I'm a dead man. You know it and I know it (PB, s. 1, ep. 02).

- погрози-питання:

(8) *I said back off Haywire. You wanna hot shot* (PB, s. 2, ep. 7)?

- погрози-повідомлення:

(9) *I'm gonna kill you* (PB, s. 3, ep. 9).

Слід враховувати, що проблема розташування МА погрози в загальній системі МА вимагає врахування всіх компонентів мовної системи, таких як: лексичний, фонетичний, морфологічний, синтаксичний, соціолінгвістичний, психолінгвістичний, прагматичний.

З причини того, що одним з основних компонентів, що впливають на виділення окремих типів МА, на складання їх класифікації, є все ж прагматичний, то першу чергу необхідно враховувати контекст ситуації, тобто ті умови, в яких здійснюється даний акт мовлення з точки зору їх

впливу на його зміст. Це особливий комунікативно-прагматичний простір, який утворюють: відправник повідомлення та його адресат, повідомлення і його предмет, взаємовідносини комунікантів, їх особисті практичні цілі та комунікативні наміри, їх соціальні статуси і ролі, розподіл між ними комунікативних ролей, а також час і місце звершення акту спілкування.

Найвизнанішею у прагмалінгвістиці є класифікація Дж. Р. Серля [19, с. 163]. Дж. Р. Серль при складанні своєї класифікації висуває в якості критеріїв дванадцять «значимих вимірювань», основними з яких є іллокутивна мета, напрямок пристосування і умова щирості, виражений психологічний стан. Ця класифікація спирається, перш за все, на закладені в мовленнєвих актах комунікативні наміри (інтенції) мовця. За Дж. Р. Серлем, це так звані іллокутивні (внутрішньомовленнєві) функції і сили. Дж. Р. Серль [215, с. 173–174] виокремлює такі п'ять класів:

1. Репрезентативи – повідомлення про певний стан справ: *The lecture is postponed to Monday.*

2. Комісиви – обіцянки: *I'll give you this book.*

3. Директиви – МА, спрямовані на те, щоб спонукати адресата до певної дії: *Translate this text into English.*

4. Експресиви, за допомогою яких мовець висловлює подяку, вибачення, поздоровлення тощо, тобто висловлює своє ставлення до співрозмовника і регулює взаємини з ним: *Congratulations on your successful passing the exam.*

5. Декларативи – оголошення про те, що змінюється статус певної особи чи явища (оголошення про нове призначення, одруження, присвоєння імені, початку або закінчення якийсь церемонії, винесення вироку тощо): *I declare the meeting closed. I appoint you as my alternate; I declare you husband and wife.*

Проте, в класифікації Дж. Р. Серля МА погрози не виокремлюється як окремий клас, а є частиною МА обіцянки.

Існують й інші класифікації, в яких називаються як зазначені, так і відмінні від них типи іллокутивних актів [19, с. 163; 30, с. 145; 194, с. 439; 319; 328, с. 97; 345; 350].

Ми дотримуємося класифікації МА Дж. Р. Серля, виокремлюючи з директивних актів акти запиту інформації – квеситиви [19, с. 165; 194, с. 439; 255, с. 50; 323, с. 175] (інакше –інтеррогативи [350; с. 73] або рогативи [319; с. 206]). У якості аргументів на користь виокремлення квеситивів у окремий клас наводять «відкритий характер пропозиції квеситивів, що визначається когнітивним дефіцитом адресанта, специфічність інтендованої дії – відповіді (вербальної або невербальної), яка покриває цей дефіцит <...>, а також наявність граматично маркованої структури для їхнього вираження» [19, с. 164].

Дж. Л. Остін, надаючи особливого значення іллокутивним актам і перформативним висловленням, вважає за необхідне розробити класифікацію перформативних дієслів, що співвідносяться з їх іллокутивним ефектом. Він розрізняє п'ять найбільш загальних класів: вердиктиви, екзерситиви, комісиви, бехабитиви й експозитиви [170, с. 125–136; 273]. Однак Дж. Остін не надає погрозі окремого іллокутивного статусу, а відносить його до МА обіцянки й гарантії.

Дж. Ліч базує свою класифікацію на риторичних принципах, до яких автор відносить Принципи кооперації, Увічливості та Іронії (Міжособистісна риторика). Текстуальна риторика містить принцип Процесуальності, Ясності, Економії та Експресивності. За орієнтацією на принцип Увічливості, Дж. Ліч виокремлює чотири типи іллокутивних функцій відповідно до соціальної ролі, яку вони відіграють у встановленні та підтримці ввічливих відносин: Конкуруюча, Компанійська, Колаборативна та Конфліктна. Саме до останньої автор відносить погрозу (іллокутивна ціль конфліктує з соціальною ціллю, оскільки погроза є орієнтованою на мовця (вони співвідносяться з майбутньою подією X, за яку відповідальним є мовець) [319].

Д. Вундерліх надає синтаксично-семантичний опис кожного типу МА, а також характеристику його поведінки в дискурсі: директиви, комісиви, еротетиви, репрезентативи, сатисфактиви, ретрактиви, декларації, локативи [350, с. 416–418]. На його думку, директивні та протетичні МА завжди ініціативні та вводять нові умови інтеракцій, тим самим відкривають послідовність дій. Сатисфактиви завжди реактивні і відповідають умовам інтеракцій, що вже існують, та завершують послідовність мовленнєвих дій. Комісиви за положенням в дискурсі можуть бути або ініціативними, або реактивними. Репрезентативи також ініціативні та реактивні, потенційно вони відкривають послідовність дій. Ретрактиви відмінюють умови інтеракцій, які вже існують. Декларації вводять нові мовні чи соціальні факти. Вокативи в принципі ініціативні, однак в них відсутня визначеність: їх ціллю є вимога від адресата уваги і підтримки контакту. Вони можуть маркувати розподіл комунікативних ролей та займають у цих випадках в дискурсі різноманітні позиції. Погрозу Д. Вундерліх відносить до класу комісивів [350].

Першим дослідником МА погрози у радянській лінгвістиці був Г. Г. Почепцов, якому належить термін «менасив» [194, с. 439]. Г. Г. Почепцов будує класифікацію МА за характером прагматичної складової, виділяє прагматичні види речень за реакцією адресата. Характеризуючи МА погрози, вчений пише: «Комунікативно-інтенціональним змістом речення менасивного типу є погроза. Адресат мовлення не зацікавлений в здійсненні того, про що йде мова в реченні. У менасивів немає обмеження у виборі ролевих структур речення» [194, с. 439–440].

Деякі інші дослідники теж розглядають МА погрози як окремий іллокутивний тип. Приміром, Т. О. Багдасарян говорить про окремий «мовленнєвий жанр» погрози, який характеризується агресивною тональністю [9, с. 244].

Л. Перес-Ернандес також розглядає погрозу як окремий іллокутивний тип, оскільки погроза не лише складається з обіцянки зі сторони мовця, але й наміру втілити ту обіцянку як форму примусу, щоб хтось виконав щось. На противагу Дж. Лічу [319, с. 104], Л. Перес-Ернандес не вважає, що погроза має неvvічливу природу і стверджує, що в деяких випадках вираження погрози може мати високий рівень vvічливості як, наприклад, у імпліцитній погрозі-попередженні [332, с. 265].

Л. Р. Безугла розглядає погрозу як складний МА. Вона стверджує, що МА погрози неможливо віднести до єдиної категорії, тому він займає проміжну ланку між директивом і комісивом: «Погроза є складним директивно-комісивним МА: директивна складова визначається перлокутивною ціллю адресанта змусити адресата виконати дію, комісивна складова – відбитим у пропозиції зобов'язанням адресанта здійснити в майбутньому дію, яка суперечить інтересам адресата» [19, с. 173].

Ця теза ґрунтується на концепції складних МА В. І. Карабана, який розділяє складні МА на комплексні, композитні та складені. Частини комплексних МА знаходяться в субординативному прагмасемантичному зв'язку, які співвідносяться між собою як головний і підлеглий, а композитні МА перебувають в координативному прагмасемантичному зв'язку з рівноправним статутом іллокуцій. Погроза розглядається як комплексний МА, який має загальну мовну інтенцію; на синтаксичному рівні – дві структурні частини, а на семантичному – дві пропозиції [94, с. 13].

А. М. Приходько розвиває концепцію складних МА В. І. Карабана і відносить МА погрози до комплексних МА в контексті обіцянки, який «базується на ретроспективному компоненті смислу – адресат здійснив вже щось таке, що не відповідає уявленням мовця про норми соціальної поведінки» [196, с. 245].

Вчений розрізняє два типи погроз – ультимативні накази-погрози і погрози-комісиви. Перші «спрямовані не тільки на доведення до відому

адресата тих негативних наслідків, які можуть статися в разі невиконання ним рішучого спонукання, але й на реальні дії у відповідності з накресленою мовцем схемою невербальної поведінки» [196, с. 245]. У другому випадку – в ситуації виключення консенсусу – директив втрачає свою іллокутивну силу, відбувається «перекіс у бік підвищення аргументаційної складової» комісива [196, с. 246]. Однак, на наш погляд, директивна складова не може повністю втрачатися, що доводить акціональний фрейм погрози. Вона наявна в цьому випадку в імпліцитному вигляді.

Багато вчених не використовують термін «складний МА», але по суті розглядають погрозу як комбінацію директивної та комісивної складових [174; 291, с. 279; 342, с. 103; 346]. А. Ю. Маслова вважає погрозу «конфліктним мовленнєвим актом, який являє собою директивно-комісивний тип спонукання до дії. Підсилення директивної чи комісивної складової пов'язано з виконанням/невиконанням небажаної дії» [143, с. 96].

М. Домінісі та Н. Франкен стверджують, що для розуміння погрози, адресату необхідне усвідомлення можливої ситуації, при якій мовець може вчинити небажаним для нього чином у разі невиконання вимоги виконати певну дію [291, с. 279].

Е. Г. Паповянц розглядає МА погрози як конкретні МА-події (*tokens*) та стверджує, що інтерпретація іллокутивної сили МА, яка взаємодіє з пропозицією, є необхідною для розуміння МА [174].

С. Л. Тцохазідіз ставить під сумнів концепцію Дж. Р. Серля щодо неможливості «перекриття» п'яти категорій іллокутивних актів: асертивів, директивів, комісивів, експресивів та декларативів. Дослідник стверджує, що аналіз погрози повинен бути представленим і комісивним, і директивним іллокутивними актами, оскільки погроза може бути як такою, навіть, якщо вона виражена проханням, примушенням, поквапленням, запропонуванням чи вказуванням, але вона буде включати, принаймні, дві складові:

- 1) X обіцяє собі виконати певну дію Р проти Y;

2) Х спрямовує Y виконати ту чи іншу дію P, яку Х вважає небажаною для виконання для Y [346].

Отже, розглянувши місце погрози в існуючих таксономіях МА, констатуємо широкий діапазон різночитань, а саме:

- 1) МА погрози ігнорується (не розглядається в класифікації);
- 2) МА погрози не виокремлюють в окремий клас, але він входить до складу окремого іллокутивного типу МА:
 - а) комісиву [170; 216; 350];
 - б) директиву [176; 265];
 - в) конфліктного іллокутивного типу [319];
- 3) МА погрози виокремлюється в окремий клас [9, с. 244; 194, с. 439; 332];
- 4) погрозу розглядають як складний мовленнєвий акт, який є проміжною ланкою між директивом і комісивом [19, с. 172; 40; 94, 143; 174; 195, с. 245; 291; 305; 346; 296].

Узагальнюючи та аналізуючи існуючі класифікації МА, можна дійти висновку, що МА погрози не виокремлюються більшістю дослідників в окремий іллокутивний тип, але сучасні розвідки дозволяють розглядати погрозу як складний МА (див. табл. 1 у додатку А).

Проте, у нашому дослідженні ми відстоюємо точку зору, згідно з якою погроза як МА має гібридний характер – є проміжною ланкою між директивом і комісивом.

1.4.2. Гібридна природа іллокутивного типу погрози.

Оскільки ми розглядаємо погрозу як гібридний МА, то беремо до уваги дві іллокутивні сили: директиву – вимога здійснити адресатом певну дію у майбутньому та комісивну – зобов'язання мовця виконати певну дію проти інтересів адресата у майбутньому у разі не виконання вимоги.

Мовні явища, в яких в одній формі поєднуються кілька значень, визначаються як синкретизм, гібридність або злиття. Синкретизм – це «функціональне поєднання різноманітних форм вираження, нейтралізація опозиції», прикладом може слугувати «синкретизм відмінків» – латинською мовою це аблатив, який передає локальне та інструментальне значення [351, с. 406]. Приміром, синтаксичний синкретизм визначається як синтаксична невизначеність, результат формального збігу синтаксичних категорій (прикладом слугує вставне речення у функції звертання у іншому реченні). Злиття (*coalescence*) постає як тісне синтаксичне поєднання елементів висловлення («поет-художник», «механік-самоучка») чи семантичне поєднання елементів речень – фразеологічні одиниці [351, с. 410–420]. Проте, ні синкретизм, ні злиття, які відомі у морфології, синтаксисі, фонетиці, не описують прагматичного значення погрози, в якому директивна та комісивна складові є невід’ємними та інгерентними. Тому ми обираємо термін «гібридність».

Поняття гібридності запозичене з біології, де воно тлумачиться як новий вид/сорт – результат схрещення. В лексикології гібридом вважають слово, яке складене з елементів різних мов світу. У когнітивній лінгвістиці спорідненим словом до гібридизації є поняття інтеграції, запропоноване Ж. Фоконьє та М. Тернером, які вважали наслідком злиття ментальних просторів в дискурсі виникнення гібридних або інтегрованих просторів (*blends*), які одержують нові якості та власну структуру через успадкування окремих параметрів вихідних понять [40, с. 58].

У сучасній дискурсивно орієнтованій лінгвопрагматиці особливу привабливість для дослідників отримують іллокутивні типи МА, які позначаються як гібридні, оскільки вони демонструють ознаки декількох іллокуцій. До них належать, наприклад, вибачення як гібрид експресиву й директиву [40; 256] та застереження як гібрид асертиву й директиву [22].

Т. М. Буренко стверджує, що лише із розвитком когнітивно-дискурсивної парадигми на сучасному рівні, мовознавці вважають можливим об'єднання двох рівноправних іллокутивних сил у одному МА. На прикладі МА вибачення дослідниця доводить можливість існування гібридного МА з подвійною приналежністю до експресивів та директивів, в якому експресивна та спонукальна складові є інгерентними та невідємними [40].

Під гібридним МА розуміється такий МА, який суміщає у собі риси двох іллокутивних типів, поєднуючи дві рівноправні інгерентні складові іллокутивної сили [40, с. 13]. Ми вважаємо, що у випадку погрози це такі іллокуції:

- 1) директивна (спонукальна) – висловлювана мовцем адресатові вимога здійснити певну дію у майбутньому, яка суперечить інтересам адресата;
- 2) комісивна – зобов'язання мовця виконати певну дію проти інтересів адресата у майбутньому в разі невиконання вимоги.

Супутньою іллокутивною силою є експресивна, що проявляється факультативно.

Директивна складова виражається перлокутивною ціллю мовця змусити адресата виконати певну небажану дію, а комісивна складова – вираженням у пропозиції зобов'язанням мовця виконати в майбутньому дію, яка може призвести до несприятливих для адресата наслідків.

Крім того, МА погрози має ще одну перлокутивну ціль – залякування адресата. Дієслово «залякувати» доцільно віднести до перлокутивних, оскільки воно відповідає тестам, описаним Л. Р. Безуглою [19, с. 190], тобто з цим дієсловом допустимі такі формулювання:

- перепитування адресата: *Do you want to threaten me?*;
- твердження адресата: *His behavior threatened me*;
- твердження мовця: *I'll try to threaten you*;

- твердження третьої особи: *He threatened her quite a lot; He threatened her on purpose.*

Залякування проявляється у вигляді шкоди на рівні порушень нормального протікання психологічних і психічних процесів адресата погрози (відчуття неспокою, страх, тривога, стрес, депресія тощо). Наявність вказаних станів є підтвердженням того, що погроза сприйнята як така, що могла бути приведена в дію, тобто перлокутивна спроба мовця виявилася вдалою.

Розгляд погрози як МА ґрунтується на її усвідомлюваності суб'єктом, яка акцентується правознавцями: йдеться про прямий умисел, суб'єкт усвідомлює, що висловлює погрозу, і бажає, щоб ця погроза була сприйнята об'єктом як реальна, при цьому не має значення, чи мав суб'єкт намір насправді здійснити свою погрозу і чи була погроза пов'язана з певною вимогою до потерпілого [36, с. 46]. Той з комунікантів, хто використовує МА погрози, знаходиться в пріоритетній ситуації, тому, як правило, погрозу в дію втілює саме цей комунікант.

Вивчення погрози як гібридного МА призводить до проблеми визначення його меж у дискурсі. За Т. А. ван Дейком, «один іллокутивний акт завжди відокремлений від іншого межею речення, при цьому іллокутивний акт, що виражається одним реченням, може бути складним» [68, с. 301]. Проте, в умовах визначення МА погрози гібридним, він характеризується наявністю двох іллокуцій. За такого положення справ, не можна вважати релевантним критерій речення.

Погроза, як МА, може мати вираження як одним простим, так і двома висловленнями, які є характерними для директивної та комісивної іллокуцій. **Висловлення** становить продукт МА, а «відмінність висловлення від речення полягає в діяльнісній природі першого й у структуралістській природі другого [20, с. 124]. Як стверджує Л. Р. Безугла, «класифікаційні аспекти іллокутивних типів неминуче пов'язані з розглядом

експліцитного/імпліцитного способу вираження іллокутивного смислу [20, с. 267], з чого випливає, що директивна та комісивна складові МА погрози можуть виражатись і експліцитно, і імпліцитно.

Імпліцитне вираження має такі різновиди, як індиректне та імплікативне. У випадку індиректних МА «має місце тільки іллокутивна імплікація – конструювання комунікантами імпліцитного іллокутивного смислу в дискурсі» [19, с. 42], тобто при одна пропозиція демонструє дві іллокуції – буквально виражену і реальну, інтендовану. Імплікативні МА містять імплікатуру, при чому може переосмислюватися і іллокуція, і пропозиція (поліімплікативні МА), або тільки пропозиція (моноімплікативні МА) [19, с. 204].

Для розуміння суті комунікативної дії погрози необхідно враховувати не тільки власне мовленнєві параметри висловлень зі значенням погрози, а й екстралінгвальні фактори, що зумовлюють їх використання у мовленні. У сучасному англomовному діалогічному дискурсі висловлення погрози реалізуються на ґрунті експліцитних та імплікативних моделей, які можуть містити невербальні компоненти, або ж можуть бути виражені повністю невербально. Для нашого дослідження є релевантним виділення і невербальної форми вираження, оскільки корпус прикладів демонструє можливість вираження комісивної та директивної складових за допомогою невербальної форми. Отже, з погляду вираження можна виділити три його види – експліцитний, імплікативний та невербальний.

Експліцитно МА погрози виражається двома висловленнями – з дієсловом у формах імперативу та майбутнього часу. Ці форми вказують на можливі наслідки непокори спонуканню, що відбиває логіко-семантичну структуру мовленнєвого акту погрози (повідомлення адресата про майбутні дії (що суперечать його інтересам), котрі повинні скерувати поведінку адресата у необхідному для адресанта руслі).

Гібридну сутність МА погрози відображає його експліцитна реалізація у формі умовного речення структури *If ... (then)*, при цьому сполучники *if* та *then*, які маркують причинно-наслідкові відносини між вираженими пропозиціями, зазвичай опускаються – цей логічний зв'язок у подібних виразах імплікується. Наприклад:

(10) *Touch my brother again and I'll show you* (PB, s. 1, ep. 10).

(11) *If you touch her, I'll kill you myself* (PB, s. 1, ep. 12).

(12) *If you try to screw me over again, I'll kill you* (PB, s. 2, ep. 3).

Як видно з наведених прикладів, у подібних висловленнях спостерігається зв'язок двох МА: директиву та комісиву, які утворюють гібридний МА погрози.

Непрямі (імплікативні) способи реалізації погрози передбачають експлікацію тільки директивної або комісивної складової смисла, у цьому разі друга складова іллокутивного смисла представлено імплікативно.

Погроза належить до тих іллокутивних типів, які не можна виразити перформативно [110]. Проте, частотними є висловлення-погрози з перформативними виразами обіцянки, попередження, прохання, вимоги, поради. Взагалі, погроза часто реалізується за допомогою висловлень, які містять лексичні одиниці, характерні для попередження, застереження, обіцянки. Таку особливість можна пояснити неможливістю реалізації МА погрози за допомогою перформатива *I threaten*. Справді, у ситуації, коли мовець погрожує адресатові, важко уявити висловлення *Я тобі погрожую* (будь-якою мовою).

Цей феномен З. Вендлер визначив як «іллокутивне самогубство» [49]. Суть його зводиться до того, що мовець у випадку певних мовленнєвих дій не може використовувати перформативні дієслова в стандартній перформативній позиції (перша особа однини теперішнього часу активного стану дійсного способу), одночасно і реалізуючи дію, і називаючи її. З точки зору З. Вендлера, в семантиці таких слів закладено «підрильний фактор», який

унеможлиблює успішну реалізацію «агресивної» комунікативної дії у випадку її експліцитного вираження, оскільки однією з умов успішності такої мовленнєвої дії буде нерозкриття мовцем свого комунікативного наміру [49, с. 241–247]. Тому експлікація погрози за допомогою відповідних лексем можлива лише у реактивному дискурсивному ході адресата.

Погроза зазвичай супроводжується невербальними сигналами – кінесичними (відповідні жести та міміка), проксемічними (наближення мовця до адресата), просодичними (підвищення або пониження тону, специфічні інтонація та ритм), які відображають відповідні емоції мовця, наприклад:

- (13) *Hector: Look man, you can think whatever you want about me but uh... (Tapping on the glass) I'm not the one who's in prison. I can actually do something for her. And she wanted me to stop in here first in case you got mad – (Sucre erupts, pounding on the glass. He stands up; cursing at Hector jumps in his seat, then gets up.) You just proved my point. You're a con and that's all you'll ever be. (Sucre makes a threatening gesture to Hector, at which he scoffs and leaves.)* (PB, s. 1, ep. 04)

Гектор, який залицяється до нареченої ув'язненого Сукре, пропонує йому залишити дівчину в спокої та змиритися, що вона тепер буде з Гектором. На цю інформацію Сукре реагує дуже бурхливо, вигукуючи прокльони та погрози в бік Гектора: *He stands up; cursing at Hector jumps in his seat, then gets up*. Свої наміри завдати шкоди супернику він підсилює демонстрацією загрозливого жесту, а саме, показує як переріже йому горло: *Sucre makes a threatening gesture to Hector*.

Отже, з огляду на іманентне поєднання ситуацій, пропозицій, локутивного, ілокутивного та перлокутивного аспектів справедливо вважати МА погрози гібридним. Гібридність МА погрози зумовлена комплексом лінгвальних (лінгвокогнітивних та лінгвопрагматичних) і позалінгвальних

(психологічних, соціокультурних) чинників. Встановлення цих чинників уможливорює критерій умов успішності МА погрози.

1.4.3. Умови успішності мовленнєвого акту погрози. Умови (або правила) успішності – входу/виходу, підготовча, пропозиційна, щирості, суттєва та перлокутивна – виокремлені Дж. Р. Серлем задля обґрунтування класифікації МА [215, с. 175]. Вони дозволяють надати когнітивну характеристику певного іллокутивного типу та відокремити його від інших типів [19, с. 103–105]. Саме на ґрунті умов успішності погроза ідентифікується як гібридний іллокутивний тип.

При цьому слід ураховувати вже згадане розмежування МА-типів (*types*) та МА-подій (*tokens*) за І. П. Сусовим [224, с. 67]. Гібридність погрози стосується іллокутивного типу, а розгляд конкретних МА у діалогічному дискурсі є розглядом МА-подій. Умови успішної реалізації МА погрози обґрунтовують гібридну природу цього іллокутивного типу, з одного боку, а з іншого – є критерієм виокремлення й аналізу МА погрози, реалізовані в англomовному діалогічному дискурсі.

На думку Л. Р. Безуглої, на умовах успішної реалізації МА базується акціональний фрейм [19, с. 106]. Умови успішності складаються особливий когнітивно-прагматичний простір, який утворюють: відправник МА та його адресат, стан речей, що передається, взаємовідносини комунікантів, їх особисті практичні цілі та комунікативні інтенції, їхні соціальні статуси і ролі, розподіл між ними комунікативних ролей, а також час і місце акту спілкування.

Умова входу/виходу стосується будь-якого іллокутивного типу, в тому числі МА погрози. Вона передбачає, що мовці перебувають у здоровому глузді, у тверезому стані, не жартують, не сплять, не марять, не грають роль, не співають, тобто усвідомлюють те, що кажуть.

Підготовча умова характеризує ситуацію здійснення МА, а саме ті підстави, що спонукають мовця висловити погрозу:

- 1) мовець знаходиться в обставинах, які зумовлюють дію-1 адресата і дію-2 мовця;
- 2) мовець вважає, що адресат спроможний виконати дію-1;
- 3) дія-1 стосується інтересів мовця;
- 4) адресат з певних причин не бажає виконати дію-1;
- 5) для мовця існує можливість змусити адресата виконати дію-1 шляхом погрози;
- 6) майбутня дія-2 мовця суперечить інтересам адресата;
- 7) мовець спроможний виконати майбутню дію-2;
- 8) для обох не є очевидним, що адресат виконає дію-1 за іншого перебігу подій;
- 9) для обох не є очевидним, що мовець виконає дію-2 за іншого перебігу подій.

Умови 2) і 8) притаманні директивному типу, умови 7) і 9) – комісивному, умови 1), 3), 4), 5) і 6) стосуються безпосередньо МА погрози.

Пропозиційна умова МА погрози полягає в тому, що мовець виражає пропозиційний зміст, для якого є характерними дві предикації – майбутня дія-1 адресата (директив) і майбутня дія-2 мовця (комісив), що підтверджує гібридність погрози.

Умовою щирості МА погрози є відповідність дійсності бажання мовця, щоб адресат виконав дію-1, що пов'язує погрозу з директивним типом, та бажання мовця самому виконати дію-2 в майбутньому, що пов'язано з комісивним типом, однак воно є факультативним, оскільки існує ймовірність нещирого бажання мовця виконувати обіцянку нашкодити адресату у разі непокори. Таку ситуацію можна спостерігати, коли адресанта змушує погрожувати третя особа і сам мовець перебуває під впливом погрози зі сторони. Розглянемо дискурсивний фрагмент, контекст якого виглядає

наступним чином: у кадрі відбувається телефонна розмова батька, Генерала, та його доньки, Лізи, яку тримає під дулом пістолету Сара Танкреді:

(14) *Lisa: It's me.*

General: Lisa?

Lisa: I'm at gunpoint.

General: What's going on?

Lisa: It's Tancredi. She says if you don't let Michael and the others leave with scylla, she'll kill me. Dad? Please. Do what they want (PB, s. 2, ep. 22).

Звичайно зрозуміло, що в цьому випадку Ліза не щиро погрожує власному батькові, вона не має бажання та змоги самотійно нанести собі фізичної шкоди чи вбити себе, а лише говорить те, що її змусила передати Сара Танкреді. Ліза фактично не є адресантом погрози, вона лише ретранслює вимогу іншого адресанта. Тому є доцільним вважати, що бажання мовця Лізи самій виконати дію-2 в майбутньому, що пов'язано з комісивним типом, є факультативним.

Психологічне підґрунтя погрози полягає в інтенсифікації бажання мовця, щоб адресат виконав дію-1 в інтересах мовця. Категоричне бажання викликає гіпертрофовану активність мовця щодо засобів виконання цього бажання, досягнення своєї цілі. Тому МА погрози зазвичай мають супутню іллокутивну силу експресивності. Дослідники погрози зазначають, що МА погрози притаманна експресивність, або експресивна тональність [9, с. 242].

Емоції є досить важливими для мотивації соціальної комунікації, поведінки особистості та пізнання взагалі [173; 292; 287; 243; 333; 293; 299; 314]. Теорія диференціальних емоцій визначає функціонування емоції з найрізноманітнішими поведінковими ознаками від прояву насилля, до самопожертви особистості. [88, с. 52–71;].

Емоції (від лат. *emoveo* – ‘потрясаю, хвилюю’) є психічним відображеннями у формі безпосереднього упередженого життєвого смислу

явищ і ситуацій, зумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта [357, с. 461–462]. Емоції – це « фізіологічний стан організму, який має яскраво виражене суб'єктивне забарвлення і охоплює всі види почуттів та хвилювань людини» [352, с. 339]. У нашому дослідженні дотримуємося узагальненого тлумачення емоцій за Т. О. Биценко: «Емоції трактуємо як психологічний стан, який виникає в результаті інтеграції фізіологічних і когнітивних процесів, які впливають на поведінку людини» [44, с. 26].

Емоції становлять причину фізіологічних змін в організмі людини, вони можуть впливати на її психологічний стан, а також можуть вмотивовувати її поведінку та вчинки. Такі когнітивні фактори як пам'ять, минулий досвід, оцінка ситуації та соціальні фактори, які регулюють експресію (зовнішній прояв) емоцій та соціальні контакти, полягають в основі емоцій. «Емоції утворюють істинно міждисциплінарний предмет» [88, с. 25].

К. Ізард характеризує емоцію як складний процес, до складу якого входять нейрофізіологічний (визначення емоції за електрохімічною активністю нервової системи, зокрема, гіпоталамуса, кори, базальних гангліїв, лицевого та трійчастого нервів, лімбічної системи), нервово-м'язовий (емоція визначається як мімічна діяльність, а також –пантомімічні, вісцерально-ендокринні та рідше голосові реакції) та феноменологічний аспекти(емоція визначається або як сильно мотивоване переживання, чи як переживання, яке має важливе значення для суб'єкта) [88, с. 56]. Відповідно, сигналами емоцій є фізіологічні: почервоніння/збліднення, мруження, заїкання, спітніння, тремтіння кінцівок, нерішучі рухи, неуважність; варіювання тональності голосу [301, с. 97]; кінесичні: усмішка, уникання зорового контакту, торкання до власного тіла [271; 272; 309, с. 886].

Десять фундаментальних емоцій, які виокремлює К. Ізард у теорії фундаментальних емоцій, є основою мотиваційної системи людського буття:

цікавість/збудження, утіха/радість, здивування, горе/страждання, гнів/лють, відраза/огида, презирство/зневага, провина/каяття, страх/жах, стид/сором'язливість. Дослідження погрози фокусується на негативних емоціях, які спричиняють або виникають в якості реакції на загрозову поведінку співбесідника, це горе/страждання, гнів/лють, відраза/огида, презирство/зневага, страх, стид/сором, провина/каяття. На протигагу позитивним емоціям, які полегшують взаємодію з людьми, розуміння обставин та зв'язків між об'єктами, негативні мають шкідливий вплив на особистість та відчуваються важко стерпними, тобто такими, що не сприяють взаємодії [88, с. 52–71].

Досвід людини та те, як вона ставиться, оцінює певну ситуацію з актуальної для неї точки зору впливає на появу емоцій. Виникнення емоції є комплексним процесом, який включає фізіологічне збудження та когнітивну оцінку. У ситуації, коли людина переживає певну подію, в неї підвищується рівень збудження, для оцінки якого і виникають емоції. Якою це буде емоція залежить від того, як людина оцінює дану ситуацію чи подію. Оцінка дозволяє людині називати відчуття збудження гнівом чи страхом, радістю чи сумом і т. ін.

Більшість психологів вважають головною функцією емоцій оцінку [213], яка визначається як «загальні поняття про добро та зло, які використовуються у процесі пізнавальної активності людини, віддзеркалюють найбільш істотні зв'язки об'єктивної реальності й виражають ціннісне ставлення індивіду до навколишнього світу» [197, с. 42].

Оцінка має декілька різновидів, наприклад, раціональна та емоційна/експресивна [160; 172; 228; 336; 343]. В. М. Телія, в свою чергу, акцентує увагу, що емоційна оцінка зазвичай поєднується з раціональною, а експресивна завжди підсилює раціональну [228, с. 119]. Емоційну оцінку поділяють на позитивну, негативну, амбівалентну (подвійну) та неозначену [53, с. 20].

Емоції, які супроводжують погрозу, належать до типу негативних, тому й відносяться до різновиду негативної емоційної оцінки. За Т. А. Биценко розуміємо оцінку, емоцію та експресію як єдине ціле. Експресивність мови виражає психологічний стан мовця, який зумовлює його емоційне відношення до предмету, об'єкту, адресату мовлення та ситуації спілкування (що є змістом експресивної функції мовних одиниць) [43, с. 19–21].

Індикаторами негативних емоцій виступають експресивна лексика, вигуки, семантичні й синтаксичні повтори, еліпси, анаколуфи, апосеопези тощо.

Суттєва умова МА погрози полягає у каузальному зв'язку між двома предикованими діями: мовець виконає дію-2 лише за умови, якщо адресат не виконає дію-1, і навпаки: якщо адресат виконає дію-1, мовець не виконає дію-2.

Залучаємо до аналізу умов успішності МА погрози і **перлокутивну умову**, доцільність якої обґрунтовано Л. Р. Безуглою [19, с. 105]. Як зазначає Л. Р. Безугла, початковою метою реалізації МА адресантом є перлокутивна мета – вплив на адресата. Людина, що знаходиться в соціумі та комунікує з іншими суб'єктами, прагне впливати на співрозмовника, на ситуацію та обставини спілкування. Мовленнєвий вплив, що виявляється в комунікації, відіграє при цьому провідну роль і як посередник, і як самоціль [19, с. 78].

Перлокутивна умова МА погрози теж відображає його гібридний характер: мовець має намір:

- 1) змусити адресата виконати дію-1 (директив),
- 2) змусити адресата повірити, що він дійсно виконає майбутню дію-2, яка може призвести до несприятливих для адресата наслідків, якщо той не виконає дію-1 (комісив),
- 3) залякати адресата (експресив).

Між двома діями існує відношення умови – мовець виконає дію-2 лише за умови, якщо адресат не виконає дію-1, і навпаки: якщо адресат виконає

дію-1, мовець не виконає дію-2. Ця умовність погрози характеризує її суттєву умову як гібридного МА.

Як зазначає Е. Г. Паповянц, для розуміння МА необхідна правильна інтерпретація його іллокутивної сили. Іллокутивна сила певним чином взаємодіє з пропозицією, яка характеризується правилами істинності, а МА – правилами успішності. Для того, щоб інтенція мовця була реалізована, а іллокутивний акт відбувся, необхідне виконання правил успішності [174, с. 211].

За Л. Р. Безуглою і Д. Вундерліхом, ми розмежовуємо поняття успішного і вдалого МА [19, с. 103; 350; с. 115], і вважаємо, що для успішності іллокутивного акту необхідне розуміння адресатом іллокутивної мети мовця. У випадку, коли акт висловлювання відбувся, а іллокутивний акт – ні, ми говоримо про неуспішний МА. Одночасно з цим, успішний перлокутивний акт може бути вдалим (перлокутивна мета досягнена, і слухач виконує необхідну дію для мовця) і невдалим (перлокутивна мета не досягнена і слухач не виконує необхідну дію для мовця). Наприклад:

(15) *Pope: Next time you bad mouth me in front of my superiors, there are going to be serious consequences. Do I make myself clear, Captain?*

Bellik: Yes Sir.

Pope: Good... (PB, s. 1, ep. 07).

Начальник в'язниці Поуп попереджує свого підлеглого, капітана Белліка, щоб той більше ніколи не смів звертатися до вищого керівництва без попереднього узгодження з Поупом, бо інакше для Белліка будуть серйозні наслідки: *Next time you bad mouth me in front of my superiors, there are going to be serious consequences.* Як видно з наведеного прикладу, перлокутивна мета досягнена, адресат розуміє, що мовець має всі можливості нашкодити йому у випадку непокори, тому приймає рішення погодитися: *Yes Sir.*

У невдалому перлокутивному акті мовцеві не вдається змусити адресата виконати необхідну для нього дію, оскільки адресат може мати

певні підстави для непокори. Наприклад, адресат може розуміти, що мовець не здатний виконати свою погрозу з низки причин, які варіюються в залежності від ситуації:

(16) *T-Bag (warningly): Easy, now.*

Tweener: No, no, you think you're gettin' up in this, you got another think comin', you homo.

T-Bag: You got a foul mouth, you know that?

Tweener: Yeah, I do. And you come near me again, I'm gonna kill you!

T-Bag (amused, in disbelief): Well, then, you're just gonna have to, little man.

(Tweener goes to walk away, T-Bag is laughing, very amused.) (PB, s. 1, ep. 09).

Розмова відбувається між двома ув'язненими Ті-Бегом і Твінером, які перебувають у конфлікті. Після взаємних образ Твінер погрожує вбити Ті-Бега, якщо той наблизиться до нього: *And you come near me again, I'm gonna kill you!*. У відповідь Ті-Бег демонструє непокору та зверхне відношення до Твінера, наближаючись до нього та стверджуючи, що Твінеру доведеться це зробити. Ті-Бег розуміє, що Твінер боягузливий за своєю натурою і не здатний виконати свою обіцянку. І як наслідок, Твінер полишає Ті-Бега.

Таким чином, когнітивно-прагматичний підхід по аналізу МА погрози дозволив встановити його місце в системі МА, обґрунтувати його гібридність й розмежувати поняття вдалого та невдалого мовленнєвого акту погрози.

1.4.4. Розмежування погрози й шантажу. Сучасні наукові розвідки у рамках теорії мовленнєвих актів особливу увагу приділяють розмежуванню окремих іллокутивних типів і підтипів мовленнєвих актів, встановленню категоріальних відношень між ними. У цьому зв'язку виникає потреба у виокремленні погрози від подібних явищ, а саме – шантажу.

Шантаж (французьке *chantage* – ‘вимагання’, від *faire chanter*, буквально – ‘примушувати співати’, ‘шантажувати’) – погроза розголошення компрометуючих відомостей про особу, які можуть відповідати дійсності або бути наклепницькими. Шантажист, маючи на меті певну матеріальну (вимагання грошей), політичну або іншу вигоду, проводить залякування погрозою викрити або розголосити з певною метою факти, відомості, які можуть скомпрометувати, зганьбити об’єкта шантажу. Термін «шантаж» уперше вжито на початку 19-го століття Ф. Е. Відоком [364, с. 405].

Порівняймо тлумачення шантажу в інших лексикографічних джерелах: «залякування погрозою» – викрити або розголосити з певною метою факти, відомості, які можуть скомпрометувати, зганьбити кого-небудь; залякування, погроза розголошення яких-небудь компрометуючих відомостей з певною метою [356, с. 1389; 363 с. 979–980; 365, с. 34]. Отже, шантаж є гіпонімом відносно погрози, це різновид погрози, який стосується викриття певних фактів або вигаданих «історій», що можуть бути неприємними тому, кого викривають. У термінах лексико-семантичних відношень між мовними одиницями за Л. О. Новіковим [164, с. 136–147] має місце привативна опозиція, тобто гіпонімічні відношення, які базуються на підпорядкуванні [359, с. 458].

Шантаж ілюструється наступним дискурсивним фрагментом:

(17) *President Reynolds (visibly nervous): And where is it?*

Michael: Twenty different copies in 20 different locations. I can call my brother right now. He can play it for you.

President Reynolds: Not on the phone. Have him bring it here.

Michael: These are the terms. You can hear it over the phone, or you can hear it on the news. It's up to you (PB, s. 2, ep. 19).

Головний герой Майкл погрожує Президенту оприлюднити компрометуючу інформацію шляхом розголошення фактів її біографії у випадку незгоди визнати його брата невинним у скоєнні злочину.

Висловлення *You can hear it over the phone, or you can hear it on the news. It's up to you* демонструє залякування та вимагання вчинити так, як зручно мовцю, але є неприйнятним для адресата.

У наступному дискурсивному фрагменті розмова відбувається між адвокатом та прокурором Леслі. Адвокат намагається вмовити прокурора зняти обвинувачення з його клієнтки, повідомляючи, що вона володіє інформацією про місце знаходження більш важливого злочинця Гектора Аранде Мойя:

(18) *Lawyer: Hector Arande Moya's... what'd you get if you run a trace. He's a fugitive from a grand jury down in Florida. The DA wants him for drug trafficking. And Leslie, they want him a lot.*

Leslie: And your girl's looking to trade?

Lawyer: She gives you his hotel and room number.

Leslie: She'll also testify on the coke?

Lawyer: No, location only. You guys take it from there. My best guess is that Hector hasn't checked out yet.

Leslie: And in exchange?

Lawyer: You drop all charges, all she does is a pre-child rehab. The facility at the USC med would be nice. Or I can take it to the feds. They'll cut this deal in a minute.

Leslie: Alright, you fucking asshole (The Lincoln Lawyer).

Адвокат погрожує віддати цю справу федералам, якщо прокурор не погодиться зняти всі обвинувачення. Для Леслі буде неприємним той факт, що її справу розкриє інша правоохоронна служба, тому вона погоджується, хоча розуміє, що адвокат просто її шантажує.

Привативне розмежування погрози й шантажу відбивається у специфіці умов успішності цих МА, насамперед підготовчої та пропозиційної.

У випадку шантажу конкретизується перша та третя підготовчі умови:

1') обставини, які зумовлюють дію-1 адресата і дію-2 мовця, стосуються компрометуючих відомостей про адресата, які можуть відповідати дійсності або бути наклепницькими;

3') дія-1 стосується розголошення компрометуючих відомостей про адресата.

Якщо пропозиційна умова МА погрози полягає в тому, що мовець виражає пропозиційний зміст, для якого є характерними дві предикації – майбутня дія-1 адресата (директив) і майбутня дія-2 мовця (комісив), то шантаж передбачає наявність у МА пропозиції, яка зводиться до розголошення мовцем негативної інформації про адресата, незалежно від істинності або хибності такої інформації.

Крім того, вимагання (дія 2) зумовлює типові для шантажу пропозиції:

- а) адресат виплачує мовцеві грошову суму;
- б) адресат виступає з мовцем у статевий зв'язок;
- в) адресат надає мовцеві певні послуги.

Пропозиція і погрози, і шантажу може бути звернена у майбутнє, а може стосуватися моменту вираження.

Умовою щирості обох МА є дійсне бажання мовця, щоб адресат виконав дію-1, що пов'язує погрозу з директивним типом. Бажання мовця самому виконати дію-2 в майбутньому, яке пов'язано з комісивним типом, є факультативним. Отже, для розмежування МА погрози й шантажу ця умова не є релевантною.

МА погрози відрізняється від МА шантажу і на ґрунті прототипового когнітивного сценарію.

Специфіка шантажу як підтипу МА погрози стосується першого етапу сценарію, що відповідає першій підготовчій умові: ситуація, що зумовлює необхідність для мовця певної дії з боку адресата, яку той з певних причин не бажає виконати, окреслює компрометуючі відомості про адресата, які мовець збирається використати в якості інструмента шантажу.

Масив даних нашого дослідження демонструє невелику кількість мовленнєвих актів погрози у формі шантажу, а саме лише 5,7 % (див. рис. 1 у додатку А). З них 71 % є вдалими МА, а, відповідно, 29 % є невдалими (див. рис. 1 і 2 у додатку А).

Таким чином, МА шантаж є підтипом МА погрози, це зумовлюється модифікацією підготовчої і пропозиційної умов успішності – шантаж стосується розголошення певних істинних або хибних відомостей про адресата, які можуть нанести йому шкоди.

1.5. Методика дослідження мовленнєвого акту погрози в сучасному англомовному розмовному діалогічному дискурсі

Методика дослідження гібридного МА погрози охоплює чотири етапи.

Перший етап присвячено опрацюванню теоретичних джерел та встановленню теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. У наш час погроза вивчається з позицій комунікативної, акціональної прагматики у пострадянському та західному мовознавстві, але ще багато питань залишаються нерозв'язаними. Було досліджено праці класиків та сучасних науковців для встановлення теоретико-методологічного підґрунтя роботи.

У якості загальнонаукового дослідницького методу ми використали гіпотетико-дедуктивний метод, який полягає у формулюванні на етапі теоретичної розвідки робочої гіпотези, котра верифікується протягом подальших емпіричних досліджень [5, с. 34].

Відтак, ми сформулювали **гіпотезу** дослідження, яка полягає в тому, що МА погрози належать до гібридного іллокутивного типу, що зумовлено умовами його успішності та когнітивним сценарієм реалізації і знаходить прояв у сучасному англомовному діалогічному дискурсі: 1) в способах і засобах його вираження, 2) в його перлокутивних властивостях, 3) у реакціях на цей МА, 4) у стратегічних характеристиках його реалізації.

Вважаємо за доцільне розглядати сценічний діалог як імітацію реального діалогічного дискурсу слідом за науковцями, які, досліджуючи проблему вибору джерел у прагмалінгвістиці, обґрунтовано доводять, що персонажне мовлення кінодраматургії є максимально наближеним до розмовного [18].

Певним чином, сценічний діалог симулює реальну комунікацію, тобто є не реальною комунікацією, а її моделлю. Проте, за словами В. І Лагутіна, у цьому діалозі «навіть чи можливі такі мовленнєві акти та їхні послідовності, які не існували б у реальному спілкуванні», тому що «в основі реального й художнього діалогу лежить єдиний досвід людського спілкування, накопичений протягом багатьох років, який має певні форми й закономірності в кожному період розвитку суспільства» [129; с. 35].

Крім того, у скриптах детально описується дія, яка відбувається у кадрі, що окреслює дискурсивний контекст, підготовчі умови реалізації МА погрози і невербальні компоненти комунікації, які його супроводжують або заміщують. За словами Л. Р. Безуглої, така форма діалогу «дозволяє дослідникові, по-перше, сконцентруватися на типовому, по-друге надає унікальну можливість аналізу характерних для розмовного мовлення імпліцитних смислів» [19, с. 66]. Отже, скрипти – це, так би мовити, діалог безпосередньо у чистому вигляді, без авторської мови, – діалог, перенесений на екран із реального життя. І. Н. Горелов також зазначає, що використання відеоряду до відповідного кіносценарію фільму, надає більшої інформативності при дослідженні невербальних компонентів [58, с. 81]

Матеріал дослідження склали англomовні серіали «Prison Break» 4-х сезонів (20th Century fox, Original film, 2005–2017, the USA) і «Desperate Houswives» 1-го сезону (ABC, 2004–2005, the USA), а також художні фільми «Den of Thieves» (Diamond Film Productions, Tucker Tooley Entertainment, G-BASE, 2018, the USA), «Snitch» (Exclusive Media, Participant Media, Image

Nation, 2013, the USA) та «The Lincoln Lawyer» (Lakeshore Entertainment, Sidney Kimmel Entertainment, Stone Village Pictures, 2011, the USA).

Серіал «Prison Break» демонструє розвиток подій у кримінальній сфері спілкування. Вибір мовного матеріалу впав на кримінальну тематику, оскільки вона має гіпотетично більш високу ймовірність насиченості саме такими мовленнєвими подіями, які передбачають реалізацію МА погрози. Серіал було обрано за тематичним принципом, а потім методом суцільної вибірки виокремлювалися дискурсивні фрагменти, які містять погрозу.

Інші фільми обрано теж за критерієм частотності в них МА погрози, але ми свідомо відійшли від кримінальної тематики, щоб виявлені характеристики погрози демонстрували властивості не тільки кримінального дискурсу, а стосувалися розмовного діалогічного дискурсу взагалі.

Межі дискурсивних фрагментів визначаються у такий спосіб: 1) мінімальна складова, яка складається з ініціального ходу, висловлення погрози та реактивного ходу, 2) максимальна складова – це той контекст, при якому пропозиційний зміст МА дискурсивного фрагмента є зрозумілим і закінченим. Дискурсивні фрагменти обмежені мовним контекстом.

Розглянемо на цьому прикладі межі дискурсивного фрагмента. Однією лінією підкреслено експліцитне вираження погрози, двома – невербальне. Реактивний хід адресата, тобто реакцію на погрозу, підкреслено переривчастою лінією:

(19) (Sucre walks in quickly and pulls a gun out, pointing it at the clerk.)

Sucre: Open the drawer. Open the drawer, coco!

Clerk: Okay, okay, all right, okay.

Sucre: Quick, quick, quick! Now!

(The clerk holds out a bunch of cash for Sucre to take, in shaking hands.)

Sucre: Actually, this is all I need.

(He takes a \$100 bill.) (PB, s. 1, ep. 16)

Максимальною складовою цього дискурсивного фрагмента є контекст, з якого нам відомо, що втікач з в'язниці, Сукре, грабує магазин. Мінімальна складова представлена ініціальним ходом: Сукре з'являється у магазині та одразу переходить до висловлення погрози за допомогою експліцитної директивної складової (*Open the drawer. Open the drawer, coco!*), а комісивна складова в даному випадку є невербальною, а саме: демонстрація зброї (*Sucre walks in quickly and pulls a gun out, pointing it at the clerk.*). Експресивна складова виражена емоційним схвилюванням мовця та використання негативно забарвленого звертання «*coco*». Реактивним ходом є невербальна реакція погодження та виконання поставлених вимог мовцем, клерк доставляє пачку готівки (*The clerk holds out a bunch of cash for Sucre to take, in shaking hands.*).

Обираючи дискурсивні фрагменти для аналізу МА погрози, ми здійснювали категоризацію наявних МА і невербальних актів, тобто віднесення їх до певного іллокутивного типу. **Категоризація** є «певним способом узагальнення й організації досвіду пізнання людини та її практичної діяльності» [367, с. 280]. Крім того, ми використовували методики систематизування (класифікування) на підставі операцій порівняння, зіставлення, ідентифікації, ототожнювання, ієрархізації тощо [162, с. 178–179; 360, с. 42].

Завданням **третього етапу** була верифікація робочої гіпотези. Ми паспортизували отримані дискурсивні фрагменти на предмет засобів вираження перлокутивних і стратегічних особливостей кожного МА погрози (МА-події), а також характеристик реакції на нього.

На цьому етапі ми застосували комплекс методів і методик когнітивно-дискурсивної лінгвопрагматики – інтенційний, іллокутивний, перлокутивний, контекстуальний аналіз, аналіз дискурсивних стратегій і тактик, аналіз імплікатур, діалогічної взаємодії та невербальних засобів комунікації. Важливо підкреслити, що ці методи ми застосовували у комплексі, адже

«процедурна ланка когнітивно-комунікативної парадигми у відповідності до інтегрування цього підходу, що впливає з наявності експанціоналізму серед його провідних якостей, характеризується синтезом (а не механічним об'єднанням) когнітивних та прагматичних, функціональних методів та методик дослідження» [256, с. 19].

Для встановлення засобів вираження МА погрози кожен дискурсивний фрагмент, який містить МА погрози, був проаналізований на предмет вербального або невербального вираження іллокутивного змісту.

У разі вербального вираження іллокутивного змісту було змодельовано структури висловлень гібридних МА погрози, котрі поділяються на експліцитні та імплікативні. Структурні моделі розглядаємо, застосовуючи методи структурно-семантичного моделювання, мовленнєвоактового та контекстуального аналізу та аналізу невербальних компонентів комунікації та їх інтенцій (антропоцентричний блок) [255, с. 36–43].

Аналіз фактичного матеріалу ми здійснювали, слідом за О. С. Кубряковою, за принципом човникових операцій: від мови до структур знання й у зворотному напрямку [124, с. 34].

Для встановлення перлокутивних властивостей МА погрози кожен дискурсивний фрагмент був проаналізований на предмет того, чи досягає мовець бажаного перлокутивного ефекту, тобто було розглянуто реакційні МА, які охоплюють три типи: 1) реакції на комісивну складову, 2) реакції на директивну складову, 3) реакції на експресивну складову.

Проілюструємо аналіз конкретного дискурсивного фрагмента, де МА погрози ми формально позначаємо формулою, де ліворуч від знака $+>$ (дискурсивно імплікує, інтендовано впливає) формалізовано експліцитний смисл висловлення, праворуч – його інтендований імплікативний смисл:

(20) $D(p) +> D(p) \& K(q)$:

(Police Officers are stationed behind their vehicles, pointing guns at the bank entrance.) (+> We'll shoot you)

Police Officer: Put down your weapon!

(Micheal pulls another gun from its holster, raises both hands into the air and drops them.) (PB, s. 1, ep. 1).

У наведеному дискурсивному фрагменті реалізований МА погрози має такий дискурсивний контекст: Майкл Сколфілд грабує банк, але співробітники банку встигають викликати поліцію, яка миттєво прибувають на місце злочину, оточують будівлю та направляють зброю до входу банку. Поліцейські реалізують експліцитний директив *Put down your weapon!*, комісивна складова виражається в імплікатурі та конструюється за допомогою невербальних засобів (поліцейські оточили будівлю та направили свою зброю на вхід до банку): *Police Officers are stationed behind their vehicles, pointing guns at the bank entrance. (+> We'll shoot you).*

У цьому фрагменті можна говорити про реакцію на директивну складову погрози, оскільки Майкл виймає свою зброю, піднімає обидві руки до гори в знак покори та кидає її на підлогу, що й вимагали полісмени. Цей приклад погрози є вдалим, оскільки основна перлокутивна мета досягнена.

Аналізуючи імплікатури, які є суттєвими для реалізації МА погрози, ми застосували методику експлікації імплікатур: імплікатуру експлікуємо за допомогою знака *+>* в дужках після висловлення, яке її генерує. Висловлення, яке виражає МА погрози, підкреслюємо однією суцільною лінією (невербальні компоненти – подвійною лінією), а висловлення у реактивному ході – переривчастою.

Крім того, ми застосовуємо прийнятий у прагматичі метод формалізації, який слугує стислому вираженню прагмасемантичних властивостей МА погрози. Цей метод дозволяє «Виявляти ті елементи структури думок та роздумів, які не виражені в явній формі, але домислюються» [232, с. 254], тобто імплікатури. У логічній семантиці цей метод визначається у такий спосіб: «Формалізація (лат. *formalis* – 'складений за формулою') – метод, який полягає в заміні всіх змістовних термінів

символами, а всіх змістовних суджень (висловлювань) і їх об'єднань відповідними послідовностями символів, або формулами» [232, с. 254].

Наведеним у розділах 2 і 3 дискурсивним фрагментам, які ілюструють імплікативне вираження складових МА погрози, передую відповідна формула імплікатури, яка у формалізований спосіб відображає іллокутивні і пропозиційні смисли, які має підкреслений однією суцільною лінією МА погрози.

Проілюструємо застосування методу формалізації на прикладі аналізу дискурсивного фрагмента (16): $D(p) \rightarrow D(p) \ \& \ K(q)$, що означає «На ґрунті експліцитного директиву з пропозицією p (*Put down your weapon!*) інтендується МА погрози – експліцитний директив з пропозицією p (*Put down your weapon!*) та імплікативний комісив із пропозицією q (*We'll shoot you*).

На **четвертому** – заключному – **етапі** зроблено кількісні підрахунки, що дозволило виявити кількісні закономірності реалізації МА погрози у сучасному англомовному діалогічному дискурсі.

Таким чином, розроблена методика дослідження МА погрози дозволила встановити прагмалінгвістичні характеристики його реалізації в сучасному англомовному діалогічному дискурсі, зокрема його властивості як гібридного МА, особливості структурно-семантичного оформлення висловлень погрози, супутніх невербальних засобів комунікації, а також перлокутивні та стратегічні характеристики.

Висновки до розділу 1

1. МА погрози реалізується у діалогічному дискурсі. Дискурс розуміємо як мисленнєво-комунікативну діяльність, яка є сукупністю процесу й результату і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспект. Мінімальною одиницею діалогічного дискурсу є дискурсивний хід,

який становить послідовність мовленнєвих та/або невербальних дій одного комуніканта та визначається межами мовленнєвого внеску одного комуніканта.

2. ПОГРОЗА становить подієвий концепт комунікативної поведінки, представлений у вигляді акціонального фрейму, що реалізується у мовленні за сценарієм, результатом якого є реалізація МА погрози з двома іллокутивними силами (комісивною і директивною).

3. Акціональний фрейм подієвого концепту ПОГРОЗА включає такі складові: Комунікант 1 (Адресант) погрожує Комуніканту 2 (Адресату) щиро/нещиро, емоційно/спокійно, вербально/невербально, усно/письмово, експліцитно/імпліцитно, що він завдасть Адресату певної фізичної, матеріальної, моральної чи іншої шкоди за умови невиконання Адресатом певних поставлених Адресантом вимог із метою залякати Адресата, спонукати того до певної дії/діяльності та отримати для себе певну вигоду за його рахунок

4. Когнітивний сценарій реалізації МА погрози включає п'ять етапів: необхідність для мовця виконання певної дії адресатом, формування потреби прояву погрози у мовця, пошук засобів впливу на адресата, власне погроза, реакція на погрозу з боку адресата.

5. Мовленнєвий акт погрози належить до гібридного іллокутивного типу, оскільки суміщає у собі дві рівноправні іллокуції: директивну (вимога здійснити певну дію всупереч інтересам адресата) та комісивну (зобов'язання виконати певну небажану для адресата дію у майбутньому в разі невиконання адресатом вимоги). Експресивна іллокуція є факультативною. Перлокутивною ціллю мовця є змусити адресата виконати певну небажану дію шляхом залякування. Віднесення погрози до гібридного МА ґрунтується на специфіці умов його успішності – підготовчої, пропозиційної, щирості, перлокутивної та суттєвої.

6. Підтипом МА погрози є МА шантажу, що зумовлюється модифікацією підгтовчої і пропозиційної умов успішності – шантаж стосується розголошення певних істинних або хибних відомостей про адресата, які можуть нанести йому шкоди.

7. Методична процедура дослідження МА погрози складається з чотирьох етапів: 1) опрацювання теоретичних джерел, встановлення теоретико-методологічного підґрунтя та формулювання його робочої гіпотези; 2) збір мовного матеріалу та визначення меж дискурсивних фрагментів, які демонструють реалізацію МА погрози; 3) верифікація робочої гіпотези; 4) кількісні підрахунки.

Основні положення цього розділу знайшли відображення у публікаціях [148; 149; 150; 155; 186; 189; 330; 331].

РОЗДІЛ 2

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ПОГРОЗИ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ РОЗМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

2.1. Типи мовленнєвого акту погрози за критерієм способу вираження в сучасному англомовному розмовному діалогічному дискурсі

МА погрози не мають спеціалізованих мовних засобів, які були б закріплені в системі англійської мови для вираження цього комунікативного смислу[270], і, відповідно, при реалізації в мовленні МА погрози часто використовуються мовленнєві форми, які виступають конвенціональними засобами реалізації інших комунікативних дій. Тому на перший план виходить необхідність аналізу таких ситуацій, коли МА погрози виражається засобами, які конвенціонально використовуються для оформлення, перш за все, директивних та комісивних МА, що визначають гібридну природу погрози.

Виокремлюємо такі типи вираження МА погрози у англомовному діалогічному дискурсі:

1) Директивна та комісивна складові виражені експліцитно, наприклад:

Відбувається сварка між подружжям. Ліннет була на роботі у свого чоловіка Тома, де зустріла його коханку з минулого, яка працює з ним в одному офісі. Через ревності вона вимагає, щоб Том вигадав спосіб позбутися колишньої з її робочого місця:

(21) *Lynette: Well you can't work with her.*

Tom: What do you want me to do, quit?

Lynette: Talk to Peterson. Maybe you can get a transfer. Weren't you guys planning on starting something up in Belize?

Tom: Honey, you're crazy!

Lynette: No, I'm serious. If you work with her, I will haunt your office. I'll bring you lunch every day. I'll bring your kids to visit. I will change diapers on your desk. Every birthday cake in the break room, every retirement party, I will be there watching her.

Tom: Well, I better get you a parking space. Cause she's staying (Desperate Housewives, s. 1, ep. 5).

Ліннет погрожує Томові приходити до нього на роботу, приводити їх спільних дітей, щоб якомога більше часу слідкувати за його колишньою та не дозволити їм зійтися знову. Погроза має експліцитне вираження з директивною *If you work with her* та комісивною *I will haunt your office. I'll bring you lunch every day. I'll bring your kids to visit. I will change diapers on your desk. Every birthday cake in the break room, every retirement party, I will be there watching her* складовими. Висловлення є невдалим, оскільки адресат відмовляється виконувати умову мовця.

2) Директивна та комісивна складові виражені імпліцитно, а саме імплікативно, тобто в імплікатурі, наприклад:

Адвокат Мік займається справою одного наркоторговця і вимагає від його поплічників додаткових коштів ніби-то для підкупу експерта у справі, якому необхідно прилетіти до їх міста для свідчень. Мік стверджує, що експерт хоче певну суму та летіти лише бізнес-класом. Едді, товариш наркоторговця, хоче торгуватись на меншу суму, але у відповідь Мік пропонує взяти в адвокати державного захисника, якому, звичайно ніяких грошей платити не потрібно, але й позитивного результату у вирішенні справи від нього також не слід чекати.

(22) $A(p) \& A(q) \rightarrow D(r) \vee K(s)$:

Mick: Ok, there is the Public Defender the judge finds you. Of course he won't know much about air space, but... (\rightarrow Give me the money or I'll refuse to defend your client).

Eddie: Keep your shirt on, Counsellor. We want you. You'll get the money.
(The Lincoln Lawyer)

Цей дискурсивний фрагмент ілюструє імплікативну погрозу, де обидві складові мають імплікативне вираження. Смысл визначаємо з попереднього контексту і формулюємо в імплікатурі ($+> Give me the money or I'll refuse to defend your client$). Погроза покинути клієнта виявляється вдалою і адресант погоджується заплатити гроші.

3) Директивна складова виражена експліцитно, а комісивна – імплікативно, наприклад:

Головні герої грабують банк, направляючи зброю на відвідувачів установи:

(23) $D(p) \& D(q) \& A(r) +> D(p) \& D(q) \vee K(r)$:

Merrimen: going to say this once! If you cooperate, if you follow directions, you will not be hurt ($+> or I'll hurt you$). We are here for money, not for you. I want everybody lined up on the counter. Let's go! Move down! Move down! Let's go! (Den of thieves)

Директивна складова має експліцитне вираження у вигляді вимоги підкоритися та не чинити супротиву *If you cooperate, if you follow directions, you will not be hurt*, а комісивну складову визначаємо з контексту і формулюємо в імплікатурі: *you will not be hurt* ($+> I'll hurt you$). Погроза є вдалою, всі відвідувачі та працівники банку виконують вимогу.

4) Директивна складова виражена імплікативно, а комісивна – експліцитно, наприклад:

У Ті-Бега є завдання від головного у в'язниці – дістати певну книгу з важливими нотатками, але він планує втечу разом з братом того, в кого ця книга знаходиться. Тому йому не вигідно забирати книгу. Тому він вирішує вдатися до погрози:

(24) $A(p) \& K(q) +> D(r) \vee K(q)$:

*T-Bag: Soon those bastards are going to ask me what progress I've made in figuring out what they want, and I'm going to say nil, 'cause Lincoln Burrows has the book (+> *Get me the book*).*

Michael: You know what? Threatening the brother of the guy who's supposed to get you out of here might not be the smartest move.

T-Bag: I'll kill you! (PB, s. 3, ep. 04)

Погроза має комбіноване вираження, де комісивна складова є експліцитною *I'll kill you!*, а директивну складову виводимо з висловлення *Soon those bastards are going to ask me what progress I've made in figuring out what they want, and I'm going to say nil, 'cause Lincoln Burrows has the book* як вимогу віддати книгу мовцеві (+> *Get me the book*). Висловлення є невдалим, оскільки адресат має сумніви щодо щирості погрози, оскільки вважає, що мовець зацікавлений у гарних відносинах з ним.

5) Директивна складова виражена експліцитно, а комісивна – невербально, наприклад:

Підліток Елджей напав на спецагента Келлермана в того вдома.

(25) $\emptyset \ \& \ D(p) \ \& \ D(q) \ +> \ D(p) \ \& \ D(q) \ \vee \ K(r)$:

Kellerman: You scared me. Put it down. You're not a killer. You don't wanna make any rash mistakes here, LJ.

*(LJ fires the gun, hitting Kellerman in the neck. (+> *I'll kill you*) Kellerman falls to the floor with a moan of pain.)*

LJ: Don't move!

Kellerman: Go easy. Go easy.

LJ: Shut up!

Kellerman: LJ, there's other ways out of this, you know. Okay? I can help you beat this rap, but if you pull that trigger, you really will be a killer and then I can't help you. Okay? I'm government, LJ. There's a lot of things I can do for you. (PB, s. 1, ep. 17)

Постріл Елджея у шию Келлермана (*LJ fires the gun, hitting Kellerman in the neck.*) та подальше націлення зброї розглядаємо як невербальний прояв комісивної складової погрози як обіцянки застрелити адресата. Директивний компонент виражено експліцитно *Don't move! Shut up!* Погроза є невдалою, адресат продовжує розмову та намагається переконати мовця вчинити за його рекомендаціями.

б) Директивна складова виражена імплікативно, а комісивна – невербально, наприклад:

Втікач із в'язниці, Майкл, перестрів разом зі своєю поплічницею на вулиці начальника тюрми для вирішення певного питання. На що начальник Поуп висловив погрозу повідомити про їх місцезнаходження владу.

(26) $A(p) \rightarrow D(q) \vee K(r)$:

Pope: Yeah. Well, you two made a big mistake coming here today. You gave me no choice. I'm gonna notify the authorities right now.

(He walks over to his phone. Michael moves forward, reaching into his pocket.)

Michael: I'm sorry. But I can't let you do that. (He points a gun at Henry Pope.) (\rightarrow *Don't notify the authorities or I'll shoot you*)(PB, s. 2, ep. 17).

У відповідь Майкл висловлює комбіновану погрозу, де директивна складова має імплікативне вираження *Don't notify the authorities*, а комісивна складова має невербальне вираження, оскільки мовець демонструє зброю для підтвердження своїх намірів завдати адресату шкоди у разі непокори. Погроза є вдалою, адресат підкорюється та покірно слідує за мовцем.

Вважаємо, що висловлення зразка 1) реалізують експліцитні МА погрози, висловлення зразка 2) реалізують імплікативні МА погрози, висловлення зразків 3) – 6) реалізують комбіновані МА погрози.

Встановлені типи вираження МА погрози в англomовному розмовному діалогічному дискурсі узагальнено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Типи вираження мовленнєвого акту погрози в англомовному
розмовному діалогічному дискурсі**

Вираження МА погрози	Складові погрози	Структурно-семантичні моделі
ЕКСПЛІЦИТНІ ●	Д ● К ●	1a) <i>(If you) do p (or, and) I will do q;</i> 1b) <i>(If you) do p (or, and) I am going to do q;</i>
ІМПЛІКАТИВНІ —	Д — К —	—
КОМБІНОВАНІ	Д ● К —	2a) <i>(If) Ag (don't) do p;</i> 2b) <i>Ag is going to do p;</i> 2c) <i>Let's do p;</i>
	Д — К ●	3a) <i>Ag'm (not) doing p;</i> 3b) <i>Ag do p;</i> 3c) <i>Somebody is going to do p;</i> 3d) <i>I'll do p;</i>
	Д ● К ■	4a) <i>(Don't) do p;</i> 4b) <i>Let's do p;</i>
	Д — К ■	—

Гіпотетично можливе існування груп, в яких директивна складова виражена невербально, а комісивна – імплікативно та директивна складова виражена невербально, а комісивна – експліцитно, але у нашому масиві даних прикладів такої погрози не було виявлено. Цей висновок підтверджує

думку Л. М. Медведєвої, що «для теорії комунікації та теорії мовленнєвих актів безсумнівний інтерес становить комбінація мовленнєвих актів із парамовленнєвими – жестами рук і мімікою, які функціонують як знаки» [144, с. 46]. Відповідно до цього твердження, мовленнєві акти можна розглядати з позиції синкретичності, тобто з залученням і мовної, і невербальної систем.

Експліцитні та комбіновані МА погрози демонструють структурно-семантичні моделі вираження. Ці моделі стосуються для директивної та комісивної складових МА погрози з огляду на його гібридну природу. Структурно-семантичні моделі МА погрози у англomовному діалогічному дискурсі є можливим для встановлення з урахуванням як синтаксичної будови, так і їх семантичного наповнення.

Відповідно до визначення В. В. Козловського, синтаксичною моделлю вважаємо схему, яка узагальнює певні особливості речення та «складається з постійних елементів – граматичних, лексичних, контекстуальних, які самостійно або взаємозалежно виражають модальний зміст, притаманний лише цьому структурному типу речення. До складу моделі входять лише суттєві формальні одиниці мови. У цілому процес моделювання прагне до такого описання об'єкта, яке вірно пояснює його формальну будову та семантику» [109, с. 84].

Імплікативні МА погрози не мають типових структурно-семантичних моделей вираження, що зумовлено саме імплікативним типом вираження.

Отже, за критерієм вираження у англomовному діалогічному дискурсі МА погрози демонструє три типи – експліцитний, імплікативний, невербальний та їхні комбінації у довільному порядку.

Розглянемо детальніше особливості реалізації цих типів МА погрози у англomовному діалогічному дискурсі.

2.2. Експліцитні мовленнєві акти погрози

Експліцитна погроза як гібридний МА зазвичай має вираження у формі моделі, яка будується за пропозиційною схемою *If you do/don't do p, I will do / will not do q*, де *p* – вимога адресата здійснити певну дію, а *q* – зобов'язання мовця виконати певну дію у майбутньому в разі невиконання вимоги.

Одна частина таких висловлень співвідноситься з директивом, а інша – з комісивом, тобто мовець нанесе адресату збитків, якщо адресат не виконає певну дію. Визначальним фактором є бенефактивність дії, яка предиктується адресату, і якщо невиконання такої дії *q* нанесе адресату шкоди, то воно буде еквівалентним виконанню мовцем дії по нанесенню шкоди адресату. Розглянемо такий приклад:

- (27) *Pope: I know you know something, Katie. And anything you know you have got to tell me. If you don't, you are gonna lose a lot more than your job. Withholding information makes you an accessory, and I will press that button if you don't start talking!*
- Katie: Sara... (PB, s. 1, ep. 22).*

Розмова відбувається між начальником тюрми Поупом, яки веде допит підлеглої Кейті щодо інформації, яка може допомогти у розслідуванні втечі в'язнів. Поуп змушує Кейті назвати ім'я можливої співучасниці втечі. Висловлення *I will press that button if you don't start talking!* має смисл *Start talking or I will press that button*, тобто структура умовного речення поєднує вираження директивної (*Start talking*) та комісивної (*I will press that button*) складових МА погрози.

Виокремлюємо дві моделі експліцитного вираження погрози, де директивна складова виражається дієсловом в імперативі, а комісивна – дієсловом у формі майбутнього часу або за допомогою конструкції *to be going to do something*:

- 1a) (*If*) Do p (or, and) I will do q.** Модель ілюструє такий приклад:

(28) *Falzone: So...Fibonacci. How'd you find him?*

Michael: I did my homework.

(Abruzzi sits down carefully. Falzone leans closer to Michael.)

Falzone: You get elliptical with me for one more second and I will cancel you. You understand me?

Abruzzi (warningly): Give it up, Fish (PB, s. 1, ep. 10).

Головному герою було поставлено питання, на яке він не відповів прямо, чим викликав обурення та погрозу співрозмовника. Висловлення *You get elliptical with me for one more second and I will cancel you* містить директивну *Do p (get elliptical)* та комісивну *I will do q (I will cancel)* складові. Погроза є невдалою, оскільки адресат не має наміру так швидко видавати всю інформацію, якою він володіє. Він розуміє, наскільки його знання важливі для мовця і що адресант не може завдати йому фізичної шкоди, доки не отримає необхідне.

Наступний дискурсивний фрагмент також демонструє модель **1a) (If) Do p (or, and) I will do q:**

(29) *Haywire: You're just telling me what I wanna hear.*

Michael: No, I'm not. I need you to let me get us out of here. I need you to trust me.

(Michael holds his hand out for the map. Haywire hesitates, then hands it to him.)

Haywire: If you try to screw me over again, I'll kill you (PB, s. 1, ep. 18).

Розмова відбувається у камері тюрми між ув'язненими. Майкл намагається вмовити Гауваєра віддати йому карту (яку він попередньо забрав), переконуючи, що Гауваєр з ним в одній команді на втечу з в'язниці, і що йому треба вірити. На що Гауваєр відповідає погрозою, що вб'є його, якщо той спробує знову його обманути, як це він зробив непередодні. Директивна складова виражена висловленням *If you try to screw me over again*, а комісивний – *I'll kill you*. Як ми дізнаємося з подальшого розвитку

подій, ця погроза є вдалою, оскільки Майкл при втечі з в'язниці взяв з собою Гауваєра та не зрадив своїй обіцянці.

Ця модель складає лише 7,03 % від загальної кількості актів погрози.

1b) (If) *Do p (or, and) I am going to do q*. Ще меншу кількість демонструє ця модель, лише 1,84%, наприклад:

(30) *Stolte: Just take the tray, or I'm gonna shove it in there and you can eat it off the ground* (PB, s. 1, ep. 09).

В їдальні між ув'язненими стався конфлікт, в якому один з них, Столт, висловлює погрозу фізично нашкодити адресату за допомогою таці для їжі. Мовець має на меті виконати комісивну складову висловлення погрози у разі непокори, *p* виражено дієсловом в імперативі *Just take the tray*, а *q* – конструкцією зі значенням майбутнього часу *I'm gonna shove it in there*. Погроза є вдалою, оскільки адресат реагує мовчазним погодженням з вимогою, бере тацю та відходить від адресата.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: Майкл веде допит Теодора. Майкл намагається змусити Теодора записати всю інформацію, якою він володіє про сциллу (електронний інформаційний носій з важливими даними), залякуючи обіцянкою прострелити його мізки.

(31) *Michael: This is not a game, Theodore. Now, you need to tell me who you've been talking to.*

Theodore: I don't need to do a damn thing.

Michael: That's the benefit of being the man with the gun. Now you write down everything you already know about scylla, everything you learn from that book or I'm going to paint these walls with your gray matter. Get to work! (PB, s. 3, ep. 09)

Директивна складова виражена у формі імперативу *you write down everything you already know about scylla*, а комісивна – конструкцією зі значенням майбутнього часу *I'm going to paint these walls with your gray matter*. Комісивна складова підсилена невербальними засобами, оскільки

Майкл тримає зброю, яку має намір використати у разі непокори. Погроза є вдалою, адресат погоджується все розповісти.

Таким чином, експліцитним МА погрози є тоді, коли він реалізується висловленням, у якому і директивна, і комісивна складові погрози виражені експліцитно.

2.3. Імплікативні мовленнєві акти погрози

У висловленнях, які реалізують імплікативні МА погрози, директивна та комісивна складові виражені імплікативно (32,42%). Контексти, які стосуються цієї групи, можна інтерпретувати лише на основі відповідних знань про обставини спілкування мовця з адресатом. Розглянемо наступний приклад:

(32) $A(p) \rightarrow D(q) \vee K(r)$:

Abruzzi: I'm workin on it.

Falzone: Well you're not working on it fast enough. Apparently Fibonacci's coming up for air again. Next month a congressional hearing. Now if he testifies at that hearing, a lot of people are going down; including me. Now I've known you a long time. Our wives are friends; our kids go to the same Catholic school. It would be a shame if anything were to happen to your kids. (+> Kill Fibonacci or I'll hurt your family) (Abruzzi looks extremely anxious) I know my kids would miss them.

Abruzzi: You don't need to do this.

Falzone: I do.

Abruzzi: I'll get this guy. We'll get Fibonacci (PB, s. 1, ep. 02).

До в'язня Абруцці прийшов його кримінальний товариш Фальцоне. З дискурсивного контексту відомо, що Фальцоне вимагає від Абруцці ліквідувати Фібоначчі, який збирається свідчити проти кримінального угруповання, до якого входить Фальцоне. Але прямого наказу в'язень

Абруцці не отримує, йому лише повідомляється про майбутнє слухання у конгресі, що несе загрозу для усього кримінального угруповання. Обіцянки виконати якусь погрозу також немає. В'язню Абруцці лише повідомляють, що його родина перебуває під наглядом Фальцоне: *Our wives are friends; our kids go to the same Catholic school. It would be a shame if anything were to happen to your kids*. Це висловлення не несе прямого, експліцитного смислу ні про характер можливих негативних наслідків для адресата (заподіяти фізичну шкоду дружині та дітям Абруцці), ні про умову їх настання (відмову усунути Фібоначчі), а отже, імплікує погрозу, яка виводиться із значення лексичних одиниць та дискурсивного контексту як імплікатура ($+> \textit{Kill Fibonacci or I'll hurt your family}$). Погроза є вдалою, оскільки найважливішою цінністю для адресата є його родина, і він одразу погоджується виконати вимогу.

Наведемо ще один приклад:

(33) $A(p) \ \& \ Q(q) \ +> A(r) \ \& \ K(s) \ \vee D(t)$:

Kim: And then you can go back to Colorado and visit your son. Cameron. He's 5, right? ($+> \textit{I know where your son live \& I'll hurt your son or work with us}$)

(Mahone grabs Kim by the throat, shoving him back against the cage.)

Mahone: Don't you ever mention his name again.

Kim (smiles): There he is. That's what I wanted to hear. (Mahone lets him go.) (PB, s. 2, ep. 11)

Спецагент Кім хоче змусити іншого агента, Магоні, співпрацювати. Для цього він використовує погрозу, в якій директивна і комісивна складові виражені імплікативно. Директивом є спонукання до співпраці: $+> \textit{Work with us}$, який можна зрозуміти із контексту, а комісивом вважаємо обіцянку можливої шкоди сину Магоні ($+> \textit{I'll hurt your son}$), про якого він мимохідь згадує у розмові, називаючи його місце проживання, ім'я та вік. Погроза виявляється вдалою, Магоні погоджується на співпрацю.

У наступному дискурсивному фрагменті контекст погрози виглядає таким чином: поліцейський Белік веде допит дівчини Саші, батька якої вбив ув'язнений-втікач Патошик:

(34) $Q(p) +> D(q) \vee K(p)$:

Sasha: I didn't ask him to do it. But in case you haven't noticed, I ain't exactly broken up over my dad's death. Why can't you just leave this Patoshik guy alone?

Bellick: Where is he? Or do you wanna get locked up, right now? (+> Tell me where Patoshik is or I'll lock you up) (PB, s. 2, ep. 16).

Белік вважає, що вона має інформацію про місце знаходження втікача. Директивна і комісивна складові цієї погрози також виражені імплікативно. З фрази Беліка *Where is he? Or do you wanna get locked up, right now?* виводимо імплікатуру $+> \text{Tell me where Patoshik is or I'll lock you up}$. Можливість бути ув'язненою спонукає дівчину розповісти всю інформацію, якою вона володіє, що вважаємо показником вдалої погрози.

Таким чином, імплікативним МА погрози є тоді, коли він реалізується висловленням, у якому і директивна, і комісивна складові погрози виражені імплікативно і про їхній смисл можна здогадатися лише з контексту.

2.4. Комбіновані мовленнєві акти погрози

Комбінованими вважаємо такі МА погрози, які виражені висловленнями чотирьох груп моделей: 1) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – імплікативно; 2) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – експліцитно; 3) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – невербально; 4) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – невербально.

2.4.1. Експліцитний директив і імплікативний комісив.

Перша група висловлень погрози, в якій директивну складову МА погрози виражено експліцитно, а комісивну – імплікативно, охоплює такі моделі:

2а) (If) Ag (don't) do p (14,7 %). Ця модель може мати декілька віріантів вираження, але це не змінює основного її значення: адресат повинен виконати вимогу мовця. В дужках зазначаємо модифікації моделі, які можуть по-різному комбінуватися у висловленні.

Наступний дискурсивний фрагмент демонструє модифікацію моделі *Ag do p*:

(35) $D(p) \rightarrow D(p) \vee K(q)$:

T-Bag: (Teasingly) I don't protect you them Rugheads gonna gobble you up like a plate of black eyed peas.

Michael: (Cutting him off) I said no.

T-Bag: (No more fun) You best move then, now! (\rightarrow I'll hurt you).

(Michael calmly gets up and slowly walks off the bleachers) (PB, s. 1, ep. 02).

Ув'язнений Тібег вказує головному герою Майклу відійти від нього експресивним директивом: *You best move then, now!*, на що той спокійно проявляє покору. З контексту зрозуміло, що Майкл зараз перебуває у невідгідному стані нового в'язня і повинен терпіти зверхнє ставлення з боку інших ув'язнених, тому що у разі непокори до нього можуть застосовувати фізичне або психологічне насилля. Отже, комісивну складову виражено імплікативно (\rightarrow I'll hurt you). Погроза є вдалою.

Наступний приклад демонструє висловлення погрози у вигляді умовного речення з запереченням *(If) Ag (don't) do p*:

(36) $D(p) \& A(q) \rightarrow D(p) \& K(q)$:

Lacherro: But you play your silly American games all day long, right in front of the stairs where the body was found. Now, if you don't tell me what you saw, there will be consequences. (\rightarrow I'll kill you) (PB, s. 3, ep. 06).

Головний серед в'язнів, Лачерро, намагається розібратись у вбивстві, що сталося непередодні. Він підозрює, що хлопець-в'язень, який цілими днями грає в баскетбол біля місця злочину, міг бачити вбивцю. Погрозу у формі директива *if you don't tell me what you saw* виражено експліцитно, комісивну складову погрози виводимо з висловлення *there will be consequences* ($+>I'll kill you$), оскільки з попереднього контексту нам відомо, що наслідками подібних ситуацій, а саме, замовчування важливої інформації, було вбивство самого допитуваного. Цей дискурсивний фрагмент є прикладом невдалої погрози. Адресат не може виконати вимогу мовця та надати інформацію, тому що він насправді нічого не бачив і не чув з приводу вбивства, тому не має можливості щось розповісти, хоч як би цього не хотів мовець.

2b) *Ag is going to do p* (0,67%). Ця комбінована модель представлена у наступному дискурсивному фрагменті: Наприклад:

(37) $A(p) \& A(q) \& Q(r) +> D(s) \vee K(t)$:

Daughter: (Pointing to Falzone) We're going to stay with Uncle Philly at the lake for a few weeks.

Falzone: Yeah, we're going to have a good time ($+>I'll hurt your family any time$). (He laughs creepily and Abruzzi is now looking very nervous) Your are right John, maybe you're right. I do trust you. Now you're gonna take care of that thing (He has a big, fake smile on his face), aren't you? (PB, s. 1, ep. 03).

Дія розгортається у в'язниці у кімнаті для відвідувань, де до ув'язненого Абриуцці навідався його поплічник на свободі Фальцоне разом з дітьми Абриуцці. Останній має на меті вплинути на Абриуцці задля пришвидшення вбивства третьої особи на волі. Експліцитна частина директивної складової, на перший погляд, не несе загрози для адресата: *Now you're gonna take care of that thing (He has a big, fake smile on his face) aren't you?*, але виведення імплікативної комісивної складової з контексту

зумовлює виведення смислу про те, що у разі невиконання Абруцці завдання від Фальцоне, діти Абруцці можуть постраждати, оскільки вони разом з Фальцоне їдуть на озеро на декілька тижнів ($+> I'll hurt your family any time$). Погроза є успішною, оскільки адресат намагається зробити усе від нього залежне, щоб виконати вимогу мовця.

Контекст наступного фрагмента виглядає таким чином: під час втечі з в'язниці, Ті-Бег, якого Майкл заздалегідь не хотів брати з собою, прикував себе наручниками до нього. Всі втікачі негативно налаштовані до Ті-Бега, який в свою чергу це розуміє і боїться, що його можуть залишити чи підставити і його арештує охорона в'язниці. Саме тому він і вигадав застрахувати себе та прикувати до себе Майкла, який і спланував втечу.

(38) $D(p) \& E(q) \& \emptyset +> D(p) \vee K(r)$:

Michael: You're gonna give me the key to those cuffs, T-Bag! You son of a bitch!

(Michael searches T-Bag for the key while Abruzzi holds him.) ($+> I'll hurt you$).

Abruzzi: Get it, get it, get it.

T-Bag: You lookin' for this?

(He has the key between his teeth. He puts it in his mouth and Michael grabs his throat.) (PB, s. 1, ep. 22).

Майкл висловлює погрозу у формі експліцитного директиву *You're gonna give me the key to those cuffs, T-Bag!*, комісивну складову, яку підсилено невербальним компонентом (Абруцці силоміць утримує Ті-Бега) виводимо з контексту ($+> I'll hurt you$), оскільки нам відомо, що Абруцці та Майкл можуть без вагань нанести Ті-Бегу фізичних травм. Спостерігаємо додаткову експресивну іллокуцію у вигляді інвективи *You son of a bitch*. Погроза є невдалою, оскільки адресат проковтнув ключ від наручників і, як висновок, не має фізичної можливості виконати вимогу його віддати.

2c) *Let's do p* (0,17 %). Розглянемо для прикладу погрозу з наступним дискурсивним контекстом: у в'язниці стався невеликий бунт, після якого всіх в'язнів охорона розігнала по камерах, та обурення засуджених не вщухало. Охороні доводиться вживати погрозу, щоб в'язні затихли:

(39) $D(p) \rightarrow D(p) \ \& \ K(q)$:

CO: Hey! I'm not going to ask you again. Let's break up this party ladies!
($\rightarrow I'll \text{ punisht you}$) (PB s. 1 ep 02).

Охорона в'язниці намагається вгамувати ув'язнених закликом у формі експресивного директиву припинити галас *Let's break up this party ladies!*, а комісивна складова зрозуміла з контексту: якщо в'язні не підкорюються, то на них чекає покарання ($\rightarrow I'll \text{ punisht you}$). Оскільки засуджені добре знають правила поведінки тюрми та можливі наслідки непокори, погроза виявляється вдалою – ув'язнені затихають та вгамовуються.

Наступний приклад також демонструє вдалу погрозу:

(40) $D(p) \ \& \ A(q) \rightarrow D(p) \ \vee \ K(r)$:

Abruzzi: Now you listen pervert, you're in as much trouble as he is right now, you understand?

T-Bag: Let's go together because I saw a little hole right there...($\rightarrow I'll \text{ tell about the hole in the cell}$) (PB, s. 1, ep. 06).

Ті-Бег, ув'язнений, якого інші не хочуть брати з собою на втечу, погрожує Абруцці розповісти про тунель, який вирито в одній з камер. Директив виражено закликом втікати разом *Let's go together*. Імплікатуру комісивної складової виводимо з фрази *I saw a little hole right there...*($\rightarrow I'll \text{ tell about the hole in the cell}$). Як наслідок, Ті-Бега беруть з собою на втечу, щоб він не розповсюджував інформацію про тунелі ані іншим в'язням, ані охороні в'язниці.

При експліцитному вираженні директивної складової та імплікативному – комісивної найвищу частотність демонструє модель **2a) (*If Ag (don't) do p*** (14,7 %).

2.4.2. Імплікативний директив і експліцитний комісив. Друга група моделей погрози, в якій директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – експліцитно, демонструє чотири різновиди:

3а) *Ag'm (not) doing p* (1,5 %). Розглянемо наступний дискурсивний фрагмент. Лінк, за яким веде погоню кіллер на ім'я С'юзен, погрожує їй розправою:

(41) $A(p) \& K(q) \rightarrow D(r) \& K(q)$:

Link: Family trees being what they are, moms, da, brothers, sisters. Anything happens to my son or Sara (+> Don't touch my son), I'm not coming after you, Susan (PB, s. 3, ep. 02).

З контексту розуміємо, що головний герой Лінк таким чином попереджує кіллера С'юзен, якщо вона нашкодить його сім'ї, то мститися він буде не їй, а її родині. Висловлення *I'm not coming after you* є експліцитно вираженим комісивом. Директивну складову виводимо з контексту імплікатурою ($\rightarrow Don't touch my son$). Погроза є невдалою, оскільки адресат знає, що мовець не може володіти інформацією про взагалі наявність та місце знаходження її рідних чи близьких, тому робить висновок, що мовець не може їм зашкодити.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента погрози виглядає таким чином: в центрі тюрми, на ринзі відбувається бій між ув'язненими Майклом і Вістлером, яких змусили змагатися проти їх волі. Вони тягнуть час і не починають двобій на смерть. Головний серед в'язнів, Лачерро, погрожує спуститися з трибуни до них та закінчити бій замість них, тобто вбити їх обох:

(42) $A(p) \& K(q) \rightarrow D(r) \vee K(q)$:

Lacherro: What are you looking for, boy! There are no draws here! If this isn't finished by one of you(+> Fight for death!), I'm coming down to finish both of you (PB, s. 4, ep. 02).

Комісивну складову погрози в цьому висловленні виражено експліцитно *I'm coming down to finish both of you*. Директив визначаємо з контексту ситуації імплікатурою *If this isn't finished by one of you (+> Fight for death!)*. Погроза є невдалою. Хоча у адресатів не має іншого вибору, вони майже вже почали бій, та до в'язниці заходить охорона для перевірки і тим самим зриває поєдинок. Засуджені змушені вишукатись для підрахунку у центрі в'язниці, бій негласно було відкладено, але через певні обставини він так і не відбувся.

3b) *Ag do p* (0,84 %). Ця структурно-семантична модель проілюстрована наступним прикладом. С'юзен, наймана кіллер, хоче, щоб Елджей надав інформацію про місце знаходження його батька. Вона утримує хлопця та агресивно демонструє наявність в неї ножа, яким планує переізати горло Елджею:

(43) *K(p) & A(q) +> D(r) ∨ K(q)*:

LJ: What the hell you doing? What's that for?

Susan: Your father tried to be a hero.

LJ: No, no. Hey, please, please. Please. Please, no, stop! Stop!

Susan: Once I cut the spinal cord and the sever nerve endings, you won't feel a thing(+> Tell me the information about your father).

LJ: No, no (PB, s. 4, ep. 05).

У цьому висловленні погрози директивну складову виражено імплікативно. З попереднього контексту ситуації відомо, що мовець брала у полон адресата і повідомляла, що розшукує його батька (+> *Tell me the information about your father*). Комісив має експліцитне вираження *Once I cut the spinal cord and the sever nerve endings* – це обіцянка відтяти голову Елджею у разі непокори. Подальший розвиток подій склався таким чином, що мовець не встигла виконати свою обіцянку, хоча адресат не розповів їй необхідної інформації, тому погрозу вважаємо невдалою через зовнішні фактори.

Контекст наступного прикладу виглядає таким чином: ув'язнені планують нову втечу. Белік, охоронець в'язниці в минулому, стверджує, що він також втікає з ними, хоча йому цього, навіть, ніхто не пропонував:

(44) $A(p) \vee K(q) \rightarrow D(r) \& K(q)$:

Bellik: I'm in.

T-Bag: For what, getting your ass kicked?

Bellik: I'm in (+> Take me with you!) or I shout it from the rooftops.

T-Bag: You're in, champ (PB, s. 3, ep. 10).

Отримавши відмову, він переходить до погрози у вигляді експліцитного комісиву, обіцяючи, що розповість всім про план: *I shout it from the rooftops*. Директивна складова має імплікативне вираження, яке ми маємо змогу зрозуміти з його фрази *I'm (+> Take me with you!)*. Погроза є вдаюю, оскільки всі учасники угруповання на втечу погоджуються взяти його з собою.

3с) *Somebody is going to do p* (4,52%). Наступна структурно-семантична модель продемонстрована прикладом, дискурсивний контекст якого виглядає таким чином: розмова відбувається у кімнаті для відвідувань в тюрмі між двома мафіозі, один з яких, Абруцці, знаходиться зараз за ґратами, та обіцяє своєму колишньому другові, Фальцоне, знайти та вбити на волі третю особу, Фібоначчі, який повинен свідчити проти них у суді:

(45) $K(p) \& A(q) K(r) \rightarrow D(q) \& D(s) \vee K(r)$:

Falzone (o/s): Good. I'll come out there this afternoon. And John, if I come all the way out there and this turns out to be a waste of my time (+>Don't waste my time, kill Fibonacci!), I'm gonna castrate you. I hope you understand that. Be well my friend.

Abruzzi: I love you too. (PB, s. 1, ep. 10).

Директивна складова цього МА погрози закладена у попередньому контексті: мафіозі Фальцоне в останнє попереджує Абруцці про те, що йому необхідно виконати свою обіцянку та вбити Фібоначчі ($\rightarrow Don't waste my$

time, kill Fibonacci!). Комісив втілюється експліцитно в обіцянці *Good. I'll come out there this afternoon... I'm gonna castrate you*. Погроза є вдалою, Абруцці з усіх сил намагається знайти можливості вбити Фібоначчі.

Розглянемо ще один приклад. Гретхен, наймана вбивця, у телефонній розмові погрожує Майклу зламати шию його племіннику Елджею:

(46) $K(p) \& K(q) \rightarrow D(r) \vee K(q)$:

Gretchen: If I don't walk out of here with Whistler (\rightarrow Get Whistler out of the prison), I'm gonna snap LJ's neck. And yes, I can do it (PB, s. 4, ep. 05).

Комісивну складову виражено експліцитно: *I'm gonna snap LJ's neck*. Оскільки Майкл планує втечу з в'язниці, то Гретхен розуміє, що він у змозі витягти з собою ще одного ув'язненого на прізвище Вістлер. З висловлення *If I don't walk out of here with Whistler* виводимо імплікатуру директивної складової (\rightarrow Get Whistler out of the prison). Погроза є вдалою. Мовець успішно обрала засоби впливу на адресата, для якого життя та здоров'я рідних є найважливішим у житті. Тому адресат виконує вимогу мовця та при втечі з в'язниці забирає з собою і Вістлера.

3d) I'll do p (2,01 %) Контекст наступного фрагмента виглядає таким чином: агент Келерман намагається змусити особу, яка має кримінальне минуле, працювати у власних цілях. Чоловік пояснює, що вже відійшов від справ і не може допомогти мовцю:

(47) $A(p) \vee K(q) \& K(r) \rightarrow D(s) \vee K(q) \& K(r)$:

Agent Kellerman: We need a favour (\rightarrow Work with us)

Man: I've been out of the life for years

Agent Kellerman: I know. Problem is, no ones gonna believe that if I take the heroin I have in my pocket and put it in the glove box of the reasonably priced minivan you got over there. I will cuff you. I will drag you out of here in front of everyone.

(Agent Kellerman eats some ice cream)

Man: What do you need? (PB, s. 1, ep. 06).

З висловлення, що Келерману потрібна послуга, виводимо імпліцитний деректив: $+> \textit{Work with us}$, як вимогу співпрацювати з агентом. Задля цього він залякує чоловіка, що підкине йому героїн у машину, а потім сам його за це арештує й виведе в наручниках на очах у всіх, що є дуже небажаним для нього: *I will cuff you. I will drag you out of here in front of everyone.* Експліцитний комісив дає зрозуміти, до яких несприятливих наслідків може призвести непокора, тому чоловік одразу ставить запитання про те, що Келлерману від нього потрібно: *What do you need?*, а, отже, погроза є вдалою і адресат поведе себе потрібним чином для мовця.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: розмова відбувається між двома ворогами. Генерал, негативний персонаж, використовує психологічний натиск на Лінка (у розмові починає згадувати його батьків, яких Лінк вважає померлими, та натякає на їх причетність до Компанії (кримінального угруповання)), задля можливості змінити його точку зору та співпраці з Генералом:

(48) $A(p) \& K(q) +> D(r) \vee K(q)$:

General: There's so much you don't know about the company... about scylla... about your dad... about your mother (+> Stop talking about my parents).

Link: I swear to god, I'll kill you (PB, s. 4, ep. 13).

Оскільки Лінк вважає недопустимим проводити такі паралелі, він висловлює погрозу у вигляді експліцитного комісиву: *I'll kill you*. Хоча директивна складова виражена імплікативно ($+> \textit{Stop talking about my parents}$), вона призводить до надзвичайного емоційного напруження у мовця. Погроза є вдалою, адресат виконує імплікативну вимогу мовця.

Отже, при імплікативному вираженні директивної складової та експліцитної комісивної складової, спостерігаємо найбільшу кількість структурно-семантичних моделей.

2.4.3. Експліцитний директив і невербальний комісив. У третій групі моделей директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – невербально. Ця група демонструє дві моделі:

4a) (*Don't*) do p (16,91 %). Контекст погрози виглядає таким чином: Летиція непомітно пробирається до кімнати та зі зброєю в руках наказує Вероніці не рухатись.

(49) $D(p) \& \emptyset \rightarrow D(p) \vee K(q)$:

(Looks around some more before suddenly Leticia bursts through another door, pointing a semi automatic at Veronica's head (\rightarrow I'll shoot you).)

Leticia: Don't you move a muscle (PB, s. 1, ep. 03).

У цьому МА погрози Летиція погрожує зброєю Вероніці, яка розуміє, що якщо вона виявить непокору, то Летиція може застрелити її. Директивну складову виражено експліцитно: *Don't you move a muscle*, а комісивну складову виражено невербально: *pointing a semi automatic at Veronica's head* (\rightarrow I'll shoot you). Погроза є вдалою, адресат завмирає та не робить жодного руху, чого і вимагала мовець.

Дія наступного дискурсивного фрагмента відбувається під час бунту у в'язниці. Засуджені захоплюють охоронців, знущаються з них або вбивають. У кімнаті перебуває ув'язнений Лінкольн в наручниках разом з охоронцем. До них вриваються інші засуджені. Охоронець реально оцінює ситуацію і розуміє, що при їх кількісній перевазі, він не зможе їм протистояти, тому вирішує одразу здатись.

(50) $\emptyset \& D(p) \rightarrow D(p) \vee K(q)$

(Lincoln sits up straight suddenly, looking at the doorway. The guard spins round to see Michael enter, along with the rest of the escape crew (\rightarrow We'll hurt you)).

Guard: Whoa, whoa, whoa. Easy, hey! I ain't a hero for fourteen dollars an hour. You do what you will.

Michael: Uncuff my brother.

Guard: You got it, boss.

(The guard unlocks the handcuff, Lincoln rubs his wrist. He leaves the keys hanging in the cuffs.) (PB, s. 1, ep. 10).

Погрозливий та рішучий вираз обличчя ув'язнених розглядаємо як невербальний прояв комісивної складової погрози ($+> We'll hurt you$), директивну складову виражено експліцитно у формі імперативу зняти наручники з брата мовця *Uncuff my brother*. Погроза є вдалою, адресат виконує вимогу мовця, розуміючи, що зараз він перебуває у невідгідному для себе положенні.

4b) Lets do p (0,17%). Ця структурно-семантична модель комбінованої групи погроз є дуже незначною і демонструється наступним прикладом:

Дія відбувається на подвір'ї в'язниці, біля телефону-автомату для ув'язнених. Сукре у грубій формі перериває розмову іншого ув'язненого, коли вимикає зв'язок в автоматі, тим самим викликає обурення у адресата.

(51) $\emptyset \& D(p) +> D(p) \vee K(q)$

(Sucre slams the connection line down. The man puts the phone down, pissed)

Man: We got a problem now man.

Sucre: (Getting into his face ($+>I'll hurt you$)) Let's handle it then. (Man smiles, doesn't think it's worth the effort and leaves.) That's what I thought.

(He starts dialing a number. A phone rings) (PB, s. 1, ep. 04).

У цьому висловленні погрози директивну складову виражено експліцитно: *Let's handle it then*. Комісивну складову розуміємо з невербальної поведінки Сукре – наближення до адресата та вимовляння директивного висловлення близько в обличчя, що є демонстрацією агресивної поведінки та наміру завдати адресату психологічної чи фізичної шкоди. Погроза виявилась вдалою, адресат відступив та не продовжував суперечки.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: чоловік, який повертається з роботи пізнім вечором помічає, що його

малолітній син спілкується під власним будинком з компанією дорослих чоловіків, які, ймовірно, займаються торгівлею наркотиків. Наблизившись, він наказує сину йти додому, а сам нападає на одного з молодиків на ім'я Фоко, притискає його за горло до стіни.

(52) $\emptyset A(p) \& D(q) \rightarrow D(q) \vee K(r)$

Man: Why you checkin' on peewee for? (He pushes Focko against the wall)
(\rightarrow I'll hurt you).

Focko: Hold up, man. Hold... Hold, hold, hold up.

Man: I don't care if y'all sling what you sling. Y'all smoke what you smoke. You can blow holes in each other if that's what you want, but I'm gonna tell you right now, let's stay away from my son, you hear me!

Focko: All right. All right. (Snitch).

Висловлення погрози в цьому прикладі виражено комбінованою структурою, де директивна складова є експліцитною *let's stay away from my son*, а комісивна є невербальною, що проявляється в агресивній поведінці мовця та в фізичному тиску на адресата. Погроза є вдалою, адресат погоджується та обіцяє виконати поставлені вимоги

Отже, найчастотнішою у третій групі, де директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – невербально.

2.4.4. Імплікативний директив і невербальний комісив.

Група моделей, в яких директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – невербально є доволі частотною – становить 15,24% від загальної кількості висловлень.

На сім'ю підлітка Елджея напало двоє співробітників спецслужб, які вбили прийомних батьків хлопчика та намагаються схопити його. Хлопцю вдалося вибратися з будинку, але на задньому дворі його зупиняє один з агентів, Келлерман:

(53) $A(p) \& Q(q) \vee \emptyset \rightarrow D(r) \vee K(s):$

Kellerman: LJ. We're not here to hurt you.

(LJ flips open the cell phone in his hand.)

Kellerman: Uh uh – 9, 1, 1...send. You really think you're gonna get to four buttons before I get to one?

(He opens his jacket to show LJ his gun.) (+> Don't call 911 or I'll shoot you.)

Kellerman: Come on (PB, s. 1, ep. 08).

Невербальне вираження комісивної складової стосується демонстрації зброї під верхнім одягом Келермана, що можна інтерпретувати як обіцянку застосувати її у разі непокори. Директивну складову виражено імплікативно. Коли Елджей помічає Келлермана, то намагається непомітно набрати на мобільному службу порятунку 911, а Келлерман, помітивши це, висміює його, що той не встигне набрати три цифри і виклик швидше, ніж він натисне на гачок зброї: *You really think you're gonna get to four buttons before I get to one?* (+> *Don't call 911!*). Погроза є вдалою щодо вимоги мовця, адресат покинув ідею викликати поліцію на допомогу.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: Ті-Бег, в'язень-втікач, втерся в довіру до чоловіка Джері, який подорожує разом з донькою Денні та напросився його підвезти. Коли вони зупинились на ночівлю в motelі, Ті-Бег натякає Денні на можливість статевої близькості: (54) $\emptyset \ \& \ A(p) \ +> D(q) \vee K(r)$:

(Danny leaves. Jerry picks up an iron and wraps the cord around it threateningly (+> I'll punish you)).

Jerry: You and I are gonna work this out (+> Leave us!).

T-Bag: Jerry, you really don't want to do this (PB, s. 2, ep. 21).

Донька Джері, Денні, наскаржилася батькові, що її домагався Ті-Бег. У відповідь батько бере в руки праску та погрозово намотує на неї шнур, тим самим демонструючи свій намір використати праску, щоб провчити Ті-Бега. Використання праски як знаряддя покарання вважаємо за вираження

невербального комісиву(+> *I'll punish you*), імплікативний директив виводимо з контексту. Джері хоче, щоб Ти-Бег залишив їх у спокої та більше ніколи не наближався до його доньки Денні(+> *Leave us!*). Погроза є вдалою, мовець досяг поставленої мети, адресат втік від нього.

Таким чином, комбінованим МА погрози є тоді, коли він реалізується висловленням, у якому директивну і комісивну складові погрози виражено експліцитно, імплікативно або невербально в різних комбінаціях.

2.5. Невербальні акти погрози в сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі

Як свідчить досліджуваний масив даних, незначна частка прикладів погрози виражається повністю невербальними засобами (1,98 %) (див. рис. 3 додатку А). Дослідженням різноманітних невербальних компонентів займається чимало сучасних вчених [4; 200; 221; 234]. Хоча вони за своєю природою не є мовними, та становлять мовленнєві складові актів комунікації [58, с. 81]. Саме тому ми кваліфікуємо невербальні погрози не як мовленнєві, а як невербальні акти.

Проте, існує думка про так звані «нульові мовленнєві акти» [30, с. 174, 197; 116; 145; 193; 245; 344]. Термін «нульовий МА» у науковий вжиток увів В. В. Богданов [30, с. 174]. Дослідник вважає, що «спілкування не слід уявляти тільки у вигляді послідовності мовленнєвих і текстових актів. <...> За певних обставин такий акт може бути замінений актом використання елементів інших семіотичних і несеміотичних систем – паралінгвістичних, силенціальних, рисункових, акціональних тощо, які володіють необхідним комунікативним потенціалом» [30, с. 204]. Невербальні МА у відповідній комунікативній ситуації замінюють собою вербальний акт і зберігають його іллокутивну силу [116, с. 40].

Невербальні акти погрози можна було б віднести до мовленнєвих тільки за однієї умови: якщо вкладати в атрибут «мовленнєвий» широке психолінгвістичне трактування у дусі Л. С. Виготського, за яким мовлення поділяється на внутрішнє і зовнішнє [52, с. 357]. Мовлення – це «спосіб формування й формулювання думки за допомогою мови [85; с. 41]. Але ми дотримуємося традиційного тлумачення мовленнєвого акту, за яким він вербальним явищем [171, с. 44] і кваліфікуємо невербальну погрозу як невербальний комунікативний акт. За Л. Р. Безуглою, «в їхньому продукуванні за певних причин відсутня стадія артикуляції: адресант або мовчить, або обирає не мовні, а жестові знаки, причому вибір цей він зробив на стадії формулювання. Однак стадія смислоутворення з активацією пропозиції та інтенції обов'язково присутня в реалізації невербальних актів, інакше вони не були б актами» [19, с. 158].

Досліджуючи питання визначення понять, дотримуємося точки зору Л. В. Солощук і вважаємо методологічно коректним використання термінів «вербальні та невербальні компоненти комунікації» [220, с. 13].

За твердженням І. Н. Горелова «невербальні компоненти природнім чином в нормальних умовах спілкування також висловлюють цілком конкретні та конситуативні значення (в тому числі абстрактні) одиниць, які належать практично до будь-якого класу слів, до будь-якої частини мови» [58, с. 77]. І. Н. Горелов підтверджує свою гіпотезу, що «вербальна частина повідомлення накладається на попередньо висловлену невербальну систему комунікації» [58, с. 81], а отже можна прийти до висновку, що першочерговість у формуванні висловлення притаманна використанню невербальних компонентів, вже після яких в дію вступають вербальні.

Слідом за Г. В. Колшанським, до невербальних компонентів комунікації відносимо набір компонентів немовного характеру, які мовець створює в результаті фізичної (а саме моторно-вокалічної) діяльності під час

комунікації та використовує поряд із вербальними засобами через набуття ними комунікативно значущого характеру в процесі спілкування [111].

Класифікації невербальних компонентів комунікації базуються зазвичай на основних атрибутах буття, матерії, загальних способах і формах їх існування. Вони поділяються на три групи за фізичною природою: 1) фонаційні; 2) міміко-жестові (пантомімічні); 3) змішані (об'єднують фонаційні та пантомімічні) [58, с. 74–75], та проявляють себе в двох функціях: 1) супроводження вербальної частини повідомлення; 2) автономного (тобто такого, що не залежить від вербальної частини повідомлення), вираження смислу повідомлення [там само].

В нашому дослідженні ми дотримуємось класифікації, запропонованої Л. В. Солощук, в якій невербальні компоненти систематизуються у такий спосіб: кінесичні комунікативні компоненти, проксемічні комунікативні компоненти, просодичні комунікативні компоненти [220, с. 36].

Під комунікативно значущим характером невербальних компонентів розуміємо їх здатність функціонувати у якості мовних знаків, тобто вони можуть формувати висловлення та передавати інформацію, що сприяє розвитку комунікативного процесу [220, с. 32].

Мовленнєві акти можуть втілюватися з використанням жестів, міміки, зміни якості голосу і т. д. МА погрози не є виключенням. Погроза зазвичай супроводжується невербальними сигналами – кінесичними (відповідні жести (рухи руками, плечима, головою, ногами, всім тілом) та міміка (рух ротом, бровами, очима, вираз обличчя в цілому)), проксемічними (зміна положення тіла мовця у просторі, наближення мовця до адресата), просодичними (підвищення або пониження тону, специфічні інтонація та ритм, мовчання), які відображають відповідні емоції мовця. Силу погляду, жесту, посмішки (зазвичай іронічної), інтонації мовець використовує скоріше інтуїтивно, але не виключається можливість навмисного вживання. У такий спосіб невербальні компоненти роблять внесок у формування емоційної тональності

погрози – іронічності, обуреності, гніву, дратування тощо, тобто вона завжди є негативною. Комунікативно значуще мовчання також можна віднести до просодичних невербальних компонентів, адже у відповідній ситуації воно може навіть яскравіше демонструвати ставлення адресата чи мовця до подій [220, с. 41].

Наступний дискурсивний фрагмент ілюструє значуще мовчання. Контекст ситуації виглядає таким чином: розмова відбувається у в'язниці в залі для відвідувань зі скляною перегородкою. До ув'язненого Ті-Бега прийшла його громадянська дружина С'юзен, яка напередодні, дізнавшись про кримінальне минуле Ті-Бега, сдала його поліції. Ті-Бег виправдовується, стверджує, що тепер він зовсім інша людина, а не той грішник в минулому. Та С'юзен зневажливо нагадує йому про шістьох вбитих ним учнів в Алабамі:

(55) *K(p) & A(q) +> D(r) ∨ K(q) & K(s):*

T-Bag: I have sinned in the past. But when I met you, that...person, the one who did all those terrible things, he died. And I was reborn. By the grace of your love, I was a new man...a better man.

Susan: No. That doesn't just erase the man who killed six students in Alabama.

(Silence. Something changes in T-Bag's eyes.)

T-Bag (coldly, now): I guess that's where you're right. Cause when you sent me here to this place with these people, it brought that old dirty bastard right back home. In fact, there was a candle in the window just waiting for me to walk up them front steps. You know, I'm gonna...I'm gonna get out of here some day. And when I do...don't think I won't remember what your front steps look like, Susan. (+>Take your words back or I'll remember where you live & I'll kill you when you will be at home).

(Susan spits on the glass and storms out the visitation room. T-Bag puts his hand on his side of the glass, next to her saliva.) (PB, s. 1, ep. 16).

Докір С'юзен Ті-Бегу щодо його минулого дуже розлютив його, і він бажає, щоб вона взяла свої слова назад. Але свій гнів Ті-Бег проявляє зміною виразу обличчя та мовчазною паузою, що дає С'юзен зрозуміти наскільки сильною є його лють, адже він, навіть, змушений стримувати себе. Після значущого мовчання мовець таки висловлює погрозу, в якій директивну складову визначаємо з контексту та особливостей психологічного портрету Ті-Бегу, який дуже любить, щоб до нього поважно ставилися та просили вибачення: *Take your words back*. Комісивну складову також виводимо з імплікатури: *I'm gonna...I'm gonna get out of here some day. And when I do...dont think I won't remember what your front steps look like, Susan. (+>I'll remember where do you live & I'll kill you when you will be at home)*. Повтори надають МА додаткової емоційності. Погроза є невдалою, оскільки реакцією адресата є плювок на скло перегородки в залі для відвідувань.

Як зазначає М. М. Бахтін, «такі мовленнєві явища, як накази, вимоги, заповіді, заборони, обіцянки, погрози, похвала, догани, лайка, прокляття, благословення та ін., є важливою частиною зовнішньоконтекстуальної дійсності. Усі вони пов'язані з яскраво вираженою інтонацією, що здатна переходити (переноситься) на будь-які слова та вирази, які не мають прямого значення наказу, погрози тощо [16, с. 366].

Невербальні компоненти погрози сприяють прискоренню та полегшенню розуміння погрози адресатом, який, декодуючи їх та об'єднуючи з вербальними складовими, отримує можливість повного їх усвідомлення. Невербальні реакції адресата є каналом інформації для мовця та можливості для нього скорегувати подальші репліки задля поставленої мети – вплинути на адресата. У процесі спілкування як мовець, так і адресат можуть використовувати невербальні сигнали по можливості для досягнення потрібного їм перлокутивного ефекту.

Невербальні компоненти відображують гібридну природу мовленнєвого акту погрози, зокрема, поєднання двох іллокуцій – директивної

та комісивної. Окремі жести вказують на конвенційну реалізацію зобов'язання мовця виконати дію в майбутньому, яка не входить до інтересів адресата. Зменшення дистанції між співрозмовниками та певні інтонаційні характеристики мовлення є невербальними індикаторами реалізації директиву – вимоги мовця, щоб адресат виконав дію у майбутньому, за умови чого скасовується зобов'язання першого.

Проілюструємо наведені положення прикладом, в якому комісивна складова висловлення погрози має вираження за допомогою невербальних компонентів. Контекст дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: Сукре вдруге грабує одну й ту крамницю алкогольних напоїв:

(56) $\emptyset \vee D(p) \rightarrow D(p) \& K(q)$:

(Sucre walks into the liquor store and pulls out his gun again.) \rightarrow I'll shoot you.

Sucre: Open the drawer!

Clerk: Hey, hey, hey, okay, okay...

Sucre: *Coco, now!*

(The clerk holds out a \$100 bill.)

Clerk: *This right?*

Sucre: *Actually, I'm gonna need a little bit more this time.*

Clerk: *Okay, okay...(He grabs at more notes) Here you go.*

Sucre: *I'm sorry.*

Clerk: *Okay.*

(Sucre runs to the door and hears police sirens outside. He stops, knowing he is caught) (PB, s. 1, ep. 16).

Погроза представлена структурно-семантичною моделлю **4a) (Don't) do p**, де директивна складова має експліцитне вираження вимогою відкрити касовий апарат: *Open the drawer!*, а комісивна складова має невербальне вираження. Мовець заходить до магазину на націлює зброю на продавця: *(Sucre walks into the liquor store and pulls out his gun again.)*, що вважаємо

обіцянкою вистрелити у випадку невиконання вимоги ($+> I'll shoot you.$). Погроза є вдалою, можливість бути застреленим на робочому місці не входить до інтересів адресата і він обирає покійно виконати вимогу та віддати гроші з каси мовцеві.

Моделі висловлень погрози, в яких директивну та комісивну складові виражено невербально, не є частотними, складають лише 1,98 % від загальної кількості висловлень, наприклад:

(57) $\emptyset +> D(p) \vee K(q)$

Bellick: Help!

(Suddenly a hand clamps over his mouth. (+> Shut up) It's T-Bag and he's holding a blade close to Bellick's face.)

Bellick: Hel...

T-Bag: Shh!

(He puts the knife to Bellick's throat threateningly. (+> I'll cut your throat) They wait.) (PB, s. 1, ep. 21)

Втікачі з в'язниці зв'язали охоронця Беліка та заклеїли йому рота клейкою стрічкою, але йому вдалося приспустити її та покликати на допомогу, що змусило втікачів повернутися та затулити Беліку рота рукою: *Suddenly a hand clamps over his mouth. (+> Shut up)*, що є проявом невербального директиву, який можна експлікувати як *Замовкни!*. Дія Тібега *He puts the knife to Bellick's throat threateningly (+> I'll cut your throat)* є реалізацією невербального комісиву як обіцянки перерізати ножом горло Беліку, якщо той не замовкне. Погроза виявляється вдалою, адресат вірно декодує всі невербальні компоненти погрози та виконує те, що від нього вимагають, тобто мовчить.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: дія відбувається в аеропорту. Після втечі з в'язниці, засудженні розійшлись в різні боки, але Ті-Бег прихватив з собою сумку з грошима, яку шукають Белік та Сукре.

(58) $\emptyset \rightarrow D(p) \vee K(q)$:

(T-Bag looks across the airport and clocks Bellick and Sucre. They notice him too. T-Bag takes off running. Bellick and Sucre race after him.)
 (+>Give us the money or we'll catch you.) (PB, s. 2, ep. 20).

З контексту нам зрозуміло, що вони чекали на Ті-Бега в аеропорту, де його й зустріли, після чого зчинилася погоня за ним. Цю ситуацію можна розглядати як невербальну погрозу для Ті-Бега. З відеоряду можна побачити погрозливий погляд втікачів та спробу Беліка та Сукре наздогнати Ті-Бега з грошима. Невербальним директивним компонентом погрози вважаємо погляд Беліка та Сукре на сумку з грошима (+>Give us the money!), а комісивним – погоня, як спроба наздогнати та завдати фізичної шкоди (+>We'll catch you!). Погроза виявилась невдалою, адресату вдалося втекти з грошима від переслідувачів.

Розглянемо контекст наступного прикладу: Ті-Бег, втікач з в'язниці, втерся в довіру до сім'ї, батька Джері та доньки Денні, та хотів з ними подорожувати. Але між ними стався конфлікт, доки Денні ходила в магазин за содовою. Вона підозрювала, що Ті-Бег не є гарною людиною, бо він намагався сексуально домагатися її. По поверненню дівчина помилково вважає, що її батько від'їжджає від мотелю, але впізнає в машині за кермом Ті-Бега, а її батька немає.

(59) $\emptyset \rightarrow A(p) \& K(q) \& D(s) \& D(t)$:

(Danny comes out of the store with a soda. She sees her dad's car driving up.)

Danny: Dad?

(But it's not Jerry driving, it's T-Bag, and he's wearing Jerry's baseball cap. (+>I've hurt your father and taken his clothes +> I'll hurt you!))He has a few cuts and bruises on his face but clearly he's won whatever battle transpired. He stares at her as he passes. (+> Be afraid of me+>Don't tell anyone!) Danny drops the soda can in horror.) (PB, s. 2, ep. 04).

Коли і Ti-Бег помічає Денні, він погрозово дивиться на неї *He stares at her as he passes*, що можна інтерпретувати як директивну складову невербальної заборони кликати на поміч, телефонувати в поліцію чи взагалі повідомляти комусь (+> *Be afraid of me*+>*Don't tell anyone!*). Той факт, що Ti-Бег одягнув бейсбольну кепку Джері, а на його обличчі є порізи та забої, дає Денні зрозуміти, що у суперечці з її батьком сталася бійка і перемогу, швидше за все, отримав Ti-Бег. Одяг Джері та поранення Ti-Бега вважаємо демонстрацією його фізичної переваги, а отже і можливості заподіяти фізичної шкоди Денні, що можна розглядати як комісивний невербальний компонент погрози (+> *I've hurt your father and taken his clothes* +> *I'll hurt you!*). Погроза є вдалою, оскільки адресат була настільки налякана, що навіть випустила з рук банку содової.

Для нашого дослідження важливим є зауваження В. В. Богданова, що невербальні засоби мають набагато бідніший виразовий потенціал, ніж відповідні вербальні засоби [30, с. 201]. Однак, у випадку погрози, як показує наш матеріал, невербальні акти погрози є дуже показовими та однозначно інтерпретуються адресатом.

Таким чином, невербальними актами погрози вважаємо такі погрози, в яких директивну та комісивну складові виражено невербально, а їх інтерпретація можлива лише відповідно до відеоряду дискурсу. Матеріали дослідження показують, що активні чи пасивні невербальні сигнали мовця, або навіть його мовчання – є каналом інформації для оточуючих, які, помічаючи це, вступають у комунікацію та реалізують мовленнєві акти у релевантний спосіб. Було встановлено, що погрози, які характеризуються більшою експресивною напруженістю, містять і більшу наповненість невербальними компонентами.

Висновки до розділу 2

1. В англомовному діалогічному дискурсі виокремлюються шість типів вираження МА погрози як гібридного МА: 1) директивну та комісивну складові виражено експліцитно; 2) директивну та комісивну складові виражено імплікативно; 3) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – імплікативно; 4) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – експліцитно; 5) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – невербально; 6) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – невербально. Висловлення зразка 1) реалізують експліцитні МА погрози, висловлення зразка 2) реалізують імплікативні МА погрози, висловлення зразків 3) – 6) реалізують комбіновані МА погрози.

2. За критерієм вираження у англомовному діалогічному дискурсі МА погрози демонструє три типи – експліцитний, імплікативний та комбінований (у довільному порядку). Комбінований тип є найчастотнішим.

3. Експліцитний МА погрози виражається у формі структурно-семантичної моделі *If you do/don't do p, I will do/ will not do q*, де *p* – вимога адресата здійснити певну дію (директивна складова), а *q* – зобов'язання мовця виконати певну дію у майбутньому в разі невиконання вимоги (комісивна складова). Вона охоплює два різновиди:

1a) (*If*) *Do p (or, and) I will do q* (7,03 %);

1b) (*If*) *Do p (or, and) I am going to do q* (1,84%).

4. Імплікативні МА погрози, характеризуються вираженням директивної та комісивної складових в імплікатурі. Ця група моделей є доволі частотною у нашому масиві даних (32,42 %). Контексти, які стосуються цієї групи, можна інтерпретувати лише на основі відповідних знань про обставини спілкування мовця з адресатом.

5. Комбінованим МА погрози є тоді, коли він реалізується висловленням, у якому директивну і комісивну складові погрози виражено

експліцитно, імплікативно або невербально в різних комбінаціях. Моделі комбінованих МА погрози демонструють чотири групи з відповідними різновидами:

1) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – імплікативно:

2a) (If) Ag (don't) do p (14,7 %);

2b) Ag is going to do p (0,67 %);

2c) Let's do p (0,17 %);

2) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – експліцитно:

3a) Ag'm (not) doing p (1,5 %);

3b) Ag do p (0,84 %);

3c) Somebody is going to do p (4,52 %);

3d) I'll do p (2.01 %);

3) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – невербально:

4a) (Don't) do p (16,91 %);

4b) Lets do p (0,17 %);

4) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – невербально. У цій підгрупі неможливе виділення певних моделей через імплікативно-невербальне вираження, але вона є доволі частотною – становить 15,24 % від загальної кількості висловлень.

6. МА погрози усіх структурно-семантичних типів здатні мати супутню експресивну іллокуцію. МА погрози, які характеризуються більшою експресивною напруженістю, демонструють більшу наповненість невербальними компонентами.

7. Невербальне вираження погрози (кінесичне (відповідні жести та міміка), проксемічне (наближення мовця до адресата), просодичне (підвищення або пониження тону, специфічні інтонація та ритм)), при якому

директивну та комісивну складові виражено невербально, не є частотним (1,98 %). Такі погрози кваліфікуються як невербальні акти.

Основні положення цього розділу відображено в публікаціях [151; 152; 187; 188].

РОЗДІЛ 3

ІНТЕРАКЦІЙНІ ВЛАСТИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ПОГРОЗИ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ РОЗМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

3.1. Перлокутивні особливості мовленнєвого акту погрози

МА погрози реалізуються у діалозі, тому їх доцільно вивчати із залученням фактора адресата, тобто враховуючи усю сукупність зв'язків, що виникають між ініціальним і реактивним висловленнями в певному фрагменті діалогічного дискурсу. Головне місце у таких зв'язках належить перлокутивному МА як навмисному мовленнєвому впливу на адресата (за С. І. Криворучком) [117, с. 24].

Кожного разу, коли мовець висловлює погрозу, він ставить перед собою перлокутивну ціль – вплинути на адресата таким чином, щоб той виконав предиковану дію. Отже, висловлення погрози мають волітивну перлокутивну силу, в термінах С. І. Криворучка [117, с. 42]. Під **перлокутивною силою** розуміється здатність висловлення викликати певний ефект. Виокремлюються такі типи перлокутивної сили, як ментальна (*Н-віра*), волітивна (*Н-намір*) й емотивна (*Н-почуття*) [117, с. 42].

За С. І. Криворучком, реакція адресата на МА становить **перлокутивний ефект**, який буває інтендованим (планованим) і неінтендованим (непланованим). Планований перлокутивний ефект може бути позитивним чи негативним. Про позитивний ефект, або **перлокутивну вдачу**, йдеться за умови відповідності цілі й результату впливу (вдала реалізація перлокуції), про негативний ефект, або **перлокутивну невдачу**, – у разі їх розбіжності (невдала реалізація перлокуції). У ситуаціях, коли реакція адресата не очікується мовцем і є наслідком неінтендованого впливу, має місце

непланований перлокутивний ефект, або *перлокутивний наслідок* [117, с. 42–43].

При висловленні погрози, незаплановані перлокутивні наслідки можуть завадити мовцю досягти поставленої мети та змусити адресата виконати певну дію в інтересах мовця.

Хоча переважна більшість всіх перлокутивних актів погрози нашого корпусу є вдалою, однак 33% є невдалими. Причинами **невдалого** перлокутивного акту погрози, за нашими даними, можуть бути: 1) фізична чи психологічна нездатність адресата виконати вимогу, 2) несуттєвість погрози для адресата, 3) наявність у адресата інформації, що мовець блефує, 4) нездатність мовця виконати погрозу через зовнішні фактори. Розглянемо ці можливості на прикладах.

1) Фізична чи психологічна нездатність адресата виконати вимогу.

Наведемо приклад дискурсивного фрагмента, в якому причиною невдалості перлокутивного акту стала фізична неспроможність адресата виконати вимогу мовця. Контекст ситуації виглядає таким чином: під час втечі з в'язниці Т-Бег, якого Майкл заздалегідь не хотів брати з собою, прикував себе наручниками до нього. Усі втікачі негативно налаштовані до Ті-Бега, який в свою чергу це розуміє і боїться, що його можуть залишити чи підставити і його арештує охорона в'язниці. Саме тому він і вигадав застрахувати себе та прикувати до себе Майкла, який і спланував втечу. Щоб унеможливити роз'єднання наручників, Ті-Бег проковтнув ключі від них:

(60) $K(p) \rightarrow D(q) \vee K(p)$:

(T-Bag lunges for it, grabs it and forces it down his own throat.)

Bellick: I'm gonna get that key if I have to... (+>Open your mouth!)

(T-Bag opens his mouth wide, showing it's empty. Bellick's eyes are lit with anger.) (PB, s. 2, ep. 10).

Погроза має вираження структурно-семантичною моделлю **3c) Somebody is going to do p**, де спостерігаємо комбінацію експліцитного

комісиву як обіцянку дістати ключа *I'm gonna get that key* та імплікативного директиву, значення якого розуміємо з контексту як вимогу відкрити рот ($+>Open\ your\ mouth!$). На перший погляд погроза виглядає вдалою, адресат, як від нього і вимагалось, відкрив рот, але невдачою для мовця є те, що адресат проковтнув ключа і, як наслідок, певний проміжок часу їм все одно доведеться провести разом. Тобто потрібного перлокутивного ефекту від погрози мовець не досяг, він не отримав негайно ключ та не може висвободити руку від наручників. Спостерігаємо невдалі перлокутивні наслідки у вигляді фізичної неспроможності адресата віддати ключа мовцеві.

Наведемо ще один приклад. Втікачі з в'язниці, Майкл та Лінкольн, розшукують свого поплічника, Твінера, помилково вважаючи, що в нього знаходиться необхідна для них карта:

(61) $D(p) +> D(p) \vee K(q)$:

(Lincoln ties up Woody. Tweener holds his head, disorientated. Michael shoves the baseball cap back at him and he groans.)

Tweener: What are you doin' here?

Michael: Had to come for you, buddy.

Tweener: How'd you know?

Michael: T-Bag.

(Lincoln grabs him and shoves him against the wall.) ($+>I'll\ hurt\ you$)

Lincoln: Hand over the map!

Tweener: What?

Lincoln: The map! Hand it over.

Tweener (chuckles in disbelief): He told you I had it ? (PB, s. 2, ep. 05).

Дискурсивний фрагмент ілюструє комбіновану погрозу, де директивна складова є експліцитною *Hand over the map!*, а комісивна складова має невербальне вираження у формі фізичного тиску на адресата (*Lincoln grabs him and shoves him against the wall*). Спостерігаємо структурно-семантичну модель **4a) (Don't) do p**. Додаткової експресивності погрозі надають повтори

директивної складової. Погроза є невдалою, оскільки з реакції Твінера на вимогу віддати карту, вони розуміють, що в адресата її немає, а отже, їх інформатор, Ті-Бег, обдунив їх і карта насправді залишилась у нього. Таким чином, робимо висновок, що адресат не може виконати вимоги, бо він фізично не може надати їм необхідну річ. Маємо приклад небажаних перлокутивних наслідків.

2) Несуттєвість погрози для адресата.

Наступний дискурсивний фрагмент демонструє той факт, що погроза не є суттєвою для адресата. До начальника тюрми, Поупа, прийшли два агенти спецслужб, які вимагають відправити ув'язненого Сколфілда до іншого виправного закладу. Щоб досягти своєї мети, вони використовують погрозу розповісти дружині Поупа про компрометуючі події в Толедо. Задля підтвердження свого наміру вони демонструють фото вбитого юнака, які справляють на Поупа шокуючи враження:

(62) $A(p) \vee A(q) \rightarrow D(r) \vee K(s)$:

Kellerman: Mr Pope, in our line of work, we've discovered that just about everyone has done something someone doesn't know about.

[Kellerman slips Pope a file labeled 'Toledo – Pope, Henry.'] (+> We'll tell your wife about Toledo)

Pope: What's this?

Kellerman: For now, just a piece of history. Whether it becomes a current event, now, that's up to you.

Pope: My wife already knows about Toledo.

Kellerman: Does she really?

[Pope's face goes grim as he opens the file. Inside is a black and white photo of a young man laying on a blood soaked pavement.]

Kellerman: You're a smart man, Warden, I'm sure if you look hard enough, you can find a reason why Michael Scofield's presence is no longer required

at this particular correctional facility. (+>Send Scofield to another correctional facility) (PB, s. 1, ep. 05)

Погроза має імплікативне вираження. Директивну складову закладено в імплікації *I'm sure if you look hard enough, you can find a reason why Michael Scofield's presence is no longer required at this particular correctional facility.* (+>Send Scofield to another correctional facility), як вимога відправити до іншої тюрми Майкла Сколфілда. Комісивну складову закладено в імплікатурі *Mr Pope, in our line of work, we've discovered that just about everyone has done something someone doesn't know about. [Kellerman slips Pope a file labeled 'Toledo - Pope, Henry.']* (+>We'll tell your wife about Toledo). Як з'ясувалося, ця погроза не є суттєвою для адресата, оскільки він вирішив сам розповісти своїй дружині правду, тим самим знівельював погрозу. Мовець не розраховував на такий перебіг подій, тому в такому прикладі говоримо про небажані перлокутивні наслідки.

Наведемо ще один приклад. Розмова відбувається між двома спецагентами. Один з них, агент Блонді, змушує Магоні закінчити завдання та вбити певну особу. Та Магоні хоче відмовитись, обґрунтовуючи це тим, що йому набридло виконувати брудну роботу:

(63) $A(p) \vee A(q) \rightarrow D(p) \& K(r)$:

Agent Blondie: I just spoke to Kim. He wants you to finish the job.
(+>Finish the job, kill Kellerman).

Mahone: Yeah? Well, that's not gonna happen.

Agent Blondie: This isn't a request.

Mahone: And this isn't a negotiation. Kim and Kellerman can try and kill each other all day long. But I'm out.

Agent Blondie: You must've forgotten how discreet we've been with what we know. (+>We'll tell about killing Shall)

Mahone: Go tell the world about Shales. In fact, I will. I killed a predator, a man who tortured and raped women and I buried him in my back yard. I'll

do the time. I don't care anymore. I'm out. Is that clear enough for you?
(PB, s. 2, ep. 14).

Мовець намагається вплинути на адресата, висловлюючи натяк оприлюднити компрометуючу інформацію про Магоні. Погроза має імплікативне вираження. Комісивну складову виводимо з імплікатури *You must've forgotten how discreet we've been with what we know. (+>We'll tell about killing Shell)*, а директивну складову виводимо з імплікатури: *I just spoke to Kim. He wants you to finish the job. (+>Finish the job & kill Kellerman)*. Спостерігаємо індиректне вираження директиву, а саме за допомогою розповідного висловлення *He wants you to finish the job*. Погроза є невдалою, оскільки адресат відмовляється виконати поставлені вимоги, а перлокутивні наслідки для мовця є шокуючими. Єдиним зособом змушувати виконувати Магоні свої накази була інформація про те, як він вбив людину та закопав її на власному подвір'ї. Але адресат самостійно готовий зізнатися та здатися поліції щодо свого злочину, тим самим лишаючи мовця здатності погрожувати, оскільки засобів впливу він більше не має. Перлокутивні наслідки для мовця є неочікуваними та дуже небажаними.

3) Наявність у адресата інформації, що мовець блефує.

У наступному дискурсивному фрагменті агент Келерман намагається дізнатися від дівчини Сари, який предмет їй таємно передав батько. Але вона напевне знає, що агенту був виданий наказ вбити її. Хоча Келерман обіцяє звільнити її, якщо Сара надасть інформацію, жінка розуміє, що мовець блефує:

(64) $Q(p) \& A(q) +> D(q) \vee K(r)$:

Kellerman: You wouldn't? Really? Are you that stupid? Are you that stupid?! Because now you're going to die! You're going to die. And all you had to do was tell me what your father gave you. (+>Tell me what your father gave you or I'll kill you.)

Sara: I know my options. I can not tell you and die, or I can tell you and still die.

Kellerman: No, wrong. Sara, come on. Smarten up for once in your life. Please.

Sara: Go to hell (PB, s. 2, ep. 11).

Погроза має імплікативне вираження. Комісивну та директивну складові закладено в імплікатуру вираження *Because now you're going to die! You're going to die. And all you had to do was tell me what your father gave you. (+>Tell me what your father gave you or I'll kill you.)*. Спостерігаємо індиректне вираження директиву, а саме за допомогою розповідного висловлення *And all you had to do was tell me what your father gave you*. Риторичні запитання підсилюють експресивну складову погрози. Погроза є невдалою, оскільки адресат, володіючи інформацією, що мовець блефує щодо її звільнення та має намір в будь-якому випадку вбити її, відмовляється виконувати вимогу. Перлокутивний акт є небажаним для мовця.

4) Нездатність мовця виконати погрозу через зовнішні фактори.

Розглянемо приклад дискурсивного фрагмента, в якому погроза є невдалою через те, що адресат не може виконати погрозу через зовнішні фактори. Дискурсивний контекст виглядає наступним чином: агент спецслужб Куїн допитує Вероніку Донован щодо інформації, яку їй вдалося накопати на певне кримінальне угруповання. Вероніка прив'язана мотузкою до стільця:

(65) $A(p) +> D(q) \vee K(r)$:

Quinn. Whew. You know, Ms. Donovan, I think that you look a little cold.

Maybe you'll find it easier to talk after you've warmed up a little.

(He goes to light an oil burner. (+>Tell me what do you know or I'll hurt you with oil burner). Veronica whimpers, then when his back is turned she breaks free and swings the chair at him, hard.) (PB, s. 1, ep. 11).

Агент використовує тортури для допиту і збирається використати масляну лампу проти Вероніки. Погроза має імплікативне вираження, значення директивної та комісивної складових виводимо з імплікатури: *Maybe you'll find it easier to talk after you've warmed up a little. (He goes to light an oil burner. (+> Tell me what do you know or I'll hurt you with oil burner).* Погроза є невдалою, адресат вирішує піти на відважний крок і коли їй вдалося розв'язати руки, вона накинулася на мовця та змогла втекти. Мовець не очікував, що таке може статися, оскільки в цей момент відвернувся від адресата і не володів інформацією про її звільнення від мотузки, що є для нього небажаним перлокутивним наслідком.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента передбачає, що спецагент Кім тримає на мушці пістолета втікача з в'язниці Лінкольна. Кім отримав наказ вбити Лінкольна, оскільки живим він є загрозою розкриття кримінального угруповання:

(66) $A(p) \ \& \ \emptyset \rightarrow D(q) \vee K(r)$:

Lincoln: This started with me. Let my brother go.

Kim: Oh, that's sweet. That's sweet. You don't hear that much anymore, that sort of fidelity in families. Two brothers who will go to the ends of the earth for each other. Two bad only one of you will survive. (He turns his gun onto Lincoln and is milliseconds away from firing...) (+>Don't tell anyone or I'll shoot you)

Lincoln: No!

[A gunshot rings out into the air. Kim is standing stunned with a bleeding gun shot wound on the right side of his chest. He collapses and falls into the water.] (PB, s. 2, ep. 22).

Погроза має форму вираження комбінованого висловлення, де комісивна складова представлена невербально демонстрацією зброї на направлення її на адресата: *(He turns his gun onto Lincoln and is milliseconds away from firing...)* (+>*I'll shoot you*). Директивна складова має імплікативне

вираження, зміст якого ми розуміємо з попереднього контексту: агент Кім разом з кримінальним угрупованням при державній владі, намагався змусити Лінкольна мовчати щодо підставного вбивства. (+> *Don't tell anyone!*). Погроза виявилась невдалою, мовець не встиг вистрелити в адресата, оскільки був застрелений невідомим. Такий результат подій став неочікуваним для обох сторін.

Отже, 33% усіх перлокутивних актів погрози нашого корпусу є невдалими. Причинами невдалого перлокутивного акту, за нашими даними, можуть бути: 1) фізична чи психологічна нездатність адресата виконати вимогу; 2) несуттєвість погрози для адресата; 3) наявність у адресата інформації, що мовець блефує; 4) нездатність мовця виконати погрозу через зовнішні фактори (хтось або щось завадило погрозі).

3.2. Роль соціального статусу мовця в реалізації мовленнєвих актів погрози

У прагмалінгвістичній моделі опису мови соціальний статус людини є одним із основних параметрів комунікації, який проявляє себе в постулатах спілкування і мовленнєвих актах, сферах спілкування і мовленнєвих жанрах, способах впливу і характеристиках модусу висловлення, а також у прагматичних значеннях мовленнєвих одиниць.

За В. І. Карасиком [96, с. 5], поняття **соціального статусу** розуміємо як відносне положення людини в соціальній системі, яке включає в себе права та обов'язки, а також взаємне очікування поведінки.

З точки зору статусних відносин, за В. І. Карасиком, поділяємо мовленнєві акти на два типи: статусно-марковані та статусно-нейтральні (див. рис. 3.1). До статусно-нейтральних відносимо асертивні мовленнєві акти – такі, як констативи (ствердження), наративи (розповіді), дескриптиви (описи), а до статусно-маркованих – директиви: ін'юктиви (накази, вимоги),

реквестиви (прохання), інструктиви (приписи, заборони та ін.), комісиви, експресиви, квеситиви.

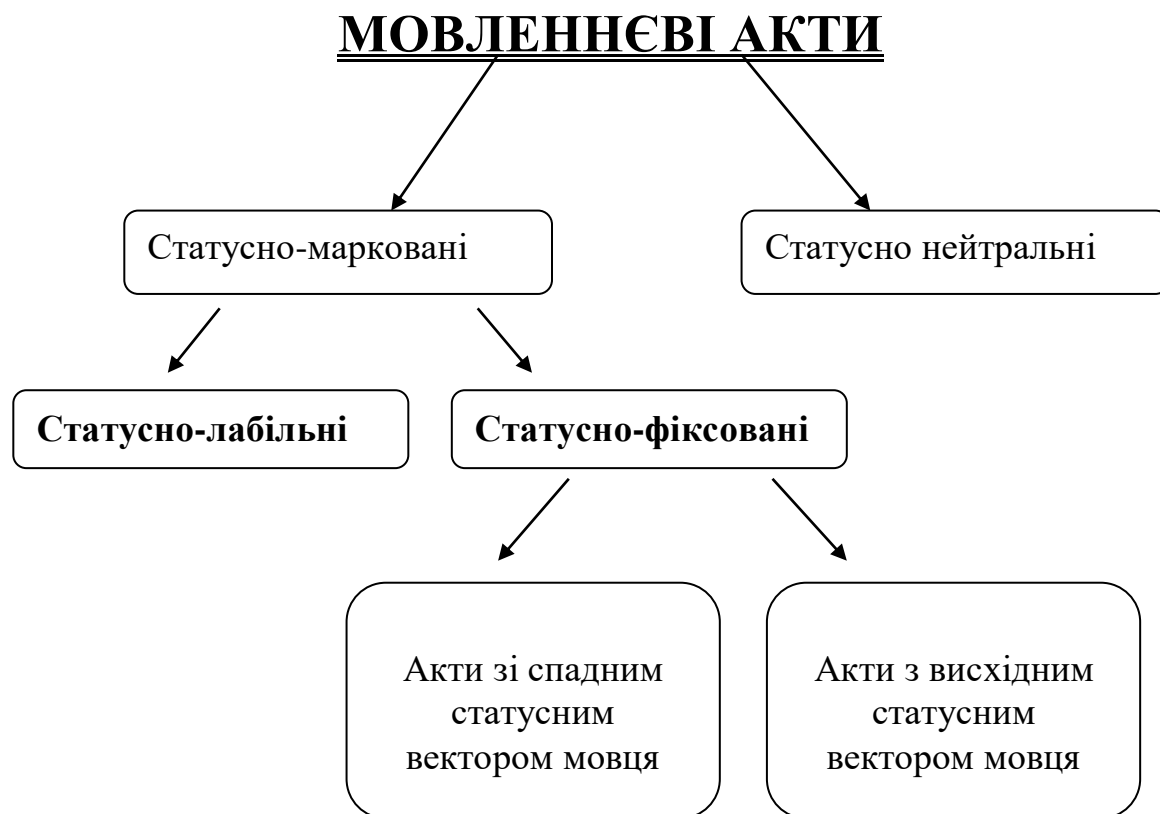

Рис 3.1. Соціальний статус мовця в реалізації мовленнєвих актів

Статусно-марковані МА можуть далі бути поділеними на статусно-фіксовані та статусно-лабільні. До перших належать мовленнєві акти із заданою позицією адресата (директиви, реквестиви, промісиви), а до других – мовленнєві акти з перемінним статусним вектором, тобто ті акти, в яких статусний вектор залежить від ситуації спілкування (локативи, промісиви, експресиви).

Статусно-фіксовані МА в залежності від статусного вектору поділяють на акти зі спадним та висхідним статусним вектором мовця, а саме – ін’юктиви та реквестиви.

Оскільки в нашому дослідженні МА погрози ми розглядаємо як гібридний мовленнєвий акт (директив + комісив), то він являє собою проміжну ланку статусно-фіксованого та статусно-лабільного мовленнєвого акту.

В основу запропонованої В. І. Карасиком класифікації покладено три критерії: 1) маркованість статусу, 2) фіксованість статусу, 3) вектор статусу. Перший критерій дозволяє виділити статусно-марковані МА, а другий і третій критерії надають можливість провести їхню класифікацію за статусом учасника. Подана схема ускладнюється з урахуванням індиректних МА, наприклад, наказів у формі прохання, докорів у формі подяки, погроз у формі пропозиції зробити щось. Наприклад, наступний дискурсивний фрагмент демонструє комбіновану погрозу, про значення якої можна здогадатись лише з контексту. У тюрмі стався бунт і в'язні вийшли з-під контролю. Вони захопили одного з наглядачів та своєю поведінкою демонструють йому бажання познущатись з нього, здійснивши над ним акт сексуального насилля:

(67) $A(p) \& \emptyset +> D(q) \vee K(r)$:

T-BAG: We're gonna have a little fun Bobby. (+> Don't stand up to me)

Don't worry, I don't got the Blickey, I'm pipey and clean

(GUARD tries to get away)

T-BAG: Where you going rookie? NO no no no no no no no no no. They always think they can run away.

(The GUARD kicks T-bag. T-BAG punches him over and over again) (+> I'll hurt you) (PB, s. 1, ep. 06).

Висловлення ув'язненого Ті-Бега: *We're gonna have a little fun Bobby*, у вигляді дружнього закликів повеселитися, містить в собі імплікатуру директивної складової (+> *Don't stand up to me*), як наказ не пручатися під час статевого акту. Комісивна складова виражена невербально: *T-BAG punches him over and over again*, нанесення тілесних побоїв вважаємо обіцянкою завдати більш серйозних фізичних пошкоджень. Погрозу

вважаємо недалою, оскільки наглядач продовжував супротив, доки йому не прийшли на допомогу. Цей приклад (67) демонструє невідповідність статусу комунікантів, оскільки наглядач за своїм професійним положенням займає вищий за ув'язнених соціальний щабель, але відповідно до зміни комунікативних обставин і соціальні ролі також змінюються.

Соціальний статус людини в англійському мовленні розглядається крізь призму його індикації, тобто мимовільного прояву статусного співвідношення людей, а також крізь призму оцінки статусу, тобто спрямованого вибору поведінки. Для реалізації мовленнєвих актів погрози соціальний статус людини має вагоме значення, оскільки є одним із основних способів впливу адресанта на адресата.

Індикація соціального статусу людини включає позначення статусно-релевантних зон стилю життя, контактів та мовлення. Статусні індекси стилю життя є системою відмінних ознак, відповідно до яких протиставляються в стратифікаційному відношенні групи людей.

Оцінка соціального статусу людини проявляється в демонстрації поваги та дотриманні ввічливості. В умовах статусної невідповідності повага до адресата реалізується у відносному рівні свободи учасників спілкування: мовець, який знаходиться на нижчому щаблі статусності, має більш обмежену свободу у виборі моделей поведінки та спілкування, ніж той, що знаходиться на щаблі вище.

Соціальний статус людини може мати вираження у вигляді соціальної дистанції між учасниками спілкування. Основоположник проксеміки Едвард Голл встановив та виміряв чотири типи комунікативної дистанції між людьми: інтимна (0–0,5 м) – характерна для спілкування близьких та рідних; персональна (0,5 м – 1,2 м) – відстань для спілкування на роботі, вечірках; соціальна (1,2 м – 3,65 м) – для формального спілкування з малознайомими людьми; публічна (3,65 м і більше) – відстань, яка перевищує зону для суспільних контактів [306, с. 116–125].

Дистанційний план статусу має вираження в «погашенні» індивідуальних характеристик людини, яка займає певну соціальну позицію, а також в актуалізації відношення нерівності між учасниками спілкування. Дистанційність як показник статусу може також мати вираження в особливому ставленні людини до своєї ролі та статусу.

Існують різноманітні індикатори дистанційності: територія, ритуали, церемоніальна поведінка, пояснення очевидних речей, навмисно груба та провокаційна поведінка та інше [300, с. 43–55]. Дистанційний аспект статусу виражається суб'єктивною оцінкою свого статусу та статусу партнера: людина може займати позицію на щаблі вище, але ставитися до партнера як до рівного, або фактично бути на нижчому щаблі, але поводити себе так, мов вона має достатньо високий соціальний рівень [326, с. 576]. Іншими словами, в спілкуванні перетинаються суб'єктивні та об'єктивні статусні оцінки та самооцінки, які впливають на реалізацію мовленнєвих актів погрози.

Для соціального статусу людини великий вплив має повага як один з оціночних аспектів статусу. Повага пов'язана з такими поняттями, як престиж, честь, слава, гідність, сором, безчестя та інші. Повага визначається характеристиками, які є соціальними правами на повагу:

- заняттям;
- багатством та його видами;
- доходом та способом його отримання;
- стилем життя;
- рівнем освіченості;
- політичною та корпоративною владою;
- близькістю до осіб або позицій, які користуються політичною чи корпоративною владою;
- родинними відносинами;

- представницькими функціями від імені свого співтовариства по відношенню до зовнішніх співтовариств;
- володінням «об'єктивними свідоцтвами» поваги, такими як титул чи ранг [96, с. 15].

Найбільш поважним заняттям в суспільстві є ті заняття або посади, котрі пов'язані з владою над тілом чи духом людини.

За твердженням П. Браун і С. Левінсона влада у дискурсі має відносний, не абсолютний характер: «ми зацікавлені у параметрах дистанції, влади та визначенні ступеню імпозиції тільки у тих випадках, коли учасники комунікативної ситуації вважають, що мають спільне знання, тільки тоді згадані змінні мають певну цінність. Мається на увазі, що важливим є не оцінка соціологами (дослідниками) рівня влади, дистанції тощо, а припущення учасників взаємодії щодо рівня цих параметрів ...» ([280, с. 74–76]). У теорії П. Браун та С. Левінсона владний чинник можливо дослідити за формулою для обчислення ступеня загрози обличчю, вважаючи, що чим більша відносна влада мовця, тим більший ступінь ввічливості він може отримати [276; 279; 311; 312; 321; 324].

Н. Фейрклаф розрізняє *владу у дискурсі*, тобто її застосування у мові, та *владу поза дискурсом*, тобто формування соціальних інститутів та суспільств через владні відносини [295, с. 43]. Хоча П. Браун і С. Левінсон більше уваги приділяли аспекту влади поза інтеракцією, та на противагу їм, М. Лохер наголошує на можливості існування випадків, коли «люди з більш високим статусом можуть утриматися від вчинення влади», у той час як «комуніканти з більш низьким статусом можуть вирішити використати владу по відношенню до людей з порівняно вищим статусом» [322; 325; с. 31; 327]. Таким чином, не існує прямої відповідності між владою у мові та владою поза нею.

Часто повагу можна прирівнювати до страху, оскільки поважна особа володіє певною владою і має право виконувати певні дії, що є загрозою для конкретної людини. Поважна людина може і не погрожувати, адже її статус запобігає конфліктній ситуації. Наприклад, у ситуації, коли до ув'язненого Абруцці приходить його поважний і дуже заможний друг Фальцоне з маленькою дочкою ув'язненого. Фальцоне необхідно, щоб ув'язнений виконав певне завдання та вбив людину Фібоначчі, яка загрожує його мафіозній діяльності на волі:

(68) $A(p) \& A(q) \& Q(r) \rightarrow D(s) \vee K(t)$:

Daughter: (Pointing to Falzone) We're going to stay with Uncle Philly at the lake for a few weeks.

Falzone: Yeah, we're going to have a good time. (+> I'll hurt your daughter) (He laughs creepily and Abruzzi is now looking very nervous) You're right John, maybe you're right. I do trust you. Now you're gonna take care of that thing (He has a big, fake smile on his face) aren't you? (+> Kill Fibonacci) (PB, s. 1, ep. 03).

Погроза має імплікативне вираження. Директивну складову виводимо з імплікатури *Now you're gonna take care of that thing (He has a big, fake smile on his face) aren't you? (+> Kill Fibonacci)*, а комісивний – з висловлення мовця, що він збирається гарно провести час з донькою Фальцоне, що останній розцінює як натяк можливої шкоди його дитині *Yeah, we're going to have a good time. (+> I'll hurt your daughter)*. Високий соціальний статус мовця та можливості його влади та впливу не дають шансу сумніватися в його спроможності втілити погрозу, хоча зовні бесіда мовця з адресатом зовсім не виглядає конфліктною, а носить, навіть, дружній характер.

Повага відбивається у поведінці людини та знаходить свій сконцентрований прояв у особливих актах поведінки – привітаннях, зверненнях, автохарактеристиках. Для різних людей, груп людей та суспільств характерний відмінний рівень чуттєвості до знаків поваги. В

закритих, строго ієрархічних системах існують нормативно закріплені складні системи знаків поваги, наприклад, в армії, тюрмі.

Н. А. Бут [41, с. 6] вважає, що погрожувати може лише той, у кого соціальний статус вище. Однак наш матеріал підтверджує думку В. В. Бистрова, який стверджує, що погроза не зумовлена строго соціальними відносинами: будь-яка людина може погрожувати іншій, вимагаючи від неї певних дій [42, с. 27].

Для прикладу наведемо наступний дискурсивний фрагмент. Контекст виглядає таким чином: конфлікт відбувається між ув'язненими Абрुцці та Ті-Бегом. Абрुцці намагається вбити Ті-Бега ножом, але в процесі сутички вирішує пощадити останнього та дати йому другий шанс, якщо Ті-Бег пообіцяє відмовитися від втечі й залишитися у в'язниці. Соціальний статус мовців можна вважати однаковими, вони перебувають в одних умовах та мають рівні права та обов'язки, як і всі у тюрмі, але все рівно один з комунікантів бере на себе роль агресора та вдається до погрози:

(69) $D(p) \& \emptyset \& D(q) \rightarrow D(p) \& K(r)$:

Abruzzi: And maybe I should give you a chance as well.

T-Bag: You should. Anything, anything. Please. Please...please.

Abruzzi: Back out. (He puts the knife on T-Bag's cheek.)

T-Bag: Of the escape?

Abruzzi: Or die. (\rightarrow I'll kill you!)

T-Bag: I wouldn't...I wouldn't make it out there anyway. Not with my proclivities.

Abruzzi: I want you to give me your word. You hear me? (shakes him.) I want you to give me your word!

T-Bag: You got it. You got it, John. You got it. Come on, you got it (PB, s. 1, ep. 12).

Погроза має вираження комбінованою структурно-семантичною моделлю **2a**) (*If*) $Ag (don't) do p$, де директивна складова є експліцитною *Back*

out, а директивна має імплікативне вираження, значення якої можна вивести з висловлення *Or die* (+> *I'll kil you!*). Комісивну складову підсилено невербальними засобами – мовець (у процесі погрози) використовує ніж як своєрідний додатковий засіб переконання. Приклад (69) є демонстрацією вдалої погрози: адресат дає слово мовцю виконати обіцянку та відмовитися від втечі разом з усіма іншими.

Позначення соціального статусу переважно має імплікативний характер, оскільки індикується приналежністю людини до тієї чи іншої суспільної групи, що, в свою чергу, надає певні права та обов'язки.

Матеріали дослідження показують, що якщо адресант знаходиться на достатньо високому соціальному щаблі, на думку адресата, то ймовірність успішності та вдалості мовленнєвого акту збільшується. Якщо мовець не володіє реальною інформацією про рівень статусу адресата, то він, погрожуючи, автоматично вважає рівень статусу адресата нижчим. Тому мовець упевнений у вдалості погрози. Адресат, в свою чергу, розуміючи, що мовець не в змозі виконати погрозу через брак інформації, почуває себе більш впевнено і може не реагувати на погрозу. У випадку невизначеної ситуації, коли комуніканти не мають реальної можливості визначити рівень статусу, володіння зброєю чи фізичну перевагу можна прирівняти до високого статусу. Наприклад, мовець (Гретхен) намагається залякати іншу жінку, Софію. Адресат не має жодної уяви, хто така Гретхен, вона орієнтується лише на наявність зброї у мовця, що автоматично підвищує її статус:

(70) *Gretchen(pointing the gun): If you keep sticking your nose where it doesn't belong. I'm gonna make him miss you very, very much. Do you understand me? Good (PB, s. 4, ep. 16).*

Погроза в даному прикладі має вираження експліцитною структурно-семантичною моделлю **1b) (If) Do p (or, and) I am going to do q**. Директивною складовою є заборона адресату пхати свого носа, куди не потрібно *If you keep*

sticking your nose where it doesn't belong, а комісивною складовою – обіцянка мовця змусити сумувати за Софією чоловіка адресата *I'm gonna make him miss you very, very much*. Погроза є вдалою, адресат злякалась та припинила свої пошуки.

У нашому дослідженні використовуємо умовне позначення соціально-рольового статусу за О. А. Романовим, тобто маємо певну систему відношень між мовцем (x) та адресатом (y): $R_x = R_y$, $R_x > R_y$, $R_x < R_y$ [204, с. 80], де R – приналежність комунікантів до певного соціально-рольового статусу.

За результатами дослідження в 53,8 % мовленнєвих актів погрози нашого корпусу соціальний статус мовця вищий за соціальний статус адресата, серед яких вдалими є 39,8 %, а невдалими 14 % мовленнєвих актів.

Розглянемо приклад вдалого висловлення погрози, в якому соціальний статус мовця вищий за соціальний статус адресата. Дискурсивний контекст виглядає таким чином: група ув'язнених займається ремонтом тюремних господарських приміщень, але, зайшовши до однієї з кімнат, вони виявили там декількох охоронців в'язниці за гральним столом у покер на гроші. Оскільки це заборонено на території тюрми, охоронці дуже обурилися з приводу їх викриття, тому поспішили виштовхати ув'язнених, обґрунтовуючи це тим, що ніби-то ця кімната – заборонена територія та кімната для відпочинку охорони:

(71) $D(p) \ \& \ \emptyset \rightarrow D(p) \ \& \ K(q)$:

C.O.: What the hell are you doing in here?

Michael (raises hands): Cleanup detail. We thought this was storage.

(The inmates raise their hands.)

C.O.: Does it look like storage to you, you idiot? It's a restricted area, it's a CO break room. Now back it up.

(No-one moves. The C.O. cocks his gun.) (+>I'll shoot you) (PB, s. 1, ep. 08).

Приклад демонструє структурно семантичну модель **4a) (*Don't*) do p**. Директивну складову виражено експліцитно *Now back it up*, а комісивна складова має невербальне вираження. Оскільки після вимоги мовця покинути кімнату, адресати не рухались, мовець направляє на них зброю, що вважаємо вираженням невербальної обіцянки використати зброю у разі непокорі. Використання інвективи у фрагменті є проявом експресивності погрози. Погроза є вдалою, адресати залишають кімнату та виходять.

Наступний приклад є демонстрацією висловлення невдалої погрози, в якому соціальний статус мовця вищий за соціальний статус адресата. Контекст ситуації виглядає наступним чином: ув'язнений Майкл, який планує втечу, обпік спину, коли таємно пробирався підземними тунелями тюрми, відпрацьовуючи план втечі. Щоб він був менш помітним іншим охоронцям, він був одягнений в їхню уніформу. Начальник тюрми, Поуп, підозрює, що Майкла навмисно обпік хтось із охоронців, оскільки медпрацівник, яка обробляла рану Майклу, знайшла в ній залишки одягу охоронців:

(72) $A(p) \vee A(q) \rightarrow D(p) \vee K(q)$:

Pope: Michael. Michael. I need an answer. This is not about sticking to the inmates' code any more. This is about officer misconduct, that's my responsibility. You wouldn't wanna see me lose my job now, would you?

Michael: No, of course not. You have been very good to me and my brother.

Pope: Then I need to know where you got that burn. (+> Tell me where you got that burn) Right now. Otherwise your ass is going to solitary. (+> I'll put you in a solitary) You understand? It's your choice (PB, s. 1, ep. 17).

Погроза Поупа відправити Майкла до одиночної камери, якщо він не зізнається звідки в нього опік, виявляється невдалою, тому що Майкл мовчить. Адресат не може сказати правду, оскільки тоді ризикує розкриттям його наміру втечі. Погроза мовця має імплікативне вираження. Директивну та комісивну складові виводимо з імплікатури *Then I need to know where you*

got that burn. (+> Tell me where you got that burn) ...Otherwise your ass is going to solitary. (+> I'll put you in a solitary!)

У 17,3 % висловлень погрози соціальний статус мовця є нижчим, ніж соціальний статус адресата, серед яких 10,5 % є вдалими, а лише 6,8 % є невдалими.

Розглянемо приклад вдалої погрози мовця з нижчим соціальним статусом за статус адресата. Контекст дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: утікачу з в'язниці Ті-Бегу відрубали кисть руки і він, намагаючись знайти лікаря, заходить до ветеринарної клініки. Звичайно, що соціальний статус втікача з в'язниці є значно нижчим, ніж статус дипломованого лікаря-ветеринара, який має власну клініку та практику, та це не заважає йому погрожувати знайти дружину лікаря та, можливо, нанести їй фізичної шкоди:

(73) $A(p) \ \& \ Q(q) \ +> \ K(r) \ \vee \ D(s)$:

Dr Gudat: Sir, I am not capable of doing this!

T-Bag: I only have one hand, but I could stick this in your neck before you get to that door. Now, if that's not incentive enough for you, I see that you have a Mrs Gudat out there. With a name like that in a county like this, old Mrs Gudat would not be too hard to find, now would she? (+> I'll find your wife and I'll hurt you and your wife or cure my hand)

Dr Gudat: Fine. I can promise you nothing (PB, s. 2, ep. 01).

Приклад погрози має імплікативне вираження. Директивну складову можна зрозуміти виходячи з зауваження лікаря: *Sir, I am not capable of doing this!*, яке передбачає той факт, що відповідно до ситуації адресат зрозумів, що від нього вимагає мовець (+> *Cure my hand!*), а комісивну – з погрозливих висловлень завдати фізичної шкоди лікарю або ж знайти та нашкодити його дружині: *I only have one hand, but I could stick this in your neck before you get to that door... With a name like that in a county like this, old Mrs Gudat would not be too hard to find, now would she? ? (+> I'll find your wife and I'll hurt you and*

your wife). Дискурсивний фрагмент погрози є вдалим, оскільки адресат погоджується спробувати надати допомогу та вилікувати руку.

У наступному дискурсивному фрагменті конфлікт стався між учасниками одного мафіозного угруповання в тюрмі. Колишній ватажок групи ув'язнених, Абруцці, яким він себе і досі вважає, намагається вказувати, що і як робити іншому, Фіорелло. Та Абруцці не усвідомлює, що він вже не має такого впливу, як раніше, отже, його соціальний статус у клані понизився:

(74) $D(p) \& Q(q) \& A(r) \rightarrow D(s) \vee K(t)$:

Abruzzi: Did I give you permission to call Philly? Hey. I asked you a question, man.

Fiorello: Listen, there, uh...there's been a restructuring. This comes from Philly himself. You couldn't deliver Fibonacci. So I'm the man in here now.

Abruzzi: Hey, tell you what. Run to the commissary and get me a packet of chips. We'll pretend this never happened, right? (\rightarrow Recognize my authority !)

Fiorello: No, I'm telling you, John. The sooner you face these facts, the better off we will all be.

Abruzzi (laughs): I can kill you in a heartbeat. (\rightarrow I'll kill you)

(He reaches over to grab him, but the two cronies stand up quickly and grab Abruzzi, pulling him away.)

Fiorello: Somehow, I doubt that. The sooner you face facts, the better off we will all be. You're yesterday's news, John.

(Abruzzi shoves off the cronies and watches them all walk away.) (PB, s. 1, ep. 09).

Погроза має імплікативне вираження. Директивну складову виносимо з висловлення *Run to the commissary and get me a packet of chips. We'll pretend this never happened, right?* Хоча ця вимога і має експліцитну форму, та ми вважаємо її неповною в справжньому тлумаченні, оскільки вимога принести

пачку чіпсів не є як такою. Мовець прирівнює згоду принести чіпси як згоду підкоритися та визнати авторитет мовця (+> *Recognize my authority!*). Комісивну складову виносимо з твердження, що мовець може вбити адресата *I can kill you in a heartbeat*, тобто (+> *I'll kill you*). Погроза є невдалою, тому що адресат, розуміючи, що мовець не має більше серйозного впливу, не виконує вимоги та демонструє явну зневагу до мовця.

У 28,9 % МА погрози соціальні статуси комунікантів є рівними, серед яких 16,9 % є вдалими, а 12 % є невдалими.

Наступний дискурсивний фрагмент є прикладом вдалого висловлення погрози, в якому соціальні статуси мовців рівні. Розглянемо контекст ситуації: ув'язнений Ті-Бег має намір вбити іншого ув'язненого Абрुцці. Під час вільних годин у коридорі Ті-Бег, сховавши в рукав заточку, наближається до відкритої камери Абрुцці. Та йому на шляху стає ще один ув'язнений Сі-Ноут, який в спокійній манері, але погрозливим тоном та поглядом, пояснює, чому не слід вбивати Абрुцці. Всі троє ув'язнених знаходяться на одному соціальному щаблі, вони перебувають у тюрмі, мають рівні умови проживання, права та обов'язки:

(75) $\emptyset \ \& \ Q(p) \ +> D(q) \ \& \ K(r)$:

(Ominous music plays. T-Bag walks across the floor, passing close by another inmate who furtively slips him a shank. T-Bag hides it at his side, approaching Abruzzi's cell. Abruzzi is lounging on the bottom bunk. T-Bag waits for a second, then determinedly approaches the cell. He is suddenly stopped in his tracks by C-Note, who grabs his wrist.) (+> I'll hurt you)

C-Note: That man in there is our transportation outta here. Which means, now, you go after him and it messes with my chances of me seein' my family so I ain't gonna let that happen. So why don't you just hand me that shank you're holding? (+> Hand me the shank!) Huh?

(T-Bag glares at him, but hands over the shank.)

C-Note: Good (PB, s. 1, ep. 19).

Погроза має вираження комбінованого МА погрози, де директивна складова є імплікативною і її значення можна вивести з висловлення: *So why don't you just hand me that shank you're holding?* (+> *Hand me the shank!*). Спостерігаємо індиректне вираження директиву за допомогою питального висловлення. За комісивне вираження вважаємо невербальний компонент, а саме те, як мовець хапає адресата за руку та силоміць утримує його, що є ознакою можливого переходу до більш активних дій та нанесення фізичної шкоди. Погроза є вдалою, адресат добровільно віддає заточку мовцю.

Приклад невдалого висловлення погрози, в якому комуніканти мають однаковий рівень соціального статусу, спостерігаємо у наступному фрагменті. Розмова відбувається між двома втікачами з в'язниці Фоксрівер Майклом та Сукре про двох їх поплічників, Ті-Бега та Беліка, які захопили у заручниці наречену Сукре та вимагають грошей. Соціальний статус усіх учасників комунікації перебуває приблизно на одному рівні. Для Ті-Бега та Беліка навіть можна вважати трохи вищим, оскільки вони мають перевагу – утримання в полоні Марікруз. Проте це не заважає Сукре висловлювати свою погрозу, хоча й позаочі адресатам:

(76) $A(p) \& K(r) \rightarrow D(q) \vee K(r)$:

Sucre (working on a roll of duct tape): I'm gonna kill him.

Michael: And go right back to prison.

*Sucre: I don't care. Once we get the money and he tells me where Maricruz is (+> *Tell me where Maricruz is*), I'm gonna kill him.*

Michael: If you find Maricruz, you're gonna marry Maricruz and live happily ever after.

Sucre: Yeah, after I sink a knife in Bellick's chest.

Michael: Bellick and T-Bag will get theirs, trust me.

Sucre: Didn't Fox River teach you anything, man? Because the same rules apply out here. It doesn't make a difference if you're guilty or innocent. It's who survives (PB, s. 2, ep. 21).

Сукре дуже розлючений, його погроза має комбіновану семантично-структурну модель 3с) *Somebody is going to do p*; де комісивну складову виражено експліцитно *I'm gonna kill him*, а директивна складова є імплікативною, визначаємо її з контексту висловлення *Once we get the money and he tells me where Maricruz is (+>Tell me where Maricruz is)*. Спостерігаємо індиректне вираження директиву за допомогою розповідного висловлення. Мовець емоційно схвилюваний та використовує повтори. Погроза є невдалою, оскільки при контакті з адресатами, Сукре не виконав своїх обіцянок.

Залежність вдалості погрози від стану соціальних статусів комунікантів продемонстровано на рис. 4 у додатку А.

Таким чином, завдяки аналізу індикації соціального статусу людини та обґрунтуванню значення поваги як оцінного аспекту статусності, вдалося встановити залежність між рівнем соціального статусу людини та рівнем вдалості МА погрози. Було виявлено, що погроза не зумовлена строго соціальними відносинами: будь-яка людина може погрожувати іншій, вимагаючи від неї певних дій. Матеріали дослідження показують, що якщо адресант знаходиться, на думку адресата, на достатньо високому щаблі соціального статусу, то ймовірність успішності та вдалості мовленнєвог акту збільшується.

3.3. Вербальні реакції на мовленнєвий акт погрози

Дискурсивна природа МА вимагає розгляду погрози в інтеракції, з урахуванням інтерактивної взаємодії комунікантів, зокрема різних типів реакцій на погрозу – як вербальних, так і невербальних.

Хоча МА погрози і реактивний МА не утворюють суміжну пару (*adjacency pair*) на зразок питання й відповіді (про це див. [337, с. 21]), вони перебувають у певному семантичному зв'язку. Встановлення специфіки

цього зв'язку уможливорює критерій умов успішності МА погрози.

Відповідно до умов успішності МА погрози, виокремлюємо типи вербальних реакцій на нього з боку адресата (див. рис. 5 у додатку А), який у реактивному МА вже виконує комунікативну роль адресанта: 1) реакції на підготовчу умову; 2) реакції на пропозиційну умову; 3) реакції на умову щирості; 4) реакції на перлокуцію; 5) реакції на іллокуцію. Розглянемо ці випадки докладніше.

3.3.1. Реакції на підготовчу умову. Реакції на підготовчу умову складають 32 % від загальної кількості досліджених вербальних реакцій.

У якості прикладу розглянемо дискурсивний фрагмент, в якому розмова відбувається у в'язниці між головним героєм Майклом Сколфілдом та іншим ув'язненим Джоном Абруцці, які разом зі своєю бандою оточують Майкла. Вони затискають його у кутку, знімають чобіт з ноги та приставляють ножиці до пальців. Абруцці зі своїми поплічниками намагаються змусити Майкла розповісти про місце знаходження особи на прізвище Фібоначчі. Абруцці необхідно вбити Фібоначчі, бо той у найближчий час буде свідчити у суді проти Абруцці та інших мафіозі:

(77) **A(p) & K(q) +> D(r) ∨ K(q):**

Abruzzi: Where's Fibonacci?

Michael: That's not the way it works.

(Abruzzi stares at him for a few long moments before he turns away. His boys step forward and Michael stands up.)

Michael: They come at me John and I'm coming after you.

(+> Don't touch me)

Abruzzi: I doubt it (PB, s. 1, ep. 01).

Майкл відмовляється надати інформацію, натомість він погрожує, що якщо поплічники Джона Абруцці підійдуть до нього, тоді він прийде за ним, тобто нашкодить йому: *They come at me John and I'm coming after you.*

Комісивну складову МА погрози виражено експліцитно (*I'm coming after you*), а директивну – імплікативно, в імплікатурі (+> *Dont touch me*). Структурно-семантична модель 3a) **Ag'm (not) doing p**. Спостерігаємо вербальну реакцію *I doubt it* на підготовчу умову 7) (мовець спроможний виконати майбутню дію-2): адресат ставить під сумнів спроможність мовця виконати майбутню дію, оскільки мовець знаходиться у несприятливих для себе обставинах, його оточила банда бандитів і він фізично не зможе нанести їм шкоди.

3.3.2. Реакції на пропозиційну умову. Реакції на пропозиційну умову складають 27% від загальної кількості вербальних реакцій. Виокремлюємо реакції на експліцитну пропозицію МА погрози (експлікатуру) і на імплікативну (імплікатуру). Експлікатура й імплікатура можуть стосуватися як директивної, так і комісивної складових.

Наступний дискурсивний фрагмент ілюструє реакцію на експліцитну пропозицію МА погрози моделі *Do p, I'm going to do q*. Між ув'язненими Твіннером та Ті-Бегом, які разом планують втечу, стався конфлікт. У результаті взаємних образ, Твіннер погрожує Ті-Бегу вбити його, якщо той до нього підійде ближче. Ті-Бег, розуміючи, що Твіннер не наважиться дещо йому заподіяти, наближається до нього та говорить, що тепер він повинен його вбити. Твіннер не сміє виконати свою обіцянку та залишає Ті-Бега:

(78) *T-Bag (warningly): Easy, now.*

Tweener: No, no, you think you're gettin' up in this, you got another think comin', you homo.

T-Bag: You got a foul mouth, you know that?

Tweener: Yeah, I do. And you come near me again, I'm gonna kill you!

T-Bag (amused, in disbelief): Well, then, you're just gonna have to kill me, little man.

(*Tweener goes to walk away, T-Bag is laughing, very amused.*) (PB, s. 1, ep. 09)

Директивну та комісивну складові виражено експліцитно *And you come near me again, I'm gonna kill you!*. Спостерігаємо вербальну реакцію на пропозиційну умову комісивної складової *Well, then, you're just gonna have to kill me, little man.*

Реакцію на імплікативну пропозицію МА погрози представлено в дискурсивному фрагменті (79), який є розвитком подій фрагмента (77). Абрुцці продовжує погрожувати відрізати палець на нозі Майклу, якщо той не надасть йому інформацію. Директивну складову МА погрози виражено імплікативно (експлікація імплікатури $+>$ *Give us the information*), а імплікативну комісивну складову виводимо з імплікатури $+>$ *We will cut your toe*:

(79) $K(p) \ \& \ \emptyset +> D(q) \vee K(r)$:

(*Abruzzi nods, we'll see. Then he nods to his boys. They grab Michael and hold him down. He struggles but they manage to get his left shoe and sock off. They put gardening shears to his smallest toe.*)

*Abruzzi: I'm going to count to three. One. ($+>$ *Give us that information or we will cut your toe!*)*

Michael: (Breathing heavily) I give you that information I'm a dead man. You know it and I know it (PB, s. 2, ep. 02).

Вербальна реакція стосується імплікативної пропозиції директивної складової МА погрози *I give you that information I'm a dead man.*

3.3.3. Реакції на умову щирості. Реакції на умову щирості складають 20,5% від загальної кількості вербальних реакцій. Фрагмент (80) ілюструє реакцію на умову щирості комісивної складової погрози. Майкл планує втечу з в'язниці разом з ув'язненими Ті-Бегом, Твіннером та іншими. Але у Ті-Бега виникає конфлікт з Твіннером. Щоб вгамувати Ті-Бега, Майкл

наносить йому удар інструментом по нозі й наказує Ti-Бегу припинити. У відповідь Ti-Бег погрожує розповісти охороні про втечу:

(80) $K(p) \rightarrow D(q) \vee K(r)$:

(Michael picks up a tool from the box and hits T-Bag's shin with it, hard. T-Bag collapses on the floor with a scream of pain.)

T-Bag: Son of a bitch!

Michael: This ends right now.

T-Bag: Oh, you just screwed some major league pooch, Pretty. I'm gonna sing like a whole tree full of birds now. (Yelling) Badge! (\rightarrow Don't hurt me, or I'll tell about the escape to the CO),

Michael: You wanna sing, then sing. But you know what I think? You don't have the guts. You want out of here just as much as the rest of us.

(The door opens and a CO comes in.) (PB, s. 1, ep. 09).

Директивну складову МА погрози виражено імплікативно (\rightarrow Don't hurt me), комісивну складову виражає імплікатура (\rightarrow I'll tell about the escape to the CO). Використання інвективної лексики надає додаткової експресивності висловленню.

На обіцянку мовця розповісти охороні в'язниці про заплановану втечу, комунікунт нівелює погрозу, розуміючи, що співрозмовник блефує і насправді не щиро бажає виконати обіцянку, оскільки сам має намір втекти разом з мовцем. Спостерігаємо реакцію на імплікативну умову щирості комісивної складової *You want out of here just as much as the rest of us.*

Розмова відбувається між двома сусідами. С'юзен впевнена, що Пол вбив людину і тому дуже боїться бути в його присутності.

(81) *Paul: Hello, Susan.*

Susan: Oh, my god. Paul.

Paul: Need some help with those bags?

Susan: Why are you doing here?

Paul: This is where I live. I came home to find my son. Here you go.

Susan: No, don't come near me.

Paul: I'm just giving you back your pie filling. I don't want oh, come on. Just take it.

Susan: No, stop! Put that pie filling down. Slowly. I'll call 9-1-1.

Paul: You don't want to do that.

Susan: Oh, I think I do (Desperate housewives, s. 1, ep. 6).

Погрозу висловлено експліцитно. Використано структурну модель **1a) (If you) do p (or, and) I will do q**, де директивна складова є вимогою не наближатись: *No, don't come near me... No, stop! Put that pie filling down. Slowly.*, а директивна є обіцянкою викликати службу порятунку: *I'll call 9-1-1.* Адресат погрози впевнений, що співрозмовник не щиро бажає викликати поліцію *You don't want to do that*, оскільки сподівається, що вона просто налякана і так намагається його позбутись. Спостерігаємо реакцію на експліцитний комісив.

3.3.4. Реакції на суттєву умову. Реакція на іллокуцію складає 9,1 % від загальної кількості вербальних реакцій.

У наступному дискурсивному фрагменті спостерігаємо реакцію на експліцитно висловлену погрозу моделі **1a) (If you) Do p (or, and) I will do q**.

Головного героя Майкла відвідала у в'язниці його знайома Вероніка. Ув'язнений Абрुцці, який намагається змусити Майкла розповісти, як знайти певну особу на прізвище Фібоначчі, акцентує увагу на тому, що Майклу треба бути обережним зі своїми відвідувачами, тим самим дає зрозуміти, що може зашкодити Вероніці. У відповідь Майкл висловлює експліцитну погрозу *If you touch her, I'll kill you myself*.

(82) *Abruzzi: Yeah, you should be careful with who visits you in here, Fish. These walls have eyes.*

Michael: If you touch her, I'll kill you myself.

Falzone: One, that is an empty threat. You are less than a gnat to me. And

two, all you gotta do is give me the address and we avoid all this melodrama altogether (PB, s. 1, ep. 10).

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає наступним чином: адвокат Мік дізнався, що його підзахисний Луїс винний у багатьох злочинах, але, якщо Мік здасть його поліції, то в нього заберуть адвокатську ліцензію за розголошення тайни клієнта. Мік повертається додому та знаходить у своєму помешканні Луїса, який розглядає фото доньки Хейлі.

(83) $A(p) \ \& \ A(q) \ \& \ Q(r) \rightarrow D(s) \vee K(t)$:

Louis: That's a cute picture of your daughter, Hayley. She's very pretty. She's got soccer practice tomorrow, right? (\rightarrow Don't tell on me or I'll hurt your daughter).

Mick: Don't.

Louis: Don't what?

*Mick: You think you're the first client to ever threaten me with my family?
Huh?*

Louis: All I said was she's pretty (The Lincoln Lawyer).

Луїс має на меті залякати Міка, щоб той не здав його поліції, тому вислів *That's a cute picture of your daughter, Hayley. She's very pretty. She's got soccer practice tomorrow, right?* розглядаємо як імплікативну погрозу заподіяти шкоду доньці Хейлі у разі розголошення його злочинів (\rightarrow Don't tell on me or I'll hurt your daughter).

У реактивному ході адресат погрози експлікує комунікативний намір мовця в перформативному іменнику *threat*. Експлікація іллокуції погрози за допомогою перформативного дієслова в стандартній перформативній формі (перша особа однини теперішнього часу активного стану дійсного способу – *I threaten*) є неможливою, оскільки це спричинило б так зване «іллокутивне самогубство» [49, с. 241-247]. Тому перформативна експлікація погрози характерна саме для реактивних висловлень.

3.3.5. Реакції на перлокутивну умову. Реакції на перлокуцію складають 11,4 % від загальної кількості вербальних реакцій, наприклад:

(84) $A(p) \& Q(q) \rightarrow D(r) \vee K(s)$:

Kellerman: (Getting irritated.) Are you saying you won't do it?

Bishop McMurrow: I'm not a man to equivocate.

Kellerman: You're what, sixty two years old now Your Excellency?

Bishop McMurrow: That's correct.

Kellerman: I assume then that you would be well versed in how our country's tax system works. Taking personal capital gains under the church tax shelter. That would be fraud, wouldn't it Your Excellency?

(\rightarrow Influence the governor or we'll tell about your fraud)

Bishop McMurrow: I will not be cowed into forsaking my beliefs. Not by you or anyone else.

Kellerman: Admirable. (Gets up.) Good day Your Excellency (PB, s. 1, ep. 01).

У цьому дискурсивному фрагменті розмова відбувається між єпископом Макмюроу та агентом Келлерманом і його напарником. Агентам необхідно змусити єпископа вплинути на губернатора, який є його гарним другом, та змусити його відхилити апеляційну скаргу, Макмюроу відмовляється, на що Келлерман робить зауваження, що єпископ не може не знати, як працює державна податкова система, і що видавати власні прибутки за прибутки церкви (тим самим не платити податки) є шахрайством. Директивну складову МА погрози виражено імплікативно (\rightarrow Influence the governor), а комісивну також виражено імплікативно (\rightarrow We'll tell about your fraud). Адресат погрози відмовляється змінити свої погляди та вплинути на губернатора. Спостерігаємо вербальну реакцію на перлокутивну умову директивної складової *I will not be cowed into forsaking my beliefs*.

Зазначені типи реакцій на МА погрози за критерієм умов успішності є вербальними. Крім того, виокремлюємо невербальні реакції, які теж можуть

стосуватися окремої складової погрози.

3.4. Невербальні реакції на мовленнєвий акт погрози

За характером вираження невербальні реакції на МА погрози розпадаються на кінетичні (жести, міміка) та проксемічні (зміна дистанції між співрозмовниками та їх положення у просторі).

Результати дослідження демонструють незначну кількісну перевагу вербальних реакцій над невербальними – 55 %, тож невербальні реакції на погрозу становлять 45 % від загальної кількості реакцій (див. рис. 6 у додатку А). Питома вага невербальних реакцій на директивну і комісивну складові перебуває у відносній рівновазі, – відповідно, 53 % і 47 % від загальної кількості невербальних реакцій (див. рис. 7 у додатку А).

Чітке розмежування кінетичних і проксемічних реакцій ускладнюється частотністю їхнього поєднання в одному реактивному ході, що пояснюється фізіологічними чинниками: зміна дистанції між співрозмовниками та їх положення у просторі спричиняє зміну жестів і міміки мовця та адресата. Наступний дискурсивний фрагмент є прикладом нерозривності кінетичних і проксемічних невербальних реакцій. Охоронець Беллік намагається залякати ув'язненого Майкла, щоб той більше не смів поперед нього скаржитися начальнику в'язниці:

(85) $Q(p) \ \& \emptyset \ \& \ D(q) \ \& \ D(r) \ +> D(q) \ \& \ D(r) \ \vee \ K(s)$:

Bellick: Oh, by the way, how's the foot?

(And he stomps the heel of his boot onto Michael's toe stumps. Michael grunts hard and doubles over in pain. Bellick puts a hand on his shoulder and twists his heel, grinding the end of his boot harder into the toes of Michael's work boots. Michael collapses, breathing heavily. Then Bellick squats down beside him.) (+> I'll hurt you)

Don't you ever go around me to the Pope again. (He rises) Now move.

(Michael gets up and walks as steadily as he can towards the door. Shot runs through the tunnels of the prison to Commercial Set) (PB, s. 1, ep. 04)

Белліку добре відомо про поранену ногу Майкла. Тому він навмисно надавлює своїм чоботом на хвору кінцівку ув'язненого, тим самим невербально виражає комісивну складову МА погрози (+> *I'll hurt you*), директивну складову виражено експліцитно *Don't you ever go around me to the Pope again. (He rises). Now move.*

Невербальною проксемічно-кінесичною реакцією на невербальну комісивну складову МА погрози (охоронець Белік надавлює чоботом на поранену ногу Майкла) є стогін ув'язненого, скручування всього тіла від болю та мімічні змруження обличчя одночасно. На експліцитну директивну складову *Now move* спостерігаємо невербальну проксемічну реакцію (Майкл відходить).

У наступному дискурсивному фрагменті героїня Лінет, мати чотирьох дітей, разом з сім'єю йдуть до сусідів у гості. Діти дуже неслух'яно себе ведуть, вмовляння Лінет на них не діють. Вона вирішує схитрити та дістає з-під одягу невелику записку.

(86) *Lynette: No, you are going to behave today. I am not going to be humiliated in front of the entire neighbourhood. And, just so you know how serious I am... (reaches inside her top and pulls a folded piece of paper from her pocket)*

Preston: What's that?

Lynette: Santa's cell-phone number.

Porter: How'd you get that?

Lynette: I know someone, who knows someone, who knows an elf. And if anyone of you acts up, I will call Santa and tell him you want socks for Christmas. You willing to risk that?

Scavo kids: (all shake their heads vehemently)

Lynette: Okay (Desperate Housewives, s. 1, ep. 2).

Погроза має експліцитне вираження, де директивний компонент є вимогою для адресатів вести себе виховано *And if anyone of you acts up*, а комісивна складова є обіцянкою попросити для них у Санти на Різдво на подарунок лише шкарпетки: *I will call Santa and tell him you want socks for Christmas*. Невербальною реакцією адресатів є хитання головою у знак послуху, що вони не хочуть ризикувати і будуть себе вести виховано.

Якщо розгалужувати реакції (вербальні й невербальні) на МА погрози в англomовному діалогічному дискурсі за критерієм його складової, то спостерігаємо перевагу реакцій на директивну складову – 66,3 %.

3.5. Стратегічні особливості мовленнєвого акту погрози

За Т.А. ван Дейком дискурсивні стратегії складаються з глобальних, локальних стратегій, їх тактик і прийомів, де глобальна – це стратегія всього дискурсу, загальна стратегія учасника мовної взаємодії, яка покликана контролювати результати на локальних етапах. Вона реалізується за допомогою локальних стратегій, спрямованих на досягнення більш конкретної мети. Глобальна і локальна стратегії складають загальну макростратегію управління дискурсом [290, с. 272–279].

Дослідження дискурсивно-стратегічного потенціалу висловлень погрози має спиратися на певну типологію дискурсивних стратегій і тактик, що їх реалізують [7; 56; 63; 65; 121; 137]. Дослідники зафіксували чимало дискурсивних стратегій та неодноразово здійснювали спроби розробки їх класифікацій [19, с. 86–89; 27; 90, с. 108; 243, с. 89].

МА погрози реалізуються в рамках стратегії неvwічливості. Невwічлива природа погрози підкреслюється Дж. Лічем [319, с. 104] і Ю. Габермасом, який підкреслює також стратегічний характер погрози: «погрози є прикладом мовленнєвих актів, які відіграють інструментальну роль по відношенню до стратегічної дії» [305, с. 74].

Відповідно до теорії ввічливості за П. Браун і С. Левінсоном, ключовим критерієм ввічливості є ненав'язування (*non-imposition*), тобто особистість проявляє ввічливість, щоб не порушувати автономії та свободи дій інших. Неввічливість у свою чергу тісно пов'язана з поняттям обличчя адресата, як його соціальної індивідуальності чи образу власного я. П. Браун та С. Левінсон уточнюють поняття обличчя, виокремлюючи «позитивне» обличчя (*Positive Face*) – прагненням індивіда до схвалення, підтримки, розуміння, симпатії та захоплення з боку інших та «негативне» обличчя (*Negative Face*) – прагнення кожної особистості до безперешкодності у своїх діях, невтручання з боку інших [281, с. 62].

Згідно з позитивним чи негативним обличчям учасників комунікації, дискурсивні стратегії варіюються відповідно до культурного контексту. Т. А. ван Дейк стверджує, що обличчя є соціальною власністю учасників, а стратегія має інтерактивний характер і реалізується відповідно до стереотипних відносин у кожному конкретному соціумі (у формальних і неформальних ситуаціях, між мовцями різного віку, статі тощо) [289, с. 15].

Кожна стратегія передбачає втілення певних тактик, які відповідають бажанню мовця створити когнітивний, аксіологічний, соціальний асонанс [220, с. 216], а у випадку невічливості – дисонанс, який може викликати агресію та конфлікти [177, с. 216].

У нашому дослідженні ми керувалися доцільністю вибіркового аналізу стратегій, що цілком залежить від завдань нашої розвідки, оскільки створення універсальної типології дискурсивних «задумів» і, тим більше, інструментів їх реалізації, є завданням практично неможливим на сучасному етапі лінгвістичних досліджень. Незліченна кількість ситуацій мовленнєвої інтеракції й кожного разу унікальна комбінація людських мотивів, які є підґрунтям для їх розвитку, лише підтверджують цю неможливість. Стратегії та тактики виокремлювалися згідно зі смислами, на які реагував адресат,

виходячи з того, яке висловлення чи невербальна дія змушували адресата усвідомити погрозу та зробити реактивний хід.

Оскільки стратегії часто переплітаються та одночасно використовуються при висловленні погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі, відсотковий підрахунок вживання видається неможливим, тому ми подаємо лише абсолютні кількісні показники.

Отже, запропоновані результати аналізу не є жорсткою класифікацією і не претендують на універсальність, оскільки є лише узагальненням даних про стратегічний і тактичний потенціал висловлень погрози.

Розглянемо детальніше встановлені дискурсивні стратегії реалізації МА погрози на прикладах.

3.5.1. Стратегія переконування. Будь-яке висловлення носить суб'єктивний характер і покликане чинити певний вплив [224, с. 8]. Висловитися нейтрально неможливо, оскільки навіть неформальна бесіда впливає на сприйняття і структурування світу іншою людиною [29, с. 91]. Навіть не підозрюючи про це, один партнер по комунікації може підвести іншого до певного рішення, відкоригувати модель його бачення світу. Усвідомлені процедури над моделями світу співрозмовника напряму пов'язані з реалізацією дискурсивних стратегій і тактик [13, с. 11].

Одну з найефективніших стратегій корекції моделі світу партнера по комунікації ми визначаємо як стратегію переконування.

Причиною, через яку адресант намагається в чомусь переконати адресата, є конфліктність у широкому сенсі, тобто розбіжність між об'ємом «багажу» їхніх пропозицій. Для того, щоб хтось вдався до переконання, потрібно, щоб він виходив із того, що у співрозмовника теж є певні переконання, що перебувають в опозиції, реальній або уявній. Непогодження, яке експліцитно виражає один з співбесідників, стає початковою точкою переконування – його партнер здійснює спробу

сформувати або реформувати основні когнітивні категорії, котрими співрозмовник керується у повсякденному житті. Цей процес може бути доволі складним і тривалим, та, як наслідок, призведе до виникнення конфлікту – мовна особистість, як правило, не схильна легко розлучатися зі своїми знаннями і переконаннями, і, тим більше, діяти всупереч власним усталеним установкам і стереотипним уявленням [233, с. 37]. Погроза є яскраво вираженою ситуацією конфлікту, за якої переконування можна вважати першою стадією погрози, адже у випадку відсутності згоди адресата виконати певну вимогу саме і настає погроза, як останній дієвий засіб впливу на комуніканта.

Оскільки, переконування є спробою трансформувати «стан світу» партнера по комунікації, схилити його здійснити або не здійснювати певний вербальний або невербальний акт [59, с. 135], потреба у її реалізації виникає, коли бачення світу адресантом й адресатом відрізняється, і у першого виникає необхідність вирівняти цю нерівність. У нашому дослідженні ми схилиємося до широкого трактування переконування, яке враховує різні способи впливу – через апеляцію до розуму, свідомого та підсвідомого, почуттів адресата.

Навіть емоційно-нейтральне судження, що раніше не усвідомлювалося, може проявитися як переконання в умовах, коли його істинність оскаржується або йому протиставляються інші твердження, коли суб'єкт наштовхується на труднощі у реалізації власних переконань [6, с. 37]. Тому прийняття нових переконань може супроводжуватися певним супротивом. При цьому ризикують обидва партнери. Один може потерпіти поразку, інший – зрадити собі [1, с. 76, 123–124].

Продуктивність стратегії переконування залежить від багатьох факторів, серед яких зміст пропозиційної інформації і форма її подачі, психолінгвістичні особливості комунікантів, комунікативні ролі, їх соціальний статус, час і місце дискурсивної взаємодії. Ефективність

реалізації цієї стратегії зумовлюється мінімізацією агресивного впливу на моделі світу адресата через дружній характер спілкування, а також тим, що необхідність вплинути на точку зору партнера на навколишню дійсність виникає у комуніканта мимохідь як логічне продовження бесіди, конкретизація власної думки, а не як реакція на, наприклад, заперечення тези попереднього мовця. Те, що мовець вдається саме до «м'якості» подання необхідних для нього вимог, є його розуміння психології погрози, адже іноді переконати адресата виконати щось буде дієвішим за відкриту погрозу, яка сприймається в штики. До того ж, якщо мовець сумнівається у можливості вдалості погрози, то переконання є можливим засобом впливу на мовця задля досягнення мети.

Отже, під стратегією переконування розуміємо інтелектуально-мовленнєву діяльність мовця, направлену на трансформацію бачення світу адресата у ситуації його протидії цій трансформації [229, с. 8]. При цьому конфліктність визначаємо як середовище її існування, а можливість порозумітися – однією зі стратегічних перспектив.

Інтерпретація емпіричних даних нашої розвідки дає нам підстави говорити про те, що мовці реалізують стратегію переконування за допомогою двох основних тактик: наполягання та аргументації.

3.5.1.1. Тактика наполягання. Мовець втілює тактику **наполягання**, якщо не бажає жертвувати власними поглядами або хоче здійснення вербальної/невербальної дії від партнера по комунікації. Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: один із втікачів з в'язниці, Лінкольн, намагається пробратися до машиніста потягу, щоб відчинити двері для своїх друзів-втікачів та завадити зупинитися потягу на заблокованому поліцейськими машинами переїзді. Він змушений вибратися на дах вагону та залізи в кабінку машиніста через бокові двері, після чого направляє зброю на машиніста та вимагає збити автомобілі поліцейської блокади:

(87) $D(p) \ \& \ \emptyset \ +> D(p) \ \& \ K(q)$:

(Lincoln climbs up a ladder at the end of one of the cars, onto the train roof. He makes his way precariously along it, until he gets to the front and climbs down to access the side door to the engine. He slides inside and draws his gun on the engineer (+> I'll shoot you).)

Engineer: Hey, you can't be in here!

(Lincoln unlocks the door, and Kellerman, Michael and Sara enter.)

Lincoln: Run the roadblock.

Engineer: Man, I can't do that!

Lincoln: Run it!

(The engineer turns the throttle to 5.) (PB, s. 02, ep. 16).

Повторне висловлення погрози за допомогою вербальної директивної складової: *Run the roadblock. Run it!* є проявом наполягання у стратегії переконування. Мовець змушений промовити декілька разів свою вимогу збити поліцейські автомобілі, щоб підсилити вплив на адресата своїм категоричним бажанням досягти поставленої мети. Наявність зброї в руках мовця та кількісна перевага втікачів (невербальний прояв комісивної складової як можливості заподіяти фізичної шкоди машиністу (+> *I'll shoot you*) підвищують соціальний статус Лінкольна, і як результат його погроза є вдалою та успішною. Приклад демонструє комбіновану структурно-семантичну модель **2a) (If) Ag (don't) do p**. Невербальною реакцією машиніста є переведення важеля швидкості потяга у максимальне положення 5 та збиття з колій поліцейської блокади.

Наступний приклад демонструє навіть потрійний повтор вербальної директивної складової погрози. Головний герой Майкл Сколфілд хоче по телефону видати важливу інформацію, що є небажаним для агента Келермана, який намагається цьому запобігти спочатку вмовлянням, що дзвінок приведе до них копів, але, коли це не подіяло і Майкл продовжив чекати на з'єднання по телефону, Келерман вдався до більш дієвих заходів:

(88) $D(p) \rightarrow D(p) \vee K(q)$:

Michael (on phone): Yes, connect me, I'll hold.

Kellerman: Scofield, you call the news, they call the cops.

Michael (on phone): Yes, put me through.

Kellerman: Hang up. (Michael doesn't move. Kellerman pulls his gun out and points it at Michael (\rightarrow I'll shoot you).) Hang up the phone, now. Hang it up! (PB, s. 2, ep. 16).

Агент Келерман тричі наполягає, щоб Майкл поклав слухавку: *Hang up. (Michael doesn't move. Kellerman pulls his gun out and points it at Michael.) Hang up the phone, now. Hang it up!*. Задля підвищення соціального статусу, він вдається до невербального вираження комісивної складової та направляє зброю на Майкла (\rightarrow I'll shoot you), що створює необхідний ефект для вдалості цієї погрози. Приклад (88) представлений комбінованою структурно-семантичною моделлю **4a) (Don't) do p**. Реакція Майкла є невербальною, він кладе слухавку.

3.5.1.2. Тактика аргументації. Ще однією тактикою стратегії переконування є аргументація [184], що, як раціональна складова процесу переконування, пов'язана головним чином з логічними та евристичними способами мислення [113, с. 7]. Її можна визначити як: інтелектуально-мовленнєву діяльність, яка в основі має побудову адресованого певній особі або групі осіб тексту таким чином, щоб на основі тверджень, які приймаються адресатом, було прийняте нове твердження – теза аргументації [1, с. 10]; розумовий процес, а саме спосіб міркування [38]; наведення одних доводів на користь інших [103]; техніку мовлення, направлену на переконування співрозмовника, аудиторії [202]; наведення доводів із метою змінення позицій або переконань іншої сторони [87, с. 6]; МА, що складається з ряду висловлень, які призначені для того, щоб обґрунтувати або спростувати виражену думку, і спрямовані на те, щоб переконати у прийнятності цієї вираженої думки [294, с. 18].

Тактику аргументації розуміємо як конструктивну інтелектуально-мовленнєву діяльність мовця, направлену на порозуміння з адресатом. Система МА спрямовані на трансформування бачення світу іншої сторони у необхідний для першого спосіб. Мовець, який втілює цю тактику, у першу чергу звертається до свідомості людини, яка, поміркувавши, здатна систему доводів адресанта прийняти або відкинути. Кожного разу, коли мовець застосовує тактику аргументації у стратегічних цілях, він шліфує майстерність переконування і виробляє своєрідний «почерк». У процесі аргументації він реалізує себе як мовна особистість, яка демонструє лінгвістичну, екстралінгвістичну та комунікативну компетенцію.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає у такий спосіб: колишній тюремний наглядач Белік проводить допит прибиральника в'язниці Манче, якого підозрюють у допомозі групі втікачів.

(89) *(Manche sighs, resigned. Bellick gets up and circles the table.)*

Bellick: Now, I may not work here any more, Biggins, but I've still got influence of people who do. People who will do whatever I ask them to, to whoever I ask them to.

(Bellick slams the table against the wall and approaches Manche, who is now frightened.)

Bellick: And uh, a curvy man like yourself... let's just say there's some filthy individuals who might enjoy a cellie with womanly attributes. (He leans in to whisper in Manche's ear.) Now you tell me everything you know about where those convicts are headed, or I'm going to throw your fat ass to the wolves.

(Manche looks scared and conflicted.) (PB, s. 2, ep.03).

Белік висловлює експліцитну погрозу віддати Манче на поталу вовкам, тобто іншим ув'язненим, якщо той не розповість про місце знаходження втікачів. Серйозність своїх намірів він підтверджує реальною можливістю вплинути на перебіг подій у в'язниці, аргументуючи це наявністю там

необхідних і відданих йому людей. Погрожуючи експресивним комісивом, *I'm going to throw your fat ass to the wolves*, Белік апелює до страху Манче стати жертвою насильників у в'язниці, зазначає, що Манче має дуже жіночну зовнішність. Оскільки соціальний статус Беліка вищий за Манче, ця погроза є успішною та вдалою. Далі з перебігу подій нам відомо, що Манче таки розповідає всю відому йому інформацію. Аргументи Беліка переконали Манче в необхідності зізнатися. Приклад демонструє експліцитну модель 1 b) (*If Do p (or, and) I am going do q.*

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає у такий спосіб: таємний агент Магоні разом із загоном агентів затримує втікача з в'язниці Абруцці:

(90) $A(p) \& D(q) \rightarrow D(q) \vee K(r)$:

Mahone: Easy, John. Easy.

Man: He's got a weapon! Right hand!

Mahone: These are serious men here. They have instructions to shoot at the first sign of aggression (\rightarrow Agents will shoot you). Please, I'm asking you respectfully. Drop the weapon, kneel, and put your hands on your head.

Abruzzi: I kneel only to God. I don't see him here.

(For a second, Mahone and Abruzzi stare each other. Both of them know how this is going to end.)

(Abruzzi raises the gun and points it at Mahone. Mahone ducks behind the car.)

Mahone: No!

(The armed agents all fire simultaneously, Abruzzi is caught in the storm of bullets. As he falls to the ground, his wife's crucifix falls from his hand.)

(PB, s. 2, ep. 04)

Агент вмовляє Абруцці здатися самовільно, опустити зброю та стати на коліна, висловлюючи експліцитно директивну складову погрози: *Drop the weapon, kneel, and put your hands on your head*. Комісивну складову виражено

імплікативно, значення якої можна вивести з висловлення *These are serious men here. They have instructions to shoot at the first sign of aggression* (+> *Agents will shoot you*). Така погроза успішна, втікач розуміє, що від нього вимагають, але не є вдалою, оскільки Абруцці, попри вмовляння та наведені аргументи про його можливе вбивство озброєними агентами, які отримали вказівки стріляти при найменшому прояві агресії, націлює свій пістолет на Магоні і, як наслідок, його було вбито агентами. Спостерігаємо комбіновану структурно-семантичну модель **2a) (If) Ag (don't) do p.**

З наведених прикладів можна зробити висновок, що стратегія переконування націлена на вмовляння адресата виконати певну вербальну чи невербальну дію. Корпус прикладів демонструє, що тактика наполягання використовується при більш агресивних погрозах, коли тактика аргументації має більш лояльний характер та прагне підвести адресата до самостійного рішення виконати вимогу мовця.

3.5.2. Стратегія дискредитації. У ситуації, коли комуніканти керуються деструктивною установкою на мовленнєву інтеракцію, як у випадку з погрозою, деякі висловлення, котрі вони реалізують, можуть бути наслідком виникнення конфлікту в більшій мірі, ніж інші. Як зазначає Л. В. Чайка, «негармонійність відносин між комунікантами стимулює виникнення вербальних конфліктів між мовними особистостями не лише через їх об'єктивні розбіжності, а й завдяки їх індивідуальним упередженням та схильностям мовного плану» [250, с. 169–170]. Коли мовець свідомо націлений на завдання образи партнеру, ми говоримо про реалізацію ним стратегії дискредитації.

Поняття дискредитації, яке тлумачать у тому числі як применшення авторитету партнера по комунікації, нанесення шкоди його репутації [217, с. 35; 356, с. 298; 368], у нашому розумінні невід'ємно пов'язане з поняттям невічливості. Поняття ввічливості та невічливості є невідривною частиною

нашого повсякденного життя, характерною формою соціальної поведінки [177, с. 90; 347, с. 18]. Дослідники говорять про існування так званого Розмовного Договору, певні неписані норми якого негласно керують нашою комунікативною поведінкою. У випадку, коли поведінка комунікантів демонструє, що вони діють згідно з Договором, вона проходить непоміченою. А у випадку, коли один з комунікантів не дотримується виконання власних комунікативних обов'язків та порушує права партнера, його поведінку визнають як неввічливу [297; 298].

Так само як П. Браун і С. Левінсон, Дж. Ліч використовує поняття «негативної» й «позитивної» ввічливості, але визначає їх у іншим способом – як мінімізацію неввічливості у неввічливих висловленнях і максимізацію ввічливості у ввічливих висловленнях відповідно [319, с. 81]. З цього можна дійти висновку, що можливе існування ввічливих і неввічливих іллокуцій, а, отже, окремі різновиди МА за своєю суттю є ввічливими (приміром, привітання, похвала), інші – неввічливими (критика, засудження, звинувачення, образа) і потребують мінімізації неввічливості у вигляді інтродуктивних формул на зразок «Я засмучений, що мушу це сказати, але...» [298, с. 236; 347, с. 69].

Ми розраховуємо на ввічливість зі сторони адресата, оскільки вона є своєрідним соціальним контрактом, дотримання умов якого ми очікуємо від партнера під час кожної комунікації. Н. І. Формановська вважає, що бути ввічливим означає надавати співрозмовнику тієї соціальної ролі, на яку він претендує (або вищої); бути неввічливим – надавати партнеру ролі нижчої за ту, на яку він претендує [241, с. 51]. За нашими спостереженнями, реалізуючи МА погрози, мовець свідомо максимізує неввічливість іллокуцій, його мовленнєві дії спрямовані на дистанціювання від співрозмовника. Вони демонструють незгоду з поглядами адресата, негативну оцінку його дій, недовіру, образу, незадоволення, відсторонення і ворожість [48, с. 26].

Стратегічно неvwічливий мовець свідомо намагається зашкодити позитивному/негативному лицю партнера.

Мовець, який має на меті образити співрозмовника та вплинути тим самим на виконання його вимог, за даними нашого корпусу, вдається до тактик негативної оцінки, звинувачення й образи. Часто межі між цими тактиками є розмитими. Прийоми однієї тактики можуть входити як компоненти до складу іншої.

Аналіз емпіричного матеріалу на предмет утілення стратегії дискредитації демонструє вживання основних двох тактик: тактики образи і тактики інвективних висловлень.

3.5.2.1. Тактика образи. Тактика образи в стратегії дискредитації характеризується ступенем інтенсивності зневаги, мовець цілеспрямовано намагається завдати партнеру моральної шкоди, принизити. Негативне емоційне ставлення до об'єкта, його діям чи рішенням, передбачає експліцитну негативну характеристику особистості. Засобом, найбільш традиційним для тактики образи, є експресивна та негативно забарвлена евалютивна лексика, за допомогою якої досягається негативний прагматичний ефект та здійснюється ціленаправлена дія. Тактика образи також може реалізується за допомогою таких прийомів, як натяк, сарказм, адресант може також використовувати прямі евалютиви. За даними нашого корпусу вербалізація мовцем негативної оцінки адресата незмінно призводить до конфронтації, стимулює вербалізацію адресатом негативної оцінки партнера у відповідь та в особливо гострих випадках призводить до розірвання комунікативного контакту.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: наглядач у в'язниці в минулому, Белік, погрожує вбити дівчину, якщо втікачі Майкл і Лінкольн не розкажуть, де вони сховали гроші:

(91) $D(p) \& A(q) \rightarrow D(p) \vee K(r)$:

Bellick (pointing the gun at him): Don't even think about getting cute,

smartass. Now you and your brother are gonna take me right to where that money is or the whore gets dead real fast (+> or I'll kill the girl). Ask me if I'm bluffing.

(Michael raises his hands in defeat.) (PB, s. 1, ep. 8).

Саркастична експліцитна директивна складова погрози *Don't even think about getting cute, smartass* демонструє тактику образи стратегії дискредитації. Мовець використовує образливе звертання *smartass* як відображення свого зверхнього ставлення до адресата та демонстрації свого вищого статусу (невербальне підсилення статусного положення – наявність зброї). Комісивну складову представлено імплікативно, значення виводимо з контексту: *or the whore gets dead real fast*. Імплікатура *+> or I'll kill the girl*. Мовець використовує комбіновану структурно-семантичну модель **2a) (If) Ag (don't) do p**. Погроза є вдалою, оскільки реакцією адресата є невербальне погодження та підняття рук до гори як знак того, що він здається.

Дія є продовженням попереднього фрагмента (91):

(92) $\emptyset \ \& \ A(p) \ +> \ D(q) \vee \ K(r)$:

Bellick: Oh, that's one pissed off commie you got on your hands there, Scofield. Didn't your mama tell you how to treat a lady? Or was she a whore like this one?

(Lincoln slams the car door, furiously advancing on Bellick.)

Michael: Linc!

(Bellick cocks his gun, pointing it at Lincoln.)

Bellick: Got a problem there, Burrows?

(Geary comes over, his gun drawn as well.) (+> We'll shoot you)

Geary: We only need one of you to take us to the money (+> Take us to the the money). Remember that.

Michael (to Lincoln): Let's go, buddy (PB, s. 2, ep. 04).

Використовуючи образливе твердження *Didn't your mama tell you how to treat a lady? Or was she a whore like this one?*, мовець проводить паралелі

між матір'ю та дівчиною Майкла, яка також перебуває зараз під владою Беліка. Мовець підсилює конфліктну ситуацію між учасниками, називаючи жінок шльондрами. Белік відчуває владу над ситуацією, оскільки він з напарником Гірі має зброю, і тим самим займають вищий статусний рівень. Він відчуває психологічну насолоду від образ до адресатів, його імплікативна погроза на фоні використання тактики образи виглядає більш серйозною, на його думку. Імплікатуру директивної складової погрози виводимо з фрази *We only need one of you to take us to the money* (+> *Take us to the money*). Спостерігаємо індириктне вираження директиву за допомогою розповідного висловлення. Комісивна складова представлена невербально демонстрацією зброї (*Bellick cocks his gun, pointing it at Lincoln*). Виділення структурно-семантичної моделі цього прикладу неможливе через особливості складових погрози, ані невербальна комісивна складова, ні імплікативна директивна складова не надають можливості виділення моделі. Погроза є вдалою, оскільки присутня вербальна реакція адресата погодженням на вимогу мовця та подальша допомога у розшуку грошей.

3.5.2.2. Інвективна тактика. Під час реалізації стратегії дискредитації часто вживаються інвективні висловлення, щоб принизити комунікативного партнера, завдати йому моральної шкоди, створити його негативний імідж в очах інших. Ми розрізняємо тактики образи і інвективну тактику, оскільки образа не завжди супроводжується лайкою, а лайка не завжди передбачає образу.

За С. В. Формановою, інвектива – «образливе слово, лайка, словесний випад. Інвективна лексика (грубі, вульгарні слова) і фраземіка (грубі, вульгарні вислови) є в усіх мовах, очевидно, за винятком штучних» [239]. У тих дискурсивних фрагментах, які стосуються тюремної та кримінальної тематики, для нас є релевантним розглядати інвективу, за М. Р. Ткачівською, і як інструмент поглиблення дисгармонії стосунків, і як підтримку розмови у певній конкретній групі, що є для неї нормою [230, с. 26].

Нині до найбільш вживаних в англійській мові інвективів належать:

1) слова та вирази сексуального спрямування (грубі позначення статевих органів, інтимних стосунків, людей, які беруть у них участь тощо (*fuck, cock*));

2) скатологічна інвектива (анально-екскрементні позначення та їх деривати (*shit, piss*));

3) слова для позначення слабких розумових здібностей людини, рис характеру, моральних цінностей чи поведінки (*bitch, son of a bitch, sucker, asshole, jackass*).

Розглянемо декілька прикладів для наглядної демонстрації використання інвективи.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає наступним чином: Агент Келерман допитує жінку на ім'я Сара на предмет місця знаходження втікачів з в'язниці. Оскільки Сара мовчить, Келерман то занурює, то виймає її голову з води та продовжує допит.

(93) $D(p) \& A(q) \& \emptyset \rightarrow D(p) \vee K(r)$:

Kellerman: Don't try to float a babe-in-the-woods routine by me, it's really gonna piss me off. So come on.

(Sara remains silent. Kellerman grabs her and forces her into the water. Sara struggles, then Kellerman pulls her out and she gasps for breath, coughing.) (+> I'll drown you) (PB, s. 1, ep. 02).

Приклад демонструє структурно-семантичну модель **4a) (Don't) do p**. Директивна складова погрози виражена експліцитно *Don't try to float a babe-in-the-woods routine by me, it's really gonna piss me off*, а комісивна є невербальною – *Kellerman grabs her and forces her into the water. Sara struggles, then Kellerman pulls her out and she gasps for breath, coughing.*) Келерман силою занурює Сару обличчям у ванну з водою, потім достає її продовжує розпитувати. Він попереджує Сару, щоб вона не намагалася вдавати з себе невинне дитя, бо це дуже його розлютить: *it's really gonna piss*

me off. Використання скатологічної інвективи *piss me off* є показником вживання мовцем тактики інвективних висловлень стратегії дискредитації задля досягнення ефекту демонстрації свого максимального роздратування та положення його на точці кипіння. Така тактика допомагає підтвердити свій вищий за адресата соціальний статус, але Сару це не налякало. Вона зачекала слушної нагоди та після нетривалої боротьби з Келерманом їй вдалося втекти, що демонструє успішність, але не вдалість погрози.

У наступному фрагменті грабують інкасаторську машину. Злочинець на ім'я Боско націлює зброю на водія машини з вимогою вийти та здатися:

(94) $D(p) \vee K(q) \ \& \ \emptyset \rightarrow D(p) \vee K(q)$:

BOSCO: Please don't be the asshole who forces me to use them. Motherfucker! Take your foot off the gas, press the unlock button, and step out of the vehicle, or I will forcibly remove you! Fucking do it! Now! Your choice! Go! (Den of Thieves)

Погроза має експліцитне вираження **1a) (If you) do p (or, and) I will do q**, де директивна складова є вимогою зняти ногу з педалі газу, розблокувати машину та вийти: *Take your foot off the gas, press the unlock button, and step out of the vehicle, or we will forcibly remove you!*. Комісивна складова є обіцянкою силоміць витягти його з машини: *we will forcibly remove you!*, яка підсилюється невербальним компонентом – мовець націлює дуже потужну зброю, яка здатна пробити куленепробивне скло інкасаторської машини. Погроза є дуже емоційною, мовець використовує інвективну лексику (*motherfucker, fucking do it, asshole*). Висловлення є вдалим, адресат оцінює своє положення та вирішує підкоритися.

Наступний приклад також демонструє використання мовцем інвективних висловлень. Дія розгортається у в'язниці в Панамі, де панує самоврядування. Головний в'язень у тюрмі, Лачерро, керує в'язницею на свій розсуд, займає найвищий соціальний щабель серед в'язнів. Усі повинні

беззаперечно його слухатись. Але так сталося, що на попереднього разу перукар випадково порізав Лачерро, що дуже його розлютило.

(95) *Lacherro: Teodoro. Set up something at the barber downstairs for me now.*

T-Bag: Yes, sir. No problem at all.

*Lacherro: You tell that **bitch**, she nick me with the razor again, I'm gonna use it 'pon her* (PB, s. 3, ep. 03).

У дискурсивному фрагменті спостерігаємо висловлення погрози адресату через посередника. Лачерро посилає Ті-Бега сказати перукаря, що він хоче підстригтись. Але він настільки зверхнє ставиться до перукаря, що називає його **bitch** та ще й вживає у звертанні до нього займенник жіночого роду *she*. Тим самим відбувається явна демонстрація стратегії дискредитації з використанням інвективи. Погроза висловлюється експліцитно за допомогою структурно-семантичної моделі **1b**) (*If*)*Do p (or, and) I am going to do q: You tell that **bitch**, she nick me with the razor again, I'm gonna use it 'pon her.*

Аніліз емпіричного матеріалу демонструє часте переплітіння тактик стратегії дискредитації. Використання нецензурних слів та лайки не є чимось особливим в дискурсі тюремної тематики, а вважається звичним атрибутом розмови співбесідників.

3.5.3. Стратегія маніпуляції. Маніпуляція як різновид соціально-психологічного впливу на свідомість особи вивчається в рамках суспільствознавчих дисциплін. Маніпуляцію не можна визначати лише як власне мовний феномен [201, с. 96]. Це поняття універсальне, а тому має велику кількість тлумачень у різних галузях знання. Та беззаперечним є той факт, що маніпулювання починає свою основу на лінгвальних структурах та втілюється в мовленнєвій діяльності [108, с. 68]. «Мовленнєва (мовна) маніпуляція – різновид маніпулятивного впливу, який здійснюється шляхом майстерного використання певних ресурсів мови з метою прихованого впливу на когнітивну й поведінкову діяльність адресата» [206, с. 50–51].

Поняття маніпуляції тісно пов'язане з множиною явищ, які застосовуються для дієвого впливу на адресата, а саме: ефективність комунікації, мовленнєвий вплив, комунікативні стратегії.

Відносно суб'єктів маніпулювання виділяють два види маніпуляцій:

1) міжособистісна маніпуляція (використання різних засобів і технологій інформаційно-психологічного впливу на окрему людину);

2) колективна маніпуляція (пригнічення волі людей шляхом духовного впливу на них через програмування їхньої поведінки. Цей вплив націлений на психічні структури людини, здійснюється приховано й ставить своїм завданням зміну думок, спонукань і цілей людей у потрібному певній групі осіб напрямку) напрямку [74, с. 358].

Для нашого дослідження є релевантним перший вид маніпуляцій, міжособистісний, оскільки події наших дискурсивних фрагментів розгортаються зазвичай у формі діалогу двох або декількох осіб, та не потребують більш масштабного впливу. У стратегії маніпуляції відіємо тактику роз'яснення, тактику встановлення довіри і тактику експлуатації моральних цінностей адресата.

3.5.3.1. Тактика роз'яснення. В основу тактики роз'яснення покладено необхідність донести до адресата відсутні фонові знання. Тому роз'яснення не може бути обмежене лише простою констатацією фактів, оцінкою інформації, але й повинно містити додаткове, більш широке інформаційне повідомлення.

Розмова у наступному дискурсивному фрагменті відбувається між в'язнем-втікачем Майклом та агентом, який розшукував його, Магоні:

(96) $D(p) \& K(q) \& Q(r) \rightarrow D(p) \vee K(r)$:

Michael: I don't know about you, but if I buried someone in my own back yard, I'd think about it all the time. I'd think...I'd think maybe I should move that body. Then I'd remember that DNA leaches into soil, so even when the body was gone the proof of what I'd done would still be there. I can imagine

how it feels...the pressure. The constant fear. It's more than a man can bear. I'm gonna give you a chance. Back off, let me and my family disappear. And in return, I'll keep your little secret. (+>I'll tell the police about your crime) How does that sound?

Mahone: Like a dead man talking.

Michael: I know it's not how you wanted this to play out. But sometimes things happen that are just...out of your control. This is one of those times. Take care of yourself (PB, s. 2, ep. 09).

Майкл намагається шантажувати Магоні інформацією, що він знає про скоєний ним злочин (Магоні вбив людину та закопав його труп у себе на задньому подвір'ї). Розповідаючи всі деталі вбивства, Майкл висловлює імплікативну погрозу розповісти поліції про це, де директивна складова виражена експліцитно *Back off, let me and my family disappear* та комісивна складова виражена імплікативно (+> *I'll tell the police about your crime*). Структурно-семантичні моделі **2a) (If) Ag (don't) do p** та **2c) Let's do p**. Своєю розповіддю він підтверджує, що достовірно володіє інформацією щодо злочину, він пояснює, що, навіть, якщо Магоні захоче перемістити тіло, то повинен пам'ятати, що ДНК крові ще надовго зберігається у ґрунті. Саме ця додаткова інформація виводить Магоні із себе. Реакція на погрозу є вербальною (відповідь на риторичне запитання). Як демонструє подальший розвиток подій, ця погроза була невдалою, Магоні продовжив переслідування Майкла та його рідних.

3.5.3.2. Тактика встановлення довіри. Під час комунікації мовець самостійно керується вибором тактик та стратегій задля досягнення необхідного результату. Іноді, будування довірливих відносин можна вважати більш ефективною тактикою досягнення виконання вимоги. Довіра є очікуванням, що взаємодіюча сторона поведе себе передбачувано, доброзичливо і виконає прийняті зобов'язання. Вона надає діалогу позитивний конструктивний характер, доброзичливість, передбачуваність,

націленість на виконання зобов'язань (відповідальність і обов'язок), надійність і виправданість моральних зобов'язань.

У наступному дискурсивному фрагменті агент Магоні намагається заарештувати втікача з в'язниці Абруцці, якого вже оточила поліція та тримає його на мушці пістолетів:

(97) $A(p) \& D(q) \rightarrow D(q) \vee K(r)$:

(He steps outside.)

Mahone: Easy, John. Easy.

Man: He's got a weapon! Right hand!

Mahone: These are serious men here. They have instructions to shoot at the first sign of aggression (+> Agents will shoot you). Please, I'm asking you respectfully. Drop the weapon, kneel, and put your hands on your head.

Abruzzi: I kneel only to God. I don't see him here.

(For a second, Mahone and Abruzzi stare each other. Both of them know how this is going to end.)

(Abruzzi raises the gun and points it at Mahone. Mahone ducks behind the car.)

Mahone: No!

(The armed agents all fire simultaneously, Abruzzi is caught in the storm of bullets. As he falls to the ground, his wife's crucifix falls from his hand.)

(PB, s. 2, ep. 04).

Звернення Магоні до Абруцці виглядає більш схожим на розмову двох друзів, де один вмовляє іншого не робити якийсь дуже важливий крок у своєму житті. Директивна складова виражена експліцитно, це вимога опустити зброю та підкоритися: *Drop the weapon, kneel, and put your hands on your head*, а комісивну складову виводимо з контексту, в якому поліцейські озброєні та мають наказ стріляти в Абруцці при першому прояві агресії з його сторони: *They have instructions to shoot at the first sign of aggression (+> Agents will shoot you)*. Структурно-семантична модель **2a) (If) Ag (don't)**

do p). Хоча в даній ситуації соціальний статус Магоні вищий (за рахунок його повноважень, поліції та зброї), та погроза застрелити у разі непокорі є невдалою, оскільки реакцією адресата є саме прояв агресії – реакція на пропозиційну умову: *I kneel only to God* та направлення свого пістолета на Магоні. Тактика встановлення довіри була покликана встановити неагресивний діалог між комунікантами та допомогти мовцеві увійти в довірливі стосунки с адресатом.

3.5.3.3. Тактика експлуатації моральних цінностей адресата. Мораль можна вважати формою суспільної свідомості, спрямованою на ствердження самоцінності людини, її прав на гідне і щасливе життя. Це те, що у реальному житті керує поведінкою людини. Коли ми розглядаємо мораль, то маємо на увазі її: по-перше, як характеристику особистості, сукупність її моральних якостей (правдивість, чесність, доброчинність та ін.); по-друге, як характеристику взаємин між людьми, сукупність моральних норм (вимог, правил, заповідей) [64, с. 6]. Таким чином, для моральної сутності людини, окрім актуальності дій і їхньої відповідності належному, завжди існує і друга вимога: бути не байдужим, чутливим до значимого, відкритим всьому, що сповнене смислу і цінності.

Саме таким прикладом є наступний дискурсивний фрагмент, в якому агент Магоні намагається змусити втікача з в'язниці Твінера розповісти, де зараз переховуються його поплічники.

(98) *Mahone: No, I'm just trying to spare you some guilt. Bagwell was free less than 24 hours before he killed his first victim. If you don't tell me where he is now, he's gonna kill again. And that blood is gonna be on your conscience and nobody else's.*

(Tweeneer stares at the photos, in shock and horror.) (PB, s. 2, ep. 07)

Коли агенту не вдається залякати Твінера, він переходить до тактики експлуатації моральних цінностей адресата. Розповідь про те, що один з втікачів, Ті-Бег, який лише 24 години на свободі і вже вбив одну людину,

була покликана пробудити в Твінері його моральні якості, оскільки життя та здоров'я людини вважається найвищою цінністю. Але Магоні не забуває і про свою основну мету – змусити Твінера говорити. Директивну складову виражено експліцитно: *If you don't tell me where he is now*, а комісивна складова виражається якраз за рахунок тактики експлуатації моральних цінностей. Мовець виразом *he's gonna kill again* перекладає провину про вже скоєне вбивство та можливе вбивство інших людей у майбутньому на плечі адресата, тим самим повідомляючи про можливі несприятливі наслідки для нього. Мовець вважає, що за такого можливого пербігу подій, адресата буде мучити сумління, тому він зараз розповість про місце знаходження своїх поплічників-втікачів і тим самим завадить можливим вбивствам чи злочинам у майбутньому. Демонстрація фото, вбитої Ті-Бегом людини, підсилює тиск на його моральні цінності та створює необхідні передумови для його зізнання та вдалості погрози. І в наслідку, Твінер розповідає все, що йому відомо.

Таким чином, стратегія маніпуляції з тактиками роз'яснення, встановлення довіри і експлуатації моральних цінностей адресата є характерною для діалогічного дискурсу тірємної тематики.

3.5.4. Стратегія вербального насилля. Однією з основних характеристик мовленнєвої поведінки комунікантів в динаміці конфліктної мовленнєвої взаємодії є агресія, під якою розуміється спосіб жорсткого, неаргументованого мовленнєвого впливу на адресата, який супроводжується вираженням негативних емоцій та має на меті завдати йому психологічної шкоди вербальними чи невербальними засобами [237, с. 6-8].

Навмисне здійснення контролю, спрямованого на поведінку, інтелект чи емоцію, дозволяє обмежити свободу іншого. Це можна розглядати як спосіб впровадження влади над ним за допомогою говоріння. «Суть стратегії примусу до підкорення полягає в тому, що хід комунікативного події не збігається з бажаннями і уявленнями суб'єкта мовлення, і він втілює мовну

діяльність, прагнучи вплинути на партнера у власних інтересах – змусити його діяти відповідно до бажаного результату» [11, с. 42]. Найчастотнішими тактиками стратегії вербального насилля у нашому емпіричному матеріалі є тактики наказу та заборони.

Тактику наказу та заборони В. О. Мульткєєва подає у вигляді опозиції. Одна складова з якої являє собою наполегливу атакуючу мовну поведінку адресанта з метою примусу адресата вчинити певні дії, а друга – зворотній процес, що полягає у вираженні наміру позбавити адресата права здійснювати що-небудь [159]. Тактики наказу та заборони є дуже подібними. На це вказує і той факт, що тактики наказу і заборони можуть вживатися в парі або по черзі, з метою здійснення впливу на співрозмовника будь-якими засобами.

Контекст наступного дискурсивного фрагмента виглядає таким чином: два спецагенти, Кім та Келерман, тримають у заручниках жінку на ім'я Сара, що допомагала втікачам з в'язниці. Оскільки Сара за період перебування під наглядом агентів почула чимало компрометуючої інформації, але не сказала, що їм потрібно, постає питання про її ліквідацію. Кім, перебуваючи у вищому соціальному статусі відносно Келермана, у телефонній розмові використовує тактику наказу та вимагає вбити її:

(99) $D(p) \& D(q) \& A(r) +> D(p) \vee K(s)$:

Kim: Then kill her.

(Kellerman glances back at Sara. He doesn't want to do that.)

Kellerman: Well, if she knows something...

Kim: You disobey me, you are done (+> I'll kill you)! Do you understand me? Put her in the ground, Paul! (PB, s. 2, ep. 11).

З невпевненої відповіді Келермана, Кім здогадується, що той вагається, чи варто її застрелити. Кім висловлює погрозу вбити Келермана у разі непокори експліцитним директивом: *You disobey me* та імплікативним комісивом: *you are done* (+> *I'll kill you*) (структурно-семантична модель

2a) (If) Ag (don't) do p). Реакція Келермана є невербальною, він мовчить, доки Кім не поклав слухавку. Така погроза є вдалою, адресант таки мав намір виконати вимогу, але ситуація склалась таким чином, що Сара змогла втекти від Келермана.

Наступний фрагмент є прикладом тактики заборони. Подія відбувається у тюрмі. Ув'язнений Ті-Бег має гомосексуальні схильності і чіпляється до молодого хлопця Твінера. На захист останнього стає угруповання в'язнів, які планують втечу разом з і Ті-бегом, і Твінером.

(100) *Michael: Now. You and I may be stuck together in this little dance, but I call the shots. First shot, that kid out there? You don't touch him. Ever. Do we understand each other?*

T-Bag: We do (PB, s. 1, ep. 09).

Щоб продемонструвати свій вищий соціальний статус, показати, так би мовити, хто головний у команді, Майкл та інші учасники групи вирішують провчити Ті-Бега. Вони обманом заманюють Ті-Бега до окремої кімнати та одразу б'ють його залізною трубою по нозі, що є наглядною демонстрацією можливих майбутніх ще серйозніших намірів завдати адресату тілесних пошкоджень та проявом невербального комісиву. Директивну складову, як вимогу не чіпати Твінера, вони виражають якраз за допомогою стратегії заборони: *You don't touch him*. Структурно-семантична модель **4a) (Don't) do p).** Погроза виявилась вдалою, адресант під тиском розлючених поглядів членів угруповання, які його оточували, погоджується порозумітись.

Як і було зазначено вище, тактики наказу та заборони часто переплітаються в одному дискурсивному фрагменті. Контекст наступного прикладу виглядає наступним чином: два брата-втікача з в'язниці спромоглися обдурити загін поліції, перевдягнувшись в їхню уніформу та надягнувши протипогазові маски, але командувач загону запідозрив підміну та наздогнав їх:

(101) *Officer: Stop right there! Don't make a move for that weapon, Burrows. Take the masks off. Take them off now! Hands behind your head. (+> I'll shoot you) You'd better pray to God that my men are found out all right* (PB, s. 4, ep. 20).

Поліцейський виголошує наказ зупинитись: *Stop right there!* та цілу низку заборон для братів: *Don't make a move for that weapon, Burrows. Take the masks off. Take them off now! Hands behind your head*, тим самим експлікуючи директивну складову погрози. Комісивна складова виражена невербально (поліцейський націлює на них зброю, що вважаємо обіцянкою вистрелити в адресатів). Оскільки статус офіцера поліції та наявність у нього зброї автоматично підносить його на вищий соціальний щабель по комунікації, адресати не мають іншого вибору як послухатися та виконати всі вимоги мовця, що свідчить про вдалість висловлення погрози. Використовується структурно-семантична модель **4a) (Don't) do p.**

Відповідно до кількісних підрахунків використання стратегій і тактик видається можливим лише встановлення найуживаніших серед них. Отже, стратегія вербального насилля є найчастотнішою і складає 256 вживань у висловленнях погрози, стратегія переконування – 201, стратегія маніпуляції – 193 рази, а стратегія дискримінації 115 разів уживання (див. рис. 8 у додатку А).

Аналіз прикладів дискурсивних фрагментів демонструє кількісну перевагу вживання стратегії вербального насилля як спроби мовленнєвого впливу на свідомість адресата серед усіх інших. Причиною цього може бути більший відсоток МА погрози шляхом вираження експліцитним директивом, що є прямим втіленням тактики наказу та заборони.

Висновки до розділу 3

1. МА погрози передбачає як позитивний, так і негативний перлокутивний ефект. 33 % всіх перлокутивних актів погрози масиву даних є невдалими. Причинами невдалого перлокутивного акту можуть бути: фізична чи психологічна нездатність адресата виконати вимогу; несуттєвість погрози для адресата; наявність у адресата інформації, що мовець блефує; нездатність мовця виконати погрозу через зовнішні фактори (хтось або щось завадило погрозі).

2. МА погрози демонструє такі відношення статусності між мовцем та адресатом: 1) $R_x = R_y$ (комуніканти мають однаковий рівень соціального статусу), 2) $R_x > R_y$ (рівень соціального статусу мовця вищий за рівень соціального статусу адресата), 3) $R_x < R_y$ (рівень соціального статусу мовця нижчий за рівень соціального статусу адресата). Погроза не зумовлена строго соціальними відносинами: будь-яка людина може погрожувати іншій, вимагаючи від неї певних дій. Якщо адресант знаходиться на достатньо високому щаблі соціального статусу, на думку адресата, то ймовірність успішності та вдалості мовленнєвог акту збільшується.

2.1. У 53,8 % МА погрози соціальний статус мовця вищий за соціальний статус адресата $R_x > R_y$, серед яких вдалими є 39,8 %, а невдалими 14 % мовленнєвих актів.

2.2. У 17,3 % МА погрози соціальний статус мовця є нижчим, ніж соціальний статус адресата $R_x < R_y$, серед яких 10,5 % є вдалими, а лише 6,8 % є невдалими.

2.3. У 28,9 % МА погрози соціальні статуси комунікантів є рівним $R_x = R_y$, серед яких 16,9 % є вдалими, а 12 % є невдалими.

3. За критерієм засобу вираження реакції на МА погрози поділяються на невербальні й вербальні, за критерієм складової погрози – на реакції на комісивну та реакції на директивну складові. Питома вага вербальних і

невербальних реакцій перебуває у відносній рівновазі, проте переважають реакції на директивну складову.

4. Вербальні реакції на МА погрози за критерієм відображення умов успішності демонструють такі типи: реакції на підготовчу умову; реакції на пропозицію (експліцитну або імплікативну); реакції на умову щирості; реакції на перлокуцію; реакції на іллокуцію. Найчастотнішими є реакції на підготовчу умову.

5. Виокремлено 4 стратегії та 9 тактик, реалізація яких здійснюється за допомогою МА погрози: стратегія переконування (тактики наполягання та аргументації); стратегія дискредитації (тактика образи та інвективна тактика); стратегія маніпуляції (тактики роз'яснення, встановлення довіри, експлуатації моральних цінностей адресата); стратегія вербального насилля (тактики наказу та заборони).

6. У англomовному діалогічному дискурсі кількісно переважає використання стратегії вербального насилля як спроби мовленнєвого впливу на свідомість адресата. Причиною цього може бути більша відсоткова кількість висловлень погрози шляхом вираження її МА з експліцитним директивом, що є прямим втіленням тактики наказу та заборони.

Основні положення цього розділу відображають публікації [153; 154; 190; 191].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Застосування дискурсивної прагмалінгвістики у якості методологічного підґрунтя дослідження МА погрози у сучасному англomовному розмовному діалогічному дискурсі дозволило встановити і систематизувати основні лінгвопрагматичні властивості цього типу МА.

Погроза розглядається як подієвий концепт комунікативної поведінки, представлений у вигляді акціонального фрейму, що реалізується у дискурсі за сценарієм, результатом якого є реалізація МА погрози з двома іллокутивними силами (комісивною і директивною).

Акціональний фрейм подієвого концепту ПОГРОЗА включає такі складові: Комуникант 1 (Адресант) погрожує Комуниканту 2 (Адресату) щиро/нещиро, емоційно/спокійно, вербально/невербально, усно/письмово, експліцитно/імпліцитно, що він завдасть Адресату певної фізичної, матеріальної, моральної чи іншої шкоди за умови невиконання Адресатом певних поставлених Адресантом вимог із метою залякати Адресата, спонукати того до певної дії/діяльності та отримати для себе певну вигоду за його рахунок.

Побудовано когнітивний сценарій реалізації МА погрози, що включає п'ять етапів: 1) необхідність для мовця виконання певної дії адресатом, 2) формування у мовця потреби прояву погрози, 3) пошук мовцем засобів впливу на адресата, 4) власне погроза, 5) реакція на погрозу з боку адресата.

Змодельовано специфічні умови успішної реалізації МА погрози, які суміщають в собі умови директивного і комісивного типів:

- підготовчі умови – а) директивного типу: 1) мовець вважає, що адресат спроможний виконати дію-1, 2) для обох не є очевидним, що адресат виконає дію-1 за іншого перебігу подій; б) комісивного типу: 3) мовець спроможний виконати майбутню дію-2, 4) для обох не є очевидним, що

мовець виконає дію-2 за іншого перебігу подій; в) погрози взагалі: 5) мовець знаходиться в обставинах, які зумовлюють дію-1 адресата і дію-2 мовця; 6) дія-1 стосується інтересів мовця; 7) адресат з певних причин не бажає виконати дію-1; 8) для мовця існує можливість змусити адресата виконати дію-1 шляхом погрози; 9) майбутня дія-2 мовця суперечить інтересам адресата.

- пропозиційна умова – мовець виражає пропозиційний зміст, для якого є характерними дві предикації – майбутня дія-1 адресата (директив) і майбутня дія-2 мовця (комісив), що підтверджує гібридність погрози.

- умова щирості – відповідність дійсності бажання мовця, щоб адресат виконав дію-1, що пов'язує погрозу з директивним типом, та бажання мовця самому виконати дію-2 в майбутньому, що пов'язано з комісивним типом, однак воно є факультативним, оскільки існує ймовірність нещирого бажання мовця виконувати обіцянку нашкодити адресату у разі непокори.

- суттєва умова МА погрози полягає у каузальному зв'язку між двома предикованими діями: мовець виконає дію-2 лише за умови, якщо адресат не виконає дію-1, і навпаки: якщо адресат виконає дію-1, мовець не виконає дію-2.

- перлокутивна умова – мовець має намір: 1) змусити адресата виконати дію-1 (директив); 2) змусити адресата повірити, що він дійсно виконає майбутню дію-2, яка може призвести до несприятливих для адресата наслідків, якщо той не виконає дію-1 (комісив); 3) залякати адресата (експресив); між двома діями існує відношення умови – мовець виконає дію-2 лише за умови, якщо адресат не виконає дію-1, і навпаки: якщо адресат виконає дію-1, мовець не виконає дію-2.

Згідно зі специфікою акціонального фрейму подієвого концепту ПОГРОЗА, когнітивного сценарію та умов успішності МА погрози його

віднесено до гібридного іллокутивного типу. Погроза є гібридним МА, оскільки суміщає у собі дві рівноправні іллокуції: директивну (вимога здійснити певну дію всупереч інтересам адресата) та комісивну (зобов'язання мовця виконати певну небажану дію у майбутньому в разі невиконання адресатом вимоги). МА погрози може супроводжуватися супутньою експресивною іллокуцією. Перлокутивною ціллю мовця є змусити адресата виконати певну дію шляхом залякування.

Підтипом МА погрози є МА шантажу, що зумовлено модифікацією: 1) підгтовчої умови успішності: йдеться про компрометуючі відомості щодо адресата, які можуть відповідати дійсності або бути наклепницькими; 2) пропозиційної умови успішності: наявність пропозиції, яка зводиться до розголошення мовцем негативної інформації про адресата, незалежно від істинності або хибності такої інформації. В аналізованому масиві даних МА погрози у формі шантажу є нечастотними та здебільшого вдалими.

За критерієм способів і засобів вираження у англомовному діалогічному дискурсі МА погрози демонструє три типи – експліцитний, імплікативний та комбінований. Останній є найчастотнішим.

Експліцитний МА погрози має вираження у формі структурно-семантичної моделі *If you do/don't do p, I will do/will not do q*, де *p* – вимога адресата здійснити певну дію (директивна складова), а *q* – зобов'язання мовця виконати певну дію у майбутньому в разі невиконання вимоги (комісивна складова). Вона охоплює два різновиди: *(If) Do p (or, and) I will do q* та *(If) Do p (or, and) I am going to do q*.

Імплікативні МА погрози реалізуються в разі вираження директивної та комісивної складових в імплікатурі.

Комбінованим МА погрози є тоді, коли він реалізується висловленням, у якому директивну і комісивну складові погрози виражено експліцитно, імплікативно або невербально в різних комбінаціях. Моделі комбінованих МА погрози демонструють чотири групи з відповідними різновидами:

- 1) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – імплікативно: *(If) Ag (don't) do p; Ag is going to do p; Let's do p;*
- 2) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – експліцитно: *Ag'm (not) doing p; Ag do p; Somebody is going to do p; I'll do p;*
- 3) директивну складову виражено експліцитно, а комісивну – невербально: *(Don't) do p* та *Let's do p;*
- 4) директивну складову виражено імплікативно, а комісивну – невербально.

Невербальні компоненти комунікації в складі МА погрози охоплюють кінесичні (відповідні жести та міміка), проксемічні (наближення мовця до адресата), просодичні (підвищення або пониження тону, специфічні інтонація та ритм).

МА погрози, які характеризуються супутню експресивною іллокуцією, демонструють більшу наповненість невербальними компонентами.

Невербальне вираження погрози кваліфікуються як не мовленнєві, а невербальні акти. Невербальні акти погрози становлять незначну частку погроз.

Англомовний діалогічний дискурс демонструє як позитивний, так і негативний перлокутивний ефект МА погрози. Негативний перлокутивний ефект погрози має прояв у невдалості перлокутивного акту, тобто мовець не досягає своєї перлокутивної мети. Виявлено, що третина всіх є перлокутивних актів погрози є невдалими. Причинами цього можуть бути: 1) фізична чи психологічна нездатність адресата виконати вимогу; 2) несуттєвість погрози для адресата; 3) наявність у адресата інформації, що мовець блефує; 4) нездатність мовця виконати погрозу через зовнішні фактори (хтось або щось завадило погрозі).

Реалізація МА погрози не є зумовленою соціальними відносинами комунікантів: будь-яка людина може погрожувати іншій, вимагаючи від неї певних дій. Якщо адресант знаходиться на достатньо високому щаблі

соціального статусу, на думку адресата, то ймовірність успішності та вдалості мовленнєвог акту збільшується. У половині МА погрози соціальний статус мовця є вищим за соціальний статус адресата, причому більшість таких МА погрози є вдалими.

Реакції на МА погрози за критерієм засобу вираження поділено на вербальні й невербальні, за критерієм складової погрози – на реакції на комісивну та реакції на директивну складові. Питома вага вербальних і невербальних реакцій перебуває у відносній рівновазі, проте переважають реакції на директивну складову.

Вербальні реакції на МА погрози за критерієм відображення умов успішності демонструють такі типи: 1) реакції на підготовчу умову; 2) реакції на пропозицію (експліцитну або імплікативну); 3) реакції на умову щирості; 4) реакції на перлокуцію; 5) реакції на іллокуцію. Найчастотнішими є реакції на підготовчу умову.

У англomовному діалогічному дискурсі встановлено 4 стратегії та 8 тактик, які використовуються при реалізації висловлення погрози: 1) стратегія переконування (тактики наполягання та аргументації); 2) стратегія дискредитації (тактика образи та інвективна тактика); 3) стратегія маніпуляції (тактики роз'яснення, встановлення довіри, експлуатації моральних цінностей адресата); 4) стратегія вербального насилля (тактики наказу та заборони). Аналіз емпіричного матеріалу продемонстрував кількісну перевагу вживання стратегії вербального насилля, як спроби мовленнєвого впливу на свідомість адресата, яка виражається здебільшого експліцитним директивом.

Таким чином, мету роботи досягнуто, дослідницьку гіпотезу підтверджено.

Перспективи дослідження полягають у встановленні когнітивного взаємозв'язку директивної та комісивної складових гібридного МА погрози; у поглибленні аналізу гендерного статусу мовців у реалізації МА погрози у

зв'язку зі структурними типами висловлень, які використовуються мовцями в англомовному діалогічному дискурсі; у виявленні когнітивно-прагматичних характеристик МА погрози в дискурсах різних типів; у застосуванні розробленої методики для аналізу інших іллокутивних типів гібридних МА.

СПИСОК НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев А. П. Философский текст: идеи, аргументация. Москва : Прогресс-Традиция, 2006. 328 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Спорные вопросы семантики : монография. Москва : Гнозис, 2005. 326 с.
3. Алтунян А. Манипуляция общественным мнением с помощью СМИ. *Журналистика в 2004 году. СМИ в многополярном мире*: мат-лы науч.-практ. конф., Москва, 12 сентября 2005 г. Москва : Факультет журналистики МГУ им. М. В. Ломоносова, 2005. Ч. 1. С. 48–49.
4. Андрущенко І. О. Просодичні характеристики публічного мовлення акцентуєваних особистостей (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2019. 312 с.
5. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. изд. 4-е, стер. Москва : УРСС, 2012. 144 с.
6. Артеменко Ю. О. Дієслівні індикатори імплікатур в англomовному дискурсі: структурно-семантичний та лінгвопрагматичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2015. 259 с.
7. Астафурова Т.Н. Типология коммуникативных стратегий в научных парадигмах. *Лингводидактические проблемы межкультурной коммуникации* : сб. науч. статей. Юбилейное издание, 2003. С. 15–25.
8. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1996. 104 с.
9. Багдасарян Т. О. Тональность как компонент модели речевого жанра (на материале речевого жанра «угроза»). *Жанры речи*. Саратов : Колледж, 2002. Вып. 3. С. 240–245.
10. Бажура Т. А. Дискурсивні маркери YOU KNOW / YOU SEE / I SAY у сучасному англomовному діалогічному спілкуванні: комунікативний

та метакомунікативний аспекти: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2019. 222 с.

11. Балахонская Л. В., Борисова И. Н., Дымарский М. Я., Ефремов В. А., Ильенко С. Г., Козырев В. А., Куликова И. С., Купина Н. А., Мартыанова И. А., Семенец О. П., Черняк В. Д., Шалина И. В., Шубина Н. Л. Речевая конфликтология : учебное пособие. Санкт-Петербург : РГПУ им. А.И. Герцена, 2008. 215 с.

12. Балли Ш. Французская стилистика. Москва: Изд-во иностр. лит., 1961. 252 с.

13. Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход): автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык»; 10.02.19 «Теория языкознания». Москва, 1990. 36 с.

14. Басовская Е. Н. Творцы черно-белой реальности: о вербальной агрессии в средствах массовой информации. *Критика и семиотика*. Новосибирск : НГУ, 2004. Вып. 7. С. 257–263.

15. Батиргареева В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло : монографія. Харків : «Одіссей», 2003. 256 с.

16. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва : Наука, 1979. 424 с.

17. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики : учебник. Київ : Академія, 2004. 344 с.

18. Безуглая Л. Р. К вопросу об исследовательском корпусе в прагмалингвистике. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2004. № 635. С. 3–7.

19. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 332 с.

20. Безугла Л. Р. Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. Харків, 2008. 570 с.
21. Безугла Л. Р., Романченко І. О. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. 182 с.
22. Безуглая Л.Р., Крупкина Т.В. Предостережение как гибридный речевой акт. *Научные труды Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко*. 2012. Выпуск 29. С. 35–38.
23. Безугла Т. А. Англо- і німецькомовний рекламний дискурс: полікодовий лінгвопрагматичний підхід: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2017. 20 с.
24. Безугла Т. А. Англо- і німецькомовний рекламний дискурс: полікодовий лінгвопрагматичний підхід: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2017. 304 с.
25. Бектурсынова А. М. К проблеме типологии концептов в современной лингвистике. *Инновационная наука*. 2016. № 12–4. С. 146–147
26. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации : монографія. Київ : Изд-во Киев. гос. ун-та, 1997. 299 с.
27. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. пр. Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. С. 11–16.
28. Бехта І. А. Дискурс у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми. *Нова філологія*. 2003. № 1 (16). С. 12–22.
29. Блакар Р. М. Язык как инструмент социальной власти. *Язык и моделирование социального взаимодействия*. Москва, 1987. С. 88–125.
30. Богданов В. В. Предложение и текст в содержательном аспекте : монографія. Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ, 2007. 280 с.

31. Бойко О. В. Создание и интерпретация «непрямых» высказываний конфликтной языковой личностью. *Жанры речи*. Саратов : Колледж, 2005. Вып. 4: Жанр и концепт. С. 418–426
32. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : монографія. Тамбов : Изд-во Тамбов. ун-та, 2001. 123 с.
33. Бондаренко Е. В. Дискурс как объект когнитивной лингвистики. *Записки з романо-германської філології*. 2013. Вип. 1. С. 25–32.
34. Борисова И. Н. Категория цели и аспекты текстового анализа. *Жанры речи: сборник научных статей*. Саратов, 1999. Вып. 2. С. 81–96.
35. Близнюк Л. М. Структурно-семантичні та когнітивні параметри концепту HEIMWEN (на матеріалі німецької мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Запоріжжя, 2016. 22 с.
36. Бринев К. И. Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза / под редакцией Н. Д. Голева. Барнаул : АлтГПА, 2009. 252 с.
37. Бринев К. И. Судебная лингвистическая экспертиза по делам, связанным с угрозой. *Теоретические и прикладные аспекты изучения речевой деятельности*. Нижний Новгород, 2009. Вып.4. С. 43–49.
38. Брутян Г. А. Очерк теории аргументации. Ереван : Изд-во АН Армении, 1992. 299 с.
39. Бублик И. Ф. Вербальная дискриминация оппонента в политическом дискурсе Австрии. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2012. Вип. 1003. С. 6–10.
40. Буренко Т. М. Когнітивно-прагматичні характеристики мовленнєвого акту вибачення в англomовному дискурсі XVI-XXI століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2008. 20 с.

41. Бут Н. А. Просодические характеристики ситуативно обусловленных иллокутивных актов группы «менативов» (экспериментально-фонетическое исследование на материале современного немецкого языка) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Тамбов, 2004. 14 с.

42. Быстров В. В. Функционально-семантический анализ менативных диалогических реплик: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Тверь, 2001. 124 с.

43. Быценко Т. А. Историческая динамика экспрессивов негативной эмоциональности в английском дискурсе XVI-XX вв. : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Харьков, 2003. 210 с.

44. Быценко Т. А. О динамике прагмасемантических разновидностей речевого акта экспрессива 18 и 20 вв. *Підготовка фахівців у галузях філології та лінгводидактики у вищих навчальних закладах*: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. з пробл. вищ. освіти, Харків, 10–11 жовтня 2002 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2002. С. 8–9.

45. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков : пер. с англ. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1999. 780 с.

46. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. Москва : Языки славян. культуры, 2001. 288 с.

47. Вежбицка А. Речевые акты. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва, 1985. Вып. 16: Лингвистическая прагматика. С. 251–275.

48. Велівченко В. Ф. Непряме втілення емотивно-оцінного змісту «ОСУД» у сучасній англійській мові. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 2012. Вип. 1022. С. 25–30.

49. Вендлер З. Иллокутивное самоубийство. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва: Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 242–263.

50. Воркачев С. Г., Кузнецова Л. Э., Кусов Г. В., Полинченко Д. Ю., Хизова М. А. Лингвокультурный концепт: типология и области бытования : монография. Волгоград : ВолГУ, 2007. 400 с.
51. Воронцова Т. А. Речевая агрессия в коммуникативно-дискурсивной парадигме. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2006. № 1. С. 83–86.
52. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 томах. Москва : Педагогика, 1982. Т. 2. 504 с.
53. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць: (На матеріалі німецької мови) : монографія. Київ : Видавничий центр КДЛУ, 2000. 255 с.
54. Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Речевая коммуникация. Москва : ИНФРА, 2005. 272 с.
55. Голод О. Є. Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2001. 18 с.
56. Голуб І. О. Метафора та метонімія як засоби вираження стратегії дискримінації у німецькомовній пресі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 953. С. 35–41.
57. Голубовська І. О. Етнічні особливості української національно-мовної картини світу. *Studia Linguistica*. Київ, 2010. Вип. 4. С. 400–412.
58. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации. Москва : КомКнига, 2006. 112 с.
59. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты : монографія. Тамбов : Тамб. гос. техн. ун-т, 2007. 288 с.
60. Гридасова О. І. Особливості актуалізації стереотипних ролей в англomовному сімейному конфліктному дискурсі: автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2010. 20 с.

61. Гриднева Н. Н. Основы семантики синтаксиса. Конструкции со свернутыми предикатными актантами : учеб. пособие по теоретической грамматике английского языка. Санкт-Петербург : СПбГУЭФ, 2009. 54 с.

62. Грищук В. К. Вибрані наукові праці. Львів : Львів. державний ун-т внутр. справ, 2010. 824 с.

63. Гулієва Д. О. Комунікативні наміри дискурсивної стратегії схвалення (на матеріалі англомовного кінодискурсу). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2014. Вип. 1102. С. 94–99.

64. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Этика. Москва : Гардарики, 2000. 472 с.

65. Гусєва Г. Г. Стратегії комічного в комічному дискурсі мовної особистості дитини: емотивний аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 973. С. 75–79.

66. Девкин В. Д. Диалог: Немецкая разговорная речь в сопоставлении с русской. Москва : Высшая школа, 1981. 160 с.

67. Дегтяренко М. О. Комунікативна поведінка бізнесменів в англомовному медійному інтерв'ю: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2019. 310 с.

68. Дейк ван Т. А. Вопросы прагматики текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс, 1978. Вып. 8. С. 259–336.

69. Дейк ван Т. А. Язык, познание, коммуникация : пер. с англ. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.

70. Демьянков В. З. Интерпретация текста и стратагемы поведения. *Семантика языковых единиц и текста (лингвистические и психолингвистические исследования)*. Москва : Институт языкознания АН СССР, 1979. С. 109–116.

71. Демьянков В. З. Коммуникативное воздействие на структуру сознания. *Роль языка в структурировании сознания* : сб. науч. тр. Москва : Институт философии АН СССР, 1984. Ч. 1. С. 138–161.
72. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретационного подхода. *Вопросы языкознания*. 1994. № 4. С. 17–37.
73. Демьянков В. З. Лингвopsихология как раздел когнитивной лингвистики, или где эмоция – там и когниция. *С любовью к языку. Посвящается Елене Самойловне Кубряковой*: сб. науч. тр. Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2002. С. 29–36.
74. Деренчук Н. В. Особливості формування маніпулятивної стратегії в українському політичному дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук. Філологія*. 2012. № 38. С. 357–364
75. Денисюк Е. В. Манипулятивное речевое воздействие: коммуникативно-прагматический аспект: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Екатеринбург, 2003. 200 с.
76. Довганюк Е. В. Еволюція концепту КРАСА в англomовному дискурсі XIV – XXI століть: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2017. 259 с.
77. Донец П. Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации. Харьков : Штрих, 2001. 387 с.
78. Дресслер В. Синтаксис текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва, 1978. Вып. 8: Лингвистика текста. С. 111–137.
79. Дубровская Т. В., Кормилицына М. А. Некоторые прагматические характеристики речевых жанров «осуждение» и «обвинение». *Жанры речи*. Саратов : Колледж, 2002. Вып. 3. С. 272–282.
80. Ейгер Г. В., Шевченко І. С. Мотивационный потенциал речевых актов. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2000. № 500. С. 10–17.

81. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки»*. 1999. Вип. 11. С. 12–25.
82. Жаботинська С. А. Посесивна конструкція і концептуальні трансформи. *Мова. Людина. Світ* : до 70-річчя проф. М. П. Кочергана : зб. наук. статей / під ред. О. О. Тараненка. Київ : вид. центр КНЛУ, 2006. С. 178–192.
83. Зеленицкий В. С., Куркин Н. В. Обеспечения безопасности субъектов уголовного процесса. Харьков : КримАрт, 2000.
84. Зерницкий В. П. Лингвистические аспекты теории речевой деятельности. *Языковые процессы и единицы*: межвуз. сб. научн. тр. Калинин : КГУ, 1988. С. 36–41.
85. Зимняя И. А. Лингвopsиxология речевой деятельности. Москва : МПСИ, 2001. 432 с.
86. Зубарева О. І. Дискурс соціального контролю як об'єкт соціологічного теоретизування: методологічні реконфігурації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.01 «Теорія та історія соціології». Харків, 2015. 20 с.
87. Ивин А. А. Основы теории аргументации. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. 352 с.
88. Изард К. Е. Эмоции человека : пер. с англ. Москва : Моск. ун-т, 1980. 440 с.
89. Ільченко М. Л. Протиставлення як втілення сугестивної стратегії англомовного електорального дискурсу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 973. С. 80–85.
90. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Изд. 4-е, стереотип. Москва : КомКнига, 2006. 288 с.
91. Кабірі М. Х. Оцінна мовленнєва стратегія самопрезентації. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: Тези доповідей

XVII наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 2 лютого 2018 р.
Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 58–59.

92. Кайсіна Д. М. Англомовний дискурс ідеації як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: Тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 56–58.

93. Камінська М. О. Імпліцитна негативна оцінка в сучасному англомовному діалогічному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2019. 239 с.

94. Карабан В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований. Київ : Вища школа, 1989. 131 с.

95. Карасик В. И. О типах дискурса. *Языковая личность: Институциональный и персональный дискурс*: сб. науч. тр. Волгоград : Перемена, 2000. С. 5–20.

96. Карасик В. И. Язык социального статуса. Москва : ИТДГК «Гнозис», 2002. 333 с.

97. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 474 с.

98. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.

99. Карчевски Р. Прагмакоммуникативные характеристики языковых средств выражения угрозы в английском языке: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Минск, 2005. 17 с.

100. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление. изд. 4-е, стереотипное. Москва : Эдиториал УРСС, 2009. 218 с.

101. Кашкин В. Б. Дискурс: пределы точности. *Стилистика сегодня и завтра*: материалы конференции. Москва : Факультет журналистики МГУ, 2014. Ч. I. С. 103–108.
102. Кириченко Т. С. Перебивання в мовленні як засіб зворотнього зв'язку. *Вісник Херсонського державного університету. Серія «Германські мови»*. 2019. № 1. С. 43–46.
103. Ключев Е. В. Речевая коммуникация: успешность речевого взаимодействия. Москва : РИПОЛ КЛАССИК, 2002. 320 с.
104. Кобзева О. О. Типологія стратегій судді в американському судовому дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2012. Вип. 1022. С. 64–68.
105. Кобзева О. О. Стратегії та тактики судді в американському судовому дискурсі: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2017. 249 с.
106. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика. Москва : Эдиториал УРСС, 2000. 352 с.
107. Коваль Н. Є. Лексичні засоби аргументації у структурі англомовного юридичного дискурсу. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. Вип. 11-12, Ч. 1. С. 269–272.
108. Козак С. В. Комунікативні стратегії як засіб маніпулятивного впливу в англомовних прес-релізах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2012. № 23. С. 68–70.
109. Козловский В. В. Конъюнктив и выражение модального значения «ИРРЕАЛЬНОСТЬ» (на материале простого предложения современного немецкого языка). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2004. № 635. С. 84–88.
110. Козловський В. В. Формальна структура та інтерпретація деяких перформативних висловлювань (на матеріалі сучасної німецької мови). *Мовні*

і концептуальні картини світу. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2007. Вип. 22. Ч. 2. С. 178–182.

111. Колшанский Г.В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке : монографія. Москва : Наука, 1975. 232 с.

112. Король А. А. Висловлення-звинувачення у сучасному німецькомовному художньому дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Чернівці, 2007. 20 с.

113. Котельникова Л. А., Рузавин Г. И. Системный подход к процессу убеждения и аргументации. *Теория и практика аргументации*. Москва, 2001. С. 7–27.

114. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? : монография. Москва : Гнозис, 2003. 375 с.

115. Красных В. В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? Человек. Сознание. Коммуникация. Москва : Диалог-МГУ, 1998. 350 с.

116. Крестинский С. В. Интерпретация актов молчания в дискурсе. *Язык, дискурс и личность*. Тверь : Тверского гос. ун-та, 1990. С. 38–45.

117. Криворучко С. И. Лингвопрагматические свойства перлокутивных оптимизаторов в современном немецкоязычном дискурсе: дисс. ...кандидата филол. наук : 10.02.04. Харьков, 2011. 250 с.

118. Кримінальне право України. Особлива частина / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Київ : Юридична думка, 2004. 656 с.

119. Кримінальне право України: Особлива частина / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. 2- е вид., перероблене і доповнене. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 554 с.

120. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями на 2016 р.: Офіційний текст. Київ : Алерта, 2016. 184 с.

121. Криницька О. Інтенція як детермінанта ідентифікації та розгортання комунікативної стратегії й тактики у художньому тексті (на матеріалі драм Миколи Куліша). *Українознавчі студії*: науково-теоретичний журнал Інституту українознавства при Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2008. 2007–2008. № 8–9. С. 90–97.

122. Крылов А. А. Психология. Москва : ПБОЮЛ М.А. Захаров, 2001. 584 с.

123. Кріпак Ю. В. Стратегії і тактики мовленнєвої агресії у сучасному англомовному діалогічному дискурсі: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2019. 211 с.

124. Кубрякова Е. С. Проблемы представления знаний в современной науке и роль лингвистики в решении этих проблем. *Язык и структуры представления знаний*: сб. научно-аналитич. обзоров. Москва : РАН ИНИОН, 1992. С. 4–38.

125. Кубрякова Е. С. О разных подходах к изучению СМИ. *Язык средств массовой информации как объект междисциплинарного исследования*: тезисы докл. междунар. науч. конф., Москва, 25–27 октября 2001 г. Москва, 2001. С. 61–62.

126. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке. Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Рос. академия наук, ин-т языкознания. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 549 с.

127. Кусько К. Я. Процеси мовно-текстової деструкції (на матеріалі німецькомовних творів Петера Гандке та Юргена Беккера). *Одиниці та категорії сучасної лінгвістики* : зб. статей, присвяч. ювілею В. Д. Каліщенка. Донецьк : ТОВ „Юго-Восток“, Лтд, 2007. С. 454–462.

128. Кухта М. Педагогічний дискурс як засіб мотивації навчальної діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 16. С. 342–346.

129. Лагутин В. И. Проблемы анализа художественного диалога (К прагмалингвистической теории драмы) : монография. Кишинев : Штиинца, 1991. 97 с.

130. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении : пер. с англ. Москва : Язык славянской культуры, 2004. 792 с.

131. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность Избранные психологические произведения: в 2-х т. Москва : Педагогика, 1983. Т. 2. С. 94–230.

132. Лисанець Ю. В. Концепти комунікативної поведінки лікаря і пацієнта в англomовному медичному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVII наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 2 лютого 2018 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 94–96.

133. Лысакова И. П. Язык газеты и типология прессы. Социалингвистическое исследование. Санкт-Петербург : СПбГУ, 2005. 256 с.

134. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва : ИТДГК „Гнозис“, 2003. 280 с.

135. Макарук Л. Л. Мультиmodalність сучасного англomовного масмедійного комунікативного простору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Запоріжжя, 2019. 40 с.

136. Макєдонова О. Д. Лінгвостилістична організація та прагматичне функціонування англійськомовного рекламного дискурсу: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 229 с.

137. Максимова Н. В. «Чужая речь» как коммуникативная стратегия : монография. Москва : Издательский центр РГГУ, 2005. 315 с.

138. Малая О. Ю. Теорія «обличчя» як методологічне підґрунтя дослідження реалізації стратегій ввічливості та невивічливості у

німецькомовному інтернет-дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 973. С. 51–56.

139. Маркова О. І. Експлікація концепту ПАТРІОТИЗМ у мові друкованих ЗМІ України ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Суми, 2018. 216 с.

140. Мартынова Е. В. Когнитивный сценарий ситуации притворного поведения в современном английском языке. *Вестник Иркутского Государственного Лингвистического Университета. Серия «Филология»*: научный журнал. Иркутск : ИГЛУ, 2013 г. № 1. С. 56–64

141. Мартынова И. А. Некоторые аспекты дискурсивной дистрибуции речевого акта угрозы в англоязычной лингвокультуре. *Филология и культура: Материалы V Междунар. науч. конф. 19-21 окт. 2005 г. Тамбов : ТГУ им. Г. Р. Державина*, 2005. С. 428–430.

142. Мартынюк А. П. Онтология языка в структурном vs. когнитивно-коммуникативном функционализме: субъект ↔ объект и метод. *Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка* : кол. монография. Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2017. С. 12–58.

143. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику. 5-е изд. Москва : Флинта : Наука, 2011. 296 с.

144. Медведева Л. М. О типах речевых актов. Человек и речевая деятельность. *Вестник Харьковского университета*. Харьков, 1989. Вып. 339. С. 42–46.

145. Меликян С. В. Речевой акт молчания в структуре общения : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. філол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Воронеж, 2000. 19 с.

146. Миловидов В. А. Текст vs. дискурс: опыт эпистемологического анализа. *Интерпретация. Понимание. Перевод*: сб. научн. ст. Санкт-Петербург : СПбГУЭФ, 2005. С. 125–132.

147. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва : Энергия, 1979. 432 с.

148. Можейко О. О. Погроза як гібридний мовленнєвий акт. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей X наукової конференції з міжнародною участю. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. С. 196–198.

149. Можейко О. О. Засоби вираження мовленнєвого акту погрози в англomовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. № 972. С. 69–73.

150. Можейко О. О. Ілокутивні характеристики англomовних висловлень погрози. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези XI Міжнародної наукової конференції, Харків, 3 лютого 2012 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 182–184.

151. Можейко О. О. Значення інтонації при реалізації мовленнєвого акту погрози. *Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства* : матеріали XIX Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих учених, Кременчук, 26–27 квітня 2012 р. Кременчук : Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2012. С. 528–529.

152. Можейко О. О. Роль невербальних компонентів у реалізації мовленнєвих актів погрози. *Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика* : тези доповідей II Всеукраїнської наукової конференції германістів з міжнародною участю, Харків, 21 квітня 2012 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 136–137.

153. Можейко О. О. Роль соціального статусу мовця в реалізації мовленнєвих актів погрози в сучасному англomовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2015. № 81. С. 114–118.

154. Можейко О. О. Роль соціального статусу людини в реалізації мовленнєвого акту погрози. *Сучасна германістика: теорія і практика: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Дніпропетровськ, 10–11 листопада 2015 р. Дніпропетровськ : видавець Біла К. О., 2015. С. 32–33.

155. Можейко О. О. Прототиповий сценарій мовленнєвого акту погрози в сучасному англomовному діалогічному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною участю*, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 123–124.

156. Мозер М. Є. Маркетинговий дискурс в українській мові: лінгвокогнітивний та комунікативний аспект: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2019. 282 с.

157. Морозова Е. И. Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект. Харьков : Экограф, 2005. 299 с.

158. Мощева С. В. Речевая интенция: теоретические подходы к исследованию. *Известия вузов. Серия «Гуманитарные науки»*. Иваново, 2011. № 2(3). С. 223–226.

159. Мультеева В. О. Речевые стратегии конфликта и факторы, влияющие на их выбор: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Санкт-Петербург, 2006. 19 с.

160. Мягкова Е. Ю. Некоторые новые тенденции в исследовании эмотивности лексики. *Психологические исследования: звук, слово, текст: межвуз. темат. сб. науч. тр.* Калинин : Калинин. гос. ун-т, 1987. С. 76–81.

161. Нікітіна А. В. Педагогічний дискурс учителя-словесника : монографія. Київ : Ленвіт, 2013. 338 с.

162. Никитин М. В. Основание когнитивной семантики. Санкт-Петербург : РГПУ им. А. И. Герцена, 2003. 277 с.

163. Николаева Т. Н. О принципе «некооперации» и/или категориях социолингвистического воздействия. *Логический анализ языка. Противоречивость и аномальность текста*. Москва, 1990. С. 225–235.
164. Новиков Л. А. Семантика русского языка. Москва : Высшая школа, 1982. 272 с.
165. Одинцов В. В. Стилистика текста. Москва : Наука, 1980. 263 с.
166. Олешков М. Ю. Моделирование коммуникативного процесса: монография. Нижний Тагил : Нижнетагильская гос. соц.-пед. академия [и др.], 2006. 342 с.
167. Олійник О. С. Концепт «сгіте» в англомовній картині світу США: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ-Запоріжжя, 2017. 228 с.
168. Омельчук Ю. О. Псевдоновини як жанр сучасного англомовного медіа дискурсу: лінгвокогнітивний, комунікативно-прагматичний параметри: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Херсон – Запоріжжя, 2018. 23 с.
169. Онищак Г. В. Емоції як складова лексико-семантичної групи «зло» в сучасних англійських та українських мовах. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 135–136.
170. Остин Дж. Как совершают действия при помощи слов. *Избранное* : перевод с англ. Макеевой Л. Б., Руднева В. П. Москва : Идея Пресс, Дом интеллектуальной книги, 1989. С. 13–136.
171. Остин Дж. Л. Слово как действие. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс, 1986. Вып. 17. Теория речевых актов. С. 22–131.
172. Панина А. Ф. Текст: его единицы и глобальные категории. Москва : УРСС, 2002. 368 с.

173. Панченко І. М. Комунікативні невдачі на ґрунті адресатної референції. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 141–143.

174. Паповянц Э. Г. Перлокутивная функция речевого акта угрозы. *Ювілейні четверті Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: мат-ли міжнар. наук.-метод. конф., Харків, дата 2004 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2004. С. 210–212.

175. Пасинок В. Г. Лінгвокогнітивні механізми каузального простору. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2009. № 866. С. 14–20.

176. Перцов Н. В. К проблеме инварианта грамматического значения (Императив в русском языке). URL: <http://vja.ruslang.ru/ru/archive/1998-2/88-101> (дата звернення: 09.11.2018).

177. Петренко О. М. Когнітивна семантика невічливості/impoliteness. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVII наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 2 лютого 2018 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 133–134.

178. Петренко О. М. Стратегія невічливості у дискурсі драм В. Шекспіра: когнітивно-прагматичний аспект: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2018. 245 с.

179. Петрова Н. В. Текст и дискурс. *Вопросы языкознания*. 2003. № 6. С. 123–131.

180. Пилипенко Р. Є. Лінгвокультурологічні аспекти дослідження маніпулятивних стратегій і тактик в економічному дискурсі. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*: зб. наук. пр. Київ : Логос, 2005. Вип. 8. С. 98–103.

181. Пименова М. В., Кондратьева О. Н. Концептуальные исследования. Введение : учеб. пособие. Москва : Флинта : Наука, 2011. 176 с.

182. Пірог І. І. Аргументація в сучасній німецькій публіцистиці: прагмалінгвістичний аспект (на матеріалі економічних текстів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2009. 205 с.

183. Пірог І. І. Онтологічні характеристики аргументації в сучасному німецькомовному дискурсі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2016. Т. 2, № 5. С. 69–72.

184. Пірог І. І. Моделювання аргументації у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 149–150.

185. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія «Філологічні науки»*. Луцьк, 2015. № 4 (305). С. 212–222.

186. Пономаренко О. О. Розмежування шантажу і погрози з позиції теорії мовленнєвих актів. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. IV (26), Issue: 106. С. 68–73.

187. Пономаренко О. О. Структурно-семантичні моделі висловлень погрози в сучасному англomовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2018. № 88. С. 59–66.

188. Пономаренко О. О. Структурні моделі висловлень погрози в сучасному англomовному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVII наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 2 лютого 2018 р. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. С. 139–140.

189. Пономаренко О. О. Методика дослідження гібридного мовленнєвого акту погрози. *Сучасна германістика: наукові дискусії: тези доповідей восьмого міжнародного наукового форуму*, Харків, 23 жовтня 2018 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 124–126.

190. Пономаренко О. О. Види реакцій на складові мовленнєвого акту погрози. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доповідей XVIII наукової конференції з міжнародною участю*, Харків, 1 лютого 2019 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 133–135.

191. Пономаренко О. О. Реакцій на мовленнєвий акт погрози в англомовному діалогічному дискурсі. *Вісник Херсонського державного університету. Серія «Германські мови»*. 2019. № 1. С. 64–71.

192. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. Москва : АСТ : Восток-Запад, 2010. 314 с.

193. Почепцов Г. Г. Молчание как речевой акт или how do things without words. *Сборник научных трудов МГПИИЯ им. М. Тореца*. 1985. Вып. 252. С. 43–52.

194. Почепцов Г. Г. Избранные труды по лингвистике. Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. 556 с.

195. Приходько А. М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 292 с.

196. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы: монография. Днепропетровск : Белая Е.А., 2013. 307 с.

197. Приходько Г. І. Деякі аспекти вираження суперкатегоріального потенціалу оцінки в мові. *Нова філологія*. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. №1(12). 2002. С. 39–45.

198. Прокопенко Н. М. Малі текстові форми гумористичного дискурсу. *Філологічні трактати*. 2016. Т. 8, № 1. С. 54–61.

199. Прохоров Ю. Е. В поисках концепта. 2-е изд. Москва : Флинта :

Наука, 2009. 176 с.

200. Рибаківа О. В. Невербальні засоби реалізації стратегії незгоди в конфліктних комунікативних актах (на матеріалі англійського кінодискурсу). *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: Тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 169–170.*

201. Різун В. В., Непійвода Н. Ф., Корнєєв В. М. Лінгвістика впливу : монографія. Київ : Київський ун-т, 2005. 148 с.

202. Рождественский Ю. В. Теория риторики. Москва : ФЛИНТА : Наука, 2015. 544 с.

203. Роман Л., Тимофійчук І. Комунікативні особливості медичного дискурсу. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2017. № 1. С. 26–29.*

204. Романов А. А. Семантика и прагматика немецких перформативных высказываний-просьб. Москва : Институт языкознания РАН, 2005. 153 с.

205. Романченко І. О. Тактики стратегії дискримінації у німецькомовному публіцистичному дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2012. Вип. 1002. С. 27–33.*

206. Руда О. Г. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі : монографія. Київ : НАН України, Ін-т укр. мови, 2012. 232 с.

207. Руднєва І. С. Юридичний дискурс як модель інституційного дискурсу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2018. № 87. С. 85–91.*

208. Самохіна В. О., Ластовка К. І. Гумор у політиці (на матеріалі промов Б. Обами). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». 2010. № 897, Вип. 62. С. 114–120.*

209. Самохіна В. О., Пасинок В. Г. Суб'єктивний антропоцентризм vs

оціночність у комунікативній діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса, 2017. Т. 2, Вип. 27. С. 116–120.

210. Самощенко И. В. Понятие и признаки угрозы в уголовном праве : монография. Харьков : СПД ФЛ Вапнярчук Н. М., 2005. 120 с.

211. Саранюк Є. В. Концепт GLAMOUR у сучасному англomовному мас-медійному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Київ, 2018. 20 с.

212. Седов К.Ф. Агрессия как вид речевого воздействия. *Непрямая коммуникация*. Саратов : Колледж, 2003. С. 196–212.

213. Семиченко В. А. Психология эмоций. Київ : Магістр-S, 1999. 127 с.

214. Серебрянська І. М. Концепт ОСВІТА в дискурсивних вимірах: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2019. 525 с.

215. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс, 1986. Вып. 17. Теория речевых актов. С. 170–194.

216. Серль Дж. Р. Природа интенциональных состояний. *Философия, логика и язык*. Москва : Прогресс, 1987. С. 96–127.

217. Сідак О. О. Гумористичний ефект як умова комунікативної успішності тактики образи в англomовному політичному дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2012. Вип. 1002. С. 34–38.

218. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Волгоград, 2004. 340 с.

219. Смоляна Т. А. Концепти комунікативної поведінки, вербалізовані німецькомовною максимою. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною

участю, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 186–187.

220. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі. Харків : Константа, 2006. 300 с.

221. Солощук Л. В. Диверсифікація невербальних компонентів комунікації у сучасному англомовному діалогічному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: Тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною участю*, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 187–189.

222. Степанов Ю. С. В поисках прагматики (проблема субъекта). *Известия АН СССР СЛЯ*. 1981. Т. 40, № 4. С. 325–332.

223. Степанов Ю. С. Константы: словарь русской культуры. изд. 3-е испр. и доп. Москва : Академический проект, 2004. 992 с.

224. Сусов И. П. Семантика и прагматика предложения. Калинин : Калининский ГУ, 1980. 51 с.

225. Сухих С. А. Речевые интеракции и стратегии. *Языковое общение: процессы и единицы* : межвуз. сб. науч. тр. Калинин : КГУ, 1986. С. 71–77.

226. Сухих С. А. Личность в коммуникативном процессе Краснодар : Изд-во ин-та менеджмента, 2004. 155 с.

227. Тарасов Е. Ф. К построению теории речевой коммуникации. *Теоретические и прикладные проблемы речевого общения*. Москва : Наука, 1979. С. 15–147.

228. Телия В. Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурный аспекты. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1996. 288 с.

229. Тимофеев А. И. Аргументация: теория и практика: учеб. пособие. Санкт-Петербург : СПбГУАП, 2005. 80 с.

230. Ткачівська М. Р. НА ШАХІВНИЦІ СУПЕРЕЧОК (про проблему лайливих слів у мовах різних країн світу). *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2017. № 3(39). С. 32–55.

231. Токарев В. Г. Лингвокультурологическая интерпретация концепта. *Когниция, коммуникация, дискурс* : междунар. эл. сб. науч. тр. Харьков, 2010. № 2. С. 51–61.

232. Тофтул М. Г. Логіка : підручник. вид. 2-ге, доп. Київ : Академія, 2006. 400 с.

233. Троянов В. И. Личностные стратегии обоснования в дискурсе. *Личностные аспекты языкового общения* : сб. науч. тр. Калинин : Калинин. гос. ун-т, 1989. С. 37–45.

234. Устименко С. Є. Взаємодія вербальних та невербальних компонентів комунікації в нестандартних комунікативних ситуаціях в англомовному діалогічному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XV наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 5 лютого 2016 р. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 204–206.

235. Уткіна Г. Ф., Шамаєва Ю. Ю. Концепт емоції як формат емоційно-почуттєвого подійового знання. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVII наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 2 лютого 2018 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 165–166.

236. Ущина В. А. Позиціювання суб'єкта в сучасному англомовному дискурсі ризику: дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. Київ, 2016. 501 с.

237. Фадеева Е. В. Стратегии и тактики конфликтного дискурса (на материале современного английского языка): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев, 2000. 197 с.

238. Филлипов К. А. Лингвистика текста : курс лекций. 2-е изд., испр. и доп. Санкт-Петербург : С.-Петербург. ун-та, 2007. 331 с.

239. Форманова С. В. Інтелектуальна інвектива як аспект образи у мовній свідомості. URL: http://www.confcontact.com/2012_11_28/7_formanova.htm (дата звернення: 08.07.2018).

240. Формановская Н. И. Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения : учеб. пособ. Москва : Ин-т рус. яз. им. А. С. Пушкина, 1998. 291 с.

241. Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход. Москва : Изд-во «Русский язык», 2002. 216 с.

242. Фролова І. Є. Система основних понять прагмадискурсивного аналізу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2006. Вип. 726. С. 83–87.

243. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. 344 с.

244. Фролова И. Е. Дискурсивная стратегия как инструмент реализации межличностной функции. *Science and Education a New Dimension: Philology*, Budapest, 2013. 1 (2). Р. 62–66.

245. Фролова И. Е. Конфронтация как стратегия англоязычного дискурса. *Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка*: кол. монографія. Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2017. С. 148–201.

246. Фролова І. Є. Типологія дискурсів: проблеми і перспективи. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVII наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 2 лютого 2018 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 166–168.

247. Харитоновa Д. Д. Український політичний дискурс: когнітивно-семантичні та прагмакомунікативні : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2019. 212 с.

248. Хорошилова В. Н. Дискурсивні особливості реалізації стратегії завдання образи як підтипу неввічливості в інтернет-просторі. *Вісник*

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2014. Вип. 1102. С. 100–106.

249. Цюрупа М.В. Основи конфліктології та теорії переговорів. – Київ: Кондор, 2004. 172 с.

250. Чайка Л. В. Вербальний конфлікт та аспекти його дослідження в англomовній комунікації. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVII наукової конференції з міжнародною участю, Харків, 2 лютого 2018 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 168–171.

251. Чернявская В. Е. Открытый текст и открытый дискурс: Интертекстуальность – дискурсивность – интердискурсивность. *Лингвистика текста и дискурсивный анализ: традиции и перспективы* : сб. науч. статей / Отв. ред. В. Е. Чернявская. Санкт-Петербург : СПбГУЭФ, 2007. С. 7–25.

252. Чесноков И. И. Месть как эмоциональный поведенческий концепт (опыт когнитивно-коммуникативного описания в контексте русской лингвокультуры) : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Волгоград, 2009. 44 с.

253. Чхетіані Т. Д. Граматика мовленнєвої інтеракції в англomовному діалогічному дискурсі. *Lingua Philologica*. Вісник Київського університету імені Б. Грінченка. № 8, 2017. С. 62–66.

254. Шаніна О. С. Медичний дискурс: комунікативно-прагматичний і сугестивний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Одеса, 2015. 21 с.

255. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения: английское вопросительное предложение 16–20 вв. : монографія. Харьков : Константа, 1998. 168 с.

256. Шевченко І. С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* : кол. монографія / під загальн. ред. Шевченко І. С. Харків : Константа, 2005. С. 9–20.

257. Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* : кол. монографія / під загальн. ред. Шевченко І. С. Харків : Константа, 2005. С. 105–117.

258. Шевченко І. С., Морозова О. І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків : Константа, 2005. С. 11–28.

259. Шевченко І. С., Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* : кол. монографія / під загальн. ред. Шевченко І. С. Харків : Константа, 2005. С. 233–236.

260. Шевченко І. С. Дискурс и его категории. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 973. С. 6–12.

261. Шевченко І. С. Концептуалізація комунікативного поведіння в дискурсе. *Семантика и прагматика языковых единиц*: тезиси докладов Междун. науч. конф., Минск, 11–12 мая 2015 г. Минск : МГЛУ, 2015. С. 93–94.

262. Шевченко І. С. Концепты коммуникативного поведения в дискурсе. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2013. № 1072. С. 15–20.

263. Шевченко І. С. Концептуалізація комунікативного поведіння в дискурсе. *Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка*: кол. монографія / Бондаренко Е. В., Мартынюк А. П., Фролова И. Е., Шевченко И. С. ; под. ред. И. С. Шевченко. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2017. С. 106–147.

264. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : монографія. Москва : Гнозис, 2004. 326 с.

265. Шелингер Т. Н. Нетрадиционно выделяемые коммуникативные единицы современного английского языка: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Львов : ВАС, 1986. 16 с.

266. Шестак Л. А. Когнитивные основы понимания и интерпретации: фреймовый подход к анализу текста. *Интерпретация. Понимание. Перевод*: сб. научн. ст. Санкт-Петербург: СПбГУЭФ, 2005. С. 201–214.
267. Щерба Л. В. Восточнолужицкое наречие. Петроград, 1915. Т. 1.
268. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова. Культура. Влада: монографія. Київ: ВІПОЛ, 2000. 288 с.
269. Якубинский Л. П. О диалогической речи. *Русская речь*. Петроград, 1923. Т. 1.
270. Apeltauer E. Drohen. *Sprengel K., Bald W.-D., Viethen H.W. (Hg.) Semantik u. Pragmatik*. Tübingen : Niemeyer, 1977. S. 187–198.
271. Arndt H., Janney R. W. Politeness revisited: Cross-modal supportive strategies. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. 1985. No 23 (4). 281–300.
272. Arndt H., Janney R. W. Intergrammar: Toward an Integrative Model of Verbal, Prosodic, and Kinesic Choices in Speech. Berlin : Mouton de Gruyter, 1987. 458 p.
273. Austin J. L. How to do things with words. Cambridge / Mass. : Harvard Univ. Press, 1962. 166 p.
274. Austin J. L. How to do things with words. Oxford : Clarendon Press, 1962. 166 p.
275. Bachman L. F. Fundamental considerations in language testing. Oxford : Oxford University Press, 1990. 408 p.
276. Baxter L. A. An investigation of compliance-gaining as politeness. *Human Communication Research*. 1984. Vol. 10. P. 427–456.
277. Bousfield D. Impoliteness in the struggle for power. *Impoliteness in Language. Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice* / eds. D.Bousfield, M. Locher. Berlin : Mouton de Gruyter, 2008. P. 127–153.

278. Brinker K. Strategische Aspekte von Argumentationen am Beispiel eines Mediengesprächs / Hundsnurscher R, Weigand E. (Hg.) *Dialoganalyse*. Tübingen : Niemeyer, 1986. S. 173–184.

279. Brown R., Gilman A. The Pronouns of Solidarity and Power. *Style in Language* / ed. T.A. Sebeok. MIT Press, 1960. P. 253–276 // Reprinted in *Language and Social Context* / ed. P. P. Giglioli. Penguin Books, 1972. P. 252–282.

280. Brown P., Levinson S. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. London, New York et al. : Cambridge Univ. Press, 1987. 345 p.

281. Brown P., Levinson S. Universals in language usage. *Questions and Politeness* / ed. E. N. Goody. Cambridge : Cambridge University Press, 1978. P. 56–311.

282. Carston R. Linguistic Meaning, Communicated Meaning and Cognitive Pragmatics. *Mind and Language*. 2002. Vol. 17. № 1-2. P. 127–148.

283. Chafe W. Discourse, consciousness, and time: the flow and displacement of conscious experience in speaking and writing. Chicago : The University of Chicago Press, 1994. 327 p.

284. Cooren F., Sanders R. E. Implicatures: a schematic approach. *Journal of Pragmatics*. 2002. Vol. 34. P. 1045–1067.

285. Culpeper J., Bousfield D., Wichmann A. Impoliteness revisited: With special reference to dynamic and prosodic aspects. *Journal of Pragmatics*. 2003. No 35. P. 1545–1579.

286. Culpeper J. Impoliteness and entertainment in the television quiz show: The Weakest Link. *Journal of Politeness Research: Language, Behavior, Culture*. 2005. Vol. 1, issue 1. P. 35–72.

287. Darwin C. The expression of emotions in man and animals. London : John Murray, 1872. URL: <http://darwin-online.ork.uk/> (дата звернення 20.06.2018).

288. Dijk Teun A. van. *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 267 p.

289. Dijk Teun A. van. Discourse and Power. Palgrave Macmillan, 2008. 308 p.
290. Dijk Teun A. van. Structures of discourse and structures of power. *Communication Yearbook 12* / ed. J.A. Anderson. Newbury Park, CA : Sage, 1989. P. 18–59.
291. Dominicy M., Franken N. Speech Acts and Relevance Theory. *Essays in Speech Act Theory*. In: Daniel Vanderveken and Susumo Kubo (eds.), Amsterdam: John Benjamins, 2001. P. 263–283.
292. Duchenne de Boulogne G.-B.A., Cuthbertson A. R. The Mechanism of Human Facial Expression. Cambridge UK, New York, etc. : Cambridge University Press, 1990. 227 p.
293. Dumas G. Introduction à l'étude de l'expression des émotions. *Revue Philosophique de la France et de l'Etranger*. 1926. No 101, mars-avril. P. 223–259.
294. Eemeren F. van. Speech acts in argumentative discussions Grootendorst. Dordrecht : Foris Publikations, 1983. 239 p.
295. Fairclough N. Language and Power: 1st edition. London : Longman, 1989. 248 p.
296. Falkenberg G. Drohen. *Sprachliche Bewertung, polnisch und deutsch*. Warschau : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1992. S. 177–191.
297. Fraser B., Nolen W. The association of deference with linguistic form. *International Journal of the Sociology of Language*. 1981. 27. P. 93–111.
298. Fraser B. Perspectives on politeness. *Journal of Pragmatics*. 1990. 14(2). P. 219–236.
299. Freud S. Psychopathology of Everyday Life. Trans. by A. A. Brill. New York : The Macmillan Company, 1914. URL: <http://psychclassics.yorku.ca/Freud/Psycho> (дата звернення 07.04.2018).
300. Goffman E. Interaction Ritual; Essays on Face-to-face Behavior. Garden City, NY : Anchor Books, 1967. 270 p.

301. Goffman E. Relations in public: Microstudies of the Public Order. Harmondsworth : Penguin, 1972. 460 p.
302. Grice H. P. Logic and conversation. *Studies in the way of words*. Cambridge, Mass. : Harvard Univ. Press, 1991. P. 22–40.
303. Gruber H. Streitgespräche. Zur Pragmatik einer Diskursform. Opladen : Westdeutscher Verl., 1996. 354 S.
304. Haberland H. Text, discourse, discours: The latest report from the Terminology Vice Squad. *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31. P. 911–918.
305. Habermas J. Handlungen, Sprechakte, sprachlich vermittelte Interaktionen und Lebenswelt. *Nachmetaphysisches Denken. Philosophische Awasätze*. Fr./M.: Suhrkamp, 1988. S. 63–104.
306. Hall E. T. The Hidden Dimension. New York : Anchor, 1969. 217 p.
307. Harras G. Performativität, Sprechakte und Sprechaktverben. *Kommunikationsverben: Konzeptuelle Ordnung und semantische Repräsentation*. Tübingen : Narr, 2001. S. 11–32.
308. Harras G. Zur Möglichkeit einer Integration von Sprechakten in ein allgemeines Handlungskonzept. *Zeitschrift für germanistische Linguistik*. 1977. Heft 5. S. 277–297.
309. Harris S. Being politically impolite: Extending politeness theory to adversarial political discourse. *Discourse and Society*. 2001. No 12 (4). P.451–472.
310. Hartmann D. Konstruktive Sprechakttheorie. Preyer G. et al. (Hg.) *Intention – Bedeutung – Kommunikation*. Opladen : Westdeutscher Verl., 1997. S. 228–246.
311. Holtgraves T. Language structure in social interaction: Perceptions of direct and indirect speech acts and interactants who use them. *Journal of Personality and Soial Psychology*. 1986. Vol. 51. P. 305–314.
312. Holtgraves T., Yang J.-N. Politeness as universal: Cross-cultural perceptions of request strategies and inferences based on their use. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1990. Vol. 59. P. 719–729.

313. Hundsnurrscher F., Preyer G., Ulkan M. Streitspezifische Sprechakte; Vorwerfen, Insistieren, Beschimpfen. *Intention – Bedeutung – Kommunikation*. Opladen : Westdt. Verlag, 1997. S. 363–375.
314. Jakobson R. Closing statement: Linguistics and poetics. *Style and Language* / ed. Thomas A. Sebeok. Cambridge and New York : Cambridge University Press, 1960. P. 350–377.
315. Jung M. Diskurshistorische Analyse – eine linguistische Perspektive. Wengeler M. (Hg.) *Sprachgeschichte als Zeitgeschichte*. Hildesheim et al. : Olms, 2005. S. 165–193.
316. Lakoff R. T. The limits of politeness. *Multilingua*. 1989. No 8. P. 101–129.
317. Langacker R. W. Grammar and Conceptualization. Stanford CA : Stanford Univ. Press, 1987. Vol. 1: Theoretical Prerequisites. 515 p.
318. Lauerbach G. E. Interaction and cognition: Speech act schemata with but and their interpretation with discourse type. *Conceptualizations and mental processing in language*. N.Y. : de Gruyter, 1993. P. 679–708.
319. Leech J. Principles of Pragmatics. London, New York : Longman, 1996. 250 p.
320. Lenke N., Lutz H.-D., Sprenger M. Grundlagen sprachlicher Kommunikation. Miinchen : Fink, 1995. 343 S.
321. Leichty G. Social-cognitive and situational influences on the use of face-saving persuasive strategies. *Human Communication Research*. 1991. Vol. 17, No3. P. 451–484.
322. Levinson S. C. Activity types and language. *Linguistics*. 1979. No 17 (5/6). P. 365–399.
323. Liedtke F. Grammatik der Illokution: Über Sprechhandlungen und ihre Realisierungsformen im Deutschen. Tübingen : Narr, 1998. 288 S.
324. Lim T.-S., Bowers J.W. Facework: Solidarity, approbation and tact. *Human Communication Research*. 1991. Vol. 17 (3). P. 415–450.

325. Locher M. Power and Politeness in Action: Disagreements in Oral Communication. Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2004. 365 p.
326. Lyons J. Semantics. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1981. In 2 vol. 897 p.
327. Macionis J. Sociology. New Jersey: Prentice-Hall, 1989. 671 p.
328. Meibauer J. Pragmatik. Tübingen : Stauffenburg, 2001. 208 S.
329. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. *The Psychology of Computer Vision*. Winston (Hrsg.), 1999. P. 211–277.
330. Mozheiko O. O. Illocutionary Characteristics of English Threatening Utterances. *Semantik und Pragmatik im Spannungsfeld der germanistischen und kontrastiven Linguistik* / Larysa Iagupova, Volodymyr Kaliušchenko, Heike Rollo (Hgg.). Donezk : Nationale Universität Donezk, 2012. C. 238.
331. Mozheiko O. O. Illocutionary characteristics of threatening speech acts in English dialogical discourse. *Вісник Харківського національного університету імені В. Г. Каразіна*. 2012. № 1022. С. 86–89.
332. Pérez Hernández L. Illokution and Cognition: A Constructional Approach. Universidad de la Rioja : Servicio de Publicaciones, 2001. 366 p.
333. Reisenzein R. Wundt's three-dimensional theory of emotion. *Structuralist knowledge representation: Paradigmatic Reconstructions. (Poznan Studies in the Philosophy of Science and the Humanities)* / eds. W. Balzer, J. D. Sneed, C. U. Moulines. Amsterdam : Rodopi, 2000. Vol. 75. P. 219–250.
334. Rimal R. N., Real K. How behaviors are influenced by perceived norms: A test of the theory of normative social behaviour. *Communication Research*. 2005. Vol. 32, issue 3. P. 389–414.
335. Rolf E. Sprachliche Informationshandlungen. Göppingen: Kümmerle, 1983. 232 S.
336. Schachter S., Singer J. E. Cognitive, social and physiological determinants of emotional state. *Psychological review*. 1962. № 69. P. 379–399.

337. Schegloff E. A., Sacks H. Opening up Closings. *Semiotica*. 1973. № 8. P. 289–327
338. Schiffrin D. Approaches to discourse: Language and Social Interaction. Oxford : Blackwell, 1994. X, 470 p.
339. Schmidt W. Pragmatische Aspekte der Steuerung von Kommunikationsvorgänge / W. 324t, H. Harnisch // Textlinguistik 2. Beiträge der Pädagogischen Hochschule Dresden. 1971. S. 99–119.
340. Schwarz M. Einführung in die kognitive Linguistik. Tübingen : Franke, 1990. 219 S.
341. Schwarz M. Kognitive Semantiktheory und neuropsychologische Realität. Tübingen, Basel : Francke, 1996. 163 S.
342. Sokolowska O. A Cognitive Study of Speech Acts. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2001. P. 171.
343. Spencer H. Principles of psychology. London : Longman, Brown, Green and Longmans, 1855. URL: <http://oll.libertyfund.org/titles/spencer-the-principles-of-psychology-1855> (дата звернення 25.08.2017).
344. Stucky N. Interactional silence: Pauses in dramatic performance. *Journal of Pragmatics*. 1994. Vol. 21. P. 171–190.
345. Taube V. Bildliche Sprechakte. Preyer G. et al. (Hg.) *Intention – Bedeutung – Kommunikation*. Opladen : Westdeutscher Verl., 1997. S. 247–257.
346. Tsohazidis S. L. Scenes and frames for orders and threats. Geiger R. (ed.) *Conceptualizations and mental processing in language*. Berlin, New York : de Gruyter, 1993. P. 731–739.
347. Watts R. J. Politeness. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2003. 304 p.
348. Wilson D. New directions for research on pragmatics and modularity. *Lingua*, 115, P. 1129–1146
349. Wodak R. Politics and Language: Overview. *Concise Encyclopedia of Pragmatics*. Second edition. Oxford : Elsevier, 2009. P. 723–735.

350. Wunderlich D. Studien zur Sprechacttheorie. Fr/ M. : Suhrkamp, 1976. 416 S.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

351. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : КомКнига, 2007. 576 с.

352. Анохин П. К. Эмоции. *Большая мед. энцикл.* 2-е изд. Москва : Совет. энцикл, 1964. Т. 35. С. 339.

353. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Словарь конфликтолога. 2009. URL: <https://vocabulary.ru/termin/ugroza.html#item-51187> (дата звернення 12.06.2019).

354. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ : ТОВ «Видавництво “Юридична думка”», 2007. 992 с.

355. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1140 с.

356. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

357. Эмоции. *Психология* : словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевського. Москва : Политиздат, 1990. С. 461–462. Не по алфавиту

358. Карпенко Л. А. Психология: словарь. 2-е изд. Москва : Политиздат, 1990. 494 с.

359. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / авт.-сост. Кондаков Н. И. 2-ое, испр. и дополн. изд. Москва : Наука, 1975. С. 482–484.

360. Краткий словарь когнитивных терминов / Сост. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. Москва : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.

361. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 196 с.

362. Оксфордский толковый словарь по психологи / Под ред. А. Ребера, 2002. URL: <https://vocabulary.ru/termin/ugroza.html#item-39926> (дата звернення 20.06.2019).

363. Словник іншомовних слів / ред. Пустовіт Л. Київ : Вид-во "Довіра" УНБЦ "Рідна мова", 2000. 1014 с.

364. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 1. 427 с.

365. Словник юридичних термінів (російсько-український) / уклад.: Андерш Ф., Винник В., Красницька А. Київ : Юрінком, 1994. 322 с.

366. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко. Київ : Укр. енцикл. Т. 4. Н-П. 2002. 720 с.

367. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. 5-е изд. Москва : Политиздат, 1987. 590 с.

368. Macmillan Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/> (дата звернення 25.05.2019).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Den of Thieves. URL: https://www.scripts.com/script/den_of_thieves_6715 (дата звернення 01.08.2019).

2. Desperate Housewives Season 1 (23 episodes). URL: https://www.dailyscript.com/scripts/desperate_housewives.pdf (дата звернення 20.08.2019).

3. Prisonbreak. Season 1 (22 episodes). URL: <http://www.twiztv.com/scripts/prisonbreak> (дата звернення 04.05.2011).

4. Prisonbreak. Season 2 (22 episodes). URL:
<http://www.twiztv.com/scripts/prisonbreak> (дата звернення 06.06.2011).
5. Prisonbreak. Season 3 (13 episodes). URL:
<http://www.twiztv.com/scripts/prisonbreak> (дата звернення 05.07.2011).
6. Prisonbreak. Season 4 (24 episodes). URL:
<http://www.twiztv.com/scripts/prisonbreak> (дата звернення 07.08.2011).
7. Snitch. URL: https://www.scripts.com/script/snitch_18374 (дата звернення 15.08.2019).
8. The Lincoln Lawyer URL <https://www.imsdb.com/scripts/Lincoln-Lawyer,-The.html> (дата звернення: 10.08.2019).

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А
ТАБЛИЦІ ТА СХЕМИ

Таблиця 1

Трактування іллокутивного статусу мовленнєвого акту погрози

№	Автори	Приналежність МА погрози				
		Комісив	Директив	Окремий клас	Складний МА	Конфліктив
1.	[Austin 1962]	+				
2.	[Серль 1986]	+				
3.	[Leech 1996]					+
4.	[Wunderlich 1976]	+				
5.	[Почепцов 2009]			+		
6.	[Hernández 2001]			+		
7.	[Шелингер 1986]		+			
8.	[Карабан 1989]				+	
9.	[Безугла 2007]				+	
10.	[Буренко 2008]				+	
11.	[Falkenberg 1992]				+	
12.	[Паповянець 2004]				+	
13.	[Tsohazidis 1993]				+	
14.	[Маслова 2010]				+	
15.	[Перцов 1998]		+			
16.	[Приходько 2002]				+	
17.	[Dominicy, Franken 2001]				+	
18.	[Habermas 1988]				+	
19.	[Sokolowska 2001]				+	

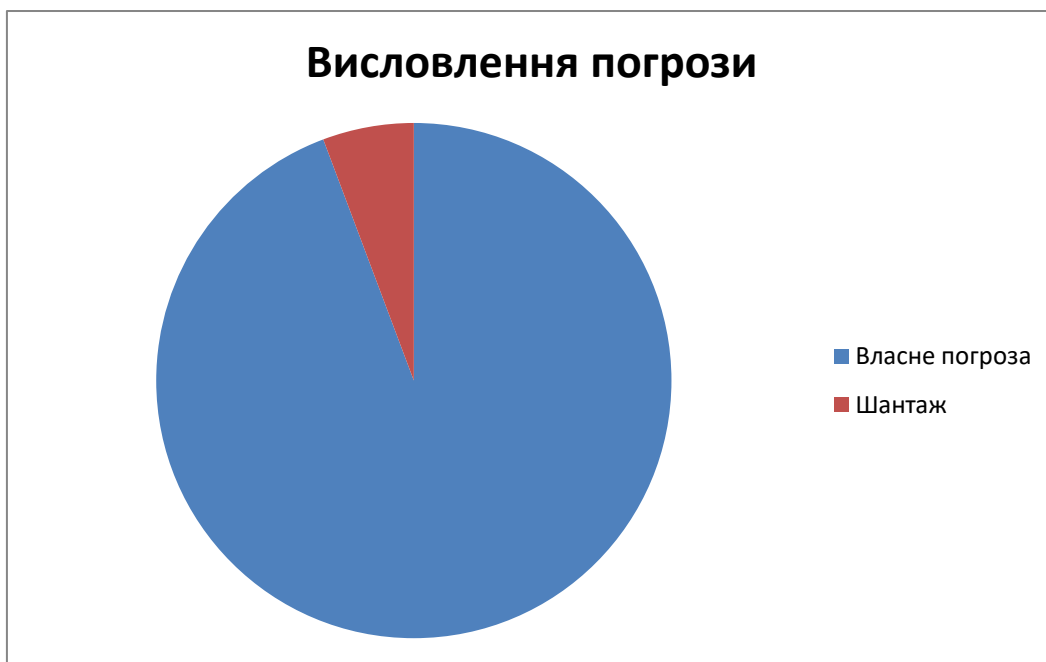

Рис. 1. Співвідношення погрози та шантажу в англомовному діалогічному дискурсі

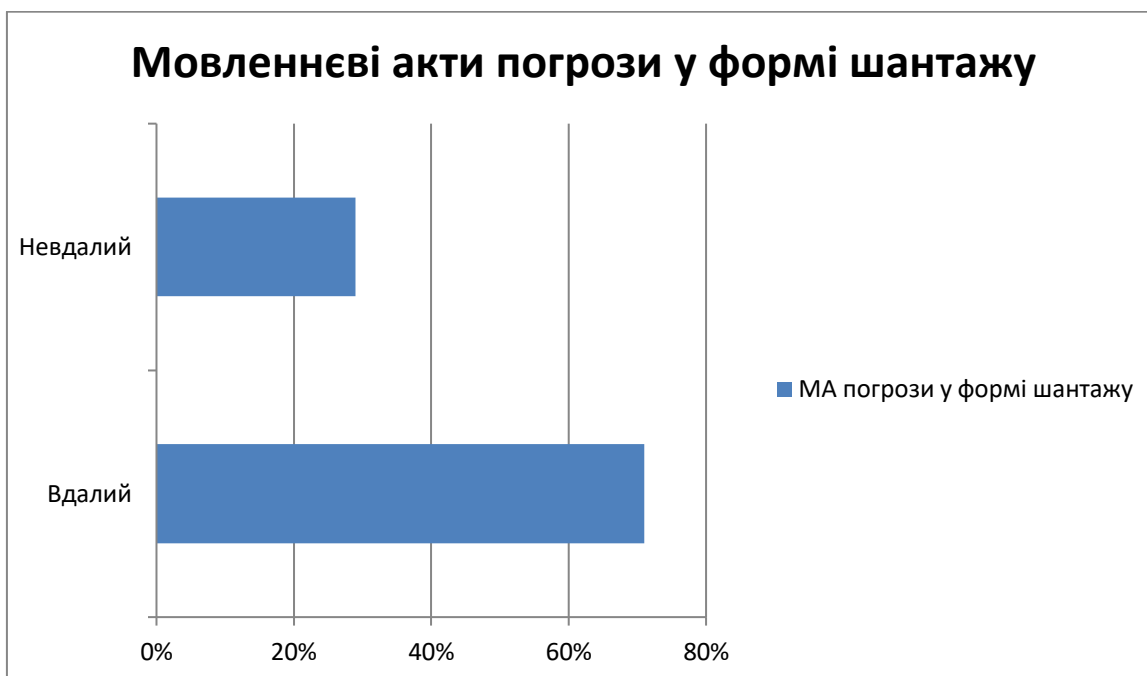

Рис. 2. Вдалість мовленнєвих актів погрози та шантажу в англомовному діалогічному дискурсі

Таблиця 2

**Типи вираження мовленнєвого акту погрози в англомовному
розмовному діалогічному дискурсі**

Вираження МА погрози	Складові погрози	Структурно-семантичні моделі
ЕКСПЛІЦИТНІ●	Д ● К ●	1a) <i>(If you) do p (or, and) I will do q;</i> 1b) <i>(If you) do p (or, and) I am going to do q;</i>
ІМПЛІКАТИВНІ —	Д — К —	—
КОМБІНОВАНІ	Д ● К —	2a) <i>(If) Ag (don't) do p;</i> 2b) <i>Ag is going to do p;</i> 2c) <i>Let's do p;</i>
	Д — К ●	3a) <i>Ag'm (not) doing p;</i> 3b) <i>Ag do p;</i> 3c) <i>Somebody is going to do p;</i> 3d) <i>I'll do p;</i>
	Д ● К ■	4a) <i>(Don't) do p;</i> 4b) <i>Let's do p;</i>
	Д — К ■	—

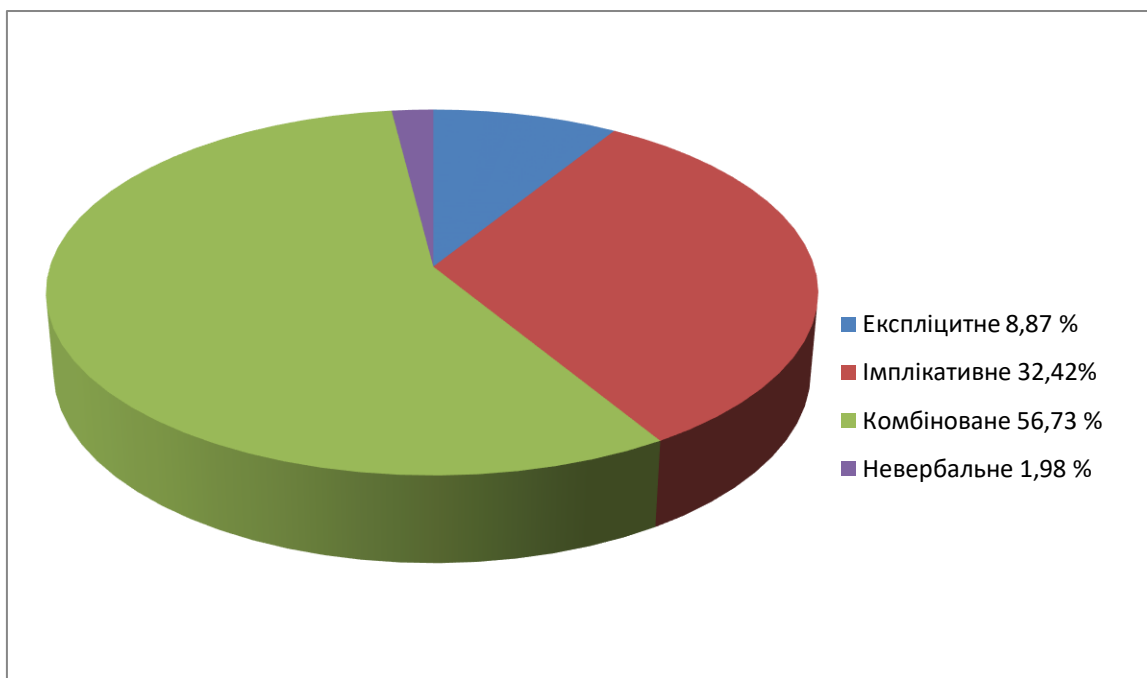

Рис. 3. Типи вираження мовленнєвого акту погрози

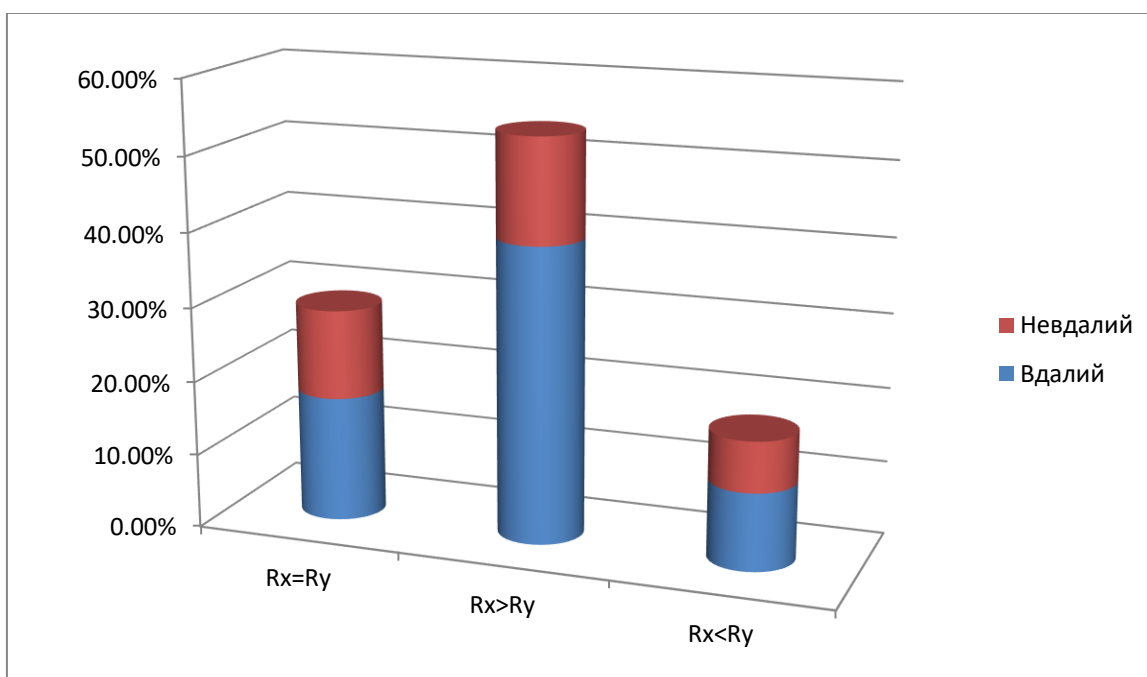

Рис. 4. Вдалість мовленнєвого акту погрози залежно від соціального статусу мовців

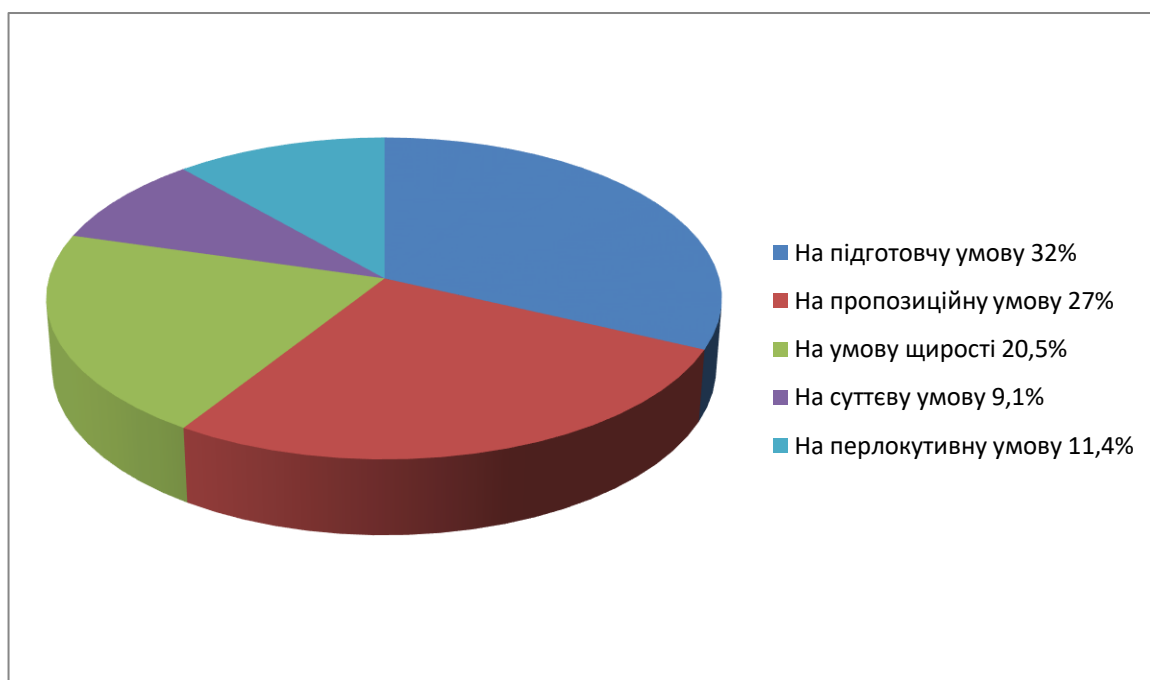

Рис. 5. Типи вербальних реакцій на мовленнєвий акт погрози

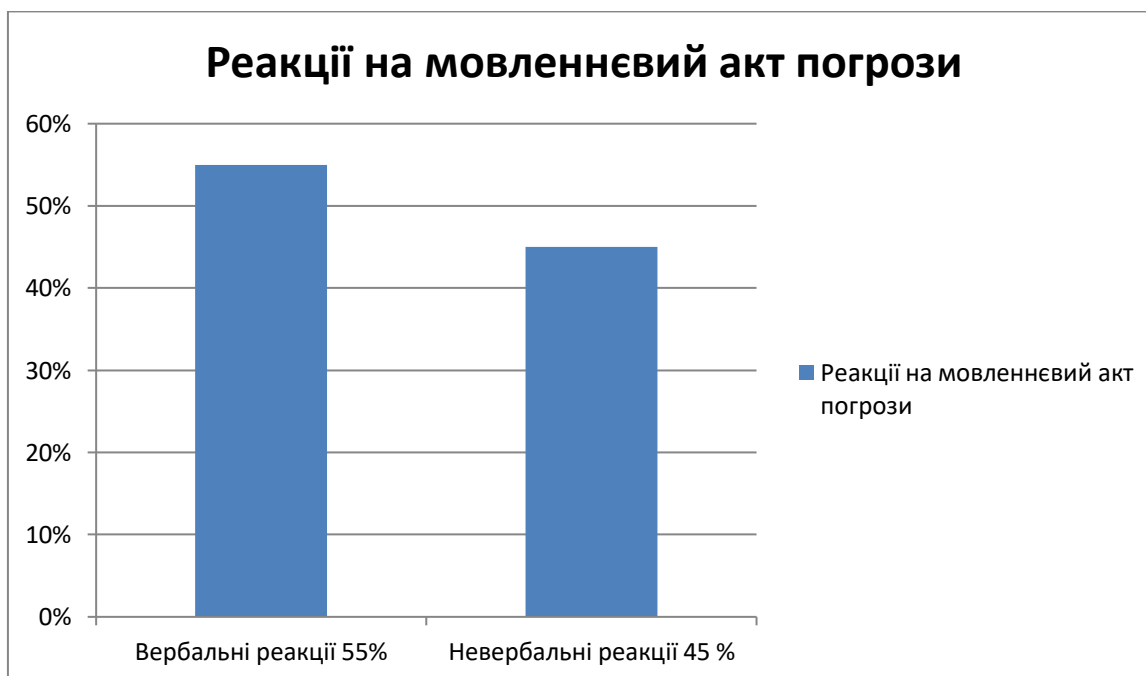

Рис. 6. Реакції на мовленнєвий акт погрози

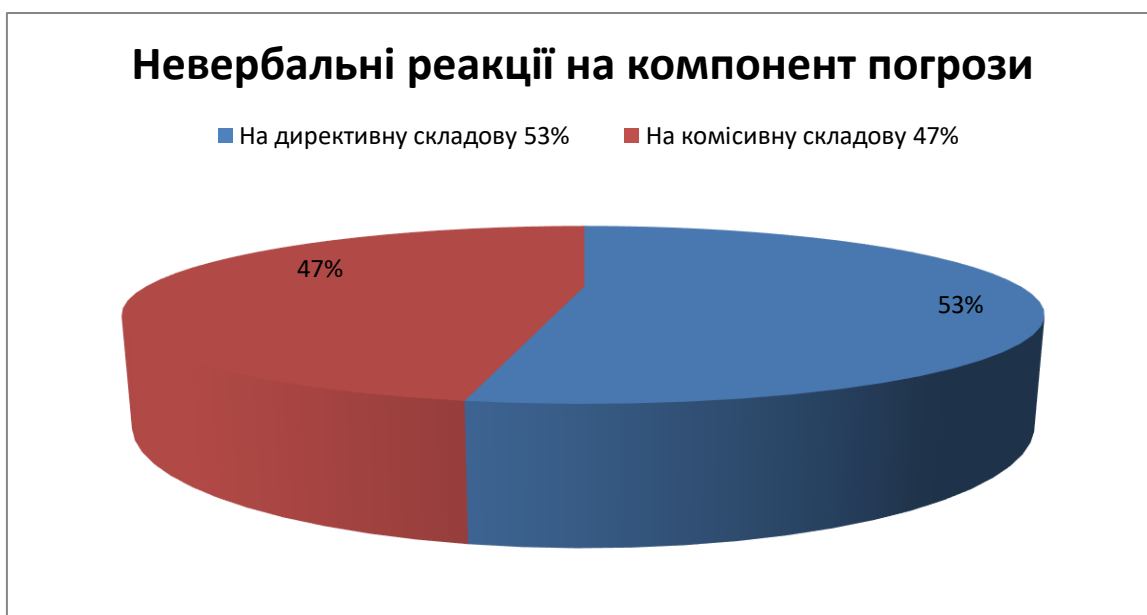

Рис. 7. Невербальні реакції на компонент мовленнєвого акту погрози

Рис. 8. Стратегічні властивості мовленнєвих актів погрози

ДОДАТОК Б
СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ
ДИСЕРТАЦІЇ

**Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати
дисертації**

1. Можейко (Пономаренко) О. О. Засоби вираження мовленнєвого акту погрози в англомовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: «Романо-германська філологія. Methodика викладання іноземних мов»*. 2011. № 972. С. 69–73.
2. Mozheiko (Пономаренко) О. О. Illocutionary characteristics of threatening speech acts in English dialogical discourse. *Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: «Іноземна філологія. Methodика викладання іноземних мов»*. 2012. № 1022. С. 86–89.
3. Можейко (Пономаренко) О. О. Роль соціального статусу мовця в реалізації мовленнєвих актів погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: «Іноземна філологія. Methodика викладання іноземних мов»*. 2015. № 81. С. 114–118.
4. Пономаренко О. О. Структурно-семантичні моделі висловлень погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі. *Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: «Іноземна філологія. Methodика викладання іноземних мов»*. 2018. № 88. С. 59–66.
5. Пономаренко О. О. Реакції на мовленнєвий акт погрози в англомовному діалогічному дискурсі. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія: «Германістика та міжкультурна комунікація»*. 2019. № 1. С. 64–71.

6. Пономаренко О. О. Розмежування шантажу і погрози з позиції теорії мовленнєвих актів. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. Vol. IV (26), Issue 106. P. 68–73.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Можейко (Пономаренко) О. О. Погроза як гібридний мовленнєвий акт. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей X наук. конф. з міжнар. участю. (Харків, 4 лютого 2011 р.). Харків, 2011. С. 196–198.
8. Можейко (Пономаренко) О. О. Іллокутивні характеристики англомовних висловлень погрози. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XI Міжнар. наук. конф. (Харків, 3 лютого 2012 р.). Харків, 2012. С. 182–184.
9. Можейко (Пономаренко) О. О. Значення інтонації при реалізації мовленнєвого акту погрози. *Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства*: матеріали XIX міжнар. науково-технічної конф. студентів, аспірантів та молодих учених (Кременчук, 26–27 квітня 2012 р.). Кременчук, 2012. С. 528–529.
10. Можейко (Пономаренко) О. О. Роль невербальних компонентів у реалізації мовленнєвих актів погрози. *Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика*: тези доповідей II всеукр. наук. конф. германістів з міжнар. участю. (Харків, 21 квітня 2012 р.). Харків, 2012. С. 136–137.
11. Mozheiko (Ponomarenko) O. O. Illocutionary Characteristics of English Threatening Utterances. *Semantik und Pragmatik im Spannungsfeld der germanistischen und kontrastiven Linguistik*: матеріали Українсько-Німецької наук. конф. (Донецьк, 17–19 вересня 2012 р.). Донецьк, 2012. С. 238.
12. Можейко (Пономаренко) О. О. Роль соціального статусу людини в реалізації мовленнєвого акту погрози. *Сучасна германістика: теорія і практика*: матеріали II всеукр. науково-практичної конф. (Дніпропетровськ, 10–11 листопада 2015 р.). Дніпропетровськ, 2015. С. 32–33.

13. Можейко (Пономаренко) О. О. Прототиповий сценарій мовленнєвого акту погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XV наук. конф. з міжнар. участю. (Харків, 5 лютого 2016 р.). Харків, 2016. С. 123–124.
14. Пономаренко О. О. Структурні моделі висловлень погрози в сучасному англомовному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVII наук. конф. з міжнар. участю. (Харків, 2 лютого 2018 р.). Харків, 2018. С. 139–140.
15. Пономаренко О. О. Методика дослідження гібридного мовленнєвого акту погрози. *Сучасна германістика: наукові дискусії*: тези доповідей восьмого міжнар. наук. форуму. (Харків, 23 жовтня 2018 р.). Харків, 2018. С. 124–126.
16. Пономаренко О. О. Види реакцій на складові мовленнєвого акту погрози. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доповідей XVIII наук. конф. з міжнар. участю. (Харків, 1 лютого 2019). Харків, 2019. С. 133–135.